

Työterveyslaitos

Merja Perkiö-Mäkelä
Maria Hirvonen
Birgitta Kinnunen
Milja Koponen
Kyösti Louhelainen
Jukka Mäittälä
Jouni Sipponen
Anne Torpström

Työterveys ja maatalous

Suomessa 2014

Työterveyslaitos

Merja Perkiö-Mäkelä
Maria Hirvonen
Birgitta Kinnunen
Milja Koponen
Kyösti Louhelainen
Jukka Mäittälä
Jouni Sipponen
Anne Torpström

Työterveys ja maatalous

Suomessa 2014

Työterveyslaitos
TTL-kirjakauppa
PL 18, 00391 Helsinki
Puhelin 030 474 2543

www.ttl.fi/verkkokauppa
www.ttl.fi/maatalous

© 2016 Työterveyslaitos ja kirjoittajat

Tämän teoksen osittainenkin kopiointi on tekijänoikeuslain (404/61, siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen) mukaisesti kielletty ilman asianmukaista lupaa.

Kirjoittajat

Merja Perkiö-Mäkelä, FT, erikoistutkija
Maria Hirvonen, FM, erityisasiantuntija
Birgitta Kinnunen, YTM, tutkija
Milja Koponen, FT, erikoistutkija
Kyösti Louhelainen, FT, projektipäällikkö
Jukka Mäittä, FM, kehittämisspällikkö
Jouni Sipponen, DI, erityisasiantuntija
Anne Torpström, LL, työterveyshuollon erikoislääkäri

Graafinen suunnittelu	Jani Osolanus, Oy Graaf Ab
Taitto	Jani Osolanus, Oy Graaf Ab
Kannen kuva	Jukka Mäittä

ISBN 978-952-261-618-0 (nid.)
ISBN 978-952-261-619-7 (PDF)

Lönnberg Print & Promo, Helsinki 2016

Sisällys

Yhteenveto.....	6
1 Tausta	9
1.1 Maatilat.....	9
1.2 Työympäristö.....	9
1.3 Johtaminen ja työn organisointi.....	12
1.4 Henkinen hyvinvointi ja jaksaminen.....	13
1.5 Fyysinen kuormittavuus.....	15
1.6 Työtapaturmat.....	16
1.7 Terveys, työkyky, elintavat ja työssä jatkaminen.....	17
1.8 Työterveyshuolto.....	20
2 Tutkimuksen tavoitteet	21
3 Aineisto ja menetelmät	23
3.1 Aineisto.....	23
3.2 Menetelmät.....	30
4 Tulokset	33
4.1 Tilojen työmuodot.....	33
4.1.1 Päätoimisuus – sivutoimisuus.....	34
4.1.2 Maatalousyrittäjän itse tekemät työt, ostopalvelut, urakointipalvelujen myynti sekä yhteistyö muiden yrittäjien kanssa.....	44
4.2 Työympäristö, työmenetelmät ja suojaus.....	49
4.2.1 Rakennukset ja ilmanvaihto.....	49
4.2.2 Rehut, kuivikkeet, lannankäsittely ja lehmien harjaus.....	52
4.2.3 Ajettavat työkoneet.....	55
4.2.4 Kasvinsuojeluaineet.....	60
4.2.5 Koetut työympäristön haittatekijät ja tapaturman vaara.....	73
4.2.6 Henkilönsuojainten käyttö.....	78

4.3	Johtaminen ja työn organisointi	81
4.3.1	Tausta ja ajankäyttö.....	81
4.3.2	Johtamisen koettu tärkeys ja kuormittavuus.....	85
4.3.3	Johtamisosaaminen ja sen kehittäminen	88
4.3.4	Muutokset tilalla ja tilan toiminnan kehittäminen.....	88
4.3.5	Työturvallisuuden tila ja riskien arviointi osana tilan johtamista.....	91
4.3.6	Työvoima maataloilla.....	91
4.3.7	Lomituspalveluiden käyttö	93
4.4	Henkinen hyvinvointi ja jaksaminen	93
4.4.1	Työn henkinen kuormittavuus	94
4.4.2	Työn imu ja tyytyväisyys työhön.....	104
4.4.3	Sosiaalinen tuki.....	106
4.5	Fyysinen kuormittavuus	112
4.5.1	Koettu kuormittuminen.....	112
4.5.2	Hankalat työasennot.....	113
4.5.3	Nostaminen ja kantaminen	113
4.5.4	Kuormittavimmiksi koetut työt	113
4.5.5	Työtavat.....	114
4.6	Tapaturmat	119
4.7	Koettu työkyky ja työssä jatkaminen	127
4.7.1	Koettu työkyky	127
4.7.2	Työssä jatkamiseen vaikuttavat tekijät	128
4.8	Koettu terveys ja oireet	133
4.8.1	Koettu terveydentila	133
4.8.2	Pitkäaikaissairastavuus	133
4.8.3	Maataloustyöstä aiheutuvat tai työssä pahenevat oireet.....	134
4.8.4	Pitkäaikaiset tai toistuvasti esiintyvät tuki- ja liikuntaelinoireet	135
4.9	Terveyteen liittyvät elintavat	145
4.9.1	Kuntoliikunnan harrastaminen	145
4.9.2	Kehon painoindeksi	145
4.9.3	Tupakointi.....	146
4.9.4	Alkoholin käyttö	146
4.9.5	Nukkuminen	146
4.10	Työterveyshuolto	159
4.10.1	Työterveyspalvelujen järjestäminen	159
4.10.2	Työterveyspalvelujen hyödyt.....	166
4.10.3	Tilakäynti.....	167
4.10.4	Terveystarkastus.....	168
4.10.5	Ohjaus ja neuvonta työterveyshuollossa.....	168
4.10.6	Työkyvyn tukeminen.....	170
4.10.7	Maatalousyrittäjien työterveyshuollon yhteistyöryhmän toiminta	171
4.10.8	Tyytyväisyys työterveyshuoltoon.....	171

5 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset	173
5.1 Tilojen työmuodot	173
5.2 Työympäristö, työmenetelmät ja suojaus	174
5.3 Johtaminen ja työn organisointi	177
5.4 Henkinen hyvinvointi ja jaksaminen	178
5.5 Fyysinen kuormittavuus	179
5.6 Tapaturmat	180
5.7 Koettu työkyky ja työssä jatkaminen	180
5.8 Koettu terveys ja oireet	181
5.9 Terveysteen liittyvät elintavat	182
5.10 Työterveyshuolto	183
6 Suositukset	185
6.1 Yrittäjäosaaminen	185
6.2 Riskinhallinta	186
6.3 Työympäristö ja työmenetelmät	187
6.4 Henkilönsuojaimet	188
6.5 Työn kuormittavuus	188
6.6 Työterveyshuolto	190
7 Lähteet	191

Yhteenveto

■ Työterveys ja maatalous Suomessa 2014 -tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa seurantatietoa maatalousyrittäjien työhyvinvoinnista: työstä, työoloista ja terveydestä. Lisäksi selvitettiin maatalousyrittäjien tyytyväisyyttä työterveyshuoltoon, työterveyshuollosta koettuja hyötyjä sekä kehittämistarpeita ja -kohteita. Tutkimuksen tuloksia verrattiin maatalousyrittäjien tilanteeseen vuonna 2004 sekä muihin työssä käyviin. Tuotettua tietoa voidaan jatkossa hyödyntää maatalousyrittäjien työterveys- ja neuvontapalveluiden kehittämisessä.

Tutkimuksen otoskehikon muodostivat vuonna 2014 tukihakemuksen täyttäneet tilat. Lopullisen otoksen muodostivat 5774 viljelijää. Heistä haastateltiin 3117 henkilöä (54 %), tutkimuksesta kieltäytyi 1370 henkilöä (24 %) ja 1287 henkilöä ei tavoitettu (22 %). Lopullisesta otoksesta vastausprosentti oli 54 ja heistä, jotka tavoitettiin 69 %. Aineisto edustaa hyvin suomenkielisiä, 18–68-vuotiaita maatalousyrittäjiä.

Tutkimuksessa haastateltiin 2169 päätoimista ja 948 sivutoimista maatalousyrittäjiä. Tulokset painotettiin vastaamaan koko satunnaisotoksen tuotantosuuntajakaumaa. Päätoimisten maatalousyrittäjien painotettu lukumäärä on 1921 (62 %) ja sivutoimisten lukumäärä 1196 (38 %).

Tutkimus oli kuvaileva tutkimus poikkileikkausasetelmalla. Pääosa aineistosta kerättiin puhelinhaastattelun avulla. Puhelinhaastattelut tehtiin lokakuu 2014 ja tammikuu 2015 välisenä aikana. Päätoimisten maatalousyrittäjien haastattelu kesti keskimäärin 46 minuuttia ja sivutoimisten 29 minuuttia. Puhelinhaastattelun tema-alueita olivat maatalousyrittäjiin ja työ-

hön liittyvät taustatiedot, työolot ja työmenetelmät, henkinen hyvinvointi, johtaminen, tapaturmat, työn fyysinen kuormittavuus, koettu työkyky, terveys, elintavat, työssä jatkaminen ja työterveyshuolto.

Yrittäjät saavat suurimman osan tuloistaan maa- ja metsätaloudesta. Elintarvikkeiden jalostuksen, matkailun tai hoivapalvelujen sekä muun urakoinnin osuudet olivat pieniä. Yhteistyötä teki noin puolet vastaajista ja yhteistyö kohdistui maamuokkaustoihin, viljan puintiin ja käsittelyyn sekä heinän, säilörehun ja oljen korjuuseen ja käsittelyyn. Sivutoita tehtiin neljäsosalla tiloista. Urakointipalvelujen ostot on lisääntynyt, tuotantosuunnittain tarkasteltuna eniten lisäystä oli muussa kotieläintaloudessa, lypsykarjatililla ja sikatiloilla.

Työmenetelmissä ja tuotantoteknologiassa on tapahtunut muutoksia vuosikymmenessä. Rehunsäilönnässä happopohjaisten kemikaalien käyttö on vähentynyt, painovoimainen ilmanvaihtojärjestelmä on yleistynyt, turpeen käyttö kuivikkeena on lisääntynyt. Lehmiä harjataan edelleen sukaharjalla. Lypsykarja- ja muu nautakarjatilallisissa yli tuhat tuntia traktoreilla ajavien osuus on kasvanut merkittävästi kymmenessä vuodessa. Samoin polttomootorikäyttöisten koneiden käyttö sisätiloissa on yleistynyt huomattavasti vuosikymmenessä. Henkilönsuojainten käyttö on niin ikään lisääntynyt selvästi vuoteen 2004 verrattuna.

Kasvinsuojeluaineita käyttävien osuus on kasvussa, käyttökertojen lukumäärä on lisääntynyt ja levitystyötä tekevästä yhä useampi on nainen. Suojautumisessa on puutteita, mutta siitä huolimatta käytön kasvu ja lisääntyminen eivät näy koetuissa oireiluissa. On mahdollista että tehoaineet ja valmisteet ovat kehittyneet vähemmän ärsytystä yms. akuutteja oireita aiheuttaviksi. Myös levityslaitteet lienevät kehittyneet turvallisemmiksi, mukaan lukien traktorien ohjaamot.

Maatalousyrittäjät kokevat johtamiseen liittyvät tehtävät melko mielekkäiksi ja tilan menestyksen kannalta tärkeäksi, mutta jonkin verran kuormittavaksi työksi. Keskeisimmäksi johtamisen edellyttämäksi osaamiseksi yrittäjät nimesivät talousjohtamisen.

Kaksi kolmasosaa päätoimisista yrittäjistä oli melko tai erittäin tyytyväisiä työhönsä. Jatkuva kiire ja kireä aikataulu sekä tilan taloudellinen epävarmuus kuitenkin huolestuttivat yrittäjiä. Henkistä kuormitusta aiheutti erityisesti tilan toimintaan liittyvä byrokratia ja hallinnollinen työ. Suurilla tiloilla työ koettiin henkisesti rasittavammaksi ja stressaavammaksi kuin pienemmillä tiloilla.

Maataloustyö on edelleen fyysisesti raskasta työtä eikä työn koettu ruumiillinen kuormittavuus ole juurikaan vähentynyt vuoteen 2004 verrattuna. Työterveyshuoltoon kuuluvat kokivat työnsä kevyemmäksi ja käyttivät yleisemmin taakan siirron ja lypsyn apuvälineitä.

Maataloustyössä sattuu edelleen paljon työtapaturmia. Päätoimisten maatalousyrittäjien tapaturmataajuus on laskenut vain hieman kymmenesosassa vuodessa. Maatalousyrittäjät ilmoittivat lääkärissä käyntiin johtaneita työtapaturmia sattuneen kolmanneksen enemmän kuin tapaturmavakuutusyhtiön tilastojen mukaan heille on korvattu.

Maatalousyrittäjät kokivat työkykynsä heikommaksi, mutta uskoivat kuitenkin pystyvänsä terveytensä puolesta työskentelemään maataloustyössä eläkeikään saakka yleisemmin kuin suomalaiset työssä käyvät keskimäärin. Joka neljännellä päätoimisella ja joka kuudennella sivutoimisella maatalousyrittäjällä oli työtä haittaava pitkäaikaissairaus, yleisimmin tuki- ja liikuntaelinsairaus. Myös oireista yleisimpiä olivat tuki- ja liikuntaelinoireet. Näin oli myös vuonna 2004. Maatalousyrittäjät tupakoivat, käyttivät alkoholia ja harrastivat kuntoliikuntaa vähemmän, mutta olivat useammin ylipainoisia kuin työssä käyvät yleensä.

Kaikista MYEL-vakuutetuista päätoimista maatalousyrittäjistä kaksi kolmasosaa oli työterveyshuollon asiakkaina, yleisimmin lypsykarjatilalliset ja sikatilalliset. Mitä enemmän vastaajan tilalla oli eläimiä tai mitä suurempi tilan peltopinta-ala oli, sitä useammin yrittäjä oli työterveyshuollon piirissä. Maatalousyrittäjät olivat tyytyväisiä saamiinsa työterveyspalveluihin.

1

Tausta

1.1 Maatilat

■ Suomessa oli 52 775 maatalous- tai puutarhayritystä vuonna 2014. Tiloilla oli keskimäärin käytössä maatalousmaata 43 hehtaaria. Tiloista 65 % oli kasvinviljelytiloja, 31 % kotieläintiloja ja 4 % harjoittivat sekamuotoista tuotantoa. Lypsykarjatiloiilla oli keskimäärin 33 lypsylehmää vuonna 2014. Maatalousyrittäjien keski-ikä yksityishenkilöiden omistamilla tiloilla oli 50,6 vuotta. Vuonna 2004 vastaavat luvut olivat 72 054 maatilaa ja tiloilla maatalousmaata keskimäärin 31 hehtaaria. Tiloista 58 % oli kasvinviljelytiloja ja 41 % kotieläintiloja. Lypsykarjatiloiilla oli keskimäärin 18 lypsylehmää ja maatalousyrittäjien keski-ikä oli 48,8 vuotta. (<http://stat.luke.fi>).

1.2 Työympäristö

Maatalouden työmenetelmät, tuotantorakennukset sekä käytettävä kone- ja laitekanta on muuttunut voimakkaasti osalla maatiloista viimeisen vuosikymmenen aikana. Maatalousyrittäjät tuotantopanoksineen ovat myös

aiempaa selvemmin jakaantuneet kehittäjiin ja investoijiin sekä toisaalta jäädyttelijöihin tai ylläpitäjiin. Maatalousyrittäjien sivutoimisuus on lisääntynyt, samoin monialayrittäjäisyys. Tuotantosunnista kasvinviljelyn osuus on kasvanut kotieläintuotannon kustannuksella. Näillä muutoksilla on vaikutusta myös maatalousyrittäjien työoloihin sekä koettuun työkykyyn ja työhyvinvointiin.

Maatalouden työmenetelmien muutokset ovat pääsääntöisesti vähentäneet maatalousyrittäjien työympäristön altisteita ja fyysisistä kuormittumista, mutta myös uusia riskejä on ilmaantunut. Tuotantorakennuksissa sisällä käytettävät polttomoottorikäyttöiset työkonemat, esimerkiksi pienkuormaimet, rehunjakovaunut, traktorit ja kurottajat, lisäävät maatalousyrittäjän altistekirjoon terveydelle erittäin haitallisen pakokaasun ja sen sisältämät pienhiukkaset. Myös altistuminen melulle saattaa lisääntyä, mikäli tehokaasta kuulon suojauksesta ei huolehdi.

Maatalousyrittäjien työympäristön fysikaalisia, kemiallisia ja biologisia altisteita, kuormitustekijöitä sekä niiden ehkäisemistä työmenetelmällisin tai teknisin toimenpitein kartoitettiin laajasti edellisen kerran kymmenen vuotta sitten Työterveys ja maatalous Suomessa 2004 -kyselytutkimuksella. Työympäristön ja työolojen vaikutuksesta maatalousyrittäjän altistumiseen ja kuormitukseen saatiin lisätietoa muun muassa tuotantorakennuksen ilmanvaihdon, tiettyjen kuivike- ja rehumateriaalien käytön sekä useiden työmenetelmien osalta. Lisäksi maatalousyrittäjiltä kysyttiin koetuista työympäristön haittatekijöistä. Henkilösuojainten käyttöä selvitettiin eri työvaiheissa, erityisesti kasvinsuojeluaineiden käsittelyssä. (Rissanen 2006)

Tuotantorakennusten ilmanvaihdon suunnittelu oli vajavaista, sillä yli puolet maatalousyrittäjistä ilmoitti ilmanvaihdon olevan itse suunniteltu tai he eivät osanneet nimetä suunnittelijaa. (Rissanen 2006)

Tietyt materiaalivalinnat ja työmenetelmät lisäävät maatalousyrittäjän riskiä altistua erilaisille pölyille, mm. homepölylle. Esimerkiksi kuivaheinä, jota käytettiin vielä yleisesti nautakarjatiljoilla, kuivattiin pääasiassa pellolla irtuheinänä, ja vain osalla oli käytössä varastokuivuri. Lisäksi yhdeksän kymmenestä varastoi heinän paaleissa. Kuivaheinä jaettiin eläimille pääasiassa kantamalla. Myös rehuvilja jaettiin pääosin käsin tai työnnettävällä kärryllä. Suurin osa rehumyllyistä vaati valvontaa käytön aikana, mikä lisäsi altistumista melulle ja viljanpölylle. Pyöröpaaleihin säilörehua tehneistä nautakarjayrittäjistä merkittävä osa ei käyttänyt lainkaan säilöntäaineita. Turpeen käyttö kuivikkeena oli lisääntynyt huomattavasti vuoden 1992 ti-

lanteeseen verrattuna. Yli kaksi kolmasosaa lypsykarjayrittäjistä puhdisti lehmät karvaharjalla eli käsisukalla. Lisäksi lähes joka kymmenes ilmoitti puhdistavansa lehmät päivittäin. Työtaturman vaaraa lisäsi se, että yli neljäsosalla maatiloista oli käytössä yksi tai useampi traktori, jossa ei ollut turvahyttiä. (Rissanen 2006)

Työympäristön altisteista pölyt koettiin eniten haittaaviksi. Lähes neljäsosa koki pölyjen haittaavan työssään melko tai hyvin paljon. Melun koki haittaavana viidesosa vastaajista. Heikko tai häikäisevä valaistus aiheutti eniten haittaa metsätaloudessa, mutta oli selkeästi vähemmän haitallista muilla tuotantosuunnilla. Kaasut ja tuotantorakennuksen ilma haittasivat eniten sikatalouden harjoittajia. (Rissanen 2006)

Suojainten käyttö maatalouden eri töissä oli melko vähäistä. Lypsyssä kolme neljäsosaa vastaajista ei käyttänyt suojakäsineitä. Noin kolmasosa lypsykarjatilallista käytti suojakäsineitä käsitellessään pesu- ja desinfointiaineita. Noin kolmasosa sikatilallisista käytti hengityksensuojaimia aina ruokinnan aikana ja vajaa puolet ei lainkaan. Korkeintaan kolmasosa vastaajista käytti lähes aina hengityksensuojaimia työskennellessään viljankuivurissa. Vajaa puolet vastaajista käytti kuulonsuojaimia lähes aina kulmahiomakoneen käytön aikana. Kotieläintiloilla kuulonsuojainten käyttöaste oli korkein. Toisaalta neljäsosa vastaajista ei käyttänyt kuulonsuojaimia lainkaan em. työssä. (Rissanen 2006)

Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukesin tilastojen mukaan kasvinsuojeluaineiden myynti ja käyttö Suomessa (tehoainetonna/vuosi) kasvoivat tasaisesti EU:iin liittymisen jälkeen, ja ovat viimeisen vuosikymmenen pysyneet varsin tasaisina. Edellisessä Työterveys ja maatalous Suomessa -tutkimuksessa kävi ilmi, että urakointipalvelujen tarjoaminen oli kasvinsuojelutöissä varsin yleistä (Rissanen 2006). Päätoimisista viljelijöistä 11 % oli tarjonnut kasvinsuojelu-urakointipalveluita. Pidettiin todennäköisenä, että tämän tyyppinen keskittyminen olisi yleistymässä. Lisäksi pidettiin tärkeänä selvittää, ovatko urakoitsijat (ja muuten paljon kasvinsuojelutöitä tekevät) kokeneet terveyshaittoja tai oireita liittyen kasvinsuojeluaineisiin. Yli kymmenen vuotta sitten annettua ohjeistusta kasvinsuojelutöitä tekevien terveystarkastuksista ja työpaikkaselvityksistä tulisi päivittää, huomioiden mm. tämän hankkeen tulokset (Tuomainen ym. 2003). Työterveyshuollon tulisi osata tunnistaa ja huomioida paljon altistuvat ryhmät.

Toinen merkittävä syy kasvinsuojelukäytäntöjen, riskinhallinnan toimivuuden ja mahdollisten terveyshaittojen kartoittamiseksi tulee uudesta

EU-lainsäädännöstä. Kasvinsuojeluaineiden kestävä käytön puitedirektiivin (2009/128/EY) ja sen perusteella annetun kasvinsuojeluainelain (1563/2011) myötä jäsenmaissa tulee entistä enemmän seurata aineiden käyttäjien terveydentilaa, raportoida siitä Euroopan komissiolle, sekä pyrkiä pienentämään riskejä. Toimeenpanoon liittyy kaikkia ammatissaan kasvinsuojeluaineita käyttäviä koskeva tutkintovelvoite. Lisäksi jotta tutkinnon ja siihen liittyvän koulutuksen työturvallisuusosio olisi viljelijöille ja muille ammattikäyttäjille mahdollisimman hyödyllinen ja oikeisiin asioihin painottuva, on nykytilanteesta saatava käytännön tietoa.

Myrkytys- ja myrkytyspäilytilanteita tutkittiin Tukesin toimeksiannosta kesällä 2014 internet-kyselyllä, joka lähetettiin tutkimusluvan antaneille Myrkytystietokeskukseen kasvinsuojeluaineiden tai muiden torjunta-aineiden vuoksi yhteyttä ottaneille (Koponen ym. 2015). Saman tyyppinen tutkimus toteutettiin vuonna 2002 (Mäkinen ym. 2004). Aiemmassa hankkeessa havaittiin työperäisiä myrkytyksiä ja myrkytyspäilyjä, vaikkei missään tilastoissa sellaisia ilmennyt. Vuonna 2014 toteutetussa nettikyselyssä työperäisiä tapauksia ei havaittu lainkaan. Tutkimuksessa oli tosin ongelmia vastaajien rekrytoinnissa ja vastausprosentti jäi alhaiseksi, joten tulokset eivät ole täysin vertailukelpoisia. Oireilua ja varsinaisia myrkytyksiä on kuitenkin tärkeää seurata erilaisin kyselyin, koska on havaittu, etteivät tällaiset tapaukset välttämättä löydy ammattitauti-, työtapaturma- tms. tilastoista. Riskinhallinnan ja riskiviestinnän onnistumisen seurannassa tiedot altistumisista ovat kuitenkin tärkeitä.

1.3 Johtaminen ja työn organisointi

Suomessa oli 59 042 maatilaa vuonna 2012. Tilojen määrä väheni 2 500 edellisestä vuodesta. Keskipeltoala on kasvanut kymmenessä vuodessa lähes kymmenellä hehtaarilla (Tike 2014). Lisäksi isojen tilojen määrä on kasvanut ja pienien tilojen vähentynyt. (Maatilaräkisteri – maatilojen rakenne 2012)

Edellä kuvattu kehitys johtaa siihen, että perinteisemmän maatalousyrittäjän työn ohelle nousee johtaminen yhä suuremmalla merkityksellä. Seurauksena tästä myös maatalousyrittäjien johtamisasioiden osaamistarve kasvaa (Mela 2011). Toimivan maatilan johtaminen edellyttää maatalousyrittäjältä uudenlaista toimintaa perinteisen roolin ohella. Johtaminen maatilalla on keskeisesti asioiden ja toiminnan johtamista. Niillä tiloilla, joilla on palkattua työvoimaa käytössä, myös lähiesimiehenä toimiminen

on osa johtamisen kokonaisuutta. (Strömberg-Nygård 2013; Kinnunen ym. 2010).

Lähiesimiehen työjohtotehtäviä ovat mm. työhön perehdyttäminen, työntekijöiden motivointi, palkanlaskenta, riitatilanteiden sovittelu ja työn suunnittelutehtävät (Kinnunen ym. 2010). Nykyaikaisen maatalousyrittäjän johtamistehtäviin kuuluvat myös tavoitteiden asettaminen, toiminnan ja talouden suunnittelutehtävät, yrityshallinnon tehtävät, erilaiset sopimusneuvottelut, sidosryhmävuorovaikutus sekä tuotannon laadunhallinnasta ja työturvallisuudesta huolehtiminen (Leppälä ym. 2013).

Oman erityispiirteensä maatalousyrittäjän johtamistoiminnalle antaa maatalouden suhteellisen yleinen ulkomaisen kausityövoiman käyttö. Vuosittain Suomessa työskentelee maatalouden palveluksessa 10 000 – 15 000 ulkomaista työntekijää. He sijoittuvat pääasiassa työvoimavaltaisille aloille (esim. puutarhatilat). Erityisiä johtamisen ja työn organisoinnin haasteita ulkomaisen työvoiman tapauksessa synnyttävät rekrytointi ja työhön perehdyttäminen. Ulkomaisen työvoiman läsnäolo luo myös muutoksia toimivan työyhteisön rakentamiselle. Ulkomaalaistaustaiset työntekijät kiinnittyvät työhön ja työyhteisöön sekä ympäröivään yhteiskuntaan eri tavalla kuin suomalaissyntyiset työntekijät. (Ovaska ym. 2011; Kinnunen ym. 2010)

Toimiva ja työntekoa tukeva johtaminen luo edellytykset hyvinvoinnille. Johtamisella on selvä yhteys työtyytyväisyyteen, työhön sitoutumiseen sekä sairauspoissaoloihin. Tämä pätee niin strategisen tason johtamiseen kuin lähiesimiestyöhön. Yleisesti yrittäjät arvioivat johtamistoiminnan onnistumista myönteisemmin kuin palkansaajat. (Perkiö-Mäkelä ja Hirvonen 2013)

1.4 Henkinen hyvinvointi ja jaksaminen

Maatalousyrittäjien henkistä hyvinvointia ja psyykkistä oireilevuutta koskevien tutkimusten tulokset 1960-luvun lopulta kuvasivat tuolloin yhteiskunnassa ja ammattialalla tapahtuneita muutoksia. Purola ja Kalimo (1970) totesivat psyykkistä vajaakuntoisuutta eniten maa- ja metsätalouselinkeinoissa toimivilla henkilöillä ja vähiten palveluammateissa toimivilla. Lehtisen ja Väisänen (1979) tutkimuksen mukaan maataloudessa työskentelevillä miehillä ja naisilla oli mielenterveyden häiriöitä yleisemmin kuin teollisuudessa ja palveluelinkeinojen parissa työskentelevillä. Myöhemmin Simola, Notkola ja Raitasalo (1994) totesivat maatalousyrittäjien psyykkisen oireilevuuden olevan keskimäärin hieman vähäisempää kuin muilla

ammattiryhmillä. Maatalousyrittäjä naiset oireilivat psyykkisesti enemmän kuin miehet, mutta sukupuolten väliset erot olivat pienemmät kuin muissa ammattiryhmissä. Maatalousyrittäjänaiset oireilivat vähemmän kuin naiset toimihenkilö- ja teollisuusaloilla. Maatalousyrittäjämiesten osalta ei havaittu merkitseviä eroja oireilevuudessa verrattuna toimihenkilö- ja teollisuustyöntekijämihiin. Myöhemmissä tutkimuksissa (Klen ja Kulmala, 1993; Kulmala, Leskinen, Taattola, Klen, 1998) maatalousyrittäjämiesten elämänhallinta oli keskimäärin parempaa kuin metsäteollisuusyritysten henkilöstön ja psyykkinen oireilevuuden vähäisempää kuin metsäalan eri ammattiryhmillä. Viinamäen (1997) tutkimuksen mukaa maatalousyrittäjämiehillä oli psyykkistä oireilua jonkin verran enemmän kuin suomalaisilla miehillä keskimäärin.

Simolan ym. (1994) maatalousyrittäjien henkistä hyvinvointia koskevien tutkimusten perusteella naiset oireilevat enemmän kuin miehet, viljanviljelijät enemmän kuin maidontuottaja, etelä- ja länsisuomalaiset enemmän kuin itä- ja pohjoissuomalaiset ja oireilevuus lisääntyi iän myötä. Tutkimuksen mukaan psyykkinen oireilu lisääntyi tilakoon kasvaessa. Oireilu liittyi myös maatalousyrittäjän terveydentilaan, puolisoilta saatuun tukeen, taloudellisiin vaikeuksiin ja stressaaviin elämänmuutoksiin (Berkowitz ja Perkins 1985; Leskinen 2004).

Työterveys ja maatalous Suomessa 2004 -tutkimuksessa havaittiin, että maatalousyrittäjät kokivat stressiä merkittävästi vähemmän kuin suomalaiset työntekijät yleensä. Lisäksi maatalousyrittäjillä psyykkinen oireilevuus oli vähäisempää kuin työntekijöillä, poikkeuksena depressiivisyys, jota maatalousyrittäjillä oli hieman enemmän. Alle 35-vuotiaat maatalousyrittäjänaiset kokivat työnsä henkisesti kuormittaviksi ja he olivat masentuneempia, ärtyneempiä, jännittyneempiä kuin suomalaiset työssä käyvät naiset yleensä. Tutkimuksen mukaan henkisesti parhaiten voivat 55–64-vuotiaat maatalousyrittäjät. Tuotantosunnittain tarkasteltuna vähiten stressiä ja oireilevuutta esiintyi lypsykarjatilallisilla ja viljanviljelijöillä. (Rissanen 2006).

Kyselytutkimuksen mukaan 45 %:lla lypsykarjatilallisista oli lieviä työuupumuksen oireita ja 9 % kärsi vakavasta työuupumuksesta (Kallioniemi, Simola, Kaseva ja Kymäläinen 2011). Kirjallisuuskatsauksen (Kallioniemi, Simola, Kinnunen ja Kymäläinen 2011) mukaan maatalousyrittäjien stressioireet liittyivät maatalousalan säännöksiin ja byrokratiaan, hallinnolliseen työhön sekä tilan taloudelliseen tilanteeseen. Sää ja luonnon olosuhteet sekä

maataloustyön vaarallisuus mainittiin eri lähteissä pitkäaikaista stressiä aiheuttavina tekijöinä.

Maatalousyrittäjien työn voimaannuttavia puolia ovat: mahdollisuus nähdä oman työn tulokset, luonnon läheisyys ja erityinen työympäristö (Kallioniemi, Simola, Kinnunen ja Kymäläinen, 2011). Myönteinen suhtautuminen maaseudun elämäntapaan on osoittautunut henkistä hyvinvointia lisääväksi tekijäksi (Leskinen 2004). Maatalousyrittäjänaiset pitivät työnsä palkitsevina puolina työskentelyä eläinten kanssa ja luonnon läheisyyttä. (Kallioniemi 2013). Maatalousyrittäjien työhyvinvointiin kannustavasti vaikuttavat hyvät ihmissuhteet, perhe ja ystävät sekä hyvä taloudellinen tilanne. Työssä jaksamista edistävinä tekijöinä ovat riittävä lepo, vapaa-aika, harrastukset sekä säännölliset lomat.

Tutkimusten mukaan työssä jaksamista heikentävät liiallinen työmäärä ja huoli tulevaisuudesta. Maatalousyrittäjän työkyvyn suurimpia uhkia ovat henkinen kuormittuneisuus, stressi ja masennus. Maatalousyrittäjät eivät huolehdi omasta hyvinvoinnistaan kiireen, työn sitovuuden ja liiallisen työmäärän vuoksi. Työstä palautumista haittasivat sairaana työskentely ja vanhat tilan työnjaon perinteet (Kallioniemi 2013). Suomalaisen maatalousyrittäjän työn henkisiä vaatimuksia voi kuvata: ”matala kontrolli, vähäinen tuki ja korkeat vaatimukset” (Saarni SI, Saarni ES ja Saarni H 2008).

1.5 Fyysinen kuormittavuus

Maatalousyrittäjien työ on fyysisesti raskasta työtä, vuonna 2012 kaksi kolmasosaa maatalousyrittäjistä (65 %) koki työnsä melko tai hyvin rasittavaksi. Kaikista suomalaisista työssä käyvistä näin koki joka neljäs. (Perkiö-Mäkelä ja Hirvonen 2013). Työterveys ja maatalous Suomessa 2004 tutkimuksessa (Rissanen 2006) lypsykarjatilalliset, 45–54-vuotiaat maatalousyrittäjät ja naisyrittäjät kokivat työnsä fyysisesti rasittavimmaksi.

Maataloustyön fyysisiä vaatimuksia ovat suurilla lihasryhmillä tehtävä liikkuva työ, raskaiden taakkojen käsittely, hankalat työasennot, yläraajojen saamana toistuvat liikkeet ja tärisevillä työkoneilla ajaminen. Töiden järjestely ja tilojen koneellistamisen aste sekä valitut työmenetelmät vaikuttavat keskeisesti fyysisen työkuorman määrään. Työ ja terveys -haastattelu-tutkimuksen mukaan vuonna 2012 lähes joka toinen (44 %) maatalousyrittäjä nosti tai kannatteli käsin taakkoja ilman apuvälineitä useita kertoja päivässä tai tunnissa. Joka neljäs (24 %) työskenteli selkä hankalassa asennossa, ja

joka kahdeksas (12 %) yläraajat hartiatason yläpuolella vähintään 1–2 tuntia päivässä. Lisäksi joka seitsemännen (15 %) työhön sisältyi voimaa vaativia käden puristus- tai kiertämisoitteita, ja joka kahdeksannen (12 %) työhön useita kertoja minuutissa toistuvia käden työliikkeitä vähintään 1–2 tuntia päivässä. (Perkiö-Mäkelä ja Hirvonen 2013).

Työtilojen toimivuus vaikuttaa keskeisesti työn fyysiseen kuormittavuuteen. Vuonna 2012 kaksi kolmasosaa (68 %) työssä käyvistä koki työtilansa työn sujuvuuden kannalta toimiviksi ja käytännöllisiksi, maatalousyrittäjistä näin koki 58 %. (Perkiö-Mäkelä ja Hirvonen 2013).

Fyysisesti kuormittava työ on yhteydessä ennenaikaiseen eläköitymiseen (Karpansalo ym. 2002, Van den Berg ym. 2010) sekä koettuun alentuneeseen työkykyyn (Tuomi ym. 2006). Myös mitä fyysisesti kevyempää työtä henkilö tekee, sitä useammin hän kuuluu ryhmään, joka harkitsee työssä jatkamista 63. ikävuoden jälkeen. Fyysisesti kevyttä työtä tekevät kuuluvat myös raskasta työtä tekeviä useammin ryhmään, joka ei ole ajatellut siirtyä eläkkeelle ennen vanhuuseläkeikää (Perkiö-Mäkelä ja Kauppinen 2012).

1.6 Työtapaturmat

Maatalousyrittäjien työ on edelleen selvästi riskialttiimpaa kuin palkansaajilla keskimäärin, sillä heille laskettu työtapaturmasuhde on palkansaajiin verrattuna lähes 2,5-kertainen. Melan tilastojen mukaan korvattava työtapaturma sattuu vuosittain 5–6 %:lle maatalousyrittäjistä. Maatalousyrittäjille sattuneiden työtapaturmien seuraukset ovat keskimääräistä vakavampia: 20–25 % tapaturmista johtaa yli kuukauden työkyvyttömyyteen. Työtapaturma on miehillä yleisempi kuin naisilla. Yleisimmin tapaturma sattuu karjanhoitotyössä tai koneiden huolto- ja korjaustyössä. (Tilastokeskus 2013)

Maatalousyrittäjien työtapaturman riski työpaikalla on alentunut 10 prosenttia vuosina 2002–2011. Tämä käy ilmi Tilastokeskuksen työtapaturmatilastosta, jossa verrattiin kahta viisivuotisiajaksoa toisiinsa. Vuosina 2002–2006 maatalousyrittäjille sattui yhteensä 26 847 vähintään 4 päivän poissaoloon johtanutta työpaikkatapaturmaa, joka merkitsi 5 701 työtapaturmaa 100 000 maatalousyrittäjää kohden vuodessa. Vuosina 2007–2011 maatalousyrittäjille sattui yhteensä 5 109 työtapaturmaa 100 000 maatalousyrittäjää kohden vuodessa. (Tilastokeskus 2013)

Työtehoseuran hankkeessa selvitettiin maidontuotantotiloilla tehtävien maataloustöiden suhteellinen vaarallisuus ja etsittiin painopistealueita maa-

talousyrittäjien työturvallisuutta edistävälle neuvonnalle ja tutkimukselle. Suhteellisesti vaarallisimmiksi päätyöryhmiksi MATA-vahinkorekisterin mukaisessa jaotuksessa osoittautuivat rakennustyöt, metsätyöt sekä maatalouden ”muut työt” tiettyjen siihen kuuluvien työtehtävien vuoksi. Maatalouden ”muissa töissä” sattuu noin viidennes työtapaturmista, jotka aiheuttavat noin viidenneksen sairauslomapäivistä. Sekä karjanhoidossa että maanviljelytyöissä sattuu vuosittain runsaasti työtapaturmia. Molemmista päätyöryhmistä on erotettavissa suhteellisesti vaarallisia työtehtäviä kuten nautojen kuljetus ja siirto sekä viljan varastointi ja kuivatus. (Karttunen ym. 2006)

Korvatut työtapaturmat eivät jakaannu tasaisesti vaan keskittyvät pienelle osalle maatalousyrittäjistä. Pitkän aikavälin tarkastelussa noin 10 % maatalousyrittäjistä edustaa noin puolta kaikista korvatuista työtapaturmista. Vastaavasti lähes puolet maatalousyrittäjistä työskentelee kymmeniä vuosia ilman korvattavia työtapaturmia.

Korvattujen tapaturmien lisäksi maatalousyrittäjille sattuu työssä ja vapaa-aikana paljon tapaturmia, joista ei syystä tai toisesta haeta korvauksia. Työterveys ja maatalous Suomessa 2004 -tutkimuksen mukaan lääkärinhoitoon johtaneita työtapaturmia ilmoitti sattuneen edeltäneen 12 kuukauden aikana 16 % päätoimisista maatalousyrittäjistä. Lääkärissä käyntiin johtaneita vapaa-ajan tapaturmia ilmoitti neljä prosenttia päätoimisista maatalousyrittäjistä. Tämän kyselytutkimuksen mukaan päätoimisten maatalousyrittäjien työtapaturmataajuus oli noin kolminkertainen Melan kaikkia MYEL-vakuutettuja koskevien korvaustilastojen lukuihin verrattuna. (Rissanen 2006)

1.7 Terveys, työkyky, elintavat ja työssä jatkaminen

Maatalousyrittäjät kokevat työkykynsä ja terveytensä heikommaksi ja heillä on runsaammin työssä haittaavia tuki- ja liikuntaelinsairauksia kuin työssä käyvillä henkilöillä yleensä. Kun 45–63-vuotiailta työssä käyviltä kysytään, mitkä tekijät saisivat jatkamaan työelämässä mukana oloa, oma terveys on useimmin mainittu edellytys myös maatalousyrittäjillä. (Perkiö-Mäkelä ja Hirvonen 2013).

Vuonna 2004 maatalousyrittäjät antoivat työkyvyllään keskimäärin arvon 7,8 asteikolla 0–10, iän myötä arvio koetusta työkyvystä laski. Kol-

me neljäsosaa (77 %) maatalousyrittäjistä koki pystyvänsä työskentelemään maatalousyrittäjänä vanhuuseläkeikään saakka terveytensä puolesta. (Ris- sanen 2006). Työ ja terveys -haastattelututkimuksessa 2012 maatalousyrit- täjät antoivat työkyvyllään keskimäärin heikomman arvon (7,7) kuin kaikki työssä käyvät (8,3). Maatalousyrittäjistä 72 % koki pystyvänsä työskentele- mään maatalousyrittäjänä vanhuuseläkeikään saakka terveytensä puolesta, kaikista työssä käyvistä 79 %. (Perkiö-Mäkelä ja Hirvonen 2013).

Laaja-alaisen työkykykäsitteen mukaan ihminen ja työ muodostavat kokonaisuuden, johon vaikuttavat yksilön voimavarat, toimintakyky ja osaaminen, työolot, työn sisältö, työyhteisö ja työorganisaatio. Työkykyyn saattavat vaikuttaa myös erilaiset makrotason tekijät, kuten muutokset lainsäädännössä sekä erilaiset työvoima- ja koulutuspoliittiset linjaukset. Työkyvyn käsite on muuttunut ajan ja tutkimuksen myötä. Mitä enemmän käsitettä on tutkittu, sitä moniulotteisemmaksi ja monipuolisemmaksi kuva työkyvystä on muodostunut. Työkyvyn ulottuvuudet ovat laajentuneet yksi- lön voimavaroista ja työorganisaation ominaisuuksista yhteiskunnallisiin tekijöihin ja eri toimijoiden rooleja kuvaaviin tekijöihin. (Gould ym. 2006).

Työkykyindeksi on laajasti käytetty menetelmä työkyvyn arviointiin (Tuomi ym. 1997). Terveys 2000 -aineiston avulla pystyttiin työkykyindeksin vaihtelusta selittämään 49 prosenttia käyttämällä työkyvyn talomallissa olevia muuttujia. Voimakkaimmat selittävät tekijät olivat terveyden ja toi- mintakyvyn sekä työn ydinrakenteet (Tuomi ym. 2006). Työkykyindeksin ensimmäisen kysymyksen (nykyinen työkyky verrattuna elinaikaiseen par- haimpaan asteikolla 0–10 pistettä) on todettu olevan voimakkaassa yhtey- dessä koko työkykyindeksin pistemäärään (Ahlström ym. 2010).

Koetun työkyvyn on useissa tutkimuksissa todettu olevan yhteydessä varhaiseläkkeelle ja työkyvyttömyyseläkkeelle jäämiseen (Gould 2006, Hopsu 2005, Huuhtanen 2006, Ilmarinen 2004, Sell ym. 2009, von Bons- dorff 2010). Karisalmi ym. (2008) totesivat Joustava eläkeikä -tutkimuksen seurannassa, että huono työkyky liittyi haluttomuuteen jatkaa työntekoa vähintään 63. ikään saakka tai pidempään. Muita työssä jatkamisen halut- tomuuteen liittyviä tekijöitä olivat naissukupuoli, työnantajan tuen puute ikääntyvälle työntekijälle ja suuri psyykinen kuormittuminen. Työ, ter- veys ja työssä jatkamisajatukset -tutkimuksessa (Perkiö-Mäkelä ja Kaup- pinen 2012) todettiin, että mitä paremmaksi palkansaaja koki työkykynsä asteikolla 0–10, ja mitä paremmaksi hän koki työkykynsä suhteessa työn ruumiillisiin vaatimustekijöihin, sitä todennäköisemmin hän harkitsi työs-

sä jatkamista 63. ikävuoden jälkeen. Lisäksi henkilöt, jotka arvioivat työkykynsä asteikolla 0–10 erittäin hyväksi (9–10) olivat neljä kertaa harvemmin ajatelleet eläkkeelle siirtymistä kuin henkilöt, joiden työkykyarvio oli korkeintaan 7. (Perkiö-Mäkelä ja Hakanen 2012).

Lähes joka neljännellä (23 %) maatalousyrittäjällä oli vuonna 2004 nykyisessä työssään haittaavaa lääkärin toteama pitkäaikaissairaus, näistä yleisimpänä tuki- ja liikuntaelinsairaus (12 %). Viimeisen kuukauden aikaisista pitkäaikaisista tai toistuvista tuki- ja liikuntaelinoireista yleisimpiä olivat niska-hartiavaivat (42 %) ja lanne-ristiselän kipu (37 %). (Rissanen 2006). Vuonna 2012 maatalousyrittäjillä työssä haittaava tuki- ja liikuntaelinsairaus oli selvästi yleisempää (11 %) kuin työssä käyvillä yleensä (5 %). Pitkäaikaisista tai toistuvista oireista olkapäiden tai käsivarsien särky sekä lanne-ristiselän kipu olivat selvästi yleisempiä kuin työssä käyvillä yleensä. (Perkiö-Mäkelä ja Hirvonen 2013).

Elintavoilla on merkitystä paitsi elintapasairauksien, kuten tyyppin 2 diabeteksen ja sydäntautien kehittymiseen, jotka lyhentävät työurien pituutta ja heikentävät työkykyä, myös päivittäisen työssä jaksamisen ja suoriutumisen sekä työstä palautumisen kannalta. (Laitinen, Perkiö-Mäkelä, Virtanen 2013).

Työ ja terveys-haastattelututkimuksen 2012 (Perkiö-Mäkelä ja Hirvonen 2013) mukaan maatalousyrittäjistä kolme neljäsosaa (75 %) nukkui sopivasti eli 6,5–8,5 tuntia vuorokaudessa, keskimäärin 6,9 tuntia. Puolet harrasti liikuntaa vähintään kahtena päivänä viikossa, 58 % ei ollut koskaan tupakoinut, 40 % ei ollut koskaan käyttänyt alkoholia humalahakuisesti (vähintään kuusi annosta kerrallaan) ja maatalousyrittäjistä 48 % oli normaalipainoisia. Vuonna 2004 emännät olivat aktiivisempia kuntoliikunnan harrastajia kuin isännät, emännät olivat isäntiä yleisemmin normaalipainoisia ja emännät vastasivat isäntiä useammin, että eivät ole koskaan tupakoineet (Rissanen 2006).

Elintavoilla on todettu olevan yhteys työssä jatkamisajatuksiin. Palkansaajat, joiden elintavat kokonaisuutena olivat vähintään kohtuullisen hyvät, kuuluivat useammin ryhmään, jotka eivät olleet ajatelleet siirtyä eläkkeelle ennen vanhuuseläkeikää kuin henkilöt, joiden elintavat olivat huonot. Heidän joukossaan oli myös enemmän niitä, jotka harkitsivat työssä jatkamista 63. ikävuoden jälkeen. (Perkiö-Mäkelä ja Leino-Arjas 2012).

1.8 Työterveyshuolto

Maatalousyrittäjien työterveyshuoltojärjestelmän tutkimuksella ja kehittämisellä on pitkät perinteet. Työterveyshuoltolain voimaan tultua Kansaneläkelaitos teki yhteistyössä Kuopion aluetyöterveyslaitoksen ja Lääkintöhallituksen kanssa maatalousyrittäjien työn, terveyden ja työterveyshuollon lähtötason arviointitutkimuksen, joka jatkui kokeilututkimuksena sekä seuranta- ja kehittämistutkimuksena (Vohlonen, Husman, Kalimo, Nuutinen, Tupi, Virolainen, 1985). Maatalousyrittäjien työterveyshuollon keskusyksikkö on tutkinut ja kehittänyt maatalousyrittäjien työterveyshuoltoa viimeiset viisitoista vuotta.

Maatalousyrittäjille työterveyshuollon järjestäminen itselleen on vapaaehtoista. Melan tilastojen mukaan vuonna 2013 MYEL-vakuutetuista 39 % oli ostanut itselleen työterveyshuoltopalvelut. Työterveys ja maatalous Suomessa 2004 -tutkimuksessa 54 % vastanneista olivat ostaneet itselleen työterveyshuoltopalvelut (Rissanen 2006). Maatalousyrittäjät olivat järjestäneet työterveyshuollon palvelut itselleen, jos heillä oli kroonisia sairauksia, tai he olivat sitä mieltä, että maatalousyrittäjien työterveyshuolto pitäisi olla pakollista yrittäjille. Yrittäjät isoilta tiloilta olivat järjestäneet itselleen työterveyshuollon useammin kuin yrittäjät pieniltä tiloilta. Naisilla työterveyshuoltopalveluiden ostaminen oli yhteydessä siihen, miten paljon he harrasivat liikuntaa ja miehillä tilan tuotantosuuntaan, tilan laatuja järjestelmään ja maatalousyrittäjämiesten ammatilliseen koulutustasoon. (Kinnunen, Manninen, Taattola 2009.)

Työterveys ja maatalous Suomessa 2004 -tutkimuksen mukaan yrittäjistä 81 % olivat melko tai erittäin tyytyväisiä työterveyshuoltoonsa. Hyvän työterveyshuoltokäytännön mukaisia palveluita tilakäynnin osalta sai 69 % ja terveystarkastuksen osalta 60 % vastaajista. (Rissanen 2006.)

HAASTE-hankkeen tulosten mukaan kehittämistoimenpiteisiin osallistuneet maatalousyrittäjät olivat tyytyväisiä työterveyshuoltojensa palveluihin. Kouluarvosanoilla (4–10) arvioitaessa tilakäynnit saivat arvosanan 8- ja tilakäyntien osalta työterveyshuollon asiantuntijuus arvosanan 8+. Terveystarkastukset saivat arvosanan 8. Vaikka yrittäjät olivat tyytyväisiä työterveyshuoltoihinsa, niin he kaipasivat enemmän toiminnan seuranta. (Länsimies-Antikainen, Kontio ja Mäittälä 2011)

2

Tutkimuksen tavoitteet

■ Tavoitteena oli tuottaa seurantatietoa maatalousyrittäjien työhyvinvoinnista: työstä, työoloista ja terveydestä. Lisäksi selvitettiin maatalousyrittäjien tyytyväisyyttä työterveyshuoltoon, työterveyshuollon koettuja hyötyjä sekä työterveyshuollon kehittämistarpeita ja -kohteita. Tutkimuksen tuloksia verrattiin maatalousyrittäjien tilanteeseen vuonna 2004 (Rissanen 2006) sekä muihin työssä käyviin vuonna 2012 (Perkiö-Mäkelä ja Hirvonen 2013). Seurantatietoa voidaan hyödyntää maatalousyrittäjien työterveyshuollon ja maatalousyrittäjien työhyvinvoinnin kehittämisessä. Tämä tukee maatalousyrittäjien työurien jatkumista.

Yksityiskohtaisempia tavoitteita olivat:

- Kuvata muutos maatalousyrittäjien työssä.
- Saada ajankohtaista tietoa maatalouden kemiallisista, fysikaalisista ja fyysisistä terveysriskeistä maatalousyrittäjien työympäristön kehittämiseksi ja työssä jatkamisen edistämiseksi.
- Kartoittaa maatalousyrittäjien kokemuksia johtamistyöstä osana yrittäjyyttä, johtamisosaamiseen liittyviä tekijöitä sekä ulkopuolisen ja ulkomaisen työvoiman käytön vaikutusta johtamiselle ja työn organisoinnille.

- Selvittää maatalousyrittäjien henkistä kuormitusta ja niitä voimavaroja, joilla he voivat vastata ammatissa esiintyviin haasteisiin.
- Selvittää, kuinka paljon ja minkälaisia tapaturmia maatalousyrittäjille sattuu työssä tai vapaa-ajalla korvattujen ja tilastoitujen työtapaturmien lisäksi
- Kuvata maatalousyrittäjien koettu työkyky, terveys, elintavat ja työssä jatkamiseen liittyvät ajatukset.
- Selvittää, miten työterveyshuoltopalvelut vastaavat maatalousyrittäjien tarpeita. Selvitetään maatalousyrittäjien mielipiteitä työterveyshuollosta sekä työterveyshuollon kehittämistarpeita ja -kohteita.

3

Aineisto ja menetelmät

Merja Perkiö-Mäkelä

3.1 Aineisto

■ Tutkimuksen otoskehikon muodostivat vuonna 2014 tukihakemuksen täyttäneet tilat (n=55707), pois lukien peto- ja tulvavahinkokorvauksia hakee tilat ja tietojenluovutuskiellon tehneet tilat (n=29). Lisäksi otoskehikosta poistettiin tilat, joiden ensisijainen tuen hakija oli yli 68-vuotias (n=2772) ja ei-suomenkielinen (n=5006). 9000 tilan poiminta tehtiin joukosta, johon kuului 48 277 tilaa. Joka kolmannen (32 %) tilan päätuotantosuunta oli kotieläintalous ja 67 % kasvinviljely. Otoksen tuotantosuuntajakauma vastasi hyvin otoskehikkoa (taulukko 3.1.).

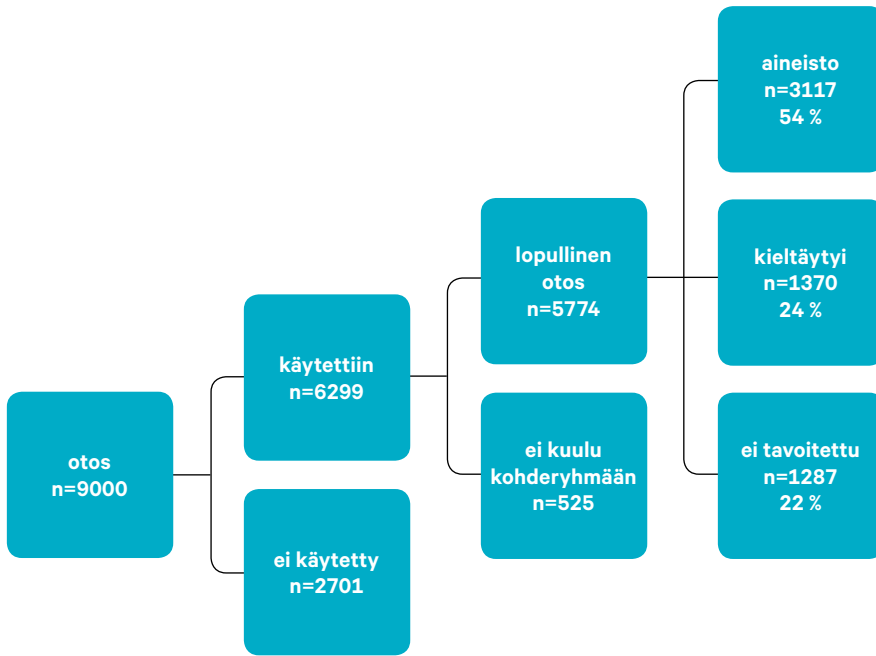
Taulukko 3.1. Tuotantosuunta, otos ja otoskehikko, %.

	Otos %	Otoskehikko %
lypsykarjatalous	17,2	15,5
muu nautakarjatalous	6,3	6,2
sikatalous	2,5	2,7
siipikarjatalous	1,1	1,0
lammas- ja vuohitalous	1,0	1,2
hevostalous	3,5	3,1
viljanviljely	43,5	44,4
kasvihuoneviljely	0,2	0,3
muu kasvinviljely (mm. heinä ja viherheinä)	15,9	16,6
muu tuotantosuunta	0,7	0,8
puutarhakasvien viljely avomaalla	2,4	2,5
erikoiskasvituotanto (mm. mallasohra, herne, peruna)	5,4	5,3

Tutkittaville henkilöille lähetettiin tiedote tutkimuksesta noin 2 viikkoa ennen suunniteltua haastatteluajankohtaa. Kirje-eriä oli yhteensä 6. Neljästä kirje-erästä lähtien otoksesta poistettiin tukihakemuksessa päätuotantosuunnakseen viljanviljely tai muu kasvituotanto ilmoittaneet. Tämä tehtiin, koska näiden tuotantosuuntien henkilöitä oli jo riittävästi otoksessa. 9000 maatilan otoksesta käytettiin 6299 tilaa ja heistä ensisijaista tukihakemuksen täyttäneitä viljelijää (kuva 3.1.).

Haastatelluista 8 % (n=525) ei kuulunut kohderyhmään, koska oli eläkkeellä (4 %, n=255), ei tehnyt maataloustöitä (2 %, n=128), tilan toiminta oli lopetettu, tilalla ei harjoitettu maataloustoimintaa, maatalousyrittäjä oli muuttanut pois tilalta tai kuollut (1 %, n=49), oli työtön, lomautettu, pitkäaikaisella (vähintään 6 kk) sairauslomalla, kotiäiti/-isä tai muusta syystä pois työelämästä (1 %, n=93) (kuva 3.1.).

Lopullisen otoksen muodostivat 5774 viljelijää. Heistä haastateltiin 3117 henkilöä (54 %), tutkimuksesta kieltäytyi 1370 henkilöä (24 %) ja 1287 henkilöä ei tavoitettu (22 %). Lopullisesta otoksesta vastausprosentti oli 54 ja heistä, jotka tavoitettiin 69 % (kuva 3.1.).

Kuva 3.1. Tutkimusaineiston muodostuminen.

Haastateltavat suhtautuivat positiivisesti tutkimukseen ja vastausprosenttia voidaan pitää hyvänä. Aktiivisimmin vastasivat lypsykarjatilalliset ja muu nautakarjatilallisesti, 45–64-vuotiaat sekä maatalousyrittäjät, joiden tilan peltopinta-ala oli vähintään 25 hehtaaria. (taulukko 3.2.)

Kieltäyneissä oli hieman keskimääräistä enemmän sikatilallisia ja kasvinviljelytilallisia, alle 25-vuotiaita ja yli 64-vuotiaita sekä peltopinta-alalta alle 25 hehtaarin tilallisia. Muu kotieläntilalliset ja 25–34-vuotiaat tavoitettiin keskimääräistä harvemmin (taulukko 3.2.).

Kaiken kaikkiaan vastaaminen jakautui tasaisesti eri ryhmiin, joten aineisto edustaa hyvin tukihakemuksen täyttäneitä suomenkielisiä, 18–68-vuotiaita maatalousyrittäjiä.

Taulukko 3.2. Vastausaktiivisuus lopullisessa otoksessa, n=5774.

Vastausaktiivisuus		otos, n	haastatellut, %	kieltäytyneet, %	ei tavoitettu, %
	YHTEENSÄ	5774	54	24	22
Tuotanto-suunta	lypsykarjatalous	1435	57	19	24
	muu nautakarjatalous	520	56	25	18
	sikatalous	206	49	29	22
	muu kotieläintalous	422	50	23	27
	viljanviljely	1936	54	24	22
	muu kasvinviljely	1194	51	28	21
	muu	61	57	23	20
Ikä	alle 25	43	47	28	26
	25–34	559	45	20	35
	35–44	1268	50	22	27
	45–54	2004	56	23	21
	55–64	1625	59	24	17
	yli 64	275	47	37	16
Sukupuoli	mies	5072	54	24	22
	nainen	702	51	24	25
Alue-hallinto-virasto	Etelä-Suomi	1087	53	25	22
	Lounais-Suomi	1043	55	23	22
	Länsi- ja Sisä-Suomi	1802	53	24	23
	Itä-Suomi	1078	54	24	22
	Pohjois-Suomi	596	54	23	23
	Lappi	167	55	23	22
Peltopinta-ala, ha	< 25	2291	48	28	24
	25–50	1519	57	22	22
	50,1–100	1319	59	20	21
	> 100–	645	57	22	22

Tutkimusaineiston koko on 3117 henkilöä. Tässä raportissa käytetään tätä aineistoa suurimmassa osassa taulukoita ja tuloksia. Työterveyshuolto-osion tulokset koskevat MYEL-vakuutettuja (n=2823).

Tulokset on painotettu vastaamaan koko satunnaisotoksen tuotantosuuntajakaumaa (taulukko 3.3). Aineiston painottaminen vastaamaan satunnaisotosta aiheutti sen, että painotetuissa luvuissa päätoimisten lukumäärä pienenee ja sivutoimisten lukumäärä kasvaa. Tutkimuksessa haastateltiin 2169 päätoimista maatalousyrittäjää, painotettu n=1921. Sivutoimisia maatalousyrittäjiä haastateltiin 948, painotettu n=1196. Loppuraportin taulukoissa tulokset esitetään painotettuna satunnaisotoksen tuotantosuunnan mukaan. Taulukoiden n:t kertovat haastattelujen määrän.

Taulukko 3.3. Tuotantosuunta, aineisto, n ja prosenttiosuus.

Tuotantosuunta	haastattelujen lkm	otoksen mukaan painotettu lkm	painotettu prosenttiosuus
lypsykarjatalous	813	534	17,1
muu naudakarjatalous	293	204	6,5
sikatalous	92	72	2,3
muu kotieläintalous	212	186	6,0
viljanviljely	1085	1363	43,7
muu kasvinviljely	485	575	18,5
metsätalous	137	182	5,8
YHTEENSÄ	3117	3117	100

Satunnaisotoksen tuotantosuunnan mukaisesti painotetussa tutkimusaineistossa päätoimisten maatalousyrittäjien keski-ikä oli 50,3 vuotta, heistä oli miehiä 89 % ja 71 % oli jokin maatalousalan koulutus. Tilojen keskimääräinen peltopinta-ala oli 59,7 hehtaaria ja päätuotantosuunta oli 46 % kotieläintuotanto ja 54 % kasvinviljely. Sivutoimisten maatalousyrittäjien keski-ikä oli 49,3 vuotta, heistä oli miehiä 88 % ja 45 % oli jokin maatalousalan koulutus. Tilojen keskimääräinen peltopinta-ala oli 23,9 hehtaaria ja päätuotantosuunta oli 9 % kotieläintuotanto ja 91 % kasvinviljely.

Raportissa päätoimiset ja sivutoimiset maatalousyrittäjät raportoidaan erikseen. Taulukossa 3.4 näkyvät päätoimisten maatalousyrittäjien ja taulukossa 3.5 sivutoimisten maatalousyrittäjien tulosten raportoinnissa käytetyt taustamuuttujat. Taulukoissa näkyy myös haastattelujen jakautuminen tuotantosuunnan mukaan muiden taustamuuttujien luokissa (taulukot 3.4. ja 3.5).

Taulukko 3.4. Päätoimiset maatalousyrittäjät tuotantosuunnan mukaan, lukuja ei ole painotettu satunnaisotoksen mukaan, %, n=2169.

	Tuotantosuunta							YHT.	N
	Lypsykarjatalous	Muu nautakarjatalous	Sika-talous	Muu kotieläintalous	Viljanviljely	Muu kasvinviljely	Metsätalous		
YHTEENSÄ	37	12	4	6	26	12	3	100	2169
Ikäluokka									
alle 35	41	13	5	8	21	10	2	100	198
35–44	36	17	5	8	22	11	2	100	416
45–54	44	12	4	5	20	12	3	100	788
55–64	31	11	4	5	33	12	4	100	674
yli 64	19	11	2	4	46	10	8	100	93
Sukupuoli									
mies	37	13	4	4	27	12	3	100	1927
nainen	36	12	3	20	16	11	3	100	242
Maatalousalan koulutus									
ei	30	11	3	9	29	13	4	100	599
kurssimuotoista/ maamies- tai emäntäkoulu	37	13	2	5	28	13	3	100	563
maatalousalan perustutkinto	43	13	5	5	21	11	3	100	728
agrologi/agronomi	35	14	8	5	26	9	3	100	279
Työterveyshuoltoon kuuluminen									
ei	27	12	3	7	34	13	4	100	727
kyllä	42	13	5	5	21	11	3	100	1442
Palkattuja työntekijöitä									
ei	36	12	4	5	29	9	4	100	1617
kyllä	39	14	4	10	15	18	1	100	552
Eläimet, lkm									
0	1	0	1	5	60	27	7	100	865
1–19	40	30	3	13	8	4	2	100	440
20–34	77	15	4	2	1	0	0	100	367
35–59	73	17	6	2	1	0	0	100	282
60–	60	16	14	10	0	0	0	100	215
Peltopinta-ala, ha									
0–19	21	8	2	15	15	28	12	100	337
20–34	37	9	1	4	31	12	4	100	426
35–49	47	10	3	5	26	8	1	100	374
50–99	42	14	6	3	26	8	1	100	686
100–	30	21	8	7	29	6	0	100	346

Taulukko 3.5. Sivutoimiset maatalousyrittäjät tuotantosuunnan mukaan, lukuja ei ole painotettu satunnaisotoksen mukaan, %, n=948.

	Tuotantosuunta				YHTEENSÄ	N
	kotieläintalous	viljanviljely	muu kasvinviljely	metsätalous		
YHTEENSÄ	13	56	24	7	100	948
Ikäluokka						
alle 35	10	58	28	4	100	71
35–44	10	61	21	7	100	220
45–54	15	51	27	7	100	335
55–64	13	57	22	8	100	287
yli 64	17	46	26	11	100	35
Sukupuoli						
mies	10	58	24	8	100	832
nainen	30	39	28	3	100	116
Maatalousalan koulutus						
ei	15	51	26	7	100	518
kurssimuotoista/ maamies- tai emäntäkoulu	7	66	20	7	100	173
maatalousalan perustutkinto	15	58	20	7	100	164
agrologi/agronomi	8	56	28	9	100	93
Työterveyshuoltoon kuuluminen						
ei	18	46	26	10	100	234
kyllä	11	59	24	6	100	714
Palkattuja työntekijöitä						
ei	13	57	23	7	100	871
kyllä	16	39	40	5	100	77
Eläimet, lkm						
0	3	62	27	8	100	809
vähintään 1	68	18	12	3	100	139
Peltopinta-ala, ha						
0–19	15	43	31	11	100	535
20–34	7	69	20	4	100	212
35–	12	76	11	1	100	201

3.2 Menetelmät

Tutkimus oli kuvaileva tutkimus poikkileikkausasetelmalla. Pääosa aineistosta kerättiin puhelinhaastattelun avulla. Haastattelut tehtiin lokakuun 2014 ja tammikuun 2015 välisenä aikana. Päätoimisten maatalousyrittäjien puhelinhaastattelu kesti keskimäärin 45,8 minuuttia ja sivutoimisten maatalousyrittäjien 28,5 minuuttia. Päätoimiseksi luokiteltiin maatalousyrittäjä, joka kertoi haastattelussa tekevänsä maatalous- tai metsätöitä päätyönään ympäri vuoden tai päätyönään kausiluonteisesti tai vaihtelevasti. Sivutoimiseksi luokiteltiin maatalousyrittäjä, joka kertoi haastattelussa tekevänsä maatalous- tai metsätöitä sivutyönään tai satunnaisesti.

Haastattelussa käytettiin yksityiskohtaisesti suunniteltua tietokoneavusteista haastattelulomaketta (katso www.ttl.fi/maatalous), jonka avulla tiedot voitiin jo haastattelutilanteessa tallentaa. Lisäksi kysymykset polutettiin eli esimerkiksi viljatilalliselta ei kysytty lehmien lukumäärää. Koska tiedon käsittelyssä jäi erillinen tallennusvaihe pois, tallennusvirheiden määrä oli vähäisempi. Puhelinhaastattelulla saadaan yleensä selvästi parempi kattavuus kuin postikyselyssä.

Puhelinhaastattelussa käytettiin Työterveys ja maatalous Suomessa (MTH) 1992 (Susitaival 1994) Työterveys ja maatalous Suomessa 2004 (Risänen 2006) haastattelukysymyksiä sekä Työ ja terveys 2012 -haastattelututkimuksen kysymyksiä (Perkiö-Mäkelä ja Hirvonen 2013). Tämä mahdollisti soveltuvin osin vertailun aikaisempiin tutkimuksiin sekä vertailun koko työssä käyvään väestöön. Puhelinhaastattelun teema-alueita olivat taustatiedot, työolot ja työmenetelmät, henkinen hyvinvointi, johtaminen, tapaturmat, työn fyysinen kuormittavuus, koettu työkyky, terveys, elintavat ja työssä jatkaminen sekä työterveyshuolto. Haastattelussa oli kaikkiaan noin 200 kysymystä. Sivutoimisilta maatalousyrittäjiltä ei kysytty kaikkia kysymyksiä.

Loppuraportissa tulokset esitetään painotettuna satunnaisotoksen tuotantosuunnan mukaan. Suuri osa tuloksista esitetään taulukkomuodossa taustamuuttujien eri luokissa. Päätoimisten maatalousyrittäjien taustamuuttujat ovat

- tuotantosuunta
 - lypsykarjatalous
 - muu nautakarjatalous
 - sikatalous

- muu kotieläintalous (siipikarjatalous, lammas- ja vuohitalous, hevostalous, muu kotieläintalous)
- viljanviljely
- muu kasvinviljely (heinän, nurmen, säilörehun ja kuivaheinän viljely, perunanviljely, juurikasvien viljely, vihannesten viljely avomaalla, kasvihuoneviljely, marjanviljely muu kasvinviljely)
- metsätalous
- ikä
 - alle 35
 - 35–44
 - 45–54
 - 55–64
 - yli 64 vuotta
- sp (sukupuoli)
 - mies
 - nainen
- koulutus (maatalousalan koulutus)
 - ei
 - kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu
 - maatalousalan perustutkinto
 - agrologi/agronomi
- työterveyshuolto (työterveyshuoltoon kuuluminen: myel/yel/palkansaaja)
 - ei
 - kyllä
- työntekijät (palkatut)
 - ei
 - kyllä
- eläimet, lkm (kotieläinyksikköjen lukumäärä, lomituspalveluissa käytetty laskutapa)
 - 0
 - 1–19
 - 20–34
 - 35–59
 - vähintään 60

- peltopinta-ala, ha
 - 0–19
 - 20–34
 - 35–49
 - 50–99
 - vähintään 100 hehtaaria

Sivutoimisten maatalousyrittäjien taustamuuttujat ovat vastaavasti

- tuotantosuunta: kotieläintalous (lypsykarjatalous, muu nautakarjatalous, sikatalous, muu kotieläintalous), viljanviljely, muu kasvinviljely, metsätalous
- ikä: alle 35, 35–44, 45–54, 55–64, yli 64 vuotta
- sp (sukupuoli): mies, nainen
- koulutus (maatalousalan koulutus): ei, kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu, maatalousalan perustutkinto, agrologi/agronomi
- työterveyshuolto (työterveyshuoltoon kuuluminen: myel/yel/palkansaaja): ei, kyllä
- työntekijät (palkatut): ei, kyllä
- eläimet (kotieläinyksikköjen lukumäärä, lomituspalveluissa käytetty laskutapa): ei ole eläimiä, on eläimiä
- peltopinta-ala, ha: 0–19, 20–34, 35–

4

Tulokset

4.1 Tilojen työmuodot

Kyösti Louhelainen ja Jukka Mäittälä

■ *MYEL-vakuutusten lisäksi yrittäjillä oli YEL-vakuutuksia ja palkansaajien vakuutuksia, joita oli yleisimmin muussa kotieläintaloudessa, viljanviljelyssä ja metsätaloudessa. Yrittäjäpariskunta itse tekee ylivoimaisesti suurimman osan maatilayrityksen työstä. Hieman alle 15 % työpanoksesta tekevät lapset, vanhemmat, isovanhemmat tai muut perheenjäsenet. Päätoimisista maatalousyrittäjistä palkattua työntekijää oli käyttänyt edellisen vuoden aikana keskimäärin joka viides yrittäjä. Noin joka kymmenennellä tilalla oli ollut harjoittelija.*

Pääasiallinen tulo muodostuu eläinten hoitotöistä ja kasvinviljely- sekä metsätöistä. Lisäksi tilat saavat usein tuloja lumenaurauksesta ja tiestön kunnossapidosta. Elintarvikkeiden jalostuksen, matkailun tai hoivapalvelujen sekä muun urakoinnin osuudet olivat pieniä. Urakointipalvelujen osto on lisääntynyt tiloilla, niiden myynnissä muutos on ollut vähäinen. Yhteistyön määrä on pysynyt suurin piirtein ennallaan.

4.1.1 Päätoimisuus – sivutoimisuus

Vastaajilta kysyttiin, oletko vakuutettu jonkin seuraavan eläkelain mukaan: maatalousyrittäjän eläkelain (MYEL), yrittäjän eläkelain (YEL), palkansaajana työeläkelain, muun vakuutuksen (tapaturmavakuutus) tai et ole vakuutettu lainkaan? Päätoimisista maatalousyrittäjistä lähes kaikki (97 %) olivat MYEL-vakuutettuja. YEL-vakuutettujen osuus oli suurin muuta kotieläintaloutta (16 %) ja metsätaloutta (10 %) harjoittavien maatalousyrittäjien joukossa. Palkansaajina oli vakuutettu 6 % vastaajista. Yleisintä tämä oli maatalousyrittäjien kohdalla, joiden tilojen tuotantosuunta oli muu kasvinviljely (11 %) tai viljanviljely (10 %). Seitsemällä prosentilla metsätaloutta harjoittavista ja 16 % yli 64-vuotiaista maatalousyrittäjistä ei ollut työeläkevakuutusta lainkaan. (Taulukko 4.1.1.1a).

Sivutoimisista maatalousyrittäjistä (n=948) 74 % oli vakuutettu maatalousyrittäjän eläkelain (MYEL) mukaan, palkansaajan työeläkevakuutus oli 60 % ja YEL-vakuutus 21 % (taulukko 4.1.1.1b). Ilman vakuutusta oli sivutoimisista yli 64-vuotiaista maatalousyrittäjistä 16 % ja sivutoimisista metsätalousyrittäjistä 7 %.

Taulukko 4.1.1.1a. Päätoimiset maatalousyrittäjät vakuutusmuodon mukaan, n=2169.
Taulukossa kyllä-vastanneiden prosenttiosuudet.

		Oletko vakuutettu jonkin seuraavan eläkelain mukaan?						N
		MYEL	YEL	palkansaajan työeläkelain mukaan	yksityinen eläke- vakuutus	tapaturma- vakuutus	ei ole vakuutettu	
	YHTEENSÄ	97	6	6	2	0	0	2169
Tuotantosuunta	lypsykarjatalous	100	1	1	2	0	0	800
	muu nautakarjatalous	99	5	3	3	0	0	271
	sikatalous	99	5	2	2	0	1	88
	muu kotieläintalous	90	16	4	2	1	1	130
	viljanviljely	97	8	10	3	1	1	558
	muu kasvinviljely	97	6	11	1	0	1	254
	metsätalous	87	10	4	0	3	7	68
ikä	alle 35	98	5	9	2	0	0	198
	35–44	99	7	5	2	0	0	416
	45–54	98	6	7	3	0	0	788
	55–64	98	5	6	2	0	1	674
	yli 64	76	3	2	1	4	16	93
Suku- puoli	mies	98	6	6	2	0	1	1927
	nainen	93	6	6	2	0	1	242
Koulutus	ei	95	8	5	1	1	1	599
	kurssimuotoista/ maamies- tai emäntäkoulu	97	5	8	3	0	2	563
	maatalousalan perustutkinto	98	6	6	2	0	0	728
	agrologi/agronomi	100	5	6	3	0	0	279
Työterveys- huolto	ei	95	6	3	2	1	2	727
	kyllä	99	6	8	2	0	0	1442
Työn- tekiäjät	ei	97	5	6	2	0	1	1617
	kyllä	97	8	5	3	0	1	552
Eläimet, lkm	0	96	8	9	2	1	2	865
	1–19	98	3	4	1	0	1	440
	20–34	99	4	2	2	0	1	367
	35–59	100	2	1	2	0	0	282
	60–	98	3	2	3	1	0	215
Peltopinta-ala, ha	0–19	92	8	8	2	1	3	337
	20–34	97	5	7	2	0	1	426
	35–49	99	6	6	1	0	0	374
	50–99	99	5	5	2	0	0	686
	100–	99	6	3	4	0	0	346

Taulukko 4.1.1.1b. Sivutoimiset maatalousyrittäjät vakuutusmuodon mukaan, n=948.
Taulukossa kyllä-vastanneiden prosenttiosuudet.

		Oletko vakuutettu jonkin seuraavan eläkelain mukaan?						
		MYEL	YEL	palkansaajan työeläkelain mukaan	yksityinen eläkevakuutus	tapaturmavakuutus	ei ole vakuutettu	N
YHTEENSÄ		74	21	60	2	1	2	948
Tuotanto-suunta	kotieläintalous	55	24	56	2	1	3	121
	viljanviljely	80	19	63	2	1	2	527
	muu kasvinviljely	66	21	58	3	1	1	231
	metsätalous	73	27	50	3	0	3	69
Ikä	alle 35	78	17	49	2	0	0	71
	35–44	77	19	71	3	0	0	220
	45–54	80	24	60	2	0	1	335
	55–64	66	21	58	2	2	2	287
	yli 64	54	16	34	2	3	16	35
Sukupuoli	mies	76	22	60	2	1	1	832
	nainen	61	15	59	4	1	4	116
Koulutus	ei	65	21	61	1	1	2	518
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	81	19	60	4	1	1	173
	maatalousalan perustutkinto	84	26	56	2	0	2	164
	agrologi/agronomi	92	14	62	3	1	1	93
Työterveys-huolto	ei	72	40	22	2	2	6	234
	kyllä	75	15	72	2	0	0	714
Työntekijät	ei	74	21	60	2	1	2	871
	kyllä	73	18	62	4	0	0	77
Eläimet, lkm	ei	75	20	61	2	1	1	809
	kyllä	63	26	48	1	1	3	139
Peltopinta-ala, ha	0–19	61	23	61	2	1	3	809
	20–34	91	17	56	1	0	0	139
	35–	91	19	62	2	1	0	201

Päätoimiset yrittäjät tekivät sivutoimia itsenäisinä yrittäjinä ja seuraavaksi eniten palkansaajina (taulukko 4.1.1.2). Tuotantosuunnan mukaan tarkasteluna vähiten sivutoita tekivät lypsykarja- tai muuta kotieläintaloutta harjoittavat. Sivutoimiset yrittäjät olivat päätyössään eniten palkansaajia (taulukko 4.1.1.3). Tuotantosuuntien väliset erot sivutoimisilla yrittäjillä olivat pieniä.

Taulukko 4.1.1.2. Päätoimisten maatalousyrittäjien muu työ, %, n=2169.

Oletko sivutyössäsi...?	lypsykarjatalous	muu nautakarjatalous	sikatalous	muu kotieläintalous	viljanviljely	muu kasvinviljely	metsätalous
palkansaaja	33	37	62	51	47	58	41
itsenäinen yrittäjä	51	58	15	46	47	33	56
maatalousyrittäjä	13	4	7	2	7	7	8
osuuskunnan jäsen	3	4	8	4	2	1	0
joku muu	1	0	0	0	0	2	0
ei osaa sanoa	0	0	0	0	0	1	0

Taulukko 4.1.1.3. Sivutoimisten maatalousyrittäjien päätyö, %, n=948.

Oletko päätyössäsi...?	kotieläintalous	viljanviljely	muu kasvinviljely	metsätalous
palkansaaja	70	76	71	62
itsenäinen yrittäjä	29	24	28	40
maatalousyrittäjä	0	1	1	2
osuuskunnan jäsen	0	1	0	1
joku muu	0	0	0	0
ei osaa sanoa	0	0	0	0

Hyvin suuri osa työstä tehdään yrittäjäpariskunnan toimesta (taulukko 4.1.1.4). Vajaa 15 % työstä tehdään lasten, vanhempien, isovanhempien tai muiden perheenjäsenten toimesta. Tuotantosuunnittain erot olivat pieniä, vastaajista itse teki työt 95–99 % eri tuotantosuunnilla. Keskimäärin kolmasosa puolisoista teki päätoimisesti töitä tilalla.

Tuotantosuunnittain tarkasteltuna puolisoista eniten töitä tekivät lypsykarjataloutta harjoittavat, 56 % ja vähiten viljanviljelijät, 11 %, (taulukko 4.1.1.5a). Päätoimisten puolisoitten osuus lisääntyi eläinmäärän ja peltopinta-alan kasvaessa. Luokkaan ”muu” kuuluu seuraavat; tilan ulkopuolinen työ tai yrittäjä, opiskelija, on työtön tai lomautettu, on kotiäiti tai -isä, vanhempainlomalla, hoitovapaalla, on eläkkeellä tai muusta syystä poissa työelämästä.

Taulukko 4.1.1.4. Tilan maataloustöiden tekeminen, %, n=3117.

Ketkä pääosin tekevät tilanne maataloustyöt?	Päätoimiset	Sivutoimiset
vastaaja itse	98	89
puoliso	28	15
lapset	7	6
vanhemmat, appivanhemmat, isovanhemmat	4	7
muu perheenjäsen	3	4
tilalle palkattu työntekijä/palkatut työntekijät	5	2
urakoitsija, aliurakointi	2	6

Taulukko 4.1.1.5a. Puolison työskentely tilalla. Päätoimiset maatalousyrittäjät, %, n=2169.

Työskenteleekö puolisosi tilallanne?		kyllä vastanneiden prosenttiosuus				N
		päätoimisena	sivutoimisena	muu	ei puolisoa	
	YHTEENSÄ	29	14	34	22	2169
Tuotanto-suunta	lypsykarjatalous	56	6	20	18	800
	muu nautakarjatalous	32	13	37	19	271
	sikatalous	42	19	24	15	88
	muu kotieläintalous	32	9	38	20	130
	viljanviljely	11	20	45	25	558
	muu kasvinviljely	20	20	31	28	254
	metsätalous	20	12	39	28	68
Ikä	alle 35	20	11	37	31	198
	35–44	30	14	39	18	416
	45–54	32	16	30	22	788
	55–64	29	14	35	23	674
	yli 64	23	16	38	24	93
Sukupuoli	mies	29	14	34	22	1927
	nainen	28	17	33	22	242
Koulutus	ei	22	14	37	27	599
	kurssimuotoista/ maamies- tai emäntäkoulu	28	13	36	24	563
	maatalousalan perustutkinto	37	15	31	17	728
	agrologi/agronomi	29	17	33	21	279
Työterveys-huolto	ei	20	14	37	30	727
	kyllä	34	15	33	18	1442
Työntekijät	ei	26	14	36	24	1617
	kyllä	40	14	27	18	552
Eläimet, lkm	0	14	19	41	25	865
	1–19	25	11	35	29	452
	20–34	54	8	24	14	361
	35–59	56	8	23	13	276
	60–	66	7	15	12	215
Peltopinta-ala, ha	0–19	16	13	37	33	337
	20–34	20	15	35	29	426
	35–49	30	11	39	21	374
	50–99	37	15	33	16	686
	100–	41	18	26	15	346

Tuotantosuunnan mukaan tarkasteltuna kotieläintaloutta harjoittavilla tiloilla oli eniten sivutoimisten yrittäjien puolisoita (taulukko 4.1.1.5b). Eläinmäärän lisääntyessä päätoimisten puolisojen osuus kasvaa merkittävästi.

Taulukko 4.1.1.5b. Puolison työskentely tilalla. Sivutoimiset maatalousyrittäjät, %, n=948.

Työskenteleekö puolisisi tilallanne?		kyllä vastanneiden prosenttiosuus				N
		päätoimisena	sivutoimisena	muu	ei puolisoa	
	YHTEENSÄ	4	25	53	18	948
Tuotanto-suunta	kotieläintalous	18	24	44	14	121
	viljanviljely	2	24	54	19	527
	muu kasvinviljely	2	27	55	15	231
	metsätalous	1	26	49	23	69
Ikä	alle 35	2	23	54	21	71
	35–44	2	26	54	19	220
	45–54	4	27	53	16	335
	55–64	5	25	52	18	287
	yli 64	6	10	58	26	35
Sukupuoli	mies	4	23	55	18	832
	nainen	4	36	40	20	116
Koulutus	ei	3	23	55	19	518
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	5	27	53	15	173
	maatalousalan perustutkinto	4	24	54	18	164
	agrologi/agronomi	4	31	46	19	93
Työterveys-huolto	ei	4	17	60	20	234
	kyllä	4	28	51	18	714
Työntekijät	ei	3	25	54	18	871
	kyllä	10	31	39	20	77
Eläimet	ei ole	3	24	54	19	809
	on eläimiä	12	29	49	10	139
Peltopinta-ala, ha	0–19	2	23	54	21	535
	20–34	4	27	53	16	212
	35–	9	27	52	12	201

Päätoimisista maatalousyrittäjistä harjoittelijaa oli käyttänyt edellisen vuoden aikana keskimäärin joka kymmenes ja palkattua työntekijää noin joka neljäs yrittäjä (taulukko 4.1.1.6a). Lypsykarja-, muu nautakarja- ja sika-tiloilla osuudet olivat melko samalla tasolla. Lomitusta käytti lähes kaikki lypsykarjatilalliset. Peltoalan ylittäessä 100 ha lisääntyy työvoiman käyttö hyvin voimakkaasti.

Vuonna 2004 kysyttiin ulkopuolisesta työvoimasta että ”oletteko käyttäneet viimeisen 12 kuukauden aikana palkattua työntekijää tai harjoittelijaa?” Tulosten vertailtavuuden vuoksi taulukon 4.1.1.6a. tuloksia yhdistettiin ja niiden perusteella päätoimisten maatalousyrittäjien palkatun työvoiman tai harjoittelijan käytössä ei ole tapahtunut kokonaisuudessaan suuria muutoksia kymmenen vuoden aikana (nyt 27 % ja 28 % vuonna 2004). Tuotantosuintien välillä muutoksia on kuitenkin tapahtunut. Esimerkiksi

lypsykarjatilallisista käytti ulkopuolista työvoimaa nyt 35 % ja 29 % vuonna 2004. Sikatalouden harjoittajat käyttävät nykyisin selkeästi vähemmän ulkopuolista työvoimaa kuin aiemmin (nyt 30 % ja 41 % vuonna 2004), samoin muu kasvinviljelytilalliset (nyt 35 % ja 47 % vuonna 2004). Muussa kotieläintaloudessa ulkopuolisen työvoiman käyttäjien osuus on lisääntynyt vuoden 2004 joka kolmannesta (33 %) yli puoleen (53 %) vuonna 2014. Eläinmäärän kasvaessa lisääntyy harjoittelijoiden ja palkattujen työntekijöiden määrä selkeästi.

Sivutoimisista maatalousyrittäjistä 10 % käytti yleensä muuta työvoimaa. Kotieläintaloutta harjoittavat tilat käyttivät muuta työvoimaa enemmän kuin muut, samoin nuoremmat enemmän kuin vanhemmat. Eläinmäärän kasvaessa lisääntyy muun työvoiman käyttö voimakkaasti. (Taulukko 4.1.1.6b).

Taulukko 4.1.1.6a. Muu työvoima tilalla. Päätoimiset maatalousrittäjät, %, n=2169.

Muu työvoima		kyllä vastanneiden prosenttiosuus			N
		harjoittelija ¹	palkattu työntekijä ²	lomituspalvelu ³	
	YHTEENSÄ	9	23	45	2169
Tuotantosuunta	lypsykarjatalous	16	27	98	800
	muu nautakarjatalous	12	28	86	271
	sikatalous	11	24	88	88
	muu kotieläintalous	23	40	66	130
	viljanviljely	2	14	4	558
	muu kasvinviljely	7	32	5	254
	metsätalous	4	11	7	68
Ikä	alle 35	19	36	58	198
	35–44	13	32	51	416
	45–54	10	24	50	788
	55–64	5	15	36	674
	yli 64	5	15	21	93
Sukupuoli	mies	9	22	43	1927
	nainen	15	28	57	242
Koulutus	ei	6	16	35	599
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	6	20	43	563
	maatalousalan perustutkinto	12	26	53	728
	agrologi/agronomi	16	38	48	279
Työterveyshuolto	ei	6	15	32	727
	kyllä	11	28	52	1442
Työntekijät	ei	5	–	42	1617
	kyllä	22	–	55	552
Eläimet, lkm	0	5	19	6	865
	1–19	9	16	76	452
	20–34	8	18	97	361
	35–59	17	33	96	276
	60–	35	63	91	215
Peltopinta-ala, ha	0–19	6	20	26	337
	20–34	3	10	38	426
	35–49	9	15	53	374
	50–99	9	24	52	686
	100–	24	52	53	346

¹ oletteko käyttäneet viimeisen 12 kk:n aikana harjoittelijaa?

² entä palkattua työntekijää?

³ käytetäänkö tilallanne lomituspalveluja?

Taulukko 4.1.1.6b. Muu työvoima tilalla. Sivutoimiset maatalousyrittäjät, %, n=948.

Muu työvoima		kyllä vastanneiden prosenttiosuus			N
		harjoittelija ¹	palkattu työntekijä ²	lomituspalvelu ³	
	YHTEENSÄ	3	7	2	948
Tuotanto-suunta	kotieläintalous	11	11	18	121
	viljanviljely	2	6	0	527
	muu kasvinviljely	2	9	1	231
	metsätalous	0	5	0	69
Ikä	alle 35	2	10	3	71
	35–44	4	6	1	220
	45–54	2	8	3	335
	55–64	2	6	2	287
	yli 64	2	9	4	35
Sukupuoli	mies	2	7	2	832
	nainen	5	8	5	116
Koulutus	ei	1	5	2	518
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	3	4	1	173
	maatalousalan perustutkinto	5	10	5	164
	agrologi/agronomi	4	18	2	93
Työterveys- huolto	ei	2	6	3	234
	kyllä	3	7	2	714
Työntekijät	ei	2		2	871
	kyllä	10		4	77
Eläimet	ei ole	2	7	1	809
	on eläimiä	9	10	12	139
Peltopinta- ala, ha	0–19	3	5	1	535
	20–34	2	5	4	212
	35–	3	15	5	201

¹ oletteko käyttäneet viimeisen 12 kk:n aikana harjoittelijaa?

² entä palkattua työntekijää?

³ käytetäänkö tilallanne lomituspalveluja?

Monialaisuus ja tulonmuodostus

Pääasiallinen tulo muodostuu eläinten hoitotoista ja kasvinviljely- sekä metsätöistä (taulukko 4.1.1.7). Lisäksi tilat saavat tuloja lumenaurauksesta ja tiestön kunnossapidosta. Elintarvikkeiden jalostuksen, matkailun tai hoivapalvelujen sekä muun urakoinnin osuudet olivat pieniä. Päätoimisista yrittäjistä 80 % sai vähintään kolme neljäsosaa tuloistaan maa- ja metsätaloudesta (taulukko 4.1.1.8). Sivutoimisista yrittäjistä 90 % sai enintään puolet tuloistaan maa- ja metsätaloudesta.

Taulukko 4.1.1.7. Tulojen muodostus, päätoimiset maatalousyrittäjät, %, n=2169.

Mistä seuraavista töistä tilanne saa tuloja?	%
eläinten hoitotyöt	49
kasvinviljelytyöt	82
metsätaloustyöt	83
puutavaran jatkojalostus	13
elintarvikkeiden jatkojalostus	5
matkailu-, majoitus- ja virkistyspalvelut	6
hoito- ja hoivapalvelut	1
lumenauraus, tiestön kunnossapito	28
muu maataloustöiden urakointi	5
kaivinkone, ym. yleinen urakointi	7
muu, sekalaiset työt	7
muu jatkojalostus, muut työt	19

Taulukko 4.1.1.8. Maa- ja metsätalouden osuus tilan tulojen muodostuksesta pää- ja sivutoimisilla yrittäjillä, %, n=3117.

Kuinka suuren osan verotettavista tuloistasi saat maa- ja metsätaloudesta?	Päätoimiset	Sivutoimiset
alle 25 %	2	65
25–49 %	5	25
50–74 %	12	7
75–100 %	80	2
ei osaa sanoa	1	14

4.1.2 *Maatalousyrittäjän itse tekemät työt, ostopalvelut, urakointipalvelujen myynti sekä yhteistyö muiden yrittäjien kanssa*

Taulukossa 4.1.2.1 on kuvattu sivutöiden, ostettujen ja myytyjen urakointipalvelujen sekä maksuttoman yhteistyön määriä. Keskimäärin neljäsosa kaikista vastaajista teki sivutöitä, vajaa kaksi kolmasosa osti palveluja ja noin puolet myi urakointipalveluja tai teki yhteistyötä muiden kanssa.

Sivutöiden jakaantumista eri tuotantosuunnilla on esitetty jo aiemmin taulukossa 4.1.1.3 ja 4.1.1.4. Taulukon 4.1.2.1. mukaan sivutöitä tehtiin neljäsosalla tiloista. Sivutöiden määrä oli suurin niillä tuotantosuunnilla, joilla ei ollut tuotantoeläimiä.

Urakointipalvelujen osto on lisääntynyt jonkin verran jolloin vuonna 2004 keskimäärin urakointipalveluja osti 58 %, nyt 71 % vastaajista. Tuotantosuunnittain tarkasteltuna eniten lisäystä oli muussa kotieläintaloudessa (nyt 86 % – 55 % vuonna 2004), seuraavaksi lypsykarjataloilla (nyt 83 % – 64 % vuonna 2004) ja seuraavaksi muuta nautakarjataloutta harjoittavilla tiloilla (nyt 80 % – 71 % vuonna 2004).

Keskimäärin noin puolet päätoimisista yrittäjistä myi urakointipalveluja. Tuotantosuuntien välillä ei ollut merkittäviä eroja, joskin lypsykarjataloutta harjoittavat myivät muita vähemmän palveluja. Vuonna 2004 ei kysytty urakointipalvelujen myynnistä.

Yhteistyömäärä on pysynyt lähes ennallaan edellisten kymmenen vuoden aikana (56 % vuonna 2004 – nyt 52 %). Tuotantosuunnista vain sikatilalliset tekivät nyt selkeästi vähemmän yhteistyötä kuin vuonna 2004 (nyt 45 % ja 65 % vuonna 2004).

Taulukko 4.1.2.1. Maatalousyrittäjien työt. Taulukossa kyllä vastanneiden prosenttiosuus. Päätoimiset maatalousyrittäjät, %, n=2169.

Teetkö myös muuta työtä kuin maatalous- ja metsätöitä? Käytättekö maksullisia urakointi- tai muita palveluita? Entä mitä palveluita myytte muille? Teettekö yhteistyötä muiden viljelijöiden kesken?						
		kyllä vastanneiden prosenttiosuus				
		on sivutyö	ostaa urakointi- palveluita	myy urakointi- palveluita	tekee yhteistyötä	N
	YHTEENSÄ	25	71	53	52	2169
Tuotan- tосуunta	lypsykarjatalous	8	83	42	56	800
	muu nautakarjatalous	20	80	54	61	271
	sikatalous	15	71	53	45	88
	muu kotieläintalous	26	86	59	41	130
	viljanviljely	38	61	60	49	558
	muu kasvinviljely	33	63	52	52	254
	metsätalous	28	65	69	53	68
Ikä	alle 35	30	79	65	69	198
	35–44	26	82	62	59	416
	45–54	26	71	56	53	788
	55–64	26	64	45	46	674
	yli 64	12	66	46	35	93
Eläimet, lkm	0	36	63	58	50	865
	1–19	22	76	50	45	452
	20–34	9	79	45	60	361
	35–59	9	83	53	64	276
	60–	11	92	46	54	215

Yleisesti maksullisia urakointi- tai muita palveluja ei käyttänyt 27 % vastaajista ja 46 % ei myynyt palveluja muille. Vajaa puolet ei tehnyt yhteistyötä muiden kanssa (taulukko 4.1.2.2). Palvelujen ostaminen, niiden myynti tai yhteistyö vaihteli hyvin voimakkaasti työtehtävien mukaan. Eniten palvelujen myyntiä ja ostamista oli säilörehun, heinän, oljen korjuussa, seuraavina maanmuokkaustöissä ja viljan puinnissa sekä kuivauksessa. Noin viidennes käytti urakointipalveluja metsätalouden töihin.

Taulukko 4.1.2.2. Tilojen käyttämät maksulliset urakoinnit, palvelujen myynti ja yhteistyö muiden viljelijöiden kanssa työtehtävien mukaan. Päätoimiset maatalousyrittäjät, %, n=2169.

	Käytättekö maksullisia urakointi- tai muita palveluja?	Mitä palveluita myytte muille?	Missä töissä teette yhteistyötä muiden viljelijöiden?¹
ei käytä, ei myy eikä tee yhteistyötä	27	46	47
maanmuokkaustyöt pellolla	13	10	35
viljanpuinti tai viljan kuivatus	17	12	23
heinän, säilö-, nurmirehun, oljen korjuu tai paalaus	25	12	37
perunan, porkkanan ym. juuresten nostotyö	1	0	2
lannanlevitys, (kuiva tai lietelanta)	13	3	9
kalkinlevitys	5	0	4
metsätyöt, metsänojitus, puunsiirrot	22	10	6
kasvinsuojelutyöt, torjunta-aineriskutukset	8	6	8
kaivuu- ja kaivinkonetyöt, rakennus/remonttityöt	17	11	9
EU-tukihakemus-, kirjanpito-, verotus- tai muita tuotannon suunnittelu- ja seurantatöitä	6	1	1
eläinten hoitoon liittyvät työt	2	3	2
lumenauraus, tiestön kunnossapito, muut traktorityöt (ei pelto)	1	16	2
koneiden ja laitteiden huolto ja kunnossapitotyöt	1	2	4

¹ prosenttiosuus niistä, jotka tekivät yhteistyötä muiden kanssa

Maksullisten urakointi- ja muiden palvelujen käyttöä, palvelujen myyntiä ja yhteistyötä maataloustuotantoon liittyvissä töissä on esitelty tuotantosuunnittain taulukoissa 4.1.2.3.–4.1.2.5.

Taulukko 4.1.2.3. Maataloustuotantoon liittyvien maksullisten urakointipalvelujen käyttö tuotantosuunnittain. Päätoimiset maatalousyrittäjät, %, n=2169

	maan- muokkaus	viljan- puinti/ -kuivatus	heinän, säilörehun, oljen korjuu tai paalaus	lannanlevitys (kuiva tai liete)	kasvin- suojelutyöt	N
YHTEENSÄ	13	17	25	13	8	
lypsykarjatalous	16	26	45	26	12	800
muu naudakarjatalous	12	17	43	22	10	271
sikatalous	11	16	15	30	8	88
muu kotieläintalous	15	13	38	12	7	130
viljanviljely	11	13	7	5	5	558
muu kasvinviljely	11	15	17	4	6	254
metsätalous	12	7	17	4	12	68

Taulukko 4.1.2.4. Maataloustuotantoon liittyvien maksullisten palvelujen myynti tuotantosuunnan mukaan. Päätoimiset maatalousyrittäjät, %, n=2169

Maksullisten palvelujen myynti muille

	maan- muokkaus	viljan- puinti/ -kuivatus	heinän, säilörehun, oljen korjuu tai paalaus	lannanlevitys (kuiva tai liete)	kasvin- suojelutyöt	N
YHTEENSÄ	10	12	12	3	6	
lypsykarjatalous	5	6	21	4	1	800
muu naudakarjatalous	4	7	29	6	1	271
sikatalous	12	20	3	7	12	88
muu kotieläintalous	5	8	4	1	2	130
viljanviljely	17	19	5	2	12	558
muu kasvinviljely	7	7	10	1	5	254
metsätalous	8	9	7	0	2	68

Alle 35-vuotiaista 21 % myi maanmuokkaustöitä kun 35–44-vuotiasta määrä oli 13 %. Yli 50 hehtaarin tilat myivät selkeästi enemmän kuin sitä pienemmät (yli 50 ha 34 % ja alle 50 ha 16 %). Viljanpuintitoissa oli pienet ikäluokkaerot, mutta samanlainen trendi pinta-alan suhteen kuin yleensä töiden myynnissä, jolloin suuret myivät useammin palveluja kuin pienemmät. Heinän, säilörehun ja oljen korjuutöitä nuoret myivät useammin kuin vanhemmat (22 % alle 35 -vuotiaat, 14–15 % 35–54-vuotiaat, yli 55-vuotiaat 10 %). Pinta-alaltaan suuremmat tilat myivät enemmän palveluja kuin pienemmät.

Yhteistyön määrää työtehtävittäin kuvataan taulukossa 4.1.2.5. Eniten yhteistyötä tehtiin heinän ja rehun korjuussa ja erityisesti lypsykarja- ja

muuta nautakarjataloutta harjoittavilla tiloilla. Kasvinsuojelutyön osuus oli melko pieni.

Taulukko 4.1.2.5 Yhteistyö muiden yrittäjien kanssa maataloustuotantoon liittyvissä töissä tuotantosuunnan mukaan %, n=1003, yhteistyötä tekevät.

	maan- muokkaus/ kyntö, kylvö, äestys)	viljapuinti/ -kuivatus	heinän, säilörehun, oljen korjuu tai paalaus	lannan- levitys (kuiva tai liete)	kasvin- suojaus- työt	N
YHTEENSÄ	34	23	37	9	8	1003
lypsykarjatalous	32	15	59	14	6	560
muu nautakarjatalous	26	17	59	10	3	612
sikatalous	39	31	15	10	10	441
muu kotieläintalous	29	17	33	8	6	412
viljanviljely	45	34	17	7	13	491
muu kasvinviljely	24	21	28	3	7	521
metsätalous	32	17	23	9	15	520

Työtehtävittäin tarkasteltuna maanmuokkauksessa ikäryhmien välillä ei ollut eroja, mutta pinta-alaltaan suuremmat tekivät enemmän yhteistyötä kuin pienet (alle 19 ha–25 %, yli 50 ha–39 %). Puinti- ja kuivaustöissä ikäryhmien välillä ei ollut merkittäviä eroja, eläinyksiköltään pienemmillä tiloilla tehtiin hieman enemmän yhteistyötä kuin suuremmilla tiloilla. Myöskään heinän ja rehujen korjuussa ikäryhmien välillä ei ollut eroja. Lannan käsittelyssä suuremmilla (eläinyksikkö)tiloilla tehtiin enemmän yhteistyötä (alle 19–9 %, yli 60–17 %). Kasvinsuojelutyössä eläinmäärältään ja pinta-alaltaan pienemmillä tiloilla tehtiin enemmän yhteistyötä.

4.2 Työympäristö, työmenetelmät ja suojautuminen

Kyösti Louhelainen, Jukka Mänttälä, Milja Koponen ja Merja Perkiö-Mäkelä

Nautakarjatalouden tuotantorakennukset ovat enenevässä määrin pihattoja. Painovoimainen ilmanvaihto on lisääntynyt ja koneellinen puolestaan vähentynyt. Ilmanvaihdon suunnittelua tehdään edelleen melko paljon itse.

Rehunsäilönnässä biologisten tuotteiden osuus on kasvussa, happojen käyttö vähenee. Turpeen käyttö kuivikkeena on keskimäärin lisääntynyt kymmenessä vuodessa noin 10 prosenttiyksikköä. Lehmiä harjataan edelleen sukaharjalla, joskin pihatoissa on automaattisia harjoja.

Yli tuhat tuntia maatilin traktoreilla ajavien maatalousyrittäjien osuus on lisääntynyt kymmenessä vuodessa merkittävästi etenkin lypsykarja – ja muussa nautakarjataloudessa. Polttomootorikäyttöisten koneiden käyttö sisätiloissa lisääntyi tilakoon kasvaessa ja oli yleisintä kotieläintiloilla. Käyttö on lisääntynyt merkittävästi vuodesta 2004.

Kasvinsuojeluaineiden käyttökerrat kasvukautta kohden ovat lisääntyneet, eikä levitystyö ole enää yksin miesten työtä. Kasvinsuojelu-urakointi ei ole lisääntynyt, kuten 2004 haastattelujen jälkeen ennustettiin. Oma arvio käyttöturvallisuudesta on varsin positiivinen. Terveyshaittoja koetaan jonkun verran, mutta tapaukset ovat varsin lieväoireisia.

Hankalat työasennot, raskaat nostot ja kantaminen, pölyt ja melu olivat useimmin koettuja haittatekijöitä työssä. Haittaa koettiin yleisesti vähemmän kuin vuonna 2004. Koettu tapaturmariski maataloustyössä oli samalla tasolla kuin vuonna 2004, joka kuudes arvioi riskin melko tai erittäin suureksi.

Henkilönsuojainten käyttö oli lisääntynyt selvästi vuodesta 2004. Työterveys- huoltopalvelut ostaneet maatalousyrittäjät käyttivät muita useammin henkilönsuojaimia.

4.2.1 Rakennukset ja ilmanvaihto

Navettatyyppi

Lypsykarjatilallisilta kysyttiin navettatyyppiä, jossa lypsylehmiä pidetään. Parsinavettoja oli 76 %, lämpimiä pihattoja 18 %, verhoseinäpihattoja 5 % ja kylmäpihattoja alle 2 %. Vuonna 2004 oli 88 % lypsykarjayrittäjistä parsinavetta, 12 % pihatto (10 % lämpimiä, 2 % kylmiä). Pihattojen suhteellinen osuus on kaksinkertaistunut kymmenessä vuodessa.

Lypsykarjataloudessa karjan määrä vaikutti käytössä olevaan navetta-tyyppiin (taulukko 4.2.1.1). Isot karjat olivat todennäköisimmin pihatoissa ja pienet eläinmäärät parsinavetoissa. Alle 15 lypsylehmän karjoissa navetta oli lähes aina parsinavetta. Yli 50 lehmän karjoissa kahdeksan navettaa kymmenestä oli pihattoja. Pihatot olivat pääosin lämpimiä, mutta isoilla karjoilla viileät pihatot yleistyivät voimakkaasti.

Taulukko 4.2.1.1. Lypsynavetan tyyppi (n=799), päätoimiset lypsykarjatilalliset, %.

Lypsylehmänavetan tyyppi					
	lypsylehmiä alle 15	lypsylehmiä 15–29	lypsylehmiä 30–49	lypsylehmiä väh. 50	N
parsinavetta	96	92	77	19	606
lämmin pihatto	3	6	19	60	142
verho- tai kennoseinäpihatto (viileä)	1	1	2	23	38
kylmä pihatto	1	1	5	0	14

Nautojen kasvatusta

Lihakarjan kasvatuksesta kysyttiin lypsykarja- ja muilta nautakarjatilallisilta (n=1070). Parsinavetassa lihakarjaa piti 16 %, kylmässä tai viileässä pihatossa 21 % ja lämpimässä pihatossa 14 % tilallisista. Noin 42 %:lla kasvattajista ei ollut lainkaan rakennusta lihakarjalle. Vuonna 2004 nautoja piti parsinavetassa 46 %, kylmässä pihatossa 34 % ja lämpimässä pihatossa 26 %.

Lihanautojen kasvatuksen rakennustyyppi vaihteli eläinmäärän mukaan. Puolella pienistä tiloista ei ollut rakennusta lainkaan (taulukko 4.2.1.2). Tiloilla oli useita rakennuksia, joten vastausten määrä on enemmän kuin vastaajien määrä.

Taulukko 4.2.1.2. Lihakarjarakennuksen tyyppi. Päätoimiset maatalousyrittäjät, %, n=1070.

Millaisessa rakennuksessa kasvatatte lihakarjaa?	nautoja alle 15	nautoja 15–29	nautoja 30–49	nautoja 50 tai yli	N
lämmin pihatto (lämpöeristetty)	7	16	26	49	160
verho- tai kennoseinäpihatto (viileä)	1	0	1	4	10
kylmä pihatto (eristämätön)	8	47	56	55	214
parsinavetta	20	40	20	4	170
ei rakennusta	52	1	4	1	620

Muut tuotantoeläimet

Yhteensä 89 sikalasta lihasikaloita oli 52 %, porsitussikaloita 18 % ja 27 % yhdistelmäsikaloita. Yhdellä muuta nautakarjataloutta harjoittavalla tilalla oli lihasikala.

Siipikarjatiloja oli yhteensä 48, joista 17 %:lla oli virikehäkit, 53 % lat-
tiakanala, 28 % broilerihalli ja 10 % muun tyyppisiä.

Ilmanvaihto

Ilmanvaihdosta kysyttiin kaikilta kotieläintaloutta harjoittavilta (n=1286). Koneellinen alipainejärjestelmä (52 %) oli yleisin ilmanvaihtotapa, 25 % oli painovoimainen ilmanvaihto ja 12 % edellisten yhdistelmä. Koneellinen tasapaineilmanvaihto oli 9 % (taulukko 4.2.1.3). Vuonna 2004 alipainejärjestelmää oli 64 %, painovoimaista 17 % ja tasapainejärjestelmää 15 %. Painovoimainen ilmanvaihto on lisääntynyt ja koneellinen puolestaan vähentynyt.

Taulukko 4.2.1.3. Tuotantorakennuksen ilmanvaihto. Päätoimiset maatalousyrittäjät, %, n=1286.

Ilmanvaihdon tyyppi						
	luonnollinen/ painovoimainen	koneellinen alipaine	edellisten yhdistelmä	koneellinen tasapaine	joku muu	N
YHTEENSÄ	25	52	12	9	1	-
lypsykarjatalous	15	60	13	11	0	800
muu nautakarjatalous	55	26	9	6	1	271
sikalatous	3	74	9	8	1	88
muu kotieläintalous	33	40	17	7	1	128

Yli neljännes (27 %) nimesi itsensä ilmanvaihdon suunnittelijaksi, ProAgrian asiantuntemusta suunnittelussa oli käyttänyt viidennes (21 %) ja kolmannes oli hyödyntänyt laitetoimittajan, yksityisen suunnittelijan tai teurastamon palveluja suunnittelussa. Iso osa vastaajista (20 %) ei osannut kertoa ilmanvaihdon suunnittelusta. Ilmanvaihdon suunnittelijat tuotantosuunnittain on esitetty taulukossa 4.2.1.4.

Vuonna 2004 ilmanvaihtojärjestelmien suunnitteli itse 25 %, ProAgrian 27 %, laitetoimittajan 12 %, yksityisen suunnittelijan 7 % ja meijerin tai teurastamon suunnittelemia oli 3 %. Yksityisten suunnittelijoiden ja laitetoimittajien osuus on lisääntynyt erityisesti lypsykarjatiloi-
lla. Lisäksi vuonna 2004 selvästi isompi osa vastaajista (28 % vuonna 2004 – nyt 20 %) ei osannut kertoa suunnittelusta.

Taulukko 4.2.1.4. Ilmanvaihdon suunnittelija tuotantosuunnittain. Päätoimiset maatalousyrittäjät, %, n=1286.

Ilmanvaihdon suunnittelija								
	EOS	itse	MSK, ProAgria	laite-toimittaja	yksityinen suunnittelija	teurastamo	joku muu	N
YHTEENSÄ	20	27	21	16	15	2	4	-
lypsykarjatalous	21	24	24	18	14	0	4	799
muu naudakarjatalous	22	28	19	6	15	5	3	271
sikatalous	13	24	13	25	13	15	3	88
muu kotieläintalous	20	39	5	19	18	1	6	128

4.2.2 Rehut, kuivikkeet, lannankäsittely ja lehmien harjaus

Kotieläintilallisilta kysyttiin rehujen ja kuivikkeiden käytöstä, lannankäsittelystä sekä työmenetelmistä. Lypsykarjatalouksista 99 % käytti säilörehua, muuta naudakarjataloutta harjoittavista 97 % ja 67 % muuta kotieläintaloutta harjoittavista. Taulukossa 4.2.2.1 on esitetty rehunsäilöntätapoja ja kemikaalien käyttöä. Tiloilla käytettiin useampaa säilöntätapaa, joten prosenttiluku on yli 100. Kemikaalin käyttöä kysyttiin seuraavasti: ”Säilöttekö suurimman osan rehusta pääasiassa ...?”

Taulukko 4.2.2.1. Säilörehun säilöntätavat ja pääasiallinen säilöntäaine, päätoimiset maatalousyrittäjät, kyllä-vastanneiden prosenttiosuus, n=1162.

Säilöntätapa ja -kemikaalit	säilöntätapa			säilöntäkemikaali				N
	laaka-siilo	salvo-siilo/torni	pyöröpaali	ei käytetä	happo	biologinen tuote	joku muu	
lypsykarjatalous	49	5	54	13	52	34	1	789
muu naudakarjatalous	36	2	68	37	26	37	0	262
muu kotieläintalous	1	1	96	55	17	18	0	51

Alle 35 -vuotiaat säilöivät enemmän laakasiiloon (56 %) kuin yli 55-vuotiaat (41 %). Eläinmäärältään isommat tilat säilöivät enemmän laakasiiloihin (alle 19 eläinyksikköä 30 % – yli 60 eläinyksikköä – 69 %). Myös peltopinta-alan suhteen trendi oli sama eli suuremmat tilat säilöivät laakasiiloihin. Salvo-siiloja ja rehutorneja oli tutkimusaineistossa hyvin vähän.

Säilöntäkemikaalien käytössä on tapahtunut selkeä muutos vuosikymmenessä. Vuoden 2004 kyselyn mukaan lypsykarjatilallisista 80 % käytti happopohjaista happoa, nyt 52 % ja noin 10 % biologista tuotetta, nyt 34 %. Ilman säilöntäainetta säilövien määrä on pysynyt lähes ennallaan (10 % vuonna 2004 – nyt 13 %).

Tuotantoeläimiä omistavista kysyttiin rehuviljan käytöstä. Lypsykarja- ja muista nautakarjatilallisista 80 %, sikatilallista 98 % ja 82 % muuta kotieläintaloutta harjoittavista käytti rehuviljaa. Rehuviljan säilöntätavat on esitetty taulukossa 4.2.2.2.

Taulukko 4.2.2.2. Rehuviljan säilöntätavat, rehuviljaa itse säilövät, %, n=1047.

	säilöntätapa						N
	kuivaus	propioni-happo	murskau + hapotus	murskaus + melassi	ilmatiivis säilöntä	muu	
lypsykarjatalous	69	8	7	1	1	2	637
muu nautakarjatalous	58	10	9	1	1	3	216
muu kotieläintalous	52	0	0	0	8	0	105
sikatalous	88	0	0	1	2	0	86

Rehuviljan säilönnässä ei juurikaan ole tapahtunut muutoksia vuosikymmenessä. Vuonna 2004 kuivasi rehun 72 % lypsykarjatilallisista ja sikatilallisista yhtä paljon kuin tässä tutkimuksessa (88 %). Muiden säilöntätapojen osuudet ovat olleet pieniä.

Kuivikkeiden käyttö

Eniten käytettiin sahan tai kutterin purua (taulukko 4.2.2.3), joskin tuotantosuuntien väliset erot olivat suuria. Monella tilalla käytettiin useampaa kuiviketta. Turpeen käyttö on keskimäärin lisääntynyt kymmenessä vuodessa noin 10 prosenttiyksikköä, muissa kuivikkeissa erot ovat pienet. Lypsykarjatilajoilla ja muuta nautakarjataloutta harjoittavilla tiloilla oljen ja pehkun käyttö on vähentynyt noin 10 prosenttiyksikköä, muilla tuotantosuunnilla erot ovat pieniä.

Taulukko 4.2.2.3. Kuivikkeen käyttö, %, n=1286.

	Kuivike					N
	ei käytetä,	olki, pehku	sahan-, kutterin puru	turve	muu	
YHTEENSÄ	4	43	50	35	3	1286
lypsykarjatalous	2	34	61	33	2	799
muu naudakarjatalous	10	66	26	42	5	271
sikatalous	1	67	52	16	8	88
muu kotieläintalous	4	36	34	51	5	128

Kotieläintiloista keskimäärin puolella oli lietelanta- tai kuivalantajärjestelmä (taulukko 4.2.2.4). Reilusti yli 100 % yhteistulos tarkoittaa sitä, että tiloilla oli usein käytössä monta lannankäsittelytapaa samassa tai eri tuotantorakennuksessa. Keskimäärin kestokuivikkeen osuus on lisääntynyt noin 10 prosenttiyksikköä, ja eniten sen käyttö on lisääntynyt muuta naudakarjataloutta harjoittavilla tiloilla (13 % vuonna 2004 – nyt 29 %).

Taulukko 4.2.2.4. Lannankäsittelymenetelmät eläintiloilla, päätoimiset maatalousyrittäjät, %, n=1286.

	Lannankäsittely			
	lietelanta	kuivalanta	kestokuivike, komposti	muu
YHTEENSÄ	50	52	13	1
lypsykarjatalous	67	50	5	0
muu naudakarjatalous	39	57	29	3
sikatalous	87	32	10	0
muu kotieläintalous	2	72	26	1

Lehmien harjaus ja puhdistus

Lypsykarjatilallisilta (n=522) kysyttiin lehmien puhdistustavoista. Noin 15 % ei puhdistanut lehmiä lainkaan, 56 % käytti karvaharjaa, vain 4 % karvaharjaa, jossa oli pölynpoisto, 5 % pesi lehmiä, 15 %:lla oli automaattiharja. Alle 5 %:lla oli jokin muu puhdistusmenetelmä. Karjakooltaan suuremmilla tiloilla oli selvästi enemmän automaattiharjoja ja heistä noin viidennes ei harjannut lainkaan. Nuoremmilla oli enemmän automaattiharjoja kuin vanhemmilla, ja enemmän koulutusta saaneilla oli enemmän automaattiharjoja. Työterveyshuoltoon kuuluvat eivät puhdistaneet lehmiä niin paljon kuin työterveyshuoltoon kuulumattomat.

Karvaharjan käyttö on vähentynyt noin 10 prosenttiyksikköä vuodesta 2004, jolloin lypsykarjatilallisista 68 % harjasi lehmiä karvaharjalla. Pölynpoistolla varustettua karvaharjaa käytti tuolloin 6 %, 5 % pesi lehmiä ja

15 % oli käytössä automaattiharja. Kuudesosa (14 %) ei harjannut lehmiä lainkaan vuonna 2004.

4.2.3 Ajettavat työkoneet

Traktorityö

Päätöimiset lypsy- ja muut nautakarjatilalliset ajoivat traktorilla keskimäärin selvästi enemmän kuin muut kotieläintilalliset tai kasvinviljelijät (taulukko 4.2.3.1a).

Taulukko 4.2.3.1a. Traktorijotunnit tuotantosuunnan mukaan, päätöimiset maatalousyrittäjät, %, n=2169.

Kuinka monta tuntia vuodessa ajat itse tilan traktoreilla?	YHTEENSÄ	lypsykarjatalous	muu nautakarjatalous	sika-talous	muu kotieläintalous	viljanviljely	muu kasvinviljely	metsätalous
ei lainkaan	2	2	2	1	12	0	2	2
alle 100 h	7	6	5	7	17	3	12	13
100–500 h	42	24	22	48	42	58	46	53
501–1000 h	33	42	36	29	22	28	29	29
yli 1000 h	16	25	35	15	6	10	10	4
ei osaa sanoa	1	1	1	0	1	1	1	0

Yli tuhat tuntia ajavien päätöimisten maatalousyrittäjien osuus on lisääntynyt kymmenessä vuodessa merkittävästi etenkin lypsykarja- ja muussa nautakarjataloudessa, lypsykarjatilallisten osalta kaksinkertaistunut ja muuta nautakarjataloutta harjoittavien osalta nelinkertaistunut.

Sivutoimiset maatalousyrittäjät ajoivat tilan traktoreilla odotetusti huomattavasti päätöimisiä vähemmän (taulukko 4.2.3.1b).

Taulukko 4.2.3.1b. Traktoriajotunnit tuotantosuunnan mukaan, sivutoimiset maatalousyrittäjät, %, n=948

Kuinka monta tuntia vuodessa ajat itse tilan traktoreilla?	YHTEENSÄ	kotieläin-talous	viljanviljely	muu kasvin-viljely	metsätalous
ei lainkaan	5	14	2	8	7
alle 100 h	29	25	26	36	30
100–500 h	59	45	65	52	58
501–1000 h	5	13	6	3	0
yli 1000 h	1	3	1	1	5
ei osaa sanoa	0	1	0	0	0

Polttomoottorikäyttöinen kone sisätiloissa

Kysymyksellä polttomoottorikäyttöisen koneen käytöstä sisätiloissa haluttiin arvioida maatalousyrittäjien potentiaalista altistumista pakokaasuille ja niiden haitallisille komponenteille sekä melulle (taulukko 4.2.3.2a). Käytössä olevat koneet ovat todennäköisimmin pienkuormaimia, rehunjakovaunuja, traktoreita ja trukkeja. Reilu kolmannes (35 %) päätoimisista vastaajista käytti ympärivuotisesti tai kausiluonteisesti polttomoottorikäyttöistä (bensa, diesel tai nestekaasu polttoaineena) konetta sisätiloissa – eläintiloissa tai varastotiloissa. Heistä yli kolme neljäsosaa (77 %) käytti konetta vähintään viikoittain. Käyttö oli erityisen yleistä lypsy- ja muilla nautakarjatililla, vastaajista noin 60 % ilmoitti käyttävänsä em. konetta ja vieläpä päivittäin tai viikoittain. Käyttö oli sitä yleisempää, mitä enemmän tuotantoeläimiä ja/tai peltopinta-alaa vastaajalla oli. Yli 35 eläinyksikön tiloilla kolme neljäsosaa vastaajista käytti konetta sisätiloissa ympärivuotisesti tai kausiluonteisesti ja käyttö oli pääosin viikoittaista tai päivittäistä. Nuoret käyttivät konetta selvästi vanhempia useammin. Sivutoimiset maatalousyrittäjät käyttivät em. koneita selvästi päätoimisia vähemmän ja heistä kotieläintalolliset huomattavasti kasvinviljelijöitä ja metsätalouden harjoittajia useammin (taulukko 4.2.3.2b). Sivutoimiset suojasivat hengitystään ajon aikana heikommin, mutta toisaalta hieman paremmin kuuloaan kuin päätoimiset maatalousyrittäjät.

Polttomoottorikäyttöisen koneen käyttö on lisääntynyt merkittävästi vuodesta 2004. Kotieläintiloilla ja kasvinviljelytiloilla käyttö on kaksinkertaistunut kymmenessä vuodessa, lypsykarjatililla lähes kolminkertaistunut (23 % vuonna 2004, nyt 62 %).

Polttomoottorikäyttöisen koneen käytön yhteydessä kysyttiin hengityksensuojaimen ja kuulonsuojaimen käytöstä. Hengityksensuojaimen käyttö oli kyselyn mukaan erittäin vähäistä. Vain kuusi prosenttia vastaajista ilmoitti käyttävänsä hengityksensuojainta koneen ajon aikana. Eniten suojainta käyt-

tivät metsätalouden (26 %) ja muun kotieläintalouden (21 %) harjoittajat. Sen sijaan nautakarjatililla käyttö oli lähes olematonta (2–3 %). Kuulonsuojainten käyttö oli selvästi yleisempää; yli puolet (57 %) vastaajista ilmoitti käyttävänsä suojaimia lähes aina tai joka toinen kerta koneen käytön aikana. Tuotantosunnittain ei käytössä ollut isoja eroja. Nuoret käyttivät hieman vanhempia vastaajia useammin kuulonsuojainta, mutta hengityksen-suojaimen käytössä vastaavaa ei esiintynyt. Suojainten käytöstä koneella ajon yhteydessä ei kysytty vuoden 2004 kyselyssä.

Taulukko 4.2.3.2a. Polttomoottorikäyttöisen koneen käyttö sisätiloissa. Päätoimiset maatalousyrittäjät, %, n=2169.

Käytetäänkö sisällä eläintiloissa tai varastotiloissa jotain diesel/bensakäyttöistä- tai kaasukäyttöistä konetta?	Käytetäänkö tätä konetta...?		Käytätkö itse tätä konetta	Käytätkö koneen ajon aikana pakokaasulta suojaavaa hengityksen suojainta?	Käytätkö koneen ajon aikana kuulonsuojaimia?
	ympäri- vuotisesti tai kausi- luontoisesti n=2169	päivittäin tai viikoittain n=905	käyttää itse n=905	hengityksen suojain lähes aina/ joka toinen kerta n=881	kuulonsuojaimet lähes aina/ joka toinen kerta n=881
YHTEENSÄ	35	77	97	6	57
Tuotantosuunta					
lypsykarjatalous	62	97	98	3	61
muu nautakarjatalous	61	93	98	2	53
sikatalous	20	67	94	12	47
muu kotieläintalous	39	43	93	21	57
viljanviljely	17	38	98	11	50
muu kasvinviljely	20	48	97	4	66
metsätalous	19	45	100	26	49
Ikä					
alle 35	48	81	100	5	61
35–44	45	75	97	5	60
45–54	37	82	98	7	57
55–64	27	72	96	6	55
yli 64	20	54	92	0	49
Suku- puoli					
mies	36	78	99	6	57
nainen	29	69	78	7	60
Koulutus					
ei	27	71	94	9	51
kurssimuotoista/ maamies- tai emäntäkoulu	36	73	98	4	54
maatalousalan perustutkinto	41	84	98	5	63
agrologi/agronomi	40	77	99	8	59
Työterveys- huolto					
ei	25	68	96	6	51
kyllä	42	80	98	6	60
Työn- tekijät					
ei	32	74	98	6	57
kyllä	47	84	96	5	58
Eiäimet, lkm					
0	19	40	97	9	55
1–19	27	88	98	6	60
20–34	61	93	97	5	62
35–59	74	94	98	4	58
60–	75	91	98	3	52
Peltopinta-ala, ha					
0–19	14	57	93	11	68
20–34	28	67	97	6	61
35–49	39	78	97	8	62
50–99	43	83	99	5	57
100–	53	80	97	4	49

Taulukko 4.2.3.2b. Polttomoottorikäyttöisen koneen käyttö sisätiloissa. Sivutoimiset maatalousyrittäjät, kyllä vastanneiden prosenttiosuus.

Käytetäänkö sisällä eläintiloissa tai varastotiloissa jotain diesel/ bensiinikäyttöistä tai kaasukäyttöistä konetta?		%				
		Käytetäänkö tätä konetta...?		Käytätkö itse tätä konetta?	Käytätkö koneen ajon aikana pakokaasulta suojaavaa hengityksen suojainta?	Käytätkö koneen ajon aikana kuulonsuojaimia?
		ympärivuotisesti tai kausiluotoisesti n=948	päivittäin tai viikoittain n=137	käyttää itse n=137	lähes aina/ joka toinen kerta n=125	lähes aina/ joka toinen kerta n=125
YHTEENSÄ		14	41	92	3	61
Tuotanto-suunta	kotieläintalous	20	87	78	0	28
	viljanviljely	13	29	94	3	65
	muu kasvinviljely	13	42	92	5	65
	metsätalous	16	42	100	5	71
Ikä	alle 35	16	60	91	0	34
	35–44	18	51	97	2	62
	45–54	11	28	92	0	61
	55–64	12	38	84	10	64
	yli 64	15	39	100	0	100
Sukupuoli	mies	14	41	97	3	13
	nainen	14	40	58	0	24
Koulutus	ei	10	47	91	5	52
	kurssimuotoista/ maamies- tai emäntäkoulu	16	38	93	6	61
	maatalousalan perustutkinto	16	46	87	0	54
	agrologi/ agronomi	27	26	98	0	87
Työterveys-huolto	ei	12	47	97	6	50
	kyllä	14	40	90	2	65
Työn-tekijät	ei	12	40	95	4	62
	kyllä	32	47	78	0	56
Eläimet	ei ole eläimiä	13	35	92	4	63
	on eläimiä	17	78	92	0	50
Peltopinta-ala, ha	0–19	12	35	90	5	62
	20–34	14	47	95	2	67
	35–	17	50	93	0	53

4.2.4 Kasvinsuojeluaineet

Päätoimisista maatalousyrittäjistä 63 % ilmoitti tässä tutkimuksessa ruiskuttavansa tai muuten käsittelevänsä kasvinsuojeluaineita (taulukko 4.2.4.1a). Sivutoimisten osalta vastaava luku on 47 % (taulukko 4.2.4.1b). Käyttäjien osuus on kasvanut verrattuna vuoteen 2004, jolloin päätoimisista 56 % ja sivutoimisista 39 % käsittelee kasvinsuojeluaineita. Lisäksi keskimäärin aineita käytetään useampana päivänä kasvukautta kohden. Esimerkiksi päätoimisista yli viikon ruiskuttaneita oli 33 % vuonna 2004, kun tässä tutkimuksessa heitä oli 50 %. Naisten osuus on myös kasvussa: vuonna 2004 8 % päätoimisista ja 6 % sivutoimisista maatalousyrittäjänaisista käsittelee kasvinsuojeluaineita kun vuonna 2015 päätoimisista 17 % ja sivutoimisista 14 % osallistui kasvinsuojelutöihin. Tosin kun kysytään käytöstä edellisen kasvukauden tai 12 kk:n aikana, naisten osuus jonkin verran laskee (taulukot 4.2.4.2a ja b).

Taulukko 4.2.4.1a. Kasvinsuojeluaineiden käyttö. Päätoimiset maatalousyrittäjät, n=2169, %.

Ruiskutatko itse tai käsitteletkö kasvinsuojeluaineita itse?		%		N
		ei	kyllä	
YHTEENSÄ		37	63	2169
Tuotanto-suunta	lypsykarjatalous	45	54	800
	muu naudakarjatalous	62	39	271
	sikatalous	16	84	88
	muu kotieläintalous	67	33	130
	viljanviljely	20	80	558
	muu kasvinviljely	32	68	254
	metsätalous	63	37	68
Ikä	alle 35	37	63	198
	35–44	37	63	416
	45–54	37	62	788
	55–64	37	63	674
	yli 64	33	67	93
Sukupuoli	mies	31	69	1927
	nainen	82	17	242
Koulutus	ei	45	55	599
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	37	63	563
	maatalousalan perustutkinto	32	68	728
	agrologi/agronomi	30	70	279
Työterveys-huolto	ei	38	62	727
	kyllä	37	63	1442
Työntekijät	ei	37	63	1617
	kyllä	36	64	552
Eläimet, lkm	0	28	72	865
	1–19	59	41	452
	20–34	41	59	361
	35–59	40	60	276
	60–	41	59	215
Peltopinta-ala, ha	0–19	61	39	337
	20–34	37	63	426
	35–49	34	65	374
	50–99	28	72	686
	100–	30	70	346

Taulukko 4.2.4.1b. Kasvinsuojeluaineiden käyttö. Sivutoimiset maatalousyrittäjät, n=948, %.

Ruiskutatko itse tai käsitteletkö kasvinsuojeluaineita itse?		%		N
		ei	kyllä	
YHTEENSÄ		52	47	948
Tuotantosuunta	kotieläintalous	81	20	121
	viljanviljely	38	62	527
	muu kasvinviljely	67	33	231
	metsätalous	75	25	69
Ikä	alle 35	57	43	71
	35–44	51	49	220
	45–54	49	51	335
	55–64	54	46	287
	yli 64	66	34	35
Sukupuoli	mies	48	52	832
	nainen	86	14	116
Koulutus	ei	58	42	518
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	46	54	173
	maatalousalan perustutkinto	50	50	164
	agrologi/agronomi	33	67	93
Työterveyshuolto	ei	62	38	234
	kyllä	49	51	714
Työntekijät	ei	52	48	871
	kyllä	50	50	77
Eläimet	ei ole eläimiä	49	51	809
	on eläimiä	73	27	139
Peltopinta-ala, ha	0–19	66	34	535
	20–34	36	64	212
	35–	30	70	201

Urakointipalvelujen myynnistä ja hankinnasta sekä tilojen välisestä yhteistyöstä kysyttäessä haastateltavilta tiedusteltiin myös kasvinsuojelutöiden järjestämistä. Päätoimisista maatalousyrittäjistä 8 % ilmoitti ostaneensa kasvinsuojelu-urakointia ja 6 % ilmoitti myyneensä tällaista palvelua. Lisäksi 8 % harrasti yhteistyötä muiden tilojen kanssa kasvinsuojelutöiden järjestämisessä. Urakointipalveluja käyttivät erityisesti lypsykarjatilalliset (12 %), kun taas viljan ja muiden kasvien viljelijät harvemmin (5 % ja 6 %). Urakointipalveluja myivät eniten sikatilalliset (12 %) ja viljatilalliset (12 %), kun taas lypsykarjatilallisista kasvinsuojelutöitä muille teki vain 1 %. Yhteistyön tekeminen muiden tilojen kanssa oli yleisintä metsätiloilla (15 %). Taulukoissa 4.1.2.2–4.1.2.5 aiemmin tässä raportissa on kuvattu tarkemmin urakointiin liittyvät tulokset.

Vuoden 2004 kyselyn perusteella ja yleisesti toimialan kehitystä seuraten ennakoitua kasvinsuojelu-urakoinnin yleistymistä ei siis havaittu tapahtuneen.

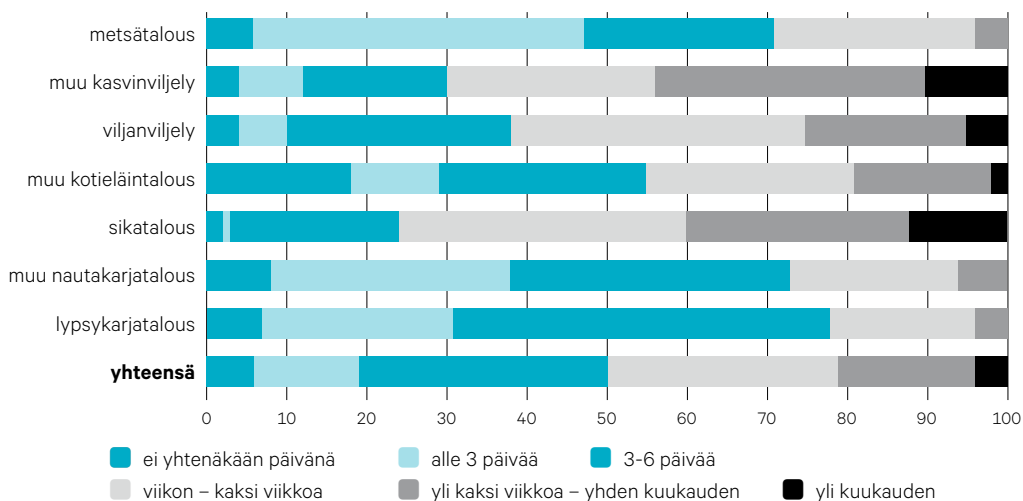
Kasvinsuojeluaineiden levitystyöpäivien määrä kasvukauden aikana riippuu voimakkaasti tuotantosunnasta ja luonnollisesti peltopinta-alasta (taulukot 4.2.4.2a ja b, kuvat 4.2.4.1a ja b).

Taulukko 4.2.4.2a. Kasvinsuojeluaineiden käyttö. Kasvinsuojeluaineiden levityspäivien määrä edellisen kasvukauden aikana. Päätoimiset maatalousyrittäjät, n=1334 (kysytty niiltä jotka ilmoittivat levittävänsä kasvinsuojeluaineita itse), %.

Monenako päivänä itse ruiskutit viime kasvukaudella?		%						N
		ei yhtenäkkään päivänä	alle 3 päivää	3-6 päivää	viikon - kaksi viikkoa	yli kaksi viikkoa - yhden kuukauden	yli kuukauden	
YHTEENSÄ		5	13	31	29	17	4	1334
Tuotantosuunta	lypsykarjatalous	6	24	47	18	4	0	437
	muu nautakarjatalous	8	30	35	21	6	0	106
	sikatalous	1	0	21	36	28	12	74
	muu kotieläintalous	18	11	26	26	17	2	46
	viljanviljely	3	6	28	37	20	5	449
	muu kasvinviljely	5	8	18	26	34	10	195
	metsätalous	6	41	24	25	4	0	27
Ikä	alle 35	6	11	25	24	26	7	125
	35-44	6	8	24	28	23	10	251
	45-54	4	15	30	29	19	3	479
	55-64	4	13	35	33	12	3	420
	yli 64	4	14	51	20	11	0	59
Sukupuoli	mies	4	13	32	29	18	4	1296
	nainen	31	13	18	19	15	4	38
Koulutus	ei	6	15	35	29	12	3	326
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	3	16	33	26	16	4	348
	maatalousalan perustutkinto	4	11	30	32	19	4	473
	agrologi/agronomi	7	7	24	28	26	7	187
Työterveyshuolto	ei	5	12	34	31	14	3	444
	kyllä	5	13	29	28	20	5	890
Työntekijät	ei	5	14	34	29	15	3	986
	kyllä	5	10	21	30	25	9	348
Eiäimet, ikm	0	4	8	26	34	23	5	645
	1-19	5	28	38	16	9	4	182
	20-34	6	21	49	15	8	0	216
	35-59	3	19	35	31	9	1	167
	60-	8	11	27	29	14	9	124
Peltopinta-ala, ha	0-19	10	28	27	22	9	4	135
	20-34	5	21	46	19	7	1	264
	35-49	4	11	45	29	8	1	241
	50-99	2	8	25	37	22	4	469
	100-	5	4	13	30	36	12	225

Kuinka monena päivänä ruiskutit itse viime kasvukaudella?*

*Kysytty niiltä jotka ilmoittivat käyttävänsä kasvinsuojeluaineita - päätoimiset

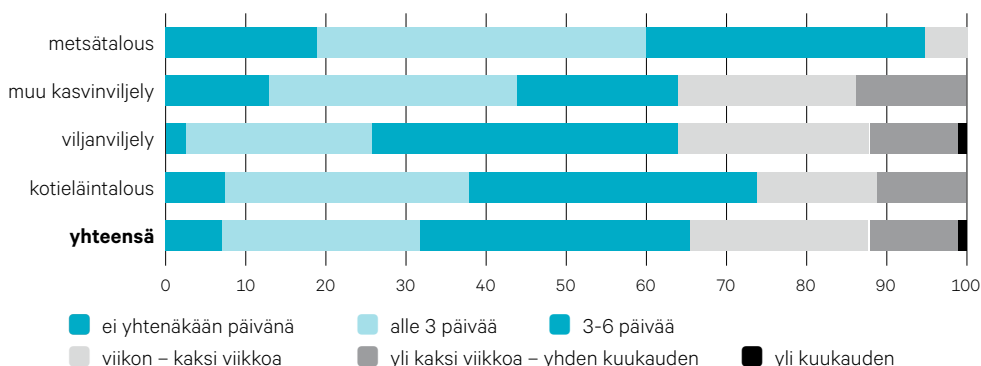
Kuva 4.2.4.1a. Kasvinsuojeluaineiden käyttö. Kasvinsuojeluaineiden levitystyöpäivien määrä edellisen kasvukauden aikana jaoteltuna tuotantosuunnan mukaan. Päätoimiset maatalousyrittäjät, n=1334 (kysytty niiltä jotka ilmoittivat levittävänsä kasvinsuojeluaineita itse), %

Taulukko 4.2.4.2b. Kasvinsuojeluaineiden käyttö. Kasvinsuojeluaineiden levityspäivien määrä edellisen kasvukauden aikana. Sivutoimiset maatalousyrittäjät, n=468 (kysytty niiltä jotka ilmoittivat levittävänsä kasvinsuojeluaineita itse), %.

Monenako päivänä itse ruiskutit viime kasvukaudella?		%						N
		ei yhtenäkkään päivänä	alle 3 päivää	3-6 päivää	viikon - kaksi viikkoa	yli kaksi viikkoa - yhden kuukauden	yli kuukauden	
YHTEENSÄ		6	25	34	22	11	1	468
Tuotanto- tосуunta	kotieläintalous	8	30	36	15	11	0	25
	viljanviljely	3	23	38	24	11	1	335
	muu kasvinviljely	13	31	20	22	14	0	90
	metsätalous	18	41	35	5	0	0	18
Ikä	alle 35	6	13	35	22	24	0	33
	35-44	6	19	30	28	14	2	109
	45-54	5	25	34	24	10	1	179
	55-64	6	32	39	18	6	0	135
	yli 64	9	55	31	5	0	0	12
Suku- puoli	mies	5	25	35	22	11	1	452
	nainen	28	32	9	24	7	0	16
Koulutus	ei	8	31	34	18	8	0,5	224
	kurssimuotoista/ maamies- tai emäntäkoulu	5	20	37	23	14	1	95
	maatalousalan perustutkinto	2	20	39	24	13	2	86
	agrologi/agronomi	3	19	26	35	16	0,9	63
Työterveys- huolto	ei	8	34	33	15	8	1	92
	kyllä	5	23	35	24	12	1	376
Työn- tekijät	ei	6	27	35	22	10	0,9	429
	kyllä	0	10	30	28	29	3	39
Eläimet, lkm	ei ole eläimiä	5	25	35	22	11	1	430
	on eläimiä	9	26	29	23	13	0	38
Peltopinta- ala, ha	0-19	10	40	35	12	2	0	187
	20-34	5	20	40	27	8	0	139
	35-	0	10	27	33	26	4	142

Kuinka monena päivänä ruiskutit itse viime kasvukaudella?*

*Kysytty niiltä jotka ilmoittivat käyttävänsä kasvinsuojeluaineita - sivutoimiset

Kuva 4.2.4.1b. Kasvinsuojeluaineiden käyttö. Kasvinsuojeluaineiden levitystyyppien määrä edellisen kasvukauden aikana jaoteltuna tuotantosuunnan mukaan. Sivutoimiset maatalousyrittäjät, n=468 (kysytty niiltä jotka ilmoittivat levittävänsä kasvinsuojeluaineita itse), %.

Tutkittavilta kysyttiin, milloin heillä oli tapana tutustua kasvinsuojeluaineitten käyttöohjeisiin ja ovatko nämä ohjeet käytännönläheisiä, eli onko niitä helppo soveltaa käytännön työssä. Käyttöohjeissa on toki paljon muutakin asiaa kuin suojain- tms. ohjeistusta turvallisesta käytöstä. Yksinkertaisuuden vuoksi ohjeet jätettiin kuitenkin yksilöimättä tarkemmin. Päätoimisten maatalousyrittäjien tulokset taustamuuttujittain on esitetty taulukoissa 4.2.4.3 ja 4.2.4.4. Pääsääntöisesti ohjeita siis luettiin hyvin, ehkä erikoista oli, että miehet lukivat ohjeita naisia useammin. Muuten esim. koulutustaso, työterveyshuoltoon kuuluminen tms. seikat eivät vaikuttaneet. Sikatilallisista peräti viisi prosenttia ilmoitti, ettei lue ohjeita koskaan. Kyseinen ryhmä oli tosin varsin pieni. Sivutoimiset yrittäjät eivät käytännössä poikenneet päätoimisista.

Ohjeet ymmärrettiin hyvin. Päätoimisista maatalousyrittäjistä 82 % ilmoitti ymmärtävänsä käyttöohjeet lähes joka kerta. Erityisiä eroja taustamuuttujien suhteen ei löytynyt (taulukko 4.2.4.4). Tulokset olivat hyvin samansuuntaiset sivutoimisilla yrittäjillä. Heistä 80 % ilmoitti ymmärtävänsä ohjeet vähintään lähes aina.

Kysymys ohjeitten lukemisesta oli varsin erilainen aiemmassa, vuoden 2004 tutkimuksessa (Rissanen 2006), joten määrätiedot eivät ole vertailukelpoisia. Kysyttäessä ohjeitten ymmärrettävyyttä kysymykset olivat varsin saman sisältöiset. Vuonna 2004 78 % kaikista haastatelluista piti ohjeita lähes aina helposti käytännössä sovellettavina, eli pientä paranemista on havaittavissa. Lisäksi vuonna 2004 jopa 4 % vastaajista ilmoitti, että ohjeet

ovat useimmiten vaikeita ymmärtää, kun tässä tutkimuksessa vaikeina ohjeita piti 0,4 %. Pää- ja sivutoimisten välillä ei aiemmassakaan tutkimuksessa havaittu eroa ohjeitten lukemisessa tai ymmärtämisessä.

Taulukko 4.2.4.3. Kasvinsuojeluaineiden käyttö. Kasvinsuojeluaineitten käyttöön liittyvien ohjeitten lukeminen. Päätoimiset maatalousyrittäjät, n=1271 (kysytty niiltä jotka ilmoittivat levittäneensä kasvinsuojeluaineita itse edellisen kasvukauden aikana), %.

Luetko kasvinsuojeluaineiden käyttöohjeita?		%				N
		yleensä ruiskutustyötä aloitettaessa	ennestään tuntematonta ainetta ostettaessa/käytettäessä	uuden ruiskutuskauden alussa	ei ollenkaan	
	YHTEENSÄ	77	51	35	0,5	1271
Tuotanto-suunta	lypsykarjatalous	71	52	34	1	411
	muu naudatarjatalous	61	51	45	0	98
	sikatalous	64	51	44	5	73
	muu kotieläintalous	71	57	37	0,7	39
	viljanviljely	66	56	37	1	438
	muu kasvinviljely	85	37	25	2	187
	metsätalous	65	61	40	1	25
Ikä	alle 35	65	63	40	1	117
	35–44	76	50	32	0,4	235
	45–54	72	54	38	1	457
	55–64	72	49	38	0	405
	yli 64	71	54	37	0,9	57
Sukupuoli	mies	82	65	33	0	1245
	nainen	72	50	33	2	26
Koulutus	ei	73	54	38	0,4	307
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	71	55	38	0,5	337
	maatalousalan perustutkinto	68	61	35	0	455
	agrologi/agronomi	73	55	38	0,5	172
Työterveys-huolto	ei	71	54	36	1,1	423
	kyllä	71	53	35	0,8	848
Työntekijät	ei	72	59	40	1	942
	kyllä	71	55	37	0,9	329
Eläimet, lkm	0	73	50	33	2	622
	1–19	75	52	32	0	173
	20–34	74	56	42	0,6	202
	35–59	64	53	39	2	161
	60–	76	50	35	0,7	113
Peltopinta-ala, ha	0–19	76	51	35	2	120
	20–34	72	54	28	0,7	252
	35–49	70	58	37	0	232
	50–99	65	53	45	2	455
	100–	77	51	35	0,5	212

Taulukko 4.2.4.4. Kasvinsuojeluaineiden käyttö. Turvalliseen käyttöön liittyvien ohjeitten ymmärrettävyys ja sovellettavuus käytännön työhön. Päätoimiset maatalousyrittäjät, n=1259 (kysytty niiltä jotka ilmoittivat levittäneensä kasvinsuojeluaineita itse edellisen kasvukauden aikana ja lukeneensa ohjeita ainakin joskus), %.

Onko näitä ohjeita mielestäsi ollut helppo soveltaa käytännön työssä?		%				N
		Lähes aina	Yli puolessa tapauksissa	Alle puolessa tapauksista	Ei juuri koskaan	
YHTEENSÄ		82	14	3	0,4	1259
Tuotanto-suunta	lypsykarjatalous	87	10	2	0,5	409
	muu naudakarjatalous	84	12	4	0	97
	sikatalous	80	12	5	3	73
	muu kotieläintalous	70	30	0	0	37
	viljanviljely	81	16	3	0,3	434
	muu kasvinviljely	82	13	4	0,5	185
	metsätalous	76	24	0	0	24
Ikä	alle 35	68	28	4	0	116
	35–44	79	17	3	0,3	232
	45–54	84	14	1	0,5	455
	55–64	85	10	4	0,6	400
	yli 64	75	17	5	0	56
Sukupuoli	mies	82	14	3	0,4	1233
	nainen	81	19	0	0	26
Koulutus	ei	84	12	3	0,7	299
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	82	14	3	0,3	335
	maatalousalan perustutkinto	79	18	2	0,3	453
	agronomi/agronomi	84	12	4	0,5	172
Työterveys-huolto	ei	81	14	3	0,6	419
	kyllä	82	15	2	0,3	840
Työntekijät	ei	82	14	2	0,4	935
	kyllä	80	15	4	0,6	324
Eläimet, lkm	0	81	16	2	0,3	616
	1–19	82	13	4	0	170
	20–34	88	9	3	0	202
	35–59	82	14	3	0,6	160
	60–	83	12	3	3	111
Peltopinta-ala, ha	0–19	82	13	5	0	119
	20–34	85	11	2	0,3	247
	35–49	85	12	1	1,	231
	50–99	79	17	3	0,2	454
	100–	81	16	3	0,7	208

Haastateltavilta kysyttiin suojakäsineiden ja suojavaatteiden käytöstä (taulukko 4.2.4.5). Kysyttäessä selitettiin, että suoja-puvulla ei tarkoiteta mitään erityistä kemikaalinsuojapukua, vaan muusta työstä erillistä, pitkähihaista ja -lahkeista asua. Suojakäsineiden käyttö (päätoimisista vastaajista 83 % käytti lähes aina) on lisääntynyt edelliseen kyselytutkimukseen verrattuna. Vuonna 2004 kysyttiin suojainten käyttöä erikseen tankintäytön ja varsinaisen levitystyön aikana, tällä kertaa yleisesti. Vertailu tankintäytövaiheen tuloksiin lienee käytännössä lähinnä oikeaa. Vuonna 2004 76 % vastaajista ilmoitti käyttävänsä suojakäsineitä lähes aina.

Suojapuvun käytössä taas on jostain syystä havaittavissa laskua verrattuna vuoteen 2004, jolloin tankintäyttötöyössä 62 % ja levitystyössä 63 % vastaajista käytti erillistä suoja-pukua. Nyt vain 42 %.

Taulukko 4.2.4.5. Kasvinsuojeluaineiden käyttö. Henkilönsuojainten käyttö kasvinsuojelutöiden aikana. Päätoimiset maatalousryttäjät, n=1271, %.

Käytätkö kasvinsuojelutöissä kumisia tai muovisia suojakäsineitä/suojapukua?	Noin joka toinen kerta			
	Lähes aina	Harvemmin	Ei koskaan	
Kumiset tai muoviset suojakäsineet	83	6	7	4
Suojapuku*	42	4	16	38

* Suojapuvulla tarkoitettiin muusta työvaatetuksesta erillistä, pitkähihaista ja -lahkeista asua.

Vuonna 2004 havaittiin tilastollisesti merkitsevä yhteys koettujen levitystyöhön liittyvien oireitten (koetut oireet taulukoissa 4.2.4.6a ja b) ja suojainten käytön laiminlyönnin välillä, mutta tällä kertaa suojakäsineiden ja -vaatteiden asianmukaisella käytöllä (käyttää ”lähes aina”) ei ollut yhteyttä oireiden ilmenemiseen. Tämä saattaa kertoa siitä, että oireet ovat kauttaaltaan lievempiä kuin kymmenen vuotta sitten. Vuoden 2004 tutkimuksessa 6 haastateltavaa oli joutunut edellisen vuoden aikana turvautumaan myrkytystapaturman vuoksi lääkärin apuun ja yhdessä tapauksessa tapaturmasta oli aiheutunut tilapäistä työkyvyttömyyttä. Tässä haastattelututkimuksessa tällaisia vakavampia tapauksia ei ilmennyt lainkaan.

Päätoimisista kasvinsuojeluaineita viime vuonna käyttäneistä 18 % ja sivutoimisista 14 % oli kokenut joitakin oireita. Tuotantosuuntien välillä on jonkin verran eroja, mutta ei merkitsevästi. Myöskään miesten ja naisten välillä ei juuri havaittu eroja, etenkin päätoimisten kohdalla. Päätoimiset metsätalouden harjoittajat erottuivat selvästi vähiten oireilevina (4 %). Hie-man yllättäen oireilijoiden määrä näyttää kasvavan koulutustason noustessa.

Taulukko 4.2.4.6a. Kasvinsuojeluaineiden käyttö. Kasvinsuojelutöissä ja seuraavan vuorokauden aikana koetut oireet (ed.12 kk:n aikana). Päätoimiset maatalousyrittäjät, n=1271 (kysytty niiltä jotka ilmoittivat levittäneensä kasvinsuojeluaineita itse edellisenä vuotena), %.

Oletko kokenut oireita kasvinsuojelutöissä tai seuraavan vuorokauden aikana edellisen 12 kk:n aikana?		%		N
		kyllä	ei	
	YHTEENSÄ	18	82	1271
Tuotanto-suunta	lypsykarjatalous	14	86	411
	muu nautakarjatalous	16	84	98
	sikatalous	26	74	73
	muu kotieläintalous	15	85	39
	viljanviljely	20	80	438
	muu kasvinviljely	21	79	187
	metsätalous	4	96	25
Ikä	alle 35	17	83	117
	35–44	25	75	235
	45–54	18	82	457
	55–64	16	84	405
	yli 64	9	91	57
Sukupuoli	mies	18	82	1245
	nainen	19	81	26
Koulutus	ei	13	87	307
	kurssimuotoista/ maamies- tai emäntäkoulu	19	81	337
	maatalousalan perustutkinto	20	80	455
	agrologi/agronomi	23	77	172
Työterveys-huolto	ei	19	81	423
	kyllä	18	82	848
Työntekijät	ei	18	82	942
	kyllä	21	79	329
Eläimet, lkm	0	19	81	622
	1–19	16	84	173
	20–34	18	82	202
	35–59	12	88	161
	60–	22	78	113
Peltopinta-ala, ha	0–19	17	83	120
	20–34	14	86	252
	35–49	15	85	232
	50–99	21	79	455
	100–	23	77	212

Taulukko 4.2.4.6b. Kasvinsuojeluaineiden käyttö. Kasvinsuojelutöissä ja seuraavan vuorokauden aikana koetut oireet (ed.12 kk:n aikana). Sivutoimiset maatalousyrittäjät, n=444 (kysytty niiltä jotka ilmoittivat levittäneensä kasvinsuojeluaineita itse edellisenä vuotena, %).

Oletko kokenut oireita kasvinsuojelutöissä tai seuraavan vuorokauden aikana edellisen 12 kk:n aikana?		%		N
		kyllä	ei	
YHTEENSÄ		14	86	444
Tuotanto-suunta	kotieläintalous	10	90	23
	viljanviljely	15	85	326
	muu kasvinviljely	14	86	80
	metsätalous	13	87	15
Ikä	alle 35	5	95	31
	35–44	23	77	103
	45–54	11	89	172
	55–64	14	86	127
	yli 64	0	100	11
Sukupuoli	mies	14	86	433
	nainen	18	82	22
Koulutus	ei	10	90	208
	kurssimuotoista/ maamies- tai emäntäkoulu	15	85	91
	maatalousalan perustutkinto	17	83	84
	agrologi/agronomi	24	76	61
Työterveys-huolto	ei	14	86	85
	kyllä	14	86	359
Työntekijät	ei	14	86	405
	kyllä	18	82	39
Eläimet	ei ole eläimiä	14	86	409
	on eläimiä	17	83	35
Peltopinta-ala, ha	0–19	12	88	169
	20–34	13	87	133
	35–	18	82	142

Kasvinsuojelutöissä oireita kokeneista vastaajista 33 % ilmoitti kokeneensa lähinnä ihon tai limakalvojen ärsytystyyppisiä oireita (silmien, ihon tai limakalvojen punoitusta, turvotusta tai ärsytystä, tai kuivumista tai kuivumisen tunnetta iholla, silmissä, kurkussa, suussa, jne.). Tämä oireilu oli tyypillisempää naisilla (14 %) kuin miehillä (6 %). Tuotantosuunnista korostuivat sikatalous, viljanviljely ja muu kasvinviljely.

Päänsärkyä oli kokenut 43 % oireilleista vastaajista ja se oli yhtä yleistä sekä miehillä että naisilla. Myös tässä sikatalous, sekä viljan- ja muu kasvinviljely korostuivat. Pahoinvointi oli melko harvinaista, ainoastaan 12 % ilmoitti kokeneensa pahoinvointioireita. Tapaukset olivat sattuneet miehille.

Huimausta, uneliaisuutta ja väsymystä oli kokenut 34 % oireilleista vastaajista. Nämä oireet olivat tyypillisiä sikatilallisille (13 %), kun muissa

tuotantosuunnissa näitä oireita oli kokenut 5–7 % ja metsätaloudessa ei huimausta, uneliaisuutta tai väsymystä ollut lainkaan. Oireet olivat yhtä yleisiä miehillä ja naisilla.

Hengitystieoireita ilmoitti kokeneensa 19 %. Tuotantosuuntien tai sukupuolten välillä ei ollut suuria eroja.

Kasvinsuojelutöiden aikana tai pian työskentelyn jälkeen ilmenevät oireet voivat joskus johtua muistakin tekijöistä kuin käytetystä valmisteesta tai tehoaineesta. Tutkittavilta kysyttiin, mistä he itse arvelevat kokemiensa oireitten johtuvan. Vastaajista 35 % arveli, että oireet eivät johtuisi kasvinsuojeluaineesta itsestään. Kolmetoista prosenttia vastaajista koki hengityksensuojaimen käytön aiheuttavan oireita. Muutama vastaaja (alle 3 %) koki suojakäsineiden aiheuttavan oireita, kuumuuden alle 1 %. Kasvi- tai muuta allergiaa epäili 6 % ja jotakin muuta sairautta hieman yli 1 %. Väsymyksen ja väsyneenä työskentelemisen epäili aiheuttavan oireita 34 %. Noin 5 % vastaajista ei osannut sanoa, mistä oireilu kasvinsuojelutöiden yhteydessä johtuu.

Koetut oireet, johtuivatpa ne kasvinsuojeluaineelle altistumisesta tai muusta työhön liittyvästä tekijästä, ovat olleet varsin lieviä. Vain kaksi vastaajaa oli joutunut ottamaan yhteyttä terveyskeskukseen tms. yksikköön, mutta näissäkin tilanteissa oli ollut kyse muunlaisista kasvinsuojelutöiden yhteydessä sattuneista tapaturmista.

4.2.5 Koetut työympäristön haittatekijät ja tapaturman vaara

Päätoimisilta maatalousyrittäjiltä kysyttiin maatalouden työympäristöön mahdollisesti liittyvistä haitoista. Kysytyt haittatekijät olivat: hankalat työasennot, raskaat nostot ja kantaminen, melu, tärinä, heikko tai häikäisevä valaistus, kaasut tai tuotantorakennuksen ilma, pölyt, homeen tai maakellarin haju sekä myrkylliset tai ärsyttävät aineet.

Joka viides (21 %) päätoiminen maatalousyrittäjä koki, että hankalat työasennot haittaavat melko tai hyvin paljon työssä. Näin kokivat erityisesti lypsykarjatilalliset, muu kotieläintilalliset, 55–64-vuotiaat, naiset, työterveyshuoltoon kuulumattomat ja he, joilla eläinyksikköjä oli 1–34. (taulukko 4.2.5.1.) Vuonna 2004 yrittäjistä 23 % koki hankalat työasennot melko tai hyvin haittaavina työssään.

Joka viides koki (21 %) raskaiden nostojen ja kantamisen haittaavan työssään melko tai hyvin paljon. Näin kokivat erityisesti lypsykarjataloutta, muu kotieläintaloutta ja metsätaloutta päätuotantosuuntanaan harjoittavat,

55–64-vuotiaat, naiset, työterveyshuoltoon kuulumattomat ja he, joilla eläinyksikköjä oli 1–34 ja kokonaispeltopinta-ala 0–34 hehtaaria (taulukko 4.2.5.1.). Vuonna 2004 yrittäjistä 22 % koki raskaat nostot ja kantamisen melko tai hyvin haittaavina työssään.

Lähes joka viides (19 %) koki, että pölyt haittaavat melko tai hyvin paljon työssä. Näin kokivat erityisesti sikatilalliset ja viljanviljelijät, 55–64-vuotiaat ja he, joilla peltopinta-ala oli vähintään 100 hehtaaria. (taulukko 4.2.5.1.) Vuonna 2004 yrittäjistä 23 % koki pölyt melko tai hyvin haittaavina työssään.

Päätoimisista maatalousyrittäjistä 15 % koki melun haittaavan melko tai hyvin paljon työssä. Näin kokivat erityisesti sikatilalliset ja metsätaloutta harjoittavat (taulukko 4.2.5.1.) Vuonna 2004 maatalousyrittäjistä 19 % koki melun melko tai hyvin haittaavana työssään.

Muut kysytyt työympäristön haittatekijät koettiin selvästi harvemmin haittaavina työssä (taulukko 4.2.5.1.). Heikon tai häikäisevän valaistuksen melko tai hyvin haittaavina työssään koki 8 % yrittäjistä, samoin vuonna 2004. Tärinän koki melko tai hyvin haittaavina työssään 7 % yrittäjistä, vuonna 2004 vastaava prosenttiosuus oli 8. Erityisen paljon tärinä haittasi metsätalollisia (17 %) Homeen tai maakellarin hajun koki melko tai hyvin haittaavina työssään 4 % yrittäjistä, vuonna 2004 vastaava prosenttiosuus oli 6. Päätoimisista maatalousyrittäjistä 4 % koki myrkylliset tai ärsyttävät aineet melko tai hyvin haittaavina työssään, vuonna 2004 vastaava prosenttiosuus oli 7. Työympäristön kaasut ja tuotantorakennuksen ilman koki melko tai hyvin haittaavina työssään 3 % yrittäjistä, vuonna 2004 vastaava prosenttiosuus oli 6. Erityisesti näin kokivat sikatilalliset (10 %).

Päätoimisilta maatalousyrittäjiltä kysyttiin, millaiseksi he arvioivat tapaturman riskin omassa työssään ja mikä on suurin tapaturmavaaraa aiheuttavat tekijä maataloustyössä.

Tapaturmariskin työssä arvioi lähes olemattomaksi 2 %, melko pieneksi 31 %, 50 % kohtaiseksi, 15 % melko suureksi ja 2 % erittäin suureksi. Vuonna 2004 keskimääräiset prosenttiosuudet olivat samat. Melko tai erittäin suureksi tapaturmariskin kokeneiden osuus oli lisääntynyt lypsykarjatilallisilla (15 % vuonna 2004, nyt 21 %) ja vähentynyt muu kotieläintilallisilla (24 % vuonna 2004, nyt 21 %), viljanviljelijöillä (18 % vuonna 2004, nyt 15 %), muu kasvinviljelijöillä (12 % vuonna 2004, nyt 9 %) ja metsätalallisilla (25 % vuonna 2004, nyt 19 %).

Eläimet olivat yleisimmin mainittu suurin tapaturmavaaraa aiheuttava tekijä lypsykarjatiljoilla (65 %), muu nautakarjatiljoilla (68 %) ja muu kotieläintiljoilla (45 %). Sikataloudessa liukastuminen, kompastuminen ja kaatuminen oli yleisimmin mainittu tekijä (33 %), samoin metsätaloudessa (32 %). Koneet olivat yleisimmin mainittu suurin tapaturmavaaraa aiheuttava tekijä viljanviljelytiljoilla (37 %) ja muu kasvinviljelytiljoilla (38 %).

Taulukko 4.2.5.1. Työympäristötekijöiden koettu haittaavuus, haittaa melko tai hyvin paljon vastanneiden prosenttiosuus. Päätoimiset maatalousyrittäjät, n=2169.

Kuinka paljon... haittaa/haittaavat sinua työssäsi?		hankalat työasennot	raskaat nostot ja kantaminen	melu	tärinä
	YHTEENSÄ	21	21	15	7
Tuotanto-suunta	lypsykarjatalous	26	24	15	8
	muu nautakarjatalous	18	20	11	6
	sikatalous	14	11	23	6
	muu kotieläintalous	25	30	5	3
	viljanviljely	20	18	17	8
	muu kasvinviljely	21	21	15	6
	metsätalous	12	24	27	17
Ikä	alle 35	12	10	7	2
	35–44	17	17	13	6
	45–54	21	19	17	8
	55–64	27	28	17	9
	yli 64	20	22	15	8
Sukupuoli	mies	21	19	16	8
	nainen	25	34	9	4
Koulutus	ei	23	23	13	8
	kurssimuotoista/maa-mies- tai emäntäkoulu	23	22	15	7
	maatalousalan perustutkinto	20	21	17	8
	agrologi/agronomi	19	15	15	6
Työterveys-huolto	ei	25	25	15	8
	kyllä	20	19	16	7
Työntekijät	ei	21	22	16	8
	kyllä	22	19	15	6
Eläimet, lkm	0	21	20	17	8
	1–19	25	28	11	4
	20–34	27	25	17	7
	35–59	19	15	15	9
	60–	12	11	13	8
Peltopinta-ala, ha	0–19	24	27	16	10
	20–34	24	28	15	7
	35–49	22	21	15	6
	50–99	20	18	15	8
	100–	16	10	14	6

	heikko tai häikäisevä valaistus	kaasut, tuotantorakennuksen ilma	pölyt	homeen tai maakellarin haju	myrkylliset tai ärsyttävät aineet	N
	8	3	19	4	4	2169
	6	5	16	5	4	800
	7	3	16	5	2	271
	5	10	33	2	1	88
	6	2	15	3	1	130
	10	2	24	4	4	558
	6	3	15	5	5	254
	10	0	13	2	1	68
	4	2	12	0	1	198
	6	2	16	2	2	416
	7	3	19	3	2	788
	11	4	24	7	6	674
	4	3	15	12	8	93
	8	3	19	5	4	1927
	8	5	21	4	2	242
	9	3	19	6	5	599
	7	3	19	5	4	563
	7	3	19	4	3	728
	6	3	22	2	2	279
	9	3	20	5	4	727
	7	4	19	4	4	1442
	8	3	19	5	4	1617
	7	4	20	4	2	552
	9	2	21	4	4	865
	6	4	16	5	4	452
	5	5	18	5	4	361
	8	6	19	5	3	276
	5	6	16	4	3	215
	9	3	15	4	4	337
	9	2	17	5	4	426
	6	4	21	5	3	374
	7	3	20	5	4	686
	7	5	23	2	3	346

4.2.6 Henkilönsuojainten käyttö

Henkilönsuojainten käyttöä kysyttiin maatalousyrittäjiltä muutamissa altisteisiksi tiedetyissä työvaiheissa, taulukot 4.2.6.1a. ja 4.2.6.1b. Kuulonsuojainten käyttöä kysyttiin kulmahiomakonetta käyttäviltä, muovisten tai kumisten suojakäsineiden käyttöä pesu- ja desinfiointiaineita käsitteleviltä ja/tai lehmiä lypsäviltä sekä hengityksensuojaimen käyttöä eläimille kuivikeita jakavilta maatalousyrittäjiltä. Suojaimista eniten käytettiin kuulonsuojaimia, seitsemän kymmenestä (70 %) turvautui niihin kulmahiomakoneen käytön aikana. Nuoret, korkeammin koulutetut ja työterveyshuollon piirissä olevat käyttivät kuulonsuojaimia muita enemmän. Suojakäsineitä kemikaaleja käsitellessään käytti 62 % ja lypsäessään 38 % vastaajista. Kotieläintilallisista hengityksensuojaimia käytti 14 %, eniten sikatalouden harjoittajat (47 %) ja vähiten lypsykarjatilalliset (10 %). Työterveyshuollon piirissä olevat käyttivät kaikkia em. henkilönsuojaimia muita enemmän.

Kuulonsuojainten käyttö kulmahiomakoneen käytön aikana oli lisääntynyt vuodesta 2004 (54 % ja 70 %). Lypsäessä suojakäsineiden käyttö oli yli kaksinkertaistunut (17 % ja 38 %) ja myös kemikaaleja käsiteltäessä suojakäsineiden käyttö oli lisääntynyt (49 % ja 62 %) kymmenessä vuodessa. Hengityksensuojainten käytöstä kuivitustyössä ei kysytty vuoden 2004 tutkimuksessa.

Sivutoimiset kasvinviljelijät ja metsätalouden harjoittajat käyttivät hie-man päätoimisia vastaavia useammin kuulonsuojaimia kulmahiomakoneen käytön aikana (taulukko 4.2.6.1b).

Taulukko 4.2.6.1a. Henkilönsuojainten käyttö, lähes aina tai joka toinen kerta -vastanneiden prosenttiosuus. Päätoimiset maatalousyrittäjät.

		%			
		Käytätkö kuivitustyössä hengityksensuojaimia?	Käytätkö muuviaisia tai kumisia suojakäsineitä...?		Käytätkö kuulonsuojaimia käyttäessäsi kulmahiomakonetta?
			hengityksensuojain kuivitustyössä n=436	lypsäessä n=690	aineiden käsittelyssä n=1577
YHTEENSÄ		14	38	62	70
Tuotantosuunta	lypsykarjatalous	10	38	51	71
	muu nautakarjatalous	14	-	59	70
	sikatalous	47	-	67	67
	muu kotieläintalous	22	-	67	68
	viljanviljely	-	-	68	68
	muu kasvinviljely	-	-	72	72
	metsätalous	-	-	64	76
Ikä	alle 35	15	56	61	76
	35-44	15	43	62	73
	45-54	11	37	61	73
	55-64	19	32	63	66
	yli 64	0	18	61	58
Suku- puoli	mies	15	34	60	70
	nainen	9	67	76	69
Koulutus	ei	15	28	59	62
	kurssimuotoista/ maamies- tai emäntäkoulu	17	40	59	69
	maatalousalan perustutkinto	10	41	63	75
	agrologi/agronomi	18	42	70	78
Työterveys- huolto	ei	12	25	56	63
	kyllä	15	43	65	74
Työn- tekijät	ei	15	35	62	70
	kyllä	13	47	63	70
Eläimet, lkm	0	41	71	68	69
	1-19	13	27	55	72
	20-34	9	40	53	73
	35-59	14	41	54	67
	60-	14	46	63	70
Peltopinta-ala, ha	0-19	15	28	67	74
	20-34	15	36	59	69
	35-49	12	38	61	68
	50-99	12	40	60	70
	100-	18	47	65	70

Taulukko 4.2.6.1b. Henkilönsuojainten käyttö, lähes aina tai joka toinen kerta -vastanneiden prosenttiosuus. Sivutoimiset maatalousyrittäjät.

		%			
		Käytätkö kuivitusyössä hengityksen-suojaimia?	Käytätkö muovisia tai kumisia suojakäsineitä...?		Käytätkö kuulon-suojaimia käyttäessäsi kulma-hiomakonetta?
			hengityksen-suojain kuivitusyössä n=41	lypsäessä n=8	aineiden käsittelyssä n=497
YHTEENSÄ		3	25	66	75
Tuotanto-suunta	kotieläintalous	3	25	50	61
	viljanviljely	-	-	67	72
	muu kasvinviljely	-	-	69	82
	metsätalous	-	-	68	86
Ikä	alle 35	0	-	61	78
	35-44	7	-	63	81
	45-54	0	40	63	74
	55-64	5	0	73	72
	yli 64	-	-	71	64
Suku-puoli	mies	5	17	66	75
	nainen	0	50	69	78
Koulutus	ei	5	0	68	75
	kurssimuotoista/ maamies- tai emäntäkoulu	0	100	60	75
	maatalousalan perustutkinto	0	0	62	77
	agrologi/agronomi	0	50	71	76
Työterveys-huolto	ei	5	25	58	64
	kyllä	2	25	68	78
Työn-tekijät	ei	3	33	65	75
	kyllä	0	0	75	80
Eläimet	ei ole eläimiä	10	-	68	76
	on eläimiä	2	25	49	65
Peltopinta-ala, ha	0-19	0	0	65	75
	20-34	14	0	69	74
	35-	9	40	63	78

4.3 Johtaminen ja työn organisointi

Jouni Sipponen

Maatalousyrittäjät kokevat johtamiseen liittyvät tehtävät melko mielekkäiksi ja tilan menestyksen kannalta tärkeäksi, mutta jonkin verran kuormittavaksi työksi. Keskeisimmäksi johtamisen edellyttämäksi osaamiseksi yrittäjät nimesivät talousjohtamisen.

Maatilan johtaminen määriteltiin tutkimuksessa seuraavalla tavalla:

Johtamisella tarkoitamme maatilan käytännön toiminnan suunnittelua, ohjaamista ja valvontaa, talouden hallintaa, yrityksen myynti-, markkinointi ja asiakastyötä sekä erilaisia hallinnollisia tehtäviä.

4.3.1 Tausta ja ajankäyttö

Haastatellut päätoimiset maatalousyrittäjät olivat kokenutta joukkoa. Alle 35 -vuotiaat vastaajatkin olivat keskimäärin toimineet maatalousyrittäjinä jo viisi vuotta, yli 64-vuotiaille kokemusta oli kertynyt jo liki 40 vuotta. Myös sivutoimisten maatalousyrittäjien kokemus oli varsin mittava, joskin keskimäärin hieman lyhyempi kuin päätoimisilla maatalousyrittäjillä. (Taulukot 4.3.1a ja b).

Taulukko 4.3.1a. Kuinka monta vuotta olet toiminut maatalousyrittäjänä? (Maatalous- tai metsätoimissa, haastattelupäivään asti. Jos lapsesta, lasketaan 15-vuotiaasta alkaen), päätoimiset maatalousyrittäjät, n=2169.

Kuinka monta vuotta olet toiminut maatalousyrittäjänä?			
Ikäluokka	Keskiarvo	Mediaani	N
alle 35	5,2	5	198
35-44	12,9	12	416
45-54	23,4	24	788
55-64	31,3	31	674
yli 64	37,8	39	93

Taulukko 4.3.1b. Kuinka monta vuotta olet toiminut maatalousyrittäjänä? (Maatalous- tai metsätoimissa, haastattelupäivään asti. Jos lapsesta, lasketaan 15-vuotiaasta alkaen), sivutoimiset maatalousyrittäjät, n=948.

Kuinka monta vuotta olet toiminut maatalousyrittäjänä?			
Ikäluokka	Keskiarvo	Mediaani	N
alle 35	5,0	4	71
35-44	9,6	8	220
45-54	19,6	20	335
55-64	27,0	29	287
yli 64	33,4	35	35

Päätoimiset haastateltavat arvioivat käyttävänsä tilan johtamiseen liittyviin tehtäviin 18 prosenttia työajastaan, muun työ ajan suuntautuesssa tuotantoon ja ylläpitoon. Erityisesti suurilla tiloilla (21 %) sekä sellaisilla tiloilla, joilla oli palkattuja työntekijöitä (22 %), johtamistehtävien arvioitiin vievän enemmän aikaa. Johtamistehtävien ajankäytössä päätoimisilla maatalousyrittäjillä oli jonkin verran eroa myös tuotantosuuntien välillä (taulukko 4.3.2a).

Taulukko 4.3.2a. Työajan jakautuminen johtamisen ja tuotantoon ja ylläpitoon liittyvien töiden välillä. Päätoimiset maatalousyrittäjät, n=2169.

Miten työaikasi omalla tilallasi jakautuu johtamisen ja tuotantoon ja ylläpitoon liittyvien käytännön töiden välillä? Arvioi näihin kuluvaan työajan suhteellinen osuus prosentteina (täysi työaika on sata prosenttia)				
		Johtaminen (%)	Tuotantoon ja ylläpitoon liittyvät käytännön työt (%)	N
YHTEENSÄ		18	82	2169
Tuotantosuunta	lypsykarjatalous	16	84	800
	muu nautakarjatalous	17	83	271
	sikatalous	20	80	88
	muu kotieläintalous	21	79	130
	viljanviljely	17	83	558
	muu kasvinviljely	22	78	254
	metsätalous	17	83	68

Muu kotieläintalous sekä muu kasvinviljely olivat tuotantosuunnista ne, joissa päätoimiset vastaajat arvioivat johtamistehtävien osuuden työajasta suurimmaksi.

Sivutoimisten maatalousyrittäjien osalta työaika jakautui johtamistehtävien ja tuotantoon sekä ylläpitoon liittyvien tehtävien välillä vastaavalla tavalla kuin päätoimisillakin (taulukko 4.3.2b).

Taulukko 4.3.2b Työajan jakautuminen johtamisen ja tuotantoon ja ylläpitoon liittyvien töiden välillä. Sivutoimiset maatalousyrittäjät, n=948.

Miten työaikasi omalla tilallasi jakautuu johtamisen ja tuotantoon ja ylläpitoon liittyvien käytännön töiden välillä? Arvioi näihin kuluva työajan suhteellinen osuus prosentteina (täysi työaika on sata prosenttia)

		Johtaminen (%)	Tuotantoon ja ylläpitoon liittyvät käytännön työt (%)	N
YHTEENSÄ		18	82	948
Tuotantosuunta	kotieläintalous	16	84	948
	viljanviljely	17	83	121
	muu kasvinviljely	20	80	527
	metsätalous	21	79	231

Johtamistehtäviä melko tai hyvin mielekkäinä piti 68 % päätoimisista vastaajista. Agrologi- tai agronomikoulutuksen saaneista vastaajista 81 % piti johtamiseen liittyviä tehtäviä melko tai hyvin mielekkäinä, kun vastaava luku maatalousalan perustutkinnon suorittaneiden osalta oli 67 %. (Taulukko 4.3.3)

Sivutoimiset vastaajat kokivat johtamistehtävien mielekkyyden melko samalla tavalla kuin päätoimisetkin vastaajat. Melko tai hyvin mielekkäiksi johtamistehtävät koki 65 % sivutoimisista vastaajista.

Taulukko 4.3.3. Johtamistehtävien koettu mielekkyys. Päätoimiset maatalousyrittäjät, n=2169.

Miten mielekkäinä koet tilan johtamiseen liittyvät tehtävät?		%				N
		ei lainkaan mielekkäitä	eivät kovinkaan mielekkäitä	melko mielekkäitä	hyvin mielekkäitä	
YHTEENSÄ		6	23	48	20	2169
Tuotanto-suunta	lypsykarjatalous	7	26	49	17	800
	muu nautakarjatalous	7	28	46	17	271
	sikatalous	8	22	52	16	88
	muu kotieläintalous	5	13	52	25	130
	viljanviljely	6	24	46	21	558
	muu kasvinviljely	5	18	52	21	254
	metsätalous	7	18	48	25	68
Ikä	alle 35	2	21	51	25	198
	35–44	4	20	48	26	416
	45–54	8	27	49	14	788
	55–64	7	24	45	21	674
	yli 64	5	15	53	24	93
Sukupuoli	mies	7	23	48	20	1927
	nainen	6	26	45	21	242
Koulutus	ei	9	26	45	17	599
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	4	24	51	19	563
	maatalousalan perustutkinto	6	25	48	19	728
	agrologi/agronomi	4	13	50	31	279
Työterveys-huolto	ei	7	26	45	20	727
	kyllä	6	22	50	20	1442
Työntekijät	ei	7	25	49	18	1617
	kyllä	5	19	47	28	552
Eläimet, lkm	0	7	21	48	22	865
	1–19	6	27	46	18	452
	20–34	9	26	49	15	361
	35–59	5	27	52	16	276
	60–	5	20	50	24	215
	Peltopinta-ala, ha	0–19	6	23	47	21
	20–34	7	27	49	14	426
	35–49	9	25	48	16	374
	50–99	6	24	46	22	686
	100–	4	16	53	25	346

4.3.2 Johtamisen koettu tärkeys ja kuormittavuus

Päätoimisista vastaajista 59 % arvioi tilan johtamiseen liittyvien tehtävien olevan hyvin tärkeitä tilan menestymisen kannalta. Erityisesti sikataloudessa (73 %), agrologi- tai agronomikoulutuksen saaneiden keskuudessa (77 %) ja suurilla tiloilla (peltopinta-ala yli 100 ha: 78 %, kotieläinyksikkö yli 60: 83 %) johtamiseen liittyviä tehtäviä pidettiin hyvin tärkeinä tilan menestymisen kannalta. (Taulukko 4.3.4)

Sivutoimisista vastaajista 44 % koki tilan johtamiseen liittyvät tehtävät hyvin tärkeiksi tilan menestymisen kannalta.

Taulukko 4.3.4. Johtamistehtävien tärkeys tilan menestymisen kannalta. Päätoimiset maatalousyrittäjät, n=2169.

Miten tärkeinä tilasi menestymisen kannalta pidät tilan johtamiseen liittyviä tehtäviä?		%				N
		ei lainkaan tärkeitä	eivät kovinkaan tärkeitä	melko tärkeitä	hyvin tärkeitä	
YHTEENSÄ		1	3	36	58	2169
Tuotanto-suunta	lypsykarjatalous	1	2	35	62	800
	muu nautakarjatalous	2	1	31	65	271
	sikatalous	0	1	25	73	88
	muu kotieläintalous	2	5	38	56	130
	viljanviljely	0	4	38	56	558
	muu kasvinviljely	2	2	40	55	254
	metsätalous	1	8	36	55	68
Ikä	alle 35	0	1	35	64	198
	35–44	1	2	29	68	416
	45–54	1	2	36	59	788
	55–64	1	4	40	54	674
	yli 64	1	10	41	47	93
Sukupuoli	mies	1	3	37	58	1927
	nainen	1	2	32	65	242
Koulutus	ei	2	5	42	49	599
	kurssimuotoista/ maamies- tai emäntäkoulu	1	4	37	58	563
	maatalousalan perustutkinto	0	2	35	62	728
	agrologi/agronomi	0	1	23	77	279
Työterveys-huolto	ei	1	5	41	52	727
	kyllä	1	2	34	63	1442
Työntekijät	ei	1	4	41	54	1617
	kyllä	1	1	21	76	552
Eläimet, lkm	0	1	4	38	56	865
	1–19	2	3	43	51	452
	20–34	1	2	37	59	361
	35–59	0	2	30	68	276
	60–	0	1	16	83	215
Peltopinta-ala, ha	0–19	3	4	42	50	337
	20–34	1	5	44	49	426
	35–49	1	5	42	53	374
	50–99	0	2	32	65	686
	100–	0	1	20	78	346

Taulukko 4.3.5 Johtamistehtävien kuormittavuus. Päätoimiset maatalousyrittäjät, n=2169.

Kuormittavako tilan johtamiseen liittyvät tehtävät sinua?		%			N
		harvoin tai ei koskaan	silloin tällöin	usein	
	YHTEENSÄ	22	53	24	2169
Tuotanto-suunta	lypsykarjatalous	20	52	27	800
	muu nautakarjatalous	22	50	28	271
	sikatalous	18	45	37	88
	muu kotieläintalous	16	61	23	130
	viljanviljely	24	54	21	558
	muu kasvinviljely	19	59	22	254
	metsätalous	36	43	21	68
Ikä	alle 35	19	52	29	198
	35–44	18	55	27	416
	45–54	21	54	25	788
	55–64	25	52	22	674
	yli 64	31	55	15	93
Sukupuoli	mies	23	53	24	1927
	nainen	17	57	26	242
Koulutus	ei	26	53	21	599
	kurssimuotoista/ maamies- tai emäntäkoulu	22	55	23	563
	maatalousalan perustutkinto	19	53	27	728
	agrologi/agronomi	21	52	27	279
Työterveys-huolto	ei	24	54	22	727
	kyllä	21	53	26	1442
Työntekijät	ei	24	54	22	1617
	kyllä	17	51	32	552
Eläimet, lkm	0	24	55	22	865
	1–19	24	55	21	452
	20–34	19	54	26	361
	35–59	19	51	30	276
	60–	17	45	38	215
Peltopinta-ala, ha	0–19	27	55	17	337
	20–34	25	56	19	426
	35–49	22	56	22	374
	50–99	19	51	29	686
	100–	18	49	33	346

Valtaosa päätoimisista vastaajista (53 %) koki tilan johtamiseen liittyvien tehtävien kuormittavan silloin tällöin. Joka neljättä päätoimista vastaajaa (24 %) johtamiseen liittyvät tehtävät kuormittivat usein. Eniten kuormitusta kokivat ne päätoimiset vastaajat, joilla oli palkattua työvoimaa. Heistä 32 % koki johtamiseen liittyvien tehtävien kuormittavan usein. Vähiten kuormittavaksi johtaminen koettiin metsätaloudessa, jossa 36 % päätoimisista vastaajista arvioi johtamisen kuormittavan harvoin tai ei koskaan. (Taulukko 4.3.5)

Sivutoimisista vastaajista vain 9 % koki johtamiseen liittyvien tehtävien kuormittavan usein, ja 50 % silloin tällöin. Sivutoimisten osalta ne vastaajat, joilla oli palkattuja työntekijöitä, kokivat muita enemmän kuormitusta. Heistä 23 % koki johtamistehtävien kuormittavan usein.

4.3.3 Johtamisosaaminen ja sen kehittäminen

Noin kolmasosa (33 %) päätoimisista vastaajista oli viimeisen kolmen vuoden aikana osallistunut kurssille, koulutukseen tai muuhun tilaisuuteen kehittääkseen johtamisosaamistaan. Innokkaimpia osaamisenkehittäjiä olivat agrologi/agronomi -koulutuksen omaavat, joista noin puolet (49 %) vastasi em. kysymykseen kyllä.

Kysyttäessä millaista osaamista tilan johtaminen vaatii, päätoimiset vastaajat (N=1852) nostivat tärkeimmiksi tekijöiksi

- talousjohtamisen taidot (583 mainintaa),
- kyvyn hahmottaa ja johtaa kokonaisuuksia (280 mainintaa),
- yrittäjän oman asenteen ja ominaisuudet, kuten kyvyn paneutua asioihin, aktiivisuuden, kärsivällisyyden ja sitkeyden (244 mainintaa) sekä
- tilan ydintoimintaan liittyvän ammatillisen osaamisen, esim. kasvinviljelyyn tai tuotantoeläimiin liittyvä osaaminen (224 mainintaa)

4.3.4 Muutokset tilalla ja tilan toiminnan kehittäminen

Päätoimisista vastaajista noin kolmasosa (35 %) ilmoitti suunnittelevansa tekevänsä olennaisia muutoksia tilan tuotannossa seuraavan viiden vuoden aikana. Yleisimmin nämä muutokset tarkoittivat tuotannon laajentamista (25 %), tuotantos suunnan vaihtamista (18 %), tuotannon lopettamista tai maataloudesta luopumista (16 %) tai eläkkeelle siirtymistä (22 %). Sukupolvenvaihdosta ennakoiti 16 % päätoimisista vastaajista.

Taulukko 4.3.6a. Tilan toiminnan kehittäminen, %, päätoimiset maatalousyrittäjät, n=2169.

Mikä seuraavista vaihtoehtoista kuvaa parhaiten tilan toiminnan kehittämistä?		%				N
		toimintaa on hiljattain kehitetty merkittävästi, nyt ei aktiivista kehittämistä	toiminta pidetään ennallaan	toimintaa kehitetään jonkin verran	toimintaa kehitetään merkittävästi	
	YHTEENSÄ	9	42	41	8	2169
Tuotanto- suunta	lypsykarjatalous	9	44	39	8	800
	muu nautakarjatalous	15	39	34	12	271
	sikatalous	8	35	46	11	88
	muu kotieläintalous	11	27	48	14	130
	viljanviljely	7	44	43	6	558
	muu kasvinviljely	9	39	44	8	254
	metsätalous	2	52	44	1	68
Ikä	alle 35	12	14	58	17	198
	35–44	15	24	47	14	416
	45–54	10	40	45	5	788
	55–64	3	58	33	6	674
	yli 64	3	67	28	1	93
Sukupuoli	mies	8	42	42	8	1927
	nainen	10	40	40	9	242
Koulutus	ei	5	57	32	5	599
	kurssimuotoista/ maamies- tai emäntäkoulu	6	46	42	7	563
	maatalousalan perustutkinto	12	33	46	9	728
	agrologi/agronomi	11	23	52	13	279
Työterveys- huolto	ei	6	52	35	6	727
	kyllä	10	36	45	9	1442
Työntekijät	ei	7	48	39	6	1617
	kyllä	15	20	49	15	552
Eläimet, lkm	0	7	44	43	6	865
	1–19	6	50	36	8	452
	20–34	7	47	39	6	361
	35–59	10	33	46	10	276
	60–	25	14	42	18	215
Peltopinta-ala, ha	0–19	6	58	31	4	337
	20–34	4	59	34	3	426
	35–49	6	51	39	4	374
	50–99	11	31	49	9	686
	100–	17	11	52	20	346

Taulukko 4.3.6b. Tilan toiminnan kehittäminen, sivutoimiset maatalousyrittäjät, %, n=948.

Mikä seuraavista vaihtoehtoista kuvaa parhaiten tilan toiminnan kehittämistä?		%				N
		toimintaa on hiljattain kehitetty merkittävästi, nyt ei aktiivista kehittämistä	toiminta pidetään ennallaan	toimintaa kehitetään jonkin verran	toimintaa kehitetään merkittävästi	
	YHTEENSÄ	6	57	32	5	948
Tuotanto-suunta	kotieläintalous	13	51	27	8	121
	viljanviljely	5	54	36	4	527
	muu kasvinviljely	5	64	26	4	231
	metsätalous	0	64	29	7	69
Ikä	alle 35	9	30	51	10	71
	35–44	6	48	40	6	220
	45–54	3	58	34	4	335
	55–64	7	68	21	4	287
	yli 64	5	86	9	0	35
Suku-puoli	mies	5	57	33	4	832
	nainen	9	55	26	10	116
Koulutus	ei	5	63	28	4	518
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	7	52	36	4	173
	maatalousalan perustutkinto	5	54	33	8	164
	agrologi/agronomi	7	41	45	6	93
Työterveys-huolto	ei	4	66	24	5	234
	kyllä	6	54	34	5	714
Työn-tekijät	ei	5	59	31	4	871
	kyllä	9	36	40	14	77
Eläimet	ei ole eläimiä	5	58	31	5	809
	on eläimiä	9	50	36	5	139
Peltopinta-ala, ha	0–19	5	65	25	4	535
	20–34	3	57	31	8	212
	35–	10	33	53	4	201

Päätöimisten maatalousyrittäjien vastausten perusteella näyttää siltä, että pienemmällä tiloilla, ikääntyneempien sekä vähemmän koulutettujen vastaajien kohdalla tilan toiminta pyritään pitämään ennallaan. Vastaavasti aiemmat ja suunnitellut kehityspanostukset korostuvat suurilla tiloilla sekä nuorempien ja koulutettujen vastaajien joukossa. Toiminnan kehittämistä suunnitellaan erityisesti niillä tiloilla, joilla on palkattua työvoimaa. Sivutoimiset yrittäjät pyrkivät päätöimisiä voimakkaammin pitämään toiminnan ennallaan.

4.3.5 Työturvallisuuden tila ja riskien arviointi osana tilan johtamista

Pääsääntöisesti tiloja pidettiin melko turvallisina. Noin puolet (51 %) päätoimisista vastaajista arvioi tilan olosuhteiden olevan työturvallisuuden näkökulmasta kunnossa. Riskien arviointi sen sijaan nähtiin säännöllisenä ja jatkuvana toimintana hieman alle puolilla tiloilla (40 %). Valtaosa päätoimisista vastaajista (51 %) kertoi riskien arvioinnin olevan satunnaista.

4.3.6 Työvoima maataloilla

Raha- ja kannattavuustekijät olivat suurin tekijä (731 mainintaa), jonka päätoimiset vastaajat nostivat esille kysyttäessä mitkä tekijät vaikuttaisivat heidän päätökseensä palkata työntekijä. Muita merkittäviä syitä olivat

- Työn määrä (311 mainintaa)
- Ajanpuute, ei ehdi / jaksata tehdä itse (248 mainintaa)
- Sairastuminen, oman terveyden pettäminen, tapaturma (243 mainintaa)

Ne päätoimiset vastaajat, joilla oli palkattua työvoimaa korostivat palkkaamispäätöksensä perusteina seuraavia asioita:

- Ajanpuute, ei ehdi / jaksata tehdä itse (187 mainintaa)
- Tarve lisätyövoimalle (tarvetta ei eritelty) (172 mainintaa)
- Työn määrä (122 mainintaa)

Harjoittelijoita ei tiloilla käytetty käytännössä lainkaan. Yhdeksän kymmenestä päätoimisesta vastaajasta (91 %) ei ollut käyttänyt harjoittelijaa viimeisen 12 kuukauden aikana. Harjoittelijoiden käyttö oli hieman yleisempää niillä tiloilla, joilla oli palkattua työvoimaa. Näillä tiloilla edellisen 12 kuukauden aikana oli harjoittelijaa käyttänyt noin joka neljäs maatalousyrittäjä (24 %).

Ympäri vuoden palkattuja työntekijöitä työskenteli tilalla useimmiten sikataloudessa ja muussa kotieläintaloudessa. Näissä myös työllistettiin useimmiten enemmän kuin yksi henkilö ympäri vuoden. Yleisimmin maataloilla palkattuna työskenteli kausiluontoista työvoimaa. Kaikilla tuotantosuunnilla kiireaikoina, kausityössä, erikoistöissä tai satunnaisesti palkattua ulkopuolista työvoimaa hyödynnettiin huomattavasti. Tämä toki korostui erityisesti muun kasvinviljelyn osalta. (Taulukot 4.3.7a ja b, Taulukot 4.3.8a ja b)

Taulukko 4.3.7a. Tilalla ympäri vuoden työskennelleet palkatut työntekijät tuotantosuunnittain. Päätoimiset maatalousyrittäjät, % heistä, joilla oli palkattua työvoimaa, n=552.

Kuinka monta palkattua työntekijää tilallasi on työskennellyt ympäri vuoden?				
	0	1	2-4	väh. 5
lypsykarjatalous	61	28	10	0
muu nautakarjatalous	60	30	10	0
sikatalous	40	28	28	4
muu kotieläintalous	50	25	22	3
viljanviljely	84	12	4	0
muu kasvinviljely	85	10	3	3
metsätalous	92	8	0	0

Taulukko 4.3.7b. Tilalla ympäri vuoden työskennelleet palkatut työntekijät tuotantosuunnittain, sivutoimiset maatalousyrittäjät, % heistä, joilla oli palkattua työvoimaa, n=77.

Kuinka monta palkattua työntekijää tilallasi on työskennellyt ympäri vuoden?				
	0	1	2-4	väh. 5
kotieläintalous	65	13	13	8
viljanviljely	87	10	0	0
muu kasvinviljely	98	0	2	0
metsätalous	83	17	0	0

Taulukko 4.3.8a. Satunnaisesti, kausitöissä, erikoistöissä tai kiireaikoina tiloilla työskennellyt palkattu työvoima tuotantosuunnittain. Päätoimiset maatalousyrittäjät, % heistä, joilla oli palkattua työvoimaa, n=552.

Kuinka monta palkattua työntekijää tilallasi on työskennellyt kiireaikoina, kausityössä, erikoistöissä tai satunnaisesti?							
	0	1	2-4	5-9	10-20	21-50	51-200
lypsykarjatalous	14	48	33	4	0	0	0
muu nautakarjatalous	15	48	30	5	3	0	0
sikatalous	9	61	20	4	5	0	0
muu kotieläintalous	14	43	33	6	3	0	0
viljanviljely	8	49	34	3	4	1	0
muu kasvinviljely	2	18	30	18	17	8	7
metsätalous	0	49	43	8	0	0	0

Taulukko 4.3.8b. Satunnaisesti, kausitöissä, erikoistöissä tai kiireaikoina tiloilla työskennellyt palkattu työvoima tuotantosuunnittain. Sivutoimiset maatalousyrittäjät, % heistä, joilla oli palkattua työvoimaa, n=77

Kuinka monta palkattua työntekijää tilallasi on työskennellyt kiireaikoina, kausityössä, erikoistöissä tai satunnaisesti?							
	0	1	2-4	5-9	10-20	21-50	51-200
kotieläintalous	14	65	5	16	0	0	0
viljanviljely	0	76	16	3	0	0	0
muu kasvinviljely	0	42	21	11	16	7	3
metsätalous	46	14	40	0	0	0	0

4.3.7 Lomituspalveluiden käyttö

Lomituspalveluita käytettiin selkeästi eniten kotieläintaloudessa (lypsykarjatalous, muu nautakarjatalous, sikatalous, muu kotieläintalous). Vastaavasti viljanviljelyssä, metsätaloudessa ja muussa kasvinviljelyssä lomituspalveluita käytettiin varsin vähän. (Taulukot 4.3.9a ja b)

Taulukko 4.3.9a. Lomituspalveluiden käyttö ja keskimäärin vuodessa käytetyt lomituspäivät tuotantosunnittain. Päätoimiset maatalousyrittäjät.

	Käytetäänkö tilallanne lomituspalveluita? n=2169		Kuinka monta päivää keskimäärin vuodessa? n=976	
	ei (%)	kyllä (%)	Keskiarvo	Mediaani
YHTEENSÄ	55	45	35	29
lypsykarjatalous	2	98	39	30
muu nautakarjatalous	14	86	30	26
sikatalous	12	88	33	27
muu kotieläintalous	34	66	30	26
viljanviljely	95	4	26	26
muu kasvinviljely	95	5	22	26
metsätalous	93	7	25	25

Taulukko 4.3.9b. Lomituspalveluiden käyttö ja keskimäärin vuodessa käytetyt lomituspäivät tuotantosunnittain. Sivutoimiset maatalousyrittäjät.

	Käytetäänkö tilallanne lomituspalveluita? n=948		Kuinka monta päivää keskimäärin vuodessa? n=28	
	ei (%)	kyllä (%)	Keskiarvo	Mediaani
YHTEENSÄ	98	2	26	26
kotieläintalous	82	18	30	26
viljanviljely	100	0	18	18
muu kasvinviljely	99	1	12	4
metsätalous	100	0	-	-

4.4 Henkinen hyvinvointi ja jaksaminen

Kaksi kolmasosaa päätoimisista yrittäjistä oli melko tai erittäin tyytyväisiä työhönsä ja kolme viidestä koki työn imua työssään vähintään useita kertoja viikossa. Jatkuva kiire ja kireä aikataulu sekä tilan taloudellinen epävarmuus kuitenkin huolestuttivat yrittäjiä. Henkistä kuormitusta aiheutti erityisesti tilan toimintaan liittyvä byrokratia ja hallinnollinen työ. Suurilla tiloilla työ koettiin henkisesti rasittavammaksi ja stressaavammaksi kuin pienemmillä tiloilla.

4.4.1 Työn henkinen kuormittavuus

Birgitta Kinnunen ja Jouni Sipponen

Maatalousyrittäjiltä kysyttiin työn henkisestä kuormittavuudesta: onko työsi henkisesti kevyttä, melko kevyttä, jonkin verran rasittavaa, melko rasittavaa vai hyvin rasittavaa? Päätoimisista maatalousyrittäjistä (n= 2169) 41 % piti työtään jonkin verran rasittavana. Vastaajista 40 % koki työnsä melko tai hyvin rasittavana ja 19 % kevyenä tai melko kevyenä henkisen kuormittavuuden osalta. Vähiten henkistä kuormitusta kokivat metsätalousyrittäjät (kevyttä tai melko kevyttä 36 %) ja yli 64-vuotiaat yrittäjät (kevyttä tai melko kevyttä 31 %). Eniten henkistä rasitusta kokivat sikatalousyrittäjät (melko tai hyvin rasittavaa 58 %). Tilakoon kasvaessa myös henkisen rasittavuuden kokeminen lisääntyi. (Taulukko 4.4.1)

Taulukko 4.4.1. Koettu työn henkinen rasittavuus. Päätoimiset maatalousyrittäjät, %, n=2169.

Onko maataloustyösi henkisesti...?		kevyttä	melko kevyttä	jonkin verran rasittavaa	melko rasittavaa	hyvin rasittavaa	N
YHTEENSÄ		5	14	41	31	9	2169
Tuotantosuunta	lypsykarjatalous	3	7	40	38	11	800
	muu nautakarjatalous	4	11	41	34	9	271
	sikatalous	5	7	28	38	20	88
	muu kotieläintalous	5	10	46	31	7	130
	viljanviljely	5	17	44	25	9	558
	muu kasvinviljely	5	18	38	30	8	254
	metsätalous	10	26	34	25	2	68
Ikä	alle 35	2	13	45	34	6	198
	35–44	3	12	42	32	9	416
	45–54	4	14	39	32	12	788
	55–64	6	13	42	29	9	674
	yli 64	12	19	35	27	7	93
Sukupuoli	mies	5	14	40	31	10	1927
	nainen	2	10	46	33	8	242
Koulutus	ei	6	18	39	27	9	599
	kurssimuotoista/ maamies- tai emäntäkoulu	5	13	43	30	9	563
	maatalousalan perustutkinto	3	11	43	33	10	728
	agrologi/agronomi	4	12	36	37	11	279
Työterveys- huolto	ei	7	15	42	27	10	727
	kyllä	3	13	41	34	9	1442
Työn- tekijät	ei	5	15	41	30	9	1617
	kyllä	4	10	41	34	12	552
Eläimet, lkm	0	6	18	42	27	8	865
	1–19	6	12	42	32	8	440
	20–34	2	8	42	38	9	367
	35–59	3	6	42	36	13	282
	60–	2	7	31	39	21	215
Peltopinta-ala, ha	0–19	9	18	39	27	7	337
	20–34	3	15	45	27	9	426
	35–49	7	15	39	30	9	374
	50–99	3	11	42	32	11	686
	100–	2	9	38	41	10	346

Maatalousyrittäjistä yhdeksän kymmenestä (91 %) palautui vähintään kohtalaisesti maataloustyön aiheuttamasta kuormituksesta työpäivän jälkeen. Parhaiten palautuivat metsätalousyrittäjät ja alle 35-vuotiaat yrittäjät. Kuormittumisella tässä kysymyksessä tarkoitettiin sekä henkistä että ruumiillista kuormittumista. (Taulukko 4.4.2a). Sivutoimiset maatalousyrittäjät palautuivat henkisestä ja ruumiillisesta rasituksesta myös hyvin (taulukko 4.4.2b).

Taulukko 4.4.2a. Työkuormituksesta palautuminen. Päätoimiset maatalousyrittäjät, %, n= 2169.

Palaututko maataloustyön aiheuttamasta kuormituksesta työpäivän jälkeen...?		%			N
		hyvin	kohtalaisesti	huonosti	
YHTEENSÄ		36	55	8	2169
Tuotanto-suunta	lypsykarjatalous	30	60	10	800
	muu nautakarjatalous	39	52	9	271
	sikatalous	30	58	12	88
	muu kotieläintalous	35	52	12	130
	viljanviljely	39	55	7	558
	muu kasvinviljely	40	50	10	254
	metsätalous	37	59	4	68
Ikä	alle 35	41	53	5	198
	35–44	37	52	10	416
	45–54	37	54	9	788
	55–64	32	60	8	674
	yli 64	41	52	8	93
Sukupuoli	mies	36	55	8	1927
	nainen	36	54	10	242
Koulutus	ei	35	56	7	599
	kurssimuotoista/ maamies- tai emäntäkoulu	38	52	10	563
	maatalousalan perustutkinto	35	56	8	728
	agrologi/agronomi	34	58	8	279
Työterveys-huolto	ei	36	55	9	727
	kyllä	36	56	8	1442
Työntekijät	ei	37	55	8	1617
	kyllä	33	57	10	552
Eläimet, lkm	0	39	54	7	865
	1–19	35	56	9	440
	20–34	34	54	12	367
	35–59	29	61	9	282
	60–	31	57	12	215
Peltopinta-ala, ha	0–19	34	60	5	337
	20–34	36	56	8	426
	35–49	38	52	10	374
	50–99	37	53	11	686
	100–	33	58	8	346

Taulukko 4.4.2b. Työkuormituksesta palautuminen. Sivutoimiset maatalousyrittäjät, %, n=948

Palaudutko maataloustyön aiheuttamasta kuormituksesta työpäivän jälkeen...?		%			N
		hyvin	kohtalaisesti	huonosti	
	YHTEENSÄ	61	35	3	948
Tuotanto-suunta	kotieläintalous	56	43	1	121
	viljanviljely	61	35	4	527
	muu kasvinviljely	62	33	4	231
	metsätalous	64	36	0	69
Ikä	alle 35	67	30	1	71
	35–44	68	27	4	220
	45–54	58	39	3	335
	55–64	58	38	3	287
	yli 64	56	39	3	35
Sukupuoli	mies	60	36	3	832
	nainen	68	28	4	116
Koulutus	ei	66	31	3	518
	kurssimuotoista /maamies- tai emäntäkoulu	52	43	4	173
	maatalousalan perustutkinto	58	40	2	164
	agrologi/agronomi	56	36	6	93
Työterveys-huolto	ei	59	35	5	234
	kyllä	62	35	3	714
Työntekijät	ei	61	35	3	871
	kyllä	58	32	11	77
Eläimet	ei ole eläimiä	61	35	3	809
	on eläimiä	58	39	2	139
Peltopinta-ala, ha	0–19	63	33	3	535
	20–34	59	38	2	212
	35–	57	37	4	201

Oireilusta kysyttiin päätoimisilta maatalousyrittäjiltä (n=2169): Onko sinulla ollut viimeisen kuukauden aikana pitkäaikaisesti muistin tai keskittymiskyvyn heikkenemistä, masentuneisuutta tai alakuloisuutta, voimattomuutta tai väsymystä, unettomuutta tai nukahtamisvaikeuksia? Vaihtoehdot luettiin vastaajalle ja jokaiseen vaihtoehtoon vastaaja vastasi kyllä tai ei. Oireiden kokemisessa painotettiin niiden esiintymistä pitkäaikaisesti tai toistuvasti, vaikka oireiden esiintyvyys oli voinut olla missä tahansa työssä tai vapaa-aikana. Naiset kokivat kaikkia oireita enemmän kuin miehet. Ne, joilla oli palkattuja työntekijöitä, kokivat kaikkia oireita enemmän kuin ne, joilla ei ollut palkattuja työntekijöitä. Mitä isommalta tilata vastaaja oli, sitä enemmän hän koki kysytyjä oireita. (Taulukko 4.4.3.)

Taulukko 4.4.3. Psykkiset oireet. Taulukossa on esitetty kyllä-vastanneiden prosenttiosuus. Päätoimiset maatalousyrittäjät, n=2169.

Onko sinulla ollut viimeisen kuukauden aikana pitkäaikaisesti...?	%				N	
	muistin tai keskittymiskyvyn heikkeneminen	masentuneisuutta tai alakuloisuutta	voimattomuutta tai väsymystä	unettomuutta tai nukahtamisvaikeuksia		
YHTEENSÄ	11	13	32	18	2169	
Tuotantosuunta	lypsykarjatalous	11	14	38	15	800
	muu nautakarjatalous	12	17	35	21	271
	sikatalous	15	12	39	17	88
	muu kotieläintalous	12	10	36	17	130
	viljanviljely	9	12	27	19	558
	muu kasvinviljely	11	12	27	21	254
	metsätalous	16	7	27	19	68
Ikä	alle 35	7	12	31	14	198
	35–44	11	13	35	17	416
	45–54	13	15	33	21	788
	55–64	9	11	29	17	674
	yli 64	12	11	32	13	93
Suku- puoli	mies	10	12	31	18	1927
	nainen	15	16	41	21	242
Koulutus	ei	11	12	30	18	599
	kurssimuotoista/ maamies- tai emäntäkoulu	11	12	32	19	563
	maatalousalan perustutkinto	10	13	32	18	728
	agrologi/agronomi	12	14	35	17	279
Työterveys- huolto	ei	10	12	31	19	727
	kyllä	11	13	33	17	1442
Työn- tekijät	ei	9	12	30	17	1617
	kyllä	16	17	38	20	552
Eiäimet, ikm	0	10	11	28	20	865
	1–19	10	14	35	16	440
	20–34	12	17	36	16	367
	35–59	12	12	38	16	282
	60–	14	14	39	18	215
Peltopinta-ala, ha	0–19	10	11	32	17	337
	20–34	10	12	31	19	426
	35–49	10	15	31	14	374
	50–99	10	12	31	19	686
	100–	15	15	35	21	346

Psykkisen avun tarpeesta kysyttiin päätoimisilta maatalousyrittäjiltä (n=2169): Oletko viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana käynyt masennuksen tai muiden psyykkisten syiden vuoksi hakemassa apua tai hoitoa? Vastaaajista 3 % oli hakenut apua tai hoitoa masennuksen tai muiden psyykkisten syiden vuoksi. Naisista 6 % oli hakenut apua tai hoitoa edellä mainittujen syiden vuoksi. (Taulukko 4.4.4)

Taulukko 4.4.4. Avun tai hoidon tarve henkisen hyvinvoinnin ongelmiin. Päätoimiset maatalousyrittäjät, %, n=2169.

Oletko käynyt masennuksen tai muiden psyykkisten syiden vuoksi hakemassa apua tai hoitoa?		ei	kyllä	N
	YHTEENSÄ	97	3	2169
Tuotanto-suunta	lypsykarjatalous	97	3	800
	muu nautakarjatalous	96	4	271
	sikatalous	95	5	88
	muu kotieläintalous	96	4	130
	viljanviljely	97	3	558
	muu kasvinviljely	96	4	254
	metsätalous	99	1	68
Ikä	alle 35	97	3	198
	35–44	96	4	416
	45–54	96	4	788
	55–64	98	2	674
	yli 64	100	0	93
Sukupuoli	mies	97	3	1927
	nainen	94	6	242
Koulutus	ei	97	3	599
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	97	3	563
	maatalousalan perustutkinto	97	3	728
	agrologi/agronomi	95	5	279
Työterveys-huolto	ei	97	3	727
	kyllä	96	4	1442
Työntekijät	ei	97	3	1617
	kyllä	95	5	552
Eläimet, lkm	0	97	3	865
	1–19	97	3	440
	20–34	99	1	367
	35–59	95	5	282
	60–	95	5	215
Peltopinta-ala, ha	0–19	97	3	337
	20–34	98	2	426
	35–49	97	3	374
	50–99	96	4	686
	100–	95	5	346

Maatalousyrittäjistä (n=2169) 5 % koki tarvitsevansa hoitoa tai muuta apua yllirasittuneisuuteen, masentuneisuuteen, jännittyneisyyteen, ärtyneisyyteen, pelkotiloihin tai muihin psyykkisiin oireisiin. Eniten hoitoa tai apua kokivat tarvitsevansa naiset (8 %), sikataloutta harjoittavat (7 %) sekä ne maatalousyrittäjät, joilla oli palkattua työvoimaa (7 %). Maatalousyrittäjät, joilla oli eläimiä enemmän kuin 60 eläinyksikköä (7 %) tai peltopinta-ala yli 100 hehtaaria (7 %) kokivat muita enemmän tarvetta hoitoon ja apuun psyykkisten oireiden vuoksi. (Taulukko 4.4.5.)

Taulukko 4.4.5. Koetko tarvitsevasi hoitoa tai muuta apua yllirasittuneisuuteen, masentuneisuuteen, jännittyneisyyteen, ärtyisyyteen, pelkotiloihin tai muihin psyykkisiin oireisiin? Päätoimiset maatalousyrittäjät, %, n=2169.

Koetko tarvitsevasi hoitoa tai muuta apua yllirasittuneisuuteen, masentuneisuuteen, jännittyneisyyteen, ärtyisyyteen, pelkotiloihin tai muihin psyykkisiin oireisiin?		ei	kyllä	N
	YHTEENSÄ	95	5	2169
Tuotanto-suunta	lypsykarjatalous	94	6	800
	muu nautakarjatalous	94	6	271
	sikatalous	93	7	88
	muu kotieläintalous	96	4	130
	viljanviljely	96	4	558
	muu kasvinviljely	94	6	254
	metsätalous	97	3	68
Ikä	alle 35	94	6	198
	35–44	94	6	416
	45–54	94	6	788
	55–64	95	5	674
	yli 64	98	2	93
Sukupuoli	mies	95	5	1927
	nainen	92	8	242
Koulutus	ei	95	5	599
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	95	5	563
	maatalousalan perustutkinto	95	5	728
	agrologi/agronomi	94	6	279
Työterveys-huolto	ei	96	4	727
	kyllä	94	6	1442
Työntekijät	ei	95	5	1617
	kyllä	93	7	552
Eläimet, lkm	0	95	5	865
	1–19	94	6	440
	20–34	96	4	367
	35–59	94	6	282
	60–	93	7	215
Peltopinta-ala, ha	0–19	95	5	337
	20–34	95	5	426
	35–49	94	6	374
	50–99	96	4	686
	100–	93	7	346

Stressillä tarkoitetaan tilannetta, jossa ihminen tuntee itsensä jännittyneeksi, levottomaksi, hermostuneeksi tai ahdistuneeksi taikka hänen on vaikea nukkua asioiden vaivatessa jatkuvasti mieltä.

Maatalousyrittäjiltä kysyttiin: tunnetko sinä nykyisin tällaista stressiä? Kaksi kolmasosaa (65 %) päätoimisista vastaajista koki työssään stressiä vähän tai ei lainkaan. Yksi kymmenestä (10 %) päätoimisista vastaajista ilmoitti kokevansa stressiä melko paljon tai erittäin paljon. Naiset kokivat miehiä enemmän stressiä. Naisista 15 % ilmoitti kokevansa melko paljon tai erittäin paljon stressiä ja vastaava luku miesten osalta oli 9 %. Vastaajat isommilta tiloilta kokivat stressiä hieman enemmän kuin maatalousyrittäjät pienemmiltä tiloilta. (Taulukko 4.4.6). Päätoimisten ja sivutoimisten maatalousyrittäjien välillä ei ollut eroja stressin kokemisessa.

Maatalousyrittäjiltä kysyttiin myös: uskotko pystyväsi hallitsemaan stressiä työssä? Neljä viidestä päätoimisesta vastaajasta (79 %) uskoi pystyvänsä hallitsemaan stressiä työssään melko tai erittäin hyvin.

Iäkkäämmät sivutoimiset maatalousyrittäjät kokivat hallitsevansa stressiä työssään huonommin kuin nuoremmat. Yli 64-vuotiaista sivutoimista maatalousyrittäjistä 8 % koki, ettei hallitse stressiä työssään lainkaan tai hallitsee sitä erittäin tai melko huonosti (Taulukko 4.4.7).

Taulukko 4.4.6. Stressin kokeminen erikokoisilla maatiloilla. Päätoimiset maatalousyrittäjät, %, n=2169.

		ei lainkaan	vain vähän	jonkin verran	melko paljon	erittäin paljon	N
YHTEENSÄ		30	35	25	8	2	2169
Eiäinten määrä	0	32	35	24	7	1	865
	1-19	33	34	25	7	2	440
	20-34	25	37	28	8	2	367
	35-59	25	33	30	10	1	282
	60-	23	34	26	13	3	215
Peltopinta-ala	0-19	35	34	22	7	2	337
	20-34	34	36	24	5	1	426
	35-49	30	33	24	10	2	374
	50-99	29	35	26	9	1	686
	100-	21	35	31	10	3	346

Taulukko 4.4.7. Stressin hallitseminen työssä. Sivutoimiset maatalousyrittäjät, %, n=948

		erittäin huonosti tai ei lainkaan	melko huonosti	jossain määrin	melko hyvin	erittäin hyvin	N
	YHTEENSÄ	0	2	13	62	21	948
Ikä	alle 35	0	0	12	60	28	71
	35–44	0	2	14	61	22	220
	45–54	0	1	14	63	21	335
	55–64	0	2	11	64	21	287
	yli 64	4	4	18	53	18	35

Jatkuva kiire ja kireä aikataulu sekä tilan taloudellinen epävarmuus huolestuttivat päätoimisia maatalousyrittäjiä useimmiten. Yksin tekeminen nousi näiden jälkeen häiritsevimmäksi tekijäksi. (Taulukko 4.4.8.)

Taulukko 4.4.8. Päätoimisia maatalousyrittäjiä häirinneet, huolestuttaneet tai rasittaneet tekijät, %, n=2169.

Kuinka usein seuraavat asiat ovat häirinneet, huolestuttaneet tai rasittaneet sinua maataloustyössäsi viimeisen 12 kk aikana?	harvoin tai ei koskaan	silloin tällöin	usein	ei osaa sanoa	N
Jatkuva kiire ja kireä aikataulu	17	60	23	0	2169
Työkoneiden ja työvälineiden toimintahäiriöt ja rikkoontuminen	32	60	7	0	2169
Vaihtelun puute työssä, työn yksitoikkoisuus	66	28	6	0	2169
Epäonnistumisen tai virheiden tekemisen pelko	57	36	7	0	2169
Puutteet omassa ammattitaidossa tai osaamisessa	61	37	2	0	2169
Työtä tehdään yksin	49	37	13	0	2169
Työhön sisältyy runsaasti hankalia vuorovaikutustilanteita	72	24	3	2	2169
Tilan taloudellinen epävarmuus	37	42	20	0	2169

Henkisesti ylivoimaisesti kuormittavimmaksi työvaiheeksi vastaajat kokivat maatalousyrittäjien toimintaan liittyvän byrokratian ja hallinnolliset tehtävät (1228 mainintaa). Erityisen usein mainittiin tukihakemuksiin liittyvät tekijät (183 mainintaa) sekä tukivalvontaan liittyvät asiat (107 mainintaa).

Näiden jälkeen eniten mainintoja saivat tilan ydintoimintaan liittyvät työt (esim. peltotyöt, kyntö, kylvö, puinti, eläinten käsittely, valvonta ja hoito: 623 mainintaa). Näistä suurimmiksi ryhmiksi muodostuivat erilaiset yksilöimättömät sesonkiajat maatilalla (176 mainintaa) sekä sadonkorjuu (202 mainintaa).

Myös säätila ja keli mainittiin usein henkisesti kuormittavina asioina. Näitä mainintoja kertyi kaikkiaan 202.

4.4.2 Työn imu ja tyytyväisyys työhön

Merja Perkiö-Mäkelä

Työn imulla (work engagement) tarkoitetaan myönteistä, tunne- ja motivaatiotäyttymyksen tilaa, jota luonnehtii kolme toisiinsa liittyvää osa-aluetta: tarmokkuus, omistautuminen ja uppoutuminen. (Hakanen 2002, Schaufeli ym. 2002). Tarmokkuus on kokemusta energisyydestä, halua panostaa työhön, sinnikkyyttä ja ponnistelun halua myös vastoinkäymisiä kohdatessa. Omistautuminen on kokemuksia työn merkityksellisyydestä, innokkuudesta, inspiraatiosta, ylpeydestä ja haasteellisuudesta työssä. Uppoutumista luonnehtii syvä keskittyneisyyden tila, paneutuneisuus työhön ja näistä koettu nautinto.

Päätoimisista maatalousyrittäjistä 56 % koki tarmokkuutta, 59 % omistautumista ja 61 % uppoutumista työhönsä vähintään useita kertoja viikossa (taulukko 4.4.9.). Vastaavat prosenttiluvut suomalaisilla työssä käyvillä vuonna 2012 olivat 75, 76 ja 78.

Kaksi kolmasosaa 66 % päätoimisista maatalousyrittäjistä oli erittäin tai melko tyytyväinen työhönsä maatalousyrittäjänä, vuonna 2004 vastaava osuus oli 55. Useimmin tyytyväisiä vuonna 2014 olivat muu kotieläintilalliset, alle 35-vuotiaat ja isoilta tiloilta tulevat (taulukko 4.4.9.). Kaikista suomalaisista työssä käyvistä oli vuonna 2012 tyytyväisiä työhönsä 86 %. Sivutoimisista maatalousyrittäjistä 56 % oli erittäin tai melko tyytyväinen työhönsä maatalousyrittäjänä.

Taulukko 4.4.9. Tyytyväisyys työhön maatalousyrittäjänä ja työn imu. Päätoimiset maatalousyrittäjät, %, n=2169.

Kuinka tyytyväinen olet nykyiseen työhösi maatalousyrittäjänä? Kuinka usein tunnet itsesi vahvaksi ja tarmokkaaksi työssäsi? Kuinka usein olet innostunut työstäsi? Kuinka usein tunnet itsesi tyytyväiseksi, kun olet syventynyt työhösi?		%				N
		erittäin tyytyväinen	tarmokkuus	omistautuminen	uppoutuminen	
		vähintään useita kertoja viikossa				
	YHTEENSÄ	66	56	59	61	2169
Tuotantosuunta	lypsykarjatalous	67	57	60	59	800
	muu nautakarjatalous	65	58	61	60	271
	sikatalous	60	58	58	54	88
	muu kotieläintalous	77	65	72	67	130
	viljanviljely	64	51	55	60	558
	muu kasvinviljely	67	61	66	64	254
	metsätalous	65	54	55	59	68
Ikä	alle 35	76	67	73	71	198
	35–44	72	60	64	63	416
	45–54	64	54	54	58	788
	55–64	62	53	59	59	674
	yli 64	67	51	60	60	93
Suku-puoli	mies	65	55	58	59	1927
	nainen	70	63	68	71	242
Koulutus	ei	62	54	58	58	599
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	68	56	60	59	563
	maatalousalan perustutkinto	66	57	60	63	728
	agrologi/agronomi	71	58	60	64	279
Työterveys-huolto	ei	63	54	58	58	727
	kyllä	68	57	60	62	1442
Työn-tekijät	ei	64	55	58	60	1617
	kyllä	74	60	64	63	552
Eläimet, ikm	0	65	54	58	61	865
	1–19	63	59	63	60	452
	20–34	64	55	56	58	361
	35–59	71	56	64	57	276
	60–	78	64	66	67	215
Peltopinta-ala, ha	0–19	60	61	61	64	337
	20–34	60	53	56	58	426
	35–49	64	51	57	55	374
	50–99	69	57	62	63	686
	100–	78	57	60	61	346

4.4.3 Sosiaalinen tuki

Birgitta Kinnunen

Maatalousyrittäjien saamasta sosiaalisesta tuesta kysyttiin päätoimisilta yrittäjiltä (n=2169) kolme kysymystä. Kysymys, keskusteletko puolisoni kanssa tilan asioista, hankinnoista, tulevaisuuden suunnitelmista tai muista sellaisista asioista, kysyttiin niiltä, joilla oli puoliso (n=1715). Maatalousyrittäjistä 47 % vastasi keskustelevänsä paljon, 44 % jonkin verran ja 9 % hyvin vähän tai ei lainkaan puolisonsa kanssa edellä mainituista asioista. Naisten vastaukset erosivat miesten vastuksista siten, että naisista 63 % keskusteli paljon tilan asioista puolison kanssa, kun taas vastaava luku miehistä oli 45 %. Isommilla tiloilla keskusteltiin enemmän puolison kanssa tilan asioista kuin pienemmillä. Tämä saattaa selittyä sillä, että isoilla tiloilla molemmat puoliset ovat päätoimisia maatalousyrittäjiä ja pienemmillä tiloilla toinen puolisoista on usein töissä tilan ulkopuolella. Alle 35-vuotiaista maatalousyrittäjistä 51 % kertoi keskustelevänsä paljon puolisonsa kanssa tilan asioista. Yli 64-vuotiaista 35 % keskusteli paljon puolisonsa kanssa tilan asioista. (Taulukko 4.4.10.)

Taulukko 4.4.10. Keskustelu puolison kanssa. Päätoimiset maatalousyrittäjät, joilla on puoliso, %, n=1715.

Keskusteletko puolisesi kanssa tilan asioista, hankinnoista, tulevaisuuden suunnitelmista tai muista asioista?		paljon	jonkin verran	hyvin vähän tai ei lainkaan	N
YHTEENSÄ		47	44	9	1715
Tuotantosuunta	lypsykarjatalous	55	38	7	654
	muu nautakarjatalous	51	42	7	219
	sikatalous	39	50	11	75
	muu kotieläintalous	58	35	7	104
	viljanviljely	39	49	12	422
	muu kasvinviljely	47	46	7	193
	metsätalous	36	55	9	48
Ikä	alle 35	51	41	8	136
	35–44	48	44	8	345
	45–54	48	44	8	629
	55–64	46	43	11	534
	yli 64	35	56	9	71
Suku-puoli	mies	45	46	9	1527
	nainen	63	32	5	188
Koulutus	ei	41	46	13	445
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	49	43	8	436
	maatalousalan perustutkinto	49	44	7	609
	agrologi/agronomi	51	42	7	225
Työterveys-huolto	ei	44	46	10	518
	kyllä	48	43	9	1197
Työn-tekijät	ei	45	45	10	1262
	kyllä	52	41	7	453
Eläimet, lkm	0	42	48	10	659
	1–19	46	43	11	307
	20–34	48	45	7	314
	35–59	56	36	8	245
	60–	60	37	3	190
Peltopinta-ala, ha	0–19	42	49	9	232
	20–34	43	45	12	305
	35–49	48	42	10	298
	50–99	49	43	8	580
	100–	50	44	6	300

Kysymykseen tunnetko saavasi puolisoltaasi henkistä tukea ja apua lähes puolet (49 %) maatalousyrittäjistä (n=1715) kertoi saaneensa puolisolta paljon henkistä tukea ja apua. Jonkin verran henkistä tukea ja apua sai puolisoltaan 43 % ja hyvin vähän tai ei lainkaan 8 %. Yli 64-vuotiaat maatalousyrittäjät kokivat saaneensa eniten henkistä tukea ja apua puolisoltaan. Kohtiin ”ei ole ollut tarvetta” ja ”ei osaa sanoa” tuli yksittäisiä vastauksia. (Taulukko 4.4.11)

Taulukko 4.4.11. Henkisen tuen ja avun saanti puolisolta. Päätoimiset maatalousyrittäjät, joilla on puoliso, %, n=1715.

Tunnetko saavasi puolisoltaasi henkistä tukea ja apua		paljon	jonkin verran	hyvin vähän tai ei lainkaan	N
YHTEENSÄ		49	43	8	1715
Tuotanto-suunta	lypsykarjatalous	49	42	9	654
	muu nautakarjatalous	52	41	7	219
	sikatalous	44	45	11	75
	muu kotieläintalous	53	45	2	104
	viljanviljely	48	43	9	422
	muu kasvinviljely	51	42	7	193
	metsätalous	46	43	11	48
Ikä	alle 35	53	39	8	136
	35–44	48	43	9	345
	45–54	47	45	8	629
	55–64	51	41	8	534
	yli 64	56	34	10	71
Sukupuoli	mies	49	43	8	1527
	nainen	54	36	10	188
Koulutus	ei	48	42	10	445
	kurssimuotoista/ maamies- tai emäntäkoulu	50	41	9	436
	maatalousalan perustutkinto	50	44	6	609
	agrologi/agronomi	47	44	9	225
Työterveys-huolto	ei	48	43	9	518
	kyllä	50	42	8	1197
Työntekijät	ei	50	42	8	1262
	kyllä	47	45	8	453
Eläimet, lkm	0	50	42	8	659
	1–19	47	44	9	307
	20–34	48	42	10	314
	35–59	49	44	7	245
	60–	53	40	7	190
Peltopinta-ala, ha	0–19	49	42	9	232
	20–34	48	44	8	305
	35–49	48	41	11	298
	50–99	52	41	7	580
	100–	46	46	8	300

Kaikilta päätoimisilta maatalousyrittäjiltä (n=2169) kysyttiin myös, keneltä olet saanut tukea henkiseen jaksamiseen? Kaikista eniten maatalousyrittäjät saivat tukea henkiseen jaksamiseen puolisoltaan (53 %). Eniten tukea puolisoltaan kokivat saavansa maatalousyrittäjät, joiden tilalla oli 35–59 eläinyksikköä tai 50–99 peltohehtaaria sekä maatalousalan perustutkinnon suorittaneet yrittäjät. Toiseksi eniten maatalousyrittäjät saivat tukea ystäviltä ja tuttavilta (18 %). Tästä ryhmästä erottuivat naiset, joista 32 % koki saavansa tukea ystäviltä ja tuttavilta sekä alle 35-vuotiaat maatalousyrittäjät, joista 28 % koki saavansa tukea ystäviltä ja tuttavilta. Vähiten tukea ystäviltä ja tuttavilta saivat metsätalousyrittäjät (10 %) ja yli 64-vuotiaat (10 %). Perheeltä sai tukea henkiseen jaksamiseen 10 % vastaajista ja lapsilta 9 %. Perheen tuki oli suurinta alle 35-vuotiaiden maatalousyrittäjien osalta (44 %). Naisten ja miesten vastausten ero tuli esiin kuntoutuksesta, työhyvinvointikursseilta ja ammattiauttajilta saadun tuen osalta. Miehistä kukaan ei ollut saanut tukea näiltä ryhmiltä ja naisista 5 %. Naiset olivat saaneet miehiä enemmän tukea työtovereilta, työntekijöiltä, asiakkailta ja lomittajilta (7 % vs. 1 %). (Taulukko 4.4.12.)

Taulukko 4.4.12. Keneltä olet saanut tukea jaksamiseen. Päätoimiset maatalousyrittäjät, %, n=2169.

Keneltä olet saanut tukea henkiseen jaksamiseen?		puolisolta	lapsilta	perheeltä	omilta vanhemmilta	appi-vanhemmilta	muilta sukulaisilta	ystäviltä ja tuttavilta	naapureilta	
	YHTEENSÄ	53	9	10	11	1	5	18	7	
Tuotanto-suunta	lypsykarjatalous	56	9	10	9	0	5	19	5	
	muu nautakarjatalous	51	9	7	15	0	7	19	8	
	sikatalous	53	11	11	10	0	3	24	7	
	muu kotieläintalous	58	11	18	12	1	8	24	1	
	viljanviljely	54	9	9	13	1	4	17	10	
	muu kasvinviljely	50	10	13	13	0	5	18	5	
	metsätalous	44	8	10	6	4	5	10	3	
Ikä	alle 35	54	1	10	44	2	8	28	3	
	35–44	58	3	9	23	1	7	20	6	
	45–54	53	10	11	7	0	3	21	7	
	55–64	52	14	9	2	0	5	14	8	
	yli 64	46	10	10	3	0	5	10	9	
Sukupuoli	mies	54	8	9	11	0	5	17	7	
	nainen	52	15	15	14	3	9	32	6	
Koulutus	ei	45	12	10	7	0	5	14	7	
	kurssimuotoista/ maamies- tai emäntäkoulu	54	9	8	10	0	5	18	9	
	maatalousalan perustutkinto	60	7	10	14	1	5	20	6	
	agrologi/agronomi	56	8	12	18	2	6	27	5	
Työterveys-huolto	ei	47	7	11	11	1	6	15	9	
	kyllä	57	10	10	12	1	5	20	6	
Työntekijät	ei	53	9	10	10	1	5	17	8	
	kyllä	55	9	11	15	0	6	23	4	
Eläimet, lkm	0	53	10	10	12	1	5	16	8	
	1–19	48	8	10	12	1	7	18	9	
	20–34	56	7	9	11	0	6	22	4	
	35–59	62	9	9	9	1	5	25	6	
	60–	54	11	11	9	0	4	20	2	
Peltopinta-ala, ha	0–19	44	9	14	8	1	7	16	7	
	20–34	50	11	9	7	0	6	15	7	
	35–49	51	7	7	12	1	3	21	9	
	50–99	61	9	11	15	1	4	20	7	
	100–	57	10	9	14	1	5	21	4	

	järjestöiltä	työterveys-huollosta	harrastus-piiristä	viranomaisilta	muut yrittäjät	uskonnosta, elämitä, itsestä tai joku muu	Kuntoutus, työhyvinvointikurssi, ammattiauttaja	Työtoverit, työntekijät, asiakkaat, lomittajat	ei keneltäkään	ei tarvinnut tukea	ei osaa sanoa	N
	2	2	1	1	15	2	1	2	10	3	2	2169
	3	2	1	2	15	1	1	2	9	3	2	800
	2	3	1	1	16	4	0	1	10	3	3	271
	0	0	1	0	13	1	0	4	8	5	2	88
	1	2	2	0	12	5	2	8	5	3	0	130
	1	2	1	1	15	2	1	2	9	3	2	558
	2	1	2	1	16	0	1	2	15	4	3	254
	1	0	1	0	15	0	0	0	17	1	8	68
	1	1	1	1	16	3	0	1	0	0	1	198
	2	1	1	1	21	1	1	4	9	2	1	416
	1	2	1	1	16	2	2	2	11	3	2	788
	1	2	2	1	11	2	1	1	12	5	4	674
	0	0	1	1	10	1	0	3	13	8	6	93
	1	2	1	1	15	2	0	1	11	4	3	1927
	2	4	1	2	14	3	5	7	5	1	1	242
	2	1	1	0	11	1	1	3	15	5	4	599
	2	2	2	1	13	2	1	1	10	4	3	563
	1	3	1	1	15	2	1	2	8	2	1	728
	2	1	2	1	28	2	1	4	5	2	1	279
	1	0	1	0	12	2	1	2	14	4	3	727
	2	3	1	1	17	2	1	2	8	3	2	1442
	1	2	1	1	13	2	1	1	11	3	3	1617
	2	2	2	1	21	2	1	5	8	3	1	552
	1	2	1	1	15	2	1	2	11	3	3	865
	3	2	1	1	12	3	1	3	11	2	3	440
	2	2	2	1	16	1	1	1	9	3	2	367
	2	2	2	1	18	2	1	2	7	2	1	282
	1	2	1	3	16	1	2	2	7	6	1	215
	2	2	2	2	12	3	1	4	15	4	4	337
	1	2	1	0	12	3	1	1	14	3	3	426
	1	2	1	1	14	1	1	1	8	2	3	374
	1	1	1	1	18	1	1	1	7	3	2	686
	2	3	2	1	18	2	0	3	7	4	1	346

4.5 Fyysinen kuormittavuus

Merja Perkiö-Mäkelä

Joka toinen päätoiminen maatalousyrittäjä koki työnsä ruumiillisesti melko tai hyvin rasittavaksi, yleisimmin lypsykarjatilalliset, sikatilalliset ja muut kotieläintilalliset. Joka viides koki, että hankalat työasennot haittaavat melko tai hyvin paljon työssä. Samoin joka viides koki raskaiden nostojen ja kantamisen haittaavan työssään melko tai hyvin paljon. Työn koettu ruumiillinen kuormittavuus ei ollut vähentynyt vuoteen 2004 verrattuna.

Lähes kaikki päätoimiset maatalousyrittäjät nostivat yli 25 kg:n taakkoja, heistä joka kuudennella ei ollut käytössä noston apuvälineitä. Apuvälineitä vailla olevien osuus oli selvästi vähentynyt vuoteen 2004 verrattuna, jolloin joka kolmannelta puuttuivat apuvälineet. Nostaminen ja kantaminen sekä metsätyöt koettiin useimmiten rasittavimmiksi töiksi tai työvaiheiksi.

Työterveyshuoltoon kuuluvat kokivat työnsä ruumiillisesti kevyemmäksi ja he kokivat harvemmin hankalien työasentojen ja raskaiden nostojen haittaavan työssään. He käyttivät useammin noston ja siirron apuvälineitä ja heillä oli useammin käytössä lypsykisko ja lypsijien automaatti-irrottaja kuin työterveyshuoltoon kuulumattomilla. Ruokintatöissä kantaminen oli selvästi vähentynyt ja koneiden käyttö lisääntynyt kymmenen vuoden aikana.

4.5.1 Koettu kuormittuminen

Lähes joka toinen (47 %) päätoiminen maatalousyrittäjä koki työnsä ruumiillisesti melko tai hyvin rasittavaksi. Yleisimmin näin kokivat lypsykarjatilalliset, sikatilalliset ja muut kotieläintilalliset, 55–64-vuotiaat, naiset ja työterveyshuoltoon kuulumattomat (taulukko 4.5.1a). Vuonna 2004 päätöimisistä maatalousyrittäjistä 42 % koki työnsä melko tai hyvin rasittavaksi. Suomalaisista työssä käyvistä koki työnsä melko tai erittäin rasittavaksi 27 % vuonna 2012.

Noin kolmannes (36 %) päätöimisistä maatalousyrittäjistä koki palautuvansa hyvin maataloustyön aiheuttamasta kuormituksesta työpäivän jälkeen, 55 % kohtalaisesti ja 8 % huonosti. Kaikkien työssä käyvien vastaavat prosenttiosuudet olivat 54/41/5 vuonna 2012.

Sivutoimisista maatalousyrittäjistä joka neljäs (25 %) koki työnsä ruumiillisesti melko tai hyvin rasittavaksi (taulukko 4.5.1b). Heistä 61 % koki pa-

lautuvansa hyvin maataloustyön aiheuttamasta kuormituksesta työpäivän jälkeen, 35 % kohtalaisesti ja 3 % huonosti.

4.5.2 Hankalat työasennot

Joka viides (21 %) päätoiminen maatalousyrittäjä koki, että hankalat työasennot haittaavat melko tai hyvin paljon työssä. Näin kokivat erityisesti lypsykarjatilalliset, muu kotieläintilalliset, 55–64-vuotiaat, naiset, työterveyshuoltoon kuulumattomat ja he, joilla eläinyksikköjä oli 1–34 (taulukko 4.5.2.) Vuonna 2004 yrittäjistä 23 % koki hankalat työasennot melko tai hyvin haittaavina työssään.

4.5.3 Nostaminen ja kantaminen

Joka viides päätoiminen maatalousyrittäjä koki (21 %) raskaiden nostojen ja kantamisen haittaavan työssään melko tai hyvin paljon. Näin kokivat erityisesti muuta kotieläintaloutta, lypsykarjataloutta ja metsätaloutta päätuotantosuuntanaan harjoittavat, 55–64-vuotiaat, naiset, työterveyshuoltoon kuulumattomat ja he, joilla eläinyksikköjä oli 1–34 tai kokonaispeltopinta-ala 0–34 hehtaaria (taulukko 4.5.2.). Vuonna 2004 yrittäjistä 22 % koki raskaat nostot ja kantamisen melko tai hyvin haittaavina työssään.

Päätoimisista maatalousyrittäjistä 5 % ei nostanut lainkaan yli 25 kg taakkoja joko ilman apuvälineitä tai niiden avulla, 64 % nosti satunnaisesti, 24 % joka päivä tai melkein joka päivä, 6 % useita kertoja päivässä ja 0,4 % useita kertoja tunnissa. Joka yhdeksäs (11 %) nosti yli 25 kg taakat aina apuvälineiden avulla, 57 % käytti joskus apuvälineitä, 15 % vastasi, että apuvälineitä olisi saatavilla, mutta ei käytä niitä ja 16 % kertoi, ettei apuvälineitä ole saatavilla. Yleisintä noston apuvälineiden puute oli heillä, jotka vastasivat tuotantosuunnaksi muu kotieläintila. Työterveyshuoltoon liittyneet käyttivät muita yleisemmin apuvälineitä. Vuonna 2004 maatalousyrittäjistä joka kolmannella ei ollut käytössä noston apuvälineitä.

4.5.4 Kuormittavimmiksi koetut työt

Haastattelussa kysyttiin avoimella kysymyksellä, mikä koettiin kuormittavimmaksi työksi tai työvaiheeksi maataloustyössä. Yleisimmin päätoimiset maatalousyrittäjät mainitsivat nostamisen ja kantamisen (19 %) ja metsätyöt (13 %). Joka yhdeksäs (11 %) päätoiminen maatalousyrittäjä vastasi, ettei osaa sanoa ruumiillisesti kuormittavinta työtä tai työvaihetta. Vastauksissa

näkyi selvästi tuotantosuunta. Päätoimisista lypsykarjatilallisista lähes joka kolmas (31 %) nimesi lypsyn ja joka neljäs säilörehun jaon (24 %) ruumiillisesti kuormittavimmaksi työksi tai työvaiheeksi, 13 % mainitsi lannanluonnin ja siivouksen ja 9 % yleisesti eläintenhoidon. Yleisesti kuormittavat työasennot mainitsi 12 % ja nostamisen 8 % lypsykarjatilallisista.

Päätoimisista viljanviljelijöistä joka viides (20 %) piti metsätöitä ruumiillisesti kuormittavimpana työnä tai työvaiheena, 17 % mainitsi kylvön, 16 % viljan kuivauksen ja käsittelyn sekä 12 % yleisesti traktorilla ajon ja traktorityöt. Yleisesti nostamisen ja kantamisen mainitsi 22 %, kuormittavat työasennot 6 % ja istumisen 5 % viljanviljelijöistä.

Myös sivutoimiset maatalousyrittäjät mainitsivat yleisimmin nostamisen ja kantamisen maataloustyön kuormittavimmaksi työksi tai työvaiheeksi (18 %). Lisäksi kylvö (17 %), metsätyöt (15 %), traktorilla ajo ja traktorityöt (12 %) sekä viljan käsittely ja kuivatus (10 %) saivat runsaasti mainintoja.

4.5.5 Työtavat

Kaikki tässä luvussa esitetyt tulokset koskevat päätoimisia maatalousyrittäjiä.

Lypsy

Lypsykarjatillisista 73 % lypsi putkilypsykoneella parsinavetassa, 16 % lypsi lypsyasemalla, 9 % robotilla ja 2 % oli käytössä kannulypsy. Lypsyasemalypsy ja robotin käyttö vähenivät maatalousyrittäjän iän myötä. Kannulypsykonetta käyttävät olivat kaikki vähintään 45-vuotiaita. Vuonna 2004 lypsykarjatilallisista 81 % lypsi putkilypsykoneella parsinavetassa, 10 % lypsi lypsyasemalla, 1 % robotilla, 7 % kannulypsyllä ja 1 % lypsi käsin. Vuonna 2004 kannulypsäjiä oli kaikissa ikäluokissa, mutta käsin lypsäjiä vain vähintään 55-vuotiaissa.

Yleisin lypsymenetelmä vuonna 2014 oli putkilypsykone parsinavetassa. Heistä 48 % oli käytössä lypsykisko. Lypsykiskojen osuus oli selvästi lisääntynyt vuoteen 2004 verrattuna (23 %). Lähes joka toisella (49 %) tilalla, missä lypsettiin putkilypsyllä parressa tai asemalla, oli käytössä lypsijien automaatti-irrottaja. Lypsykiskon ja automaatti-irrottajan käyttö yleistyi iän, maatalousalan koulutuksen, kotieläinyksikköjen lukumäärän ja kokonaispeltopinta-alan lisääntymisen myötä. Myös työterveyshuoltoon kuuluvilla, ja heillä, joilla oli palkattua työvoimaa, lypsykisko ja automaatti-irrottaja olivat yleisemmin käytössä kuin muilla.

Ruokinta

Kuivaheinää käytettiin päivittäin tai lähes päivittäin 53 % kotieläintilallisten tiloilla. Kuivaheinä jaettiin yleisimmin kantamalla (64 %). Joka neljäs (26 %) käytti pienkuormainta tai muuta konetta, 17 % työnnettävää vaunua, 1 % automaattiruokkijaa ja 1 % jakoi kuivaheinän jotenkin muuten. Kantaminen oli yleisintä (77 %) sikataloudessa, työnnettävä vaunu muussa kotieläintaloudessa (40 %), pienkuormain tai muu kone muussa nautakarjataloudessa (40 %). Kuivaheinän jakaminen kantamalla oli vähentynyt selvästi vuodesta 2004, jolloin kuivaheinän jakoi kantamalla 83 %.

Lähes kaikilla (95 %) kotieläintiloilla, pois lukien sika- ja siipikarjatalous, käytettiin säilörehua. Säilörehu jaettiin useimmiten (52 %) rehunjakovau- nulla tai muulla koneella, joka neljäs (25 %) jakoi säilörehun työnnettävällä vaunulla, 13 % kantamalla, 11 % seosrehuvaunulla, 5 % täysin automaatti- sesti ja 1 % jotenkin muuten. Kantaminen (39 %) ja työnnettävän vaunun käyttö (51 %) oli yleisintä muussa kotieläintaloudessa, seosrehuvaunu muu nautakarjataloudessa (20 %) ja täysin automaattinen rehunjakolypsykarja- taloudessa (7 %). Vuonna 2004 työnnettävä vaunu (44 %) ja rehunjakovaunu tai muu kone (35 %) olivat yleisimmin käytössä säilörehun jaossa. Kymme- nnessä vuodessa säilörehun jakaminen kantamalla oli selvästi vähentynyt, 22 %:sta 13 %:iin.

Rehuviljaa käytettiin 82 % kotieläintiloista. Rehuvilja jaettiin useimmi- ten automaattisesti (37 %), käsin jaon teki 29 %, työnnettävällä karryllä 28 %, seosrehuvaunulla 13 % ja jotenkin muuten 1 %. Automaattinen jako oli yleisintä sikataloudessa (81 %), käsimenetelmä muu kotieläintaloudessa (44 %) ja muu nautakarjataloudessa (42 %) ja seosrehuvaunu muu nautakar- jataloudessa (26 %). Vuonna 2004 rehuviljan jakoi automaattisesti 25 %.

Erityisesti säilörehun ja rehuviljan jaossa naiset kantoivat selvästi useam- min ja miehet käyttivät koneita. Samoin työterveyshuoltoon kuuluvilla ko- neiden käyttö oli yleisempää näissä töissä.

Kuivittaminen

Kotieläintiloilla käytettiin kuivikkeena olkea/pehkuu 44 %, sahanpurua/ kutteripurua/lastua 50 % ja turvetta 35 % tiloista. Kuivike jaettiin yleisim- min käsin (67 %), kottikärry ja lapio oli käytössä joka viidennellä (22 %), pien- kuormain 12 %:lla, traktorikäyttöinen kuivikkeen levitin 8 %:lla ja muulla menetelmällä kuivikkeen jakoi 2 % päätoimisista maatalousyrittäjistä. Käsi- menetelmä oli yleisintä sikataloudessa (85 %) ja lypsykarjataloudessa (78 %),

kottikärry / lapio muu kotieläintaloudessa (46 %), pienkuormain (29 %) ja traktorikäyttöinen kuivikkeen levitin (27 %) muu nautakarjataloudessa.

Taulukko 4.5.1a. Koettu työn ruumiillinen rasittavuus. Päätoimiset maatalousyrittäjät, %, n=2169.

Onko maataloustyösi ruumiillisesti...		%					N
		kevyttä	melko kevyttä	jonkin verran rasittavaa	melko rasittavaa	hyvin rasittavaa	
YHTEENSÄ		2	9	42	39	8	2169
Tuotanto-suunta	lypsykarjatalous	2	3	35	47	12	800
	muu nautakarjatalous	3	7	39	43	6	271
	sikatalous	0	6	37	45	12	88
	muu kotieläintalous	2	5	37	46	11	130
	viljanviljely	2	14	49	30	5	558
	muu kasvinviljely	1	9	45	38	7	254
	metsätalous	4	12	39	40	4	68
Ikä	alle 35	3	8	47	37	5	198
	35–44	4	13	44	32	7	416
	45–54	1	9	43	39	8	788
	55–64	1	6	39	43	9	674
	yli 64	2	10	43	40	5	93
Sukupuoli	mies	2	9	43	38	7	1927
	nainen	2	4	35	44	13	242
Koulutus	ei	2	10	40	39	9	599
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	2	8	43	39	8	563
	maatalousalan perustutkinto	2	9	44	39	6	728
	agrologi/agronomi	2	10	42	39	7	279
Työterveys-huolto	ei	2	9	38	41	9	727
	kyllä	2	9	45	38	7	1442
Työntekijät	ei	2	9	42	40	7	1617
	kyllä	2	8	44	37	9	552
Eläimet, lkm	0	2	12	47	33	5	865
	1–19	2	4	36	49	10	452
	20–34	2	4	36	48	11	361
	35–59	3	6	39	40	11	276
	60–	1	7	40	44	9	215
Peltopinta-ala, ha	0–19	2	7	39	42	9	337
	20–34	2	9	38	42	8	426
	35–49	3	8	44	37	8	374
	50–99	2	9	46	36	7	686
	100–	1	12	42	39	6	346

Taulukko 4.5.1b. Koettu työn ruumiillinen rasittavuus. Sivutoimiset maatalousyrittäjät, %, n=948

Onko maataloustyösi ruumiillisesti...		%					N
		kevyttä	melko kevyttä	jonkin verran rasittavaa	melko rasittavaa	hyvin rasittavaa	
YHTEENSÄ		8	21	45	22	3	948
Tuotanto-suunta	kotieläintalous	6	15	49	27	3	121
	viljanviljely	8	24	46	2	2	527
	muu kasvinviljely	11	18	42	24	4	231
	metsätalous	6	21	43	25	3	69
Ikä	alle 35	15	28	44	11	0,8	71
	35–44	7	27	45	17	4	220
	45–54	10	22	43	24	2	335
	55–64	6	16	48	27	3	287
	yli 64	14	17	37	28	3	35
Sukupuoli	mies	8	22	45	22	2	832
	nainen	12	15	41	25	5	116
Koulutus	ei	9	21	45	22	2	518
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	5	20	48	22	2	173
	maatalousalan perustutkinto	9	25	39	23	3	164
	agrologi/agronomi	8	20	46	22	3	93
Työterveys-huolto	ei	15	21	35	24	4	234
	kyllä	6	22	48	22	2	714
Työntekijät	ei	9	21	45	22	2	871
	kyllä	7	25	38	23	6	77
Eläimet	ei ole eläimiä	9	22	45	22	2	809
	on eläimiä	6	19	46	24	5	139
Peltopinta-ala, ha	0–19	10	19	45	23	3	535
	20–34	6	19	47	26	1	212
	35–	7	30	43	17	2	201

Taulukko 4.5.2. Hankalien työasentojen sekä raskaiden nostojen ja kantamisen koettu haittaavuus työssä. Melko tai hyvin paljon vastanneiden prosenttiosuus. Päätoimiset maatalousyrittäjät, n=2169.

Kuinka paljon hankalat työasennot / raskaat nostot ja kantaminen haittaavat sinua työssäsi?		%		N
		Hankalat työasennot	Raskaat nostot ja kantaminen	
YHTEENSÄ		21	21	2169
Tuotanto-suunta	lypsykarjatalous	26	24	800
	muu nautakarjatalous	18	20	271
	sikatalous	14	11	88
	muu kotieläintalous	25	30	130
	viljanviljely	20	18	558
	muu kasvinviljely	21	21	254
	metsätalous	12	24	68
Ikä	alle 35	12	10	198
	35–44	17	17	416
	45–54	21	19	788
	55–64	27	28	674
	yli 64	20	22	93
Sukupuoli	mies	21	19	1927
	nainen	25	34	242
Koulutus	ei	23	23	599
	kurssimuotoista/ maamies- tai emäntäkoulu	23	22	563
	maatalousalan perustutkinto	20	21	728
	agrologi/agronomi	19	15	279
Työterveys-huolto	ei	25	25	727
	kyllä	20	19	1442
Työntekijät	ei	21	22	1617
	kyllä	22	19	552
Eläimet, lkm	0	21	20	865
	1–19	25	28	452
	20–34	27	25	361
	35–59	19	15	276
	60–	12	11	215
Peltopinta-ala, ha	0–19	24	27	337
	20–34	24	28	426
	35–49	22	21	374
	50–99	20	18	686
	100–	16	10	346

4.6 Tapaturmat

Jukka Mäittälä

Lähes joka viidennelle (19 %) päätoimiselle maatalousyrittäjälle oli sattunut tapaturma maataloustyössä tutkimusta edeltäneen 12 kuukauden aikana ja 13 % lääkärissä käyntiä vaatinut tapaturma maataloustyössä. Kaikista maatalousyrittäjistä lääkärissä käyntiä edellyttänyt työtapaturma oli sattunut 10 %.

Päätoimisille kotieläintilallisille sattui työtapaturma selvästi kasvinviljelijöitä useammin. Lypsykarjatilallisista tapaturma sattui joka neljännelle (25 %), kun viljanviljelijöistä tapaturman kohtasi 15 % (taulukko 4.6.1a).

Sivutoimisista maatalousyrittäjistä 7 % sattui tapaturma maataloustyössä, kotieläintalouden harjoittajalle selvästi kasvinviljelijää todennäköisemmin (17 % ja 6 %) (taulukko 4.6.1b). Aineistossa oli ainoastaan 75 sivutoimista maatalousyrittäjää, joille oli sattunut tapaturma maataloustyössä. Tämän vuoksi sivutoimisten yrittäjien tapaturmien luonteesta ei esitetä tässä yhteydessä tarkempia tuloksia.

Haastateltavilta kysyttiin tarkemmin viimeksi sattuneesta lääkärin apua vaatineesta maataloustyön tapaturmasta; missä työssä se sattui, miten se sattui ja minkälaisia vammoja tapaturma aiheutti? Päätoimiselle maatalousyrittäjälle tapaturma sattui yleisimmin karjanhoitotyössä (29 %), metsätyössä (13 %) tai koneiden huolto- ja korjaustyössä (11 %). Tuotantosuunta vaikutti merkittävästi siihen, missä työssä tapaturman kerrottiin sattuneen. Yli puolet (56 %) lypsykarjatilallisista kertoi tapaturman sattuneen karjanhoitotyössä, kasvinviljelijöistä puolestaan neljännes (26 %) ilmoitti tapaturman sattuneen metsätöissä. Karjanhoitotöissä tapaturmia sattui nuorille hieman muita enemmän ja naisille miehiä enemmän (taulukko 4.6.2).

Tapaturmatyyppinä päätoimiset maatalousyrittäjät mainitsivat useimmiten kaatumisen (24 %), satuttamisen koneisiin, laitteisiin tai esineisiin (24 %) tai eläimen aiheuttaman kontaktin (19 %). Kotieläintilalliset mainitsivat useimmiten eläinten aiheuttaman kontaktin ja kasvinviljelijät kaatumisen tai satuttamisen koneisiin (taulukko 4.6.3).

Päätoimisen maatalousyrittäjän vammausyyppi oli yleisimmin sijoiltaan meno, nyrjähdys, venähdys tai revähdys (40 %). Selvästi harvemmin sattui ruhjeita tai mustelmia (21 %), murtumia (20 %) tai haavoja (19 %) (taulukko 4.6.4).

Vapaa-ajan tapaturma oli sattunut 5 % päätoimisista maatalousyrittäjistä ja lääkärissä käyntiä edellyttänyt tapaturma 3 % (taulukko 4.6.5). Sivutoimisten maatalousyrittäjien vastaavat luvut olivat 9 % ja 6 %.

Taulukko 4.6.1a. Työtapaturmat. Päätoimiset maatalousyrittäjät, %, n=2169.

Onko sinulle viimeisten 12 kk aikana sattunut tapaturmaa maataloustyössä?		%				N
		ei ole sattunut	1	vähintään 2	vaatinut lääkärillä käyntiä	
Kuinka monta...?						
Vaatiko tämä/jokin tapaturmista lääkärillä käyntiä?						
YHTEENSÄ		81	12	7	13	2169
Tuotanto-suunta	lypsykarjatalous	75	15	10	16	800
	muu nautakarjatalous	76	16	9	17	271
	sikatalous	77	13	10	13	88
	muu kotieläintalous	77	12	11	17	130
	viljanviljely	85	10	5	10	558
	muu kasvinviljely	84	10	6	9	254
	metsätalous	91	8	2	7	68
Ikä	alle 35	79	13	7	13	198
	35–44	77	14	9	15	416
	45–54	82	11	7	12	788
	55–64	82	12	5	12	674
	yli 64	82	9	9	12	93
Sukupuoli	mies	81	12	7	12	1927
	nainen	78	13	9	14	242
Koulutus	ei	85	10	5	10	599
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	82	12	6	11	563
	maatalousalan perustutkinto	77	14	9	16	728
	agrologi/agronomi	79	13	8	14	279
Työterveys-huolto	ei	82	11	7	11	727
	kyllä	80	13	7	14	1442
Työntekijät	ei	82	11	6	11	1617
	kyllä	76	14	10	17	552
Eläimet, lkm	0	85	10	5	10	865
	1–19	79	13	8	14	452
	20–34	75	16	9	17	361
	35–59	71	19	10	18	276
	60–	79	11	10	16	215
Peltopinta-ala, ha	0–19	80	10	10	12	337
	20–34	87	9	4	10	426
	35–49	82	12	7	11	374
	50–99	79	14	8	13	686
	100–	76	16	8	17	346

Taulukko 4.6.1b. Työtaturmat. Sivutoimiset maatalousyrittäjät, %, n=948

Onko sinulle sattunut tapaturmaa maataloustyössä?		ei ole sattunut	1	vähintään 2	vaatinut lääkärissä käyntiä	N
YHTEENSÄ		93	5	3	5	948
Tuotanto-suunta	kotieläintalous	83	10	7	11	121
	viljanviljely	94	4	3	4	527
	muu kasvinviljely	94	4	2	4	231
	metsätalous	93	7	0	5	69
Ikä	alle 35	89	7	3	5	71
	35–44	93	3	4	5	220
	45–54	94	4	1	5	335
	55–64	93	4	3	5	287
	yli 64	90	10	0	4	35
Sukupuoli	mies	92	5	2	5	832
	nainen	97	0	3	1	116
Koulutus	ei	94	3	2	4	518
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	92	7	2	5	173
	maatalousalan perustutkinto	94	4	2	5	164
	agrologi/agronomi	87	8	5	8	93
Työterveys-huolto	ei	94	5	2	4	234
	kyllä	93	4	3	5	714
Työntekijät	ei	93	5	2	5	871
	kyllä	96	1	3	2	77
Eläimet	ei ole	93	4	2	4	809
	on eläimiä	89	7	4	8	139
Peltopinta-ala, ha	0–19	94	5	2	5	535
	20–34	93	4	4	4	212
	35–	91	4	4	5	201

Taulukko 4.6.2. Lääkärissä käyntiä vaatineet maataloustyön tapaturmat, työ tapaturmahetkellä. Päätoimiset maatalousyrittäjät, n=297, % heistä, joille oli sattunut tapaturma.

Missä työssä tapaturma sattui?		%				
		karjanhoito	pelto- ja rehun- tai sadonkorjuutyöt pellolla	sadon varastointi tai käsittely, kuivatus, lajittelu	siirtotyö, ajo traktorilla, + perävaunulla, työkoneella	koneiden kytkentä tai irrotus
YHTEENSÄ		29	8	6	7	2
Tuotanto-suunta	lypsykarjatalous	56	8	3	6	2
	muu nautakarjatalous	51	4	2	9	0
	sikatalous	24	0	9	0	0
	muu kotieläintalous	14	0	9	0	4
	viljanviljely	1	11	8	10	0
	muu kasvinviljely	0	18	11	12	3
	metsätalous	0	0	0	11	20
Ikä	alle 35	37	3	0	0	3
	35–44	30	9	6	10	1
	45–54	29	12	9	9	2
	55–64	25	7	5	7	2
	yli 64	23	0	0	0	0
Sukupuoli	mies	27	9	6	8	2
	nainen	44	2	3	7	0
Koulutus	ei	24	6	1	8	3
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	33	7	4	9	0
	maatalousalan perustutkinto	28	12	7	7	2
	agrologi/agronomi	33	4	13	6	2
Työterveys-huolto	ei	21	10	5	8	1
	kyllä	32	8	6	7	2
Työntekijät	ei	28	8	4	6	2
	kyllä	30	9	9	11	3
Eläimet, lkm	0	1	13	7	10	2
	1–19	41	3	7	4	1
	20–34	50	3	7	5	3
	35–59	45	10	4	10	0
	60–	60	6	0	6	3
Peltopinta-ala, ha	0–19	6	10	3	0	5
	20–34	35	2	5	14	0
	35–49	34	13	8	2	2
	50–99	36	8	4	8	2
	100–	28	9	9	12	1

	%							
	koneiden huolto- tai korjaustyöt	metsä- työt	maatilan rakennustyöt	liikenne- tapaturma työmatkalla tai matkalla töihin	kulmahio- koneen käyttö	hevosten hoito ja käsittely	muu	N
	11	13	5	1	2	4	12	297
	11	2	5	2	1	0	5	131
	11	4	4	0	4	2	8	46
	0	17	0	0	0	0	51	12
	11	0	0	0	7	55	0	19
	18	26	6	2	2	0	16	57
	0	26	7	0	0	0	23	27
	0	41	0	0	0	0	28	5
	21	0	3	0	0	0	32	29
	10	8	5	2	4	9	7	67
	7	7	5	1	3	2	13	97
	14	22	3	1	0	4	11	93
	6	40	22	0	0	9	0	11
	12	14	5	1	2	1	13	261
	2	5	5	0	0	27	5	36
	10	21	4	0	1	12	9	66
	11	12	4	1	6	3	10	67
	12	9	6	2	0	2	15	122
	10	11	6	0	2	0	13	42
	8	20	6	2	3	9	9	85
	12	10	4	1	2	2	13	212
	11	16	6	2	2	3	12	200
	10	5	3	0	2	7	12	97
	14	23	3	1	3	5	18	89
	6	7	11	0	1	12	6	61
	8	7	5	2	2	0	10	61
	13	2	4	2	2	0	8	52
	9	8	0	0	0	0	9	34
	5	21	6	0	3	23	17	39
	12	13	5	2	3	2	8	51
	7	15	4	0	4	0	13	48
	13	6	5	3	1	0	14	101
	15	14	4	0	0	0	7	58

Taulukko 4.6.3. Lääkärissä käyntiä vaatineet maataloustyön tapaturmat, tapaturmatyyppi. Päätoimiset maataloustyöntekijät, n=297, % heistä, joille oli sattunut tapaturma.

Miten maataloustyön tapaturma sattui?		%								N
		kaatuminen (ei putoaminen)	koneisiin, laitteisiin tai esineisiin sattuminen	fyysinen ponnistus	hyppääminen tai putoaminen	eläimen tönäisy, pusku, potku, puraisu	rikke, roska tai roiske silmään	joku muu	jalan päälle pudonnut puu, metallia tai kivi	
YHTEENSÄ		24	24	8	10	19	7	6	2	297
Tuotantosuunta	lypsykarjatalous	23	19	9	9	29	5	5	0	131
	muu nautakarjatalous	23	13	11	4	32	9	4	4	46
	sikatalous	0	16	9	15	26	9	9	17	12
	muu kotieläintalous	25	33	0	0	42	0	0	0	19
	viljanviljely	24	34	8	11	1	13	6	3	57
	muu kasvinviljely	32	23	10	19	0	0	14	3	27
	metsätalous	28	31	0	20	0	0	20	0	5
Ikä	alle 35	6	28	3	9	28	6	9	10	29
	35-44	13	35	7	10	21	12	3	0	67
	45-54	30	24	11	10	14	3	7	1	97
	55-64	27	17	7	9	20	8	8	4	93
	yli 64	46	6	12	16	21	0	0	0	11
Suku-puoli	mies	25	24	8	11	16	8	6	3	261
	nainen	11	23	7	5	44	0	10	0	36
Koulutus	ei	23	23	8	10	19	8	8	1	66
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	30	24	6	6	23	5	4	3	67
	maatalousalan perustutkinto	22	25	8	10	19	8	6	2	122
	agrologi/agronomi	19	22	12	15	10	5	10	6	42
Työterveys-huolto	ei	28	19	5	7	19	10	9	4	85
	kyllä	22	26	10	11	19	6	5	2	212
Työn-tekijät	ei	23	24	8	10	18	8	7	2	200
	kyllä	26	23	9	9	20	4	5	4	97
Eläimet, ikm	0	26	31	9	11	5	9	8	1	89
	1-19	24	16	10	9	31	4	3	2	61
	20-34	19	21	6	10	27	7	3	7	61
	35-59	19	21	10	11	23	4	10	2	52
	60-	26	18	0	6	34	8	8	0	34
Peltopinta-ala, ha	0-19	27	26	11	7	19	6	5	0	39
	20-34	34	20	3	12	16	5	7	4	51
	35-49	17	22	11	7	32	4	5	2	48
	50-99	18	26	10	10	18	10	6	3	101
	100-	27	24	5	13	12	7	8	3	58

Taulukko 4.6.4. Lääkäriissä käyntiä vaatineet maataloustyön tapaturmat, vammatyypit. Päätoimiset maatalousyrittäjät, n=297, % heistä, joille oli sattunut tapaturma.

Mitä tai minkälaisia vammoja tämä tapaturma aiheutti?		%									
		murtuma	sijoitetaan meno, nyrjähdys, venähdyks ja revähdyks	kallon sisäinen vamma, esim. aivotärähdyks, aivoverenvuoto	haava	ruuhje, mustelma, pintavamma	vierasesine-vamma esim. naulaan astumisen tai tiikun seurauksena tulehdus	palovamma	silmävamma	muu vamma	N
YHTEENSÄ		20	40	2	19	21	2	1	5	13	297
Tuotantosuunta	lypsykarjatalous	19	47	3	12	17	2	1	7	8	131
	muu nautakarjatalous	17	36	2	13	23	4	2	9	15	46
	sikatalous	16	40	0	0	34	0	9	0	17	12
	muu kotieläintalous	17	25	0	46	29	0	0	0	8	19
	viljanviljely	16	35	2	28	24	4	2	6	16	57
	muu kasvinviljely	22	51	0	16	14	0	0	0	24	27
	metsätalous	89	0	0	11	0	0	0	0	0	5
Ikä	alle 35	12	21	0	22	22	3	7	6	18	29
	35–44	22	37	0	19	25	5	0	7	7	67
	45–54	20	39	4	23	20	2	2	4	15	97
	55–64	20	45	2	16	19	2	0	5	8	93
	yli 64	22	51	0	6	15	0	0	0	40	11
Suku-puoli	mies	19	42	2	19	19	3	2	6	14	261
	nainen	28	22	0	22	33	0	0	2	5	36
Koulutus	ei	20	38	1	21	16	3	0	6	11	66
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	20	39	5	18	22	1	0	5	11	67
	maatalousalan perustutkinto	22	38	1	21	19	3	4	6	14	122
	agrologi/agronomi	12	48	0	12	31	0	0	2	15	42
Työterveys-huolto	ei	18	34	3	14	18	4	1	9	22	85
	kyllä	21	42	2	21	22	2	2	4	9	212
Työn-tekijät	ei	20	38	2	20	18	4	1	5	13	200
	kyllä	20	42	1	16	27	0	2	4	11	97
Eläimet, lkm	0	18	38	1	26	17	3	1	4	18	89
	1–19	25	37	2	14	26	4	0	4	6	61
	20–34	18	42	3	13	26	2	0	5	8	61
	35–59	19	35	2	15	17	2	4	6	15	52
	60–	23	54	3	14	23	0	3	11	9	34
Peltopinta-ala, ha	0–19	28	33	0	23	17	0	0	3	13	39
	20–34	13	44	2	22	15	8	0	3	10	51
	35–49	29	34	2	18	24	2	2	4	11	48
	50–99	13	41	3	14	22	3	1	9	15	101
	100–	21	44	3	20	25	0	4	4	12	58

Taulukko 4.6.5. Vapaa-ajan tapaturmat. Päätoimiset maatalousyrittäjät, %, n=2169.

Onko sinulle viimeisten 12 kk aikana sattunut tapaturmaa vapaa-aikana? Kuinka monta...?		%				N
		ei ole sattunut	yksi	vähintään 2	vaatinut lääkäriä käyntiä	
Vaatiko tämä/jokin tapaturmista lääkäriä käyntiä?		95	4	1	3	2169
YHTEENSÄ						
Tuotanto-suunta	lypsykarjatalous	96	3	1	2	800
	muu nautakarjatalous	95	3	3	3	271
	sikatalous	93	5	1	3	88
	muu kotieläintalous	92	6	3	4	130
	viljanviljely	95	5	0	4	558
	muu kasvinviljely	93	4	3	4	254
	metsätalous	89	8	2	5	68
Ikä	alle 35	95	2	2	3	198
	35–44	94	4	2	2	416
	45–54	95	4	1	3	788
	55–64	94	5	1	4	674
	yli 64	93	7	0	6	93
Sukupuoli	mies	95	4	1	3	1927
	nainen	92	6	2	5	242
Koulutus	ei	96	3	2	3	599
	kurssimuotoista/ maamies- tai emäntäkoulu	93	5	2	4	563
	maatalousalan perustutkinto	95	4	1	3	728
	agrologi/agronomi	93	5	1	3	279
Työterveys-huolto	ei	94	4	2	4	727
	kyllä	95	4	1	3	1442
Työntekijät	ei	95	4	1	4	1617
	kyllä	94	4	2	3	552
Eläimet, lkm	0	93	5	1	4	865
	1–19	97	2	1	3	452
	20–34	95	4	1	2	361
	35–59	95	2	3	2	276
	60–	96	3	1	2	215
Peltopinta-ala, ha	0–19	92	5	3	4	337
	20–34	94	6	1	5	426
	35–49	95	4	0	3	374
	50–99	96	3	1	2	686
	100–	95	4	1	3	346

4.7 Koettu työkyky ja työssä jatkaminen

Merja Perkiö-Mäkelä

Päätoimiset maatalousyrittäjät antoivat työkyvylleen keskimäärin arvon 7,8 asteikolla 0–10. Joka kolmas koki työkykynsä alentuneeksi verrattuna elinikäiseen parhaimpaan arvoon. Viisi kuudesta päätoimisesta maatalousyrittäjästä arvioi pystyvänsä terveytensä puolesta työskentelemään maataloustyössä eläkeikään saakka. Yleisimmin mainitut edellytykset työssä jatkamiselle 63 ikävuoden jälkeen olivat taloudelliset tekijät, oma terveys sekä mielekäs, mielenkiintoinen ja haastava työ. Lähes joka neljäs vähintään 45-vuotias päätoiminen maatalousyrittäjä koki, ettei mikään saisi jatkamaan työelämässä mukana oloa 63 ikävuoden jälkeen.

4.7.1 Koettu työkyky

Vuonna 2014 päätoimiset maatalousyrittäjät antoivat työkyvylleen keskimäärin arvon 7,8 asteikolla 0–10, iän myötä arvio koetusta työkyvystä laski (taulukko 4.7.1a). Tilanne ei ollut muuttunut vuodesta 2004. Joka kolmas (33 %) koki työkykynsä alentuneeksi (arvo 0–7). Yleisintä tämä oli metsätilallisilla, ikääntyneillä, vähemmän maataloustyöhön koulutautuneilla, työterveyshuoltoon kuulumattomilla, heillä, joilla ei ollut palkattuja työntekijöitä ja pienemmiltä tiloilta tulevilla (taulukko 4.7.1a). Maatalousyrittäjät kokivat työkykynsä heikommaksi kuin työssä käyvät henkilöt yleensä (keskiarvo 8,3).

Valtaosa maatalousyrittäjistä (84 %) koki pystyvänsä terveytensä puolesta työskentelemään maataloustyössä eläkeikään saakka, vuonna 2004 vastaava prosenttiosuus oli 77. Lypsykarjatilliset, 35–54-vuotiaat, naiset ja vähemmän maatalousalan koulutusta hankkineet epäilivät tätä useimmin (taulukko 4.7.2). Kaikista suomalaisista työssä käyvistä 79 % koki näin vuonna 2012.

Sivutoimiset maatalousyrittäjät antoivat työkyvylleen keskimäärin arvon 7,9 asteikolla 0–10, alentuneeksi (arvo 0–7) työkykynsä koki 28 % sivutoimisista maatalousyrittäjistä (taulukko 4.7.1b).

4.7.2 Työssä jatkamiseen vaikuttavat tekijät

Kun vähintään 45-vuotiailta päätoimisilta maatalousyrittäjiltä kysyttiin avoimella kysymyksellä, mitkä tekijät saivat jatkamaan maataloustyössä mukana oloa 63 ikävuoden jälkeen, useimmin mainitut edellytykset olivat:

- taloudelliset tekijät (24 %)
- oma terveys (22 %)
- mielekäs, mielenkiintoinen ja haastava työ (14 %)

Lähes joka neljäs (23 %) vastasi, ettei mikään saisi jatkamaan ja 11 % ei osannut nimetä syytä jatkamiselle. Taloudelliset tekijät painottuivat sikatilallisilla ja oma terveys heillä, joilla päätuotantosuunta oli metsätalous. Mielekäs, mielenkiintoinen ja haastava työ oli työssä jatkamisen edellytyksenä lähes kolmasosalle (29 %) yli 64-vuotiaista. (Taulukko 4.7.3).

Tilan jatkamiseen liittyvät tekijät mainittiin yhteensä 12 %:ssa vastauksia: ei jatkajaa tilalle (9 %), jatkajan auttaminen (2 %) ja jatkajan odottaminen 1 %. Muina edellytyksinä mainittiin: työn keventäminen (5 %), byrokratian vähentäminen (3 %), työaikaan liittyvät tekijät (2 %), maatalouspolitiikan selkiytyminen (1 %), pakko (1 %), hyvä ja toimiva työympäristö (1 %) ja muu syy (2 %).

Myös kaikilla vähintään 45-vuotiailla työssä käyvillä useimmin mainitut edellytykset olivat vuonna 2012: oman terveys 28 %, taloudelliset tekijät 23 % sekä mielekäs ja mielenkiintoinen työn 16 %. Joka neljäs (26 %) vastasi, ettei mikään saisi jatkamaan työelämässä mukana oloa 63 ikävuoden jälkeen.

Taulukko 4.7.1a. Nykyisen työkyvyn pistemäärä asteikolla 0-10. Päätoimiset maatalousyrittäjät, n=2164.

Oletetaan, että työkykysi on parhaimmillaan saanut 10 pistettä. Minkä pistemäärän antaisi nykyiselle työkyvyillesi asteikolla 0-10?		pisteet %			keskiarvo	N
		0-7	8	9-10		
	YHTEENSÄ	33	39	28	7,8	2164
Tuotanto-suunta	lypsykarjatalous	32	41	27	7,8	798
	muu nautakarjatalous	34	36	29	7,8	271
	sikatalous	28	45	28	7,9	88
	muu kotieläintalous	29	35	36	7,9	128
	viljanviljely	34	39	27	7,8	558
	muu kasvinviljely	32	34	34	7,9	253
	metsätalous	46	36	17	7,5	68
Ikä	alle 35	12	29	59	8,6	198
	35-44	19	39	42	8,2	416
	45-54	30	41	29	7,9	786
	55-64	47	39	14	7,5	671
	yli 64	56	34	10	7,3	93
Sukupuoli	mies	33	40	27	7,8	1923
	nainen	33	30	37	7,9	241
Koulutus	ei	38	39	23	7,7	596
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	37	39	25	7,7	563
	maatalousalan perustutkinto	29	39	32	7,9	727
	agrologi/agronomi	26	37	38	8,1	278
Työterveys-huolto	ei	39	37	24	7,7	724
	kyllä	30	40	30	7,9	1440
Työntekijät	ei	35	38	26	7,8	1613
	kyllä	26	39	35	8,0	551
Eläimet, lkm	0	35	38	27	7,8	864
	1-19	37	38	24	7,7	451
	20-34	31	41	28	7,8	359
	35-59	24	41	35	8,0	276
	60-	26	37	37	8,1	214
Peltopinta-ala, ha	0-19	37	40	23	7,7	335
	20-34	40	38	22	7,6	426
	35-49	36	34	30	7,8	372
	50-99	30	41	30	7,9	686
	100-	24	38	39	8,1	345

Taulukko 4.7.1b. Nykyisen työkyvyn pistemäärä asteikolla 0-10. Sivutoimiset maatalousyrittäjät, %, n=948

Oletetaan, että työkykysi on parhaimmillaan saanut 10 pistettä. Minkä pistemäärän antaisit nykyiselle työkyvyllesi asteikolla 0-10?		%			keskiarvo	N
		0-7	8	9-10		
	YHTEENSÄ	28	38	34	7,9	948
Tuotanto-suunta	kotieläintalous	33	35	32	7,8	121
	viljanviljely	27	39	34	8,0	527
	muu kasvinviljely	27	39	34	7,9	231
	metsätalous	37	35	27	7,7	69
Ikä	alle 35	9	19	72	8,8	71
	35-44	17	32	51	8,4	220
	45-54	28	41	30	7,8	335
	55-64	38	45	17	7,5	287
	yli 64	67	28	5	7,0	35
Sukupuoli	mies	29	38	34	7,9	832
	nainen	27	39	34	7,9	116
Koulutus	ei	28	38	34	7,9	518
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	31	35	34	7,9	173
	maatalousalan perustutkinto	25	41	34	8,0	164
	agrologi/agronomi	28	39	34	8,1	93
Työterveys-huolto	ei	42	31	27	7,5	234
	kyllä	24	40	36	8,0	714
Työntekijät	ei	28	38	34	7,9	871
	kyllä	28	39	33	8,0	77
Eläimet	ei ole eläimiä	28	38	34	7,9	809
	on eläimiä	31	36	33	7,9	139
Peltopinta-ala, ha	0-19	31	39	30	7,8	535
	20-34	29	38	33	7,9	212
	35-	20	37	44	8,2	201

Taulukko 4.7.2. Usko siihen, että terveyden puolesta pystyy työskentelemään maataloustyössä eläkeikään saakka. Päätoimiset maatalousyrittäjät, %, n=2169.

Uskotko, että terveytesi puolesta pystyt työskentelemään maataloustyössä eläkeikään saakka?	%				N
	ei	ei todennäköisesti	todennäköisesti kyllä	kyllä	
YHTEENSÄ	4	9	46	38	2169
Tuotanto-suunta					
lypsykarjatalous	7	15	46	30	800
muu nautakarjatalous	5	6	52	35	271
sikatalous	2	12	50	36	88
muu kotieläintalous	4	14	39	40	130
viljanviljely	3	6	44	45	558
muu kasvinviljely	3	7	48	37	254
metsätalous	4	6	47	42	68
Ikä					
alle 35	1	7	50	40	198
35–44	5	12	48	33	416
45–54	6	13	51	27	788
55–64	3	7	44	45	674
yli 64	1	0	11	84	93
Sukupuoli					
mies	4	9	46	39	1927
nainen	4	15	48	31	242
Koulutus					
ei	4	9	42	44	599
kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	3	7	51	36	563
maatalousalan perustutkinto	6	11	46	34	728
agrologi/agronomi	2	11	45	40	279
Työterveys-huolto					
ei	4	9	42	42	727
kyllä	5	9	48	36	1442
Työntekijät					
ei	4	9	46	38	1617
kyllä	5	10	47	37	552
Eläimet, lkm					
0	4	7	45	42	865
1–19	5	12	43	39	452
20–34	7	15	49	27	361
35–59	5	14	51	29	276
60–	3	9	50	36	215
Peltopinta-ala, ha					
0–19	4	10	43	39	337
20–34	5	9	44	40	426
35–49	5	12	49	32	374
50–99	3	10	47	39	686
100–	5	7	48	39	346

Taulukko 4.7.3. Työssä jatkamiseen vaikuttavat tekijät. Vähintään 45-vuotiaat päätoimiset maatalousyrittäjät, %, n=1555.

Mitkä tekijät saivat sinut jatkamaan maataloustyössä 63 ikävuoden jälkeen?		%				N
		ei mikään	taloudelliset tekijät	oma terveys	mielekäs, mielenkiintoinen ja haastava työ	
	YHTEENSÄ	23	24	22	14	1555
Tuotantosuunta	lypsykarjatalous	32	19	20	10	570
	muu nautakarjatalous	29	21	19	17	173
	sikatalous	17	36	18	15	59
	muu kotieläintalous	18	28	26	20	81
	viljanviljely	17	27	24	16	425
	muu kasvinviljely	23	28	20	18	191
	metsätalous	27	20	33	9	56
Ikä	45–55	25	24	23	14	788
	55–64	25	26	21	13	674
	yli 64	0	20	28	29	93
Sukupuoli	mies	23	25	22	14	1398
	nainen	27	18	27	20	157
Koulutus	ei	26	21	22	14	521
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	21	29	25	15	440
	maatalousalan perustutkinto	26	22	22	12	458
	agrologi/agronomi	14	29	19	23	136
Työterveys- huolto	ei	20	25	22	15	530
	kyllä	25	24	23	14	1025
Työntekijät	ei	24	25	23	14	1218
	kyllä	20	23	21	17	337
Eläimet, lkm	0	19	27	24	16	666
	1–19	27	22	23	15	340
	20–34	35	23	17	12	249
	35–59	28	14	23	10	173
	60–	24	21	19	9	127
Peltopinta- ala, ha	0–19	22	29	21	16	281
	20–34	25	26	19	12	359
	35–49	28	22	22	11	268
	50–99	22	22	26	17	453
	100–	19	21	23	15	194

4.8 Koettu terveys ja oireet

Merja Perkiö-Mäkelä ja Anne Torpström

Kaksi kolmesta päätoimisesta maatalousyrittäjästä koki terveydentilansa ikäisiinsä verrattuna hyväksi. Noin joka neljännellä oli työtä haittaava pitkäaikaissairaus, yleisimmin tuki- ja liikuntaelinsairaus. Joka kolmannella oli ollut viimeisen puolen vuoden aikana pitkään tai toistuvasti sellaisia henkisiä tai ruumiillisia vaivoja, jotka aiheutuivat maataloustyöstä tai joita maataloustyö pahensi, myös näistä oireista tuki- ja liikuntaelinoireet olivat yleisimpi. Jokin pitkäaikainen tai toistuvasti esiintynyt tuki- ja liikuntaelinoire oli ollut edeltäneen kuukauden aikana ollut seitsemällä kymmenestä päätoimisesta maatalousyrittäjästä.

4.8.1 Koettu terveydentila

Päätoimisista maatalousyrittäjistä kaksi kolmesta piti terveydentilaansa ikäisiinsä verrattuna hyvänä, yleisimmin muu kotieläintilalliset (73 %). (taulukot 4.8.1a ja 4.8.6a). Vuonna 2004 terveydentilansa koki hyväksi 59 %. Kaikista työssä käyvistä terveydentilansa koki vuonna 2012 hyväksi 72 %.

Myös sivutoimista maatalousyrittäjistä kaksi kolmesta piti terveydentilaansa ikäisiinsä verrattuna hyvänä (taulukot 4.8.1b ja 4.8.6b).

4.8.2 Pitkäaikaissairastavuus

Neljällä kymmenestä (41 %) päätoimisella maatalousyrittäjällä oli lääkärin toteama pitkäaikainen sairaus tai vamma. Vuonna 2004 vastaava osuus oli 39 %. Työssä haittaava pitkäaikaissairaus oli lähes joka neljännellä (23 %), vuonna 2004 osuus oli sama. Lypsykarja- ja muu nautakarjatilallisilla työssä haittaava pitkäaikaissairastavuus oli yleisintä (25 %). Iän myötä sairastavuus lisääntyi, 10 % alle 35-vuotiaista oli työssä haittaava pitkäaikaissairaus ja 27 % vähintään 55-vuotiasta. (Taulukko 4.8.2a).

Työssä haittaavista sairauksista yleisimpiä olivat tuki- ja liikuntaelinsairaudet (12 %), kuten myös vuonna 2004 (12 %). Tämä on selvästi yleisempää kuin kaikilla työssä käyvillä (5 %). Työssä haittaavan hengityselsin sairauden ilmoitti 6 %, vuonna 2004 osuus oli 7 %. Seuraavina yleisyysjärjestyksessä olivat: verenkiertoelinten sairaus (3 %), hermoston tai aistimien sairaus (3 %), umpierityksen tai aineenvaihdunnan sairaus (0,8 %), ihon sairaus (0,8 %), tapaturmavamma (0,7 %), ruuansulatuselinten sairaus (0,5 %),

mielenterveysongelma (0,5 %), kasvain (0,4 %) sekä virtsa- tai sukuelinten sairaus (0,2 %).

Sivutoimista maatalousyrittäjistä 42 % oli lääkärin toteama pitkäaikainen sairaus tai vamma, maataloustyössä haittaava pitkäaikaissairaus oli 17 %. Työssä haittaavista sairauksista yleisimpiä olivat tuki- ja liikuntaelin-sairaudet (10 %) ja hengityselinsairaudet (3 %). (Taulukko 4.8.2b)

4.8.3 Maataloustyöstä aiheutuvat tai työssä pahenevat oireet

Päätoimisilta maatalousyrittäjiltä kysyttiin: ”Onko sinulla ollut viimeisen puolen vuoden aikana pitkään tai toistuvasti sellaisia henkisiä tai ruumiillisia vaivoja, jotka mielestäsi aiheutuvat maataloustyöstä tai joita maataloustyö pahentaa? Kysymykseen vastasi ”kyllä” joka kolmas (33 %) päätoiminen maatalousyrittäjä. Näitä oireita oli yleisimmin lypsykarjatilallisilla (41 %), naisilla (40 %) sekä agrologeilla ja agronomeilla (40 %). Tuki- ja liikuntaelin-oireita oli ollut joka neljännellä (24 %), 7 % psyykeoireita, 3 % hengitystie-oireita tai allergiaa ja 1 % muita oireita. (Taulukko 4.8.3).

Heistä, joilla oli jokin työhön liittyvä oire, 21 % oli tehnyt työoloihinsa muutoksia oireen vuoksi, 14 % muutokset olivat suunnitteilla ja valtaosa (65 %) ei ollut tehnyt, eikä ollut suunnitellut muutoksia työoloihinsa maataloustyöstä aiheutuvan tai työssä pahenevan oireen vuoksi. Yleisimmin muutoksia olivat tehneet metsätalolliset (28 %), 45–54-vuotiaat (27 %), naiset (24 %), maatalousalan perustutkinnon suorittaneet (25 %), työterveys-huoltoon kuuluvat (23 %), he, joilla oli palkattua työvoimaa (24 %), mikäli kotieläinyksikköjen määrä oli 35–59 (27 %) ja mikäli peltopinta-alaa oli vähintään 100 ha (26 %).

Päätoimisilta maatalousyrittäjiltä kysyttiin vielä erikseen joitakin viimeisen 12 kuukauden aikana esiintyneistä oireista, jotka mahdollisesti liittyvät maataloustyöhön. Työhön liittyvää kroonista eli pitkäaikaista yskää, hengenahdistusta tai limannousua ilmoitti 17 % päätoimisista maatalousyrittäjistä (vuonna 2004 16 %), erityisesti sikatilalliset (31 %). Työhön liittyvää nuhaa ilmoitti 23 %, erityisesti lypsykarjatilalliset (28 %). Työhön liittyviä silmäoireita ilmoitti 15 %, erityisesti sikatilalliset (22 %). Käsisissä tai kyynärvarsissa ihottumaa ilmoitti 11 %, erityisesti lypsykarjatilalliset (17 %). Lämmönnousua eli kuumetta, vilunväreitä, joka on liittynyt työhön maataloudessa ja joka ei ole vaikuttanut tavalliselta flunssalta, ilmoitti 10 %, vuonna 2004 vastaava osuus oli 11 %.

4.8.4 Pitkääikäiset tai toistuvasti esiintyvät tuki- ja liikuntaelinoireet

Lähes kaksi kolmasosaa (71 %) päätoimista maatalousyrittäjistä kertoi, että oli ollut jokin pitkäaikainen tai toistuvasti esiintynyt tuki- ja liikuntaelinoire tutkimusta edeltäneen kuukauden aikana, yleisimmin lypsykarjatilalliset (76 %).

Tuki- ja liikuntaelinoireista yleisimpiä olivat niska-hartiavaivat, olkavarsien särky ja lanne-ristiselän kipu (taulukot 4.8.4 ja 4.8.5). Nämä olivat yleisimpiä oireita myös vuonna 2004.

Taulukko 4.8.1a. Koettu terveydentila. Päätoimiset maatalousrittäjät, %, n=2169.

Millainen on terveydentilasi ikäisiisi verrattuna? Onko se...		%					N
		erittäin hyvä	melko hyvä	keskin-kertainen	melko huono	erittäin huono	
YHTEENSÄ		13	50	33	3	0,4	2169
Tuotanto-suunta	lypsykarjatalous	11	49	34	4	0,5	800
	muu nautakarjatalous	12	47	34	5	1,1	271
	sikatalous	14	56	27	2	0	88
	muu kotieläintalous	16	57	23	2	0	130
	viljanviljely	14	47	37	2	0,5	558
	muu kasvinviljely	14	53	28	4	0,30	254
	metsätalous	11	55	29	4	0	68
Ikä	alle 35	17	52	30	0	0	198
	35–44	10	53	34	3	0,2	416
	45–54	13	49	32	4	0,8	788
	55–64	13	47	37	3	0,4	674
	yli 64	18	54	24	5	0	93
Sukupuoli	mies	12	49	34	3	0,2	1927
	nainen	17	52	24	3	2,2	242
Koulutus	ei	12	50	33	3	0,3	599
	kurssimuotoista /maamies- tai emäntäkoulu	15	45	35	4	0,5	563
	maatalousalan perustutkinto	12	52	31	3	0,7	728
	agrologi/agronomi	13	51	33	3	0	279
Työterveys-huolto	ei	14	48	34	3	0,7	727
	kyllä	12	51	33	3	0,3	1442
Työntekijät	ei	12	48	34	3	0,4	1617
	kyllä	14	53	29	3	0,5	552
Eläimet, lkm	0	13	49	34	3	0,4	865
	1–19	12	51	31	3	0,8	452
	20–34	12	50	33	4	0,5	361
	35–59	13	47	35	4	0,4	276
	60–	14	55	28	2	0	215
Peltopinta-ala, ha	0–19	14	52	27	5	0,2	337
	20–34	12	50	34	3	1,0	426
	35–49	11	48	36	4	0,2	374
	50–99	14	47	36	2	0,5	686
	100–	13	53	31	2	0,2	346

Taulukko 4.8.1b. Koettu terveydentila. Sivutoimiset maatalousyrittäjät, %, n=948

Millainen on terveyden tilasi ikäisiisi nähden? Onko se...		%					N
		erittäin hyvä	melko hyvä	keskin-kertainen	melko huono	erittäin huono	
YHTEENSÄ		13	52	30	3	0,6	948
Tuotanto-suunta	kotieläintalous	17	44	35	5	0	121
	viljanviljely	13	52	30	3	0,6	527
	muu kasvinviljely	12	57	26	3	0,5	231
	metsätalous	11	48	37	1	1	69
Ikä	alle 35	23	57	19	0	0	71
	35–44	13	56	29	2	0,5	220
	45–54	11	53	30	4	0,9	335
	55–64	13	45	36	4	0,6	287
	yli 64	16	59	21	0	0	35
Sukupuoli	mies	13	53	31	3	0,5	832
	nainen	19	47	27	5	1	116
Koulutus	ei	14	54	28	3	0,9	518
	kurssimuotoista/ maamies- tai emäntäkoulu	16	48	32	3	0,4	173
	maatalousalan perustutkinto	11	55	31	3	0	164
	agrologi/agronomi	11	45	37	3	0	93
Työterveys-huolto	ei	13	53	29	3	1	234
	kyllä	14	52	31	3	0,4	714
Työntekijät	ei	12	52	31	3	0,5	871
	kyllä	27	41	24	6	2	77
Eläimet	ei ole eläimiä	13	52	30	3	0,6	809
	on eläimiä	13	51	30	4	0	139
Peltopinta-ala, ha	0–19	13	51	31	3	0,8	535
	20–34	12	51	32	4	0,5	212
	35–	14	55	26	3	0	201

Taulukko 4.8.2a. Lääkärin toteamat pitkäaikaissairaudet. Päätoimiset maatalousyrittäjät, %, n=2169.

Onko sinulla jokin lääkärin toteama pitkäaikainen sairaus tai vamma?		%			N
		ei	kyllä, ei haittaa maataloustyössä	kyllä, haittaa maataloustyössä	
YHTEENSÄ		59	19	23	2169
Tuotanto-suunta	lypsykarjatalous	59	16	25	800
	muu nautakarjatalous	60	15	25	271
	sikatalous	61	20	19	88
	muu kotieläintalous	61	18	21	130
	viljanviljely	57	21	22	558
	muu kasvinviljely	64	17	18	254
	metsätalous	52	27	21	68
Ikä	alle 35	79	11	10	198
	35–44	72	10	18	416
	45–54	57	19	24	788
	55–64	50	23	27	674
	yli 64	43	29	27	93
Sukupuoli	mies	59	19	22	1927
	nainen	56	17	27	242
Koulutus	ei	55	22	23	599
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	57	19	24	563
	maatalousalan perustutkinto	60	17	23	728
	agrologi/agronomi	68	13	19	279
Työterveys-huolto	ei	58	19	23	727
	kyllä	59	18	23	1442
Työntekijät	ei	59	19	22	1617
	kyllä	59	16	25	552
Eläimet, lkm	0	57	21	22	865
	1–19	58	19	23	452
	20–34	58	14	28	361
	35–59	64	14	21	276
	60–	62	18	20	215
Peltopinta-ala, ha	0–19	58	19	23	337
	20–34	52	24	24	426
	35–49	59	16	25	374
	50–99	64	16	20	686
	100–	58	18	24	346

Taulukko 4.8.2b. Lääkärin toteamat pitkäaikaissairaudet. Sivutoimiset maatalousrittäjät, %, n=948

Onko sinulla jokin lääkärin toteama pitkäaikainen sairaus tai vamma?		%			N
		ei	kyllä, ei haittaa maataloustöissä	kyllä, haittaa maataloustöissä	
Onko lääkärin toteamista pitkäaikais-sairauksistasi tai vammoistasi haittaa maataloustöissä?					
	YHTEENSÄ	58	25	17	948
Tuotanto-suunta	kotieläintalous	64	13	23	121
	viljanviljely	58	28	14	527
	muu kasvinviljely	55	25	20	231
	metsätalous	61	24	15	69
Ikä	alle 35	86	9	5	71
	35–44	71	17	12	220
	45–54	57	26	17	335
	55–64	43	35	22	287
	yli 64	59	24	17	35
Sukupuoli	mies	59	25	16	832
	nainen	53	28	19	116
Koulutus	ei	58	26	16	518
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	63	21	16	173
	maatalousalan perustutkinto	59	23	19	164
	agrologi/agronomi	51	31	18	93
Työterveys-huolto	ei	55	22	23	234
	kyllä	59	26	14	714
Työntekijät	ei	58	25	17	871
	kyllä	61	24	15	77
Eläimet	ei ole eläimiä	58	26	16	809
	on eläimiä	60	17	23	139
Peltopinta-ala, ha	0–19	58	24	17	535
	20–34	58	25	17	212
	35–	59	28	13	201

Taulukko 4.8.3. Maataloustyöstä aiheutuvat tai työstä pahenevat oireet. Päätoimiset maatalousyrittäjät, %, n=2169.

Onko sinulla ollut viimeisen puolen vuoden aika pitkään tai toistuvasti sellaisia henkisiä tai ruumiillisia vaivoja, jotka mielestäsi aiheutuvat maataloustyöstä tai joita maataloustyö pahentaa? Mitä?		%				N
		jokin oire	jokin tuleoire	jokin psyykeoire	jokin hengitystieoire tai allergia	
	YHTEENSÄ	33	24	7	3	2169
Tuotanto-suunta	lypsykarjatalous	41	31	7	5	800
	muu nautakarjatalous	35	24	10	3	271
	sikatalous	36	26	4	3	88
	muu kotieläintalous	31	25	5	5	130
	viljanviljely	29	19	7	3	558
	muu kasvinviljely	29	19	10	2	254
	metsätalous	33	23	5	4	68
Ikä	alle 35	27	17	6	5	198
	35–44	34	21	11	4	416
	45–54	34	25	7	3	788
	55–64	36	27	6	4	674
	yli 64	26	17	6	1	93
Sukupuoli	mies	33	23	7	3	1927
	nainen	40	31	5	4	242
Koulutus	ei	33	23	6	4	599
	kurssimuoista/maamies- tai emäntäkoulu	31	23	7	2	563
	maatalousalan perustutkinto	33	23	7	4	728
	agrologi/agronomi	40	27	10	5	279
Työterveys-huolto	ei	32	22	7	3	727
	kyllä	34	25	7	4	1442
Työntekijät	ei	31	23	6	3	1617
	kyllä	41	25	11	6	552
Eläimet, lkm	0	29	20	7	3	865
	1–19	34	25	7	4	452
	20–34	43	32	7	5	361
	35–59	41	29	9	6	276
	60–	35	23	8	5	215
Peltopinta-ala, ha	0–19	33	24	8	3	337
	20–34	31	24	5	2	426
	35–49	34	24	7	4	374
	50–99	34	24	7	4	686
	100–	36	21	10	5	346

Taulukko 4.8.4. Edellisen kuukauden aikaiset pitkäaikaiset tai toistuvasti esiintyneet tuki- ja liikuntaelinoireet. Päätoimiset maatalousyrittäjät, %, n=2169.

Onko sinulla ollut viimeisen kuukauden aikana pitkäaikaisesti tai toistuvasti...		%			N
		niska-hartia-vaivoja	olkapäiden tai käsivarsien särkyä	ranteiden tai sormien särkyä	
	YHTEENSÄ	42	38	20	2169
Tuotanto-suunta	lypsykarjatalous	43	45	23	800
	muu naudatkarjatalous	41	38	17	271
	sikatalous	39	35	23	88
	muu kotieläintalous	50	43	29	130
	viljanviljely	42	34	18	558
	muu kasvinviljely	39	34	17	254
	metsätalous	31	41	16	68
Ikä	alle 35	35	22	15	198
	35–44	41	32	19	416
	45–54	42	39	20	788
	55–64	43	45	23	674
	yli 64	44	38	15	93
Sukupuoli	mies	40	37	19	1927
	nainen	54	46	29	242
Koulutus	ei	41	40	20	599
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	45	38	20	563
	maatalousalan perustutkinto	40	38	22	728
	agrologi/agronomi	40	34	16	279
Työterveys-huolto	ei	41	37	20	727
	kyllä	42	39	20	1442
Työntekijät	ei	41	38	20	1617
	kyllä	43	39	21	552
Eläimet, lkm	0	41	35	18	865
	1–19	45	41	21	452
	20–34	45	45	24	361
	35–59	42	43	21	276
	60–	37	38	20	215
Peltopinta-ala, ha	0–19	39	40	20	337
	20–34	42	40	21	426
	35–49	46	40	23	374
	50–99	40	37	19	686
	100–	42	33	18	346

Taulukko 4.8.5. Edellisen kuukauden aikaiset pitkäaikaiset tai toistuvasti esiintyneet tuki- ja liikuntaelinoireet. Päätoimiset maatalousyrittäjät, %, n=2169.

Onko sinulla ollut viimeisen kuukauden aikana pitkäaikaisesti tai toistuvasti...		%				N
		lanne-ristiselän kipua	kipua lonkissa	kipua polvissa	kipua muualla jaloissa	
YHTEENSÄ		38	15	27	14	2169
Tuotanto-suunta	lypsykarjatalous	39	17	33	16	800
	muu nautakarjatalous	38	14	23	15	271
	sikatalous	29	12	25	9	88
	muu kotieläintalous	41	19	26	24	130
	viljanviljely	39	13	24	12	558
	muu kasvinviljely	37	14	23	14	254
	metsätalous	26	11	27	12	68
Ikä	alle 35	25	5	11	7	198
	35–44	35	8	20	14	416
	45–54	41	13	28	15	788
	55–64	39	20	31	15	674
	yli 64	40	24	34	23	93
Sukupuoli	mies	38	14	27	14	1927
	nainen	39	16	27	21	242
Koulutus	ei	36	18	31	15	599
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	41	16	28	16	563
	maatalousalan perustutkinto	37	11	23	14	728
	agrologi/agronomi	38	11	23	12	279
Työterveys-huolto	ei	38	15	26	15	727
	kyllä	38	14	27	14	1442
Työntekijät	ei	37	15	28	13	1617
	kyllä	41	13	23	18	552
Eläimet, lkm	0	38	13	25	14	865
	1–19	37	19	29	14	452
	20–34	42	16	32	17	361
	35–59	37	15	29	17	276
	60–	35	10	23	13	215
Peltopinta-ala, ha	0–19	34	16	30	16	337
	20–34	38	21	26	13	426
	35–49	38	15	30	16	374
	50–99	41	11	28	15	686
	100–	36	10	20	12	346

Taulukko 4.8.6a. Koettu työkyky ja terveys. Päätoimiset maatalousrittäjät, %, n=2169.

Katso tarkat kysymykset taulukoista 4.7.1a, 4.8.1a, 4.8.2a, 4.8.3, 4.8.4 ja 4.8.5		työkyky 9-10	terveyden-tila hyvä	ei pitkä-aikais-sairautta	ei työhön liittyviä oireita	ei tuki- ja liikunta-elinoireita	ei psyykkisiä oireita	N
YHTEENSÄ		28	63	59	67	29	54	2169
Tuotantosuunta	lypsykarjatalous	27	60	59	58	24	49	800
	muu nautakarjatalous	29	59	60	65	29	48	271
	sikatalous	28	70	61	60	34	50	88
	muu kotieläintalous	36	73	60	67	27	48	130
	viljanviljely	27	60	56	70	31	58	558
	muu kasvinviljely	34	67	64	71	35	62	254
	metsätalous	17	66	52	67	30	57	68
Ikä	alle 35	59	69	79	73	42	56	198
	35-44	42	63	72	65	32	50	416
	45-54	29	62	57	66	27	52	788
	55-64	14	59	50	63	26	58	674
	yli 64	10	72	43	73	31	58	93
Suku-puoli	mies	27	61	59	67	30	56	1927
	nainen	37	69	55	59	20	41	242
Koulutus	ei	23	62	55	66	30	55	599
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	25	60	57	68	27	54	563
	maatalousalan perustutkinto	32	64	59	66	30	55	728
	agrologi/agronomi	38	65	67	60	29	51	279
Työterveys-huolto	ei	24	61	58	67	30	56	727
	kyllä	30	63	59	65	29	54	1442
Työn-tekijät	ei	26	61	58	68	30	57	1617
	kyllä	35	67	59	59	26	46	552
Eläimet, ikm	0	27	62	57	70	32	59	865
	1-19	25	63	58	66	28	52	452
	20-34	27	62	58	57	22	50	361
	35-59	35	59	64	58	26	47	276
	60-	37	68	62	63	29	46	215
Peltopinta-ala, ha	0-19	23	66	58	67	31	56	337
	20-34	22	62	52	69	30	55	426
	35-49	30	58	59	65	30	57	374
	50-99	30	61	64	65	27	55	686
	100-	39	66	58	63	28	48	346

Taulukko 4.8.6b. Koettu työkyky ja terveys. Sivutoimiset maatalousyrittäjät, %, n=948.

Katso tarkat kysymykset taulukoista 4.7.1b, 4.8.1b ja 4.8.2b		%			N
		työkyky 9-10	terveydentila hyvä	ei pitkäaikais- sairautta	
	YHTEENSÄ	34	65	58	948
Tuotanto- suunta	kotieläintalous	32	60	64	121
	viljanviljely	34	65	58	527
	muu kasvinviljely	34	69	55	231
	metsätalous	27	60	61	69
Ikä	alle 35	72	81	86	71
	35-44	51	68	71	220
	45-54	30	65	57	335
	55-64	17	58	43	287
	yli 64	5	76	59	35
Sukupuoli	mies	34	65	59	832
	nainen	34	66	53	116
Koulutus	ei	34	67	58	518
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	34	63	63	173
	maatalousalan perustutkinto	34	66	59	164
	agrologi/agronomi	34	56	51	93
Työterveys- huolto	ei	27	66	55	234
	kyllä	36	65	59	714
Työntekijät	ei	34	65	58	871
	kyllä	33	68	61	77
Eläimet	ei ole eläimiä	34	65	58	809
	on eläimiä	33	64	60	139
Peltopinta- ala, ha	0-19	30	65	58	535
	20-34	33	63	58	212
	35-	44	69	59	201

4.9 Terveysteen liittyvät elintavat

Merja Perkiö-Mäkelä

Päätoimisista maatalousyrittäjistä joka neljäs harrasti kuntoliikuntaa vähintään kolme kertaa viikossa, valtaosa ei tupakoinut, joka kolmas ei ollut ylipainoinen, kolme neljästä käytti alkoholia kohtuullisesti ja neljä viidestä nukkui sopivasti. (taulukko 4.9.1a). Sivutoimisista maatalousyrittäjistä joka kolmas harrasti kuntoliikuntaa vähintään kolme kertaa viikossa, valtaosa ei tupakoinut, joka kolmas ei ollut ylipainoinen, seitsemän kymmenestä käytti alkoholia kohtuullisesti ja kolme neljästä nukkui sopivasti. (taulukko 4.9.1b).

4.9.1 Kuntoliikunnan harrastaminen

Päätoimisista maatalousyrittäjistä 42 % harrasti kuntoliikuntaa vähintään kaksi kertaa viikossa, osuus oli selvästi lisääntynyt vuoteen 2004 verrattuna (33 %) (taulukko 4.9.2a). Tämä on kuitenkin selvästi vähemmän kuin suomalaiset työssä käyvät keskimäärin (60 %). Muutaman kerran vuodessa tai harvemmin kuntoliikuntaa harrastaneiden osuus oli pysynyt ennallaan vuoteen 2004 verrattuna (37 %). Naiset olivat miehiä aktiivisempia kuntoliikunnan harrastajia.

Sivutoimista maatalousyrittäjistä noin joka toinen (53 %) harrasti kuntoliikuntaa vähintään kaksi kertaa viikossa (taulukko 4.9.2b).

4.9.2 Kehon painoindeksi

Päätoimisista maatalousyrittäjistä joka kolmas (35 %) oli normaalipainoinen (taulukko 4.9.3a), vuonna 2004 vastaava osuus oli 40 %. Osuus on selvästi pienempi kuin suomalaisilla työssä käyvillä yhteensä (46 %). Lihavien osuus (BMI_≥30) vuonna 2012 oli työssä käyvillä 14 %, päätoimisilla maatalousyrittäjillä vuonna 2014 osuus oli 16 % ja 15 % vuonna 2004.

Sivutoimisista maatalousyrittäjistä joka kolmas (34 %) oli normaalipainoinen (taulukko 4.9.3b).

4.9.3 Tupakointi

Päätoimisista maatalousyrittäjistä 11 % tupakoi päivittäin (taulukko 4.9.4a), vuonna 2004 osuus oli 12 %. Luvut ovat selvästi pienempiä kuin kaikilla suomalaisilla työssä olevilla (22 %). Yleisintä päivittäinen tupakointi on alle 35-vuotiailla (16 %) ja miehillä (12 %).

Sivutoimisista maatalousyrittäjistä 13 % tupakoi päivittäin (taulukko 4.9.4b).

4.9.4 Alkoholin käyttö

Alkoholin käyttöä mitattiin AUDIT-C -testillä (Bush ym. 1998), joka on lyhennetty versio Maailman terveysjärjestön kehittämästä kymmenen kysymyksen AUDIT-testistä (Alcohol Use Disorders Identification Test). AUDIT-C koostuu kolmesta kysymyksestä, joilla mitataan alkoholin käytön useutta, käytön määrää ja suuren kulutuksen toistuvuutta. AUDIT-C pistemäärä voi vaihdella 0–12. Mitä suurempi pistemäärä on, sitä runsaampi on alkoholin kulutus. Miehillä riskikulutuksen raja on 6 pistettä ja naisilla 5 pistettä.

Päätoimisista maatalousyrittäjämiehistä 18 % kuului alkoholin käytön riskiryhmään (AUDIT-C:n arvo 6–12), naisista 8 % (arvo 5–12). Suomalaisista työssä käyvistä riskiryhmään kuului vuonna 2012 miehistä 40 % ja naisista 14 %. (Taulukko 4.9.5a)

Sivutoimista maatalousyrittäjämiehistä 23 % kuului alkoholin käytön riskiryhmään (AUDIT-C:n arvo 6–12), naisista 9 % (arvo 5–12) (taulukko 4.9.5b).

4.9.5 Nukkuminen

Neljä viidesosaa (79 %) päätoimisista maatalousyrittäjistä nukkui sopivasti (6,5–8,5 tuntia). Suositukseen nähden liian vähän (alle 6,5 tuntia) nukkui 18 %, yleisimmin lypsykarjatilalliset (27 %) (taulukko 4.9.6a) Osuudet ovat lähes samat kuin kaikilla suomalaisilla työssä olevilla vuonna 2012 (78 % ja 18 %).

Kolme neljäsosaa (77 %) sivutoimisista maatalousyrittäjistä nukkui sopivasti (6,5–8,5 tuntia). Suositukseen nähden liian vähän (alle 6,5 tuntia) nukkui 20 % sivutoimisista maatalousyrittäjistä (taulukko 4.9.6b).

Taulukko 4.9.1a. Terveysten liittyvät elintavat. Päätoimiset maatalousrittäjät, %, n=2169.

Katso tarkat kysymykset taulukoista 4.9.2.a, 4.9.3.a, 4.9.4.a, 4.9.5.a ja 4.9.6.a		%					N
		kunto- liikunta väh. 3 krt/vk	ei tupakoi	BMI alle 25	AUDIT-C pisteet 0-4	nukkuu 6,5-8,5 tuntia	
	YHTEENSÄ	24	86	35	75	79	2169
Tuotanto- suunta	lypsykarjatalous	17	85	39	78	71	800
	muu nautakarjatalous	20	82	33	74	79	271
	sikatalous	14	89	23	71	86	88
	muu kotieläintalous	31	89	48	74	79	130
	viljanviljely	27	86	32	73	83	558
	muu kasvinviljely	34	86	35	76	79	254
	metsätalous	22	88	35	69	78	68
Ikä	alle 35	26	77	43	62	76	198
	35-44	24	84	34	65	77	416
	45-54	20	86	36	76	79	788
	55-64	26	87	32	81	81	674
	yli 64	29	95	40	85	75	93
Sukupuoli	mies	22	85	33	73	79	1927
	nainen	36	92	54	93	75	242
Koulutus	ei	25	82	34	75	79	599
	kurssimuotoista/ maamies- tai emäntäkoulu	23	86	37	75	76	563
	maatalousalan perustutkinto	25	86	32	74	78	728
	agrologi/agronomi	21	93	42	76	84	279
Työterveys- huolto	ei	24	85	37	73	80	727
	kyllä	24	86	34	76	78	1442
Työntekijät	ei	24	85	34	76	79	1617
	kyllä	25	87	40	72	76	552
Eläimet, lkm	0	28	87	34	74	82	865
	1-19	23	86	39	80	78	452
	20-34	19	82	36	76	73	361
	35-59	18	84	36	78	76	276
	60-	17	86	32	67	72	215
Peltopinta- ala, ha	0-19	33	88	42	81	82	337
	20-34	21	86	35	79	77	426
	35-49	22	81	34	72	76	374
	50-99	22	85	33	72	79	686
	100-	22	89	32	70	78	346

Taulukko 4.9.1b. Terveysten liittyvät elintavat. Sivutoimiset maatalousyrittäjät, %, n=948

Katso tarkat kysymykset taulukoista 4.9.2.b, 4.9.3b, 4.9.4b, 4.9.5b ja 4.9.6.b		%					N
		kunto- liikunta väh. 3 krt/vk	ei tupakoi	BMI alle 25	AUDIT-C pisteet 0-4	nukkuu 6,5-8,5 tuntia	
	YHTEENSÄ	32	83	34	70	77	948
Tuotanto- suunta	kotieläintalous	28	79	35	71	71	121
	viljanviljely	31	83	32	71	77	527
	muu kasvinviljely	31	85	41	71	78	231
	metsätalous	42	81	22	61	82	69
Ikä	alle 35	33	68	43	62	74	71
	35-44	34	79	36	62	73	220
	45-54	31	86	31	70	80	335
	55-64	30	86	34	78	78	287
	yli 64	35	94	25	84	74	35
Sukupuoli	mies	30	82	32	67	78	832
	nainen	44	88	43	91	72	116
Koulutus	ei	31	84	35	68	78	518
	kurssimuotoista/ maamies- tai emäntäkoulu	32	83	31	76	80	173
	maatalousalan perustutkinto	35	79	35	70	70	164
	agrologi/agronomi	28	86	29	76	77	93
Työterveys- huolto	ei	30	81	33	70	79	234
	kyllä	32	84	34	70	76	714
Työntekijät	ei	32	83	33	70	77	871
	kyllä	31	79	36	70	77	77
Eläimet	ei ole eläimiä	31	84	34	70	78	809
	on eläimiä	36	76	33	69	72	139
Peltopinta- ala, ha	0-19	32	82	33	68	79	535
	20-34	30	85	39	73	74	212
	35-	31	84	30	73	75	201

Taulukko 4.9.2a. Kuntoliikunnan harrastaminen. Päätoimiset maatalousyrittäjät, %, n=2169.

Kuinka usein harrastat kuntoliikuntaa vapaa-ajalla?		%				N
		vähintään kahtena päivänä viikossa	kerran viikossa	1-3 kertaa kuukaudessa	muutaman kerran vuodessa tai harvemmin	
YHTEENSÄ		42	16	5	37	2169
Tuotantosuunta	lypsykarjatalous	34	18	5	43	800
	muu nautakarjatalous	39	18	3	40	271
	sikatalous	42	13	6	39	88
	muu kotieläintalous	41	9	5	44	130
	viljanviljely	45	14	6	34	558
	muu kasvinviljely	49	18	4	27	254
	metsätalous	44	17	8	30	68
Ikä	alle 35	44	16	6	34	198
	35-44	43	15	4	37	416
	45-54	41	17	7	34	788
	55-64	40	15	4	40	674
	yli 64	46	12	3	38	93
Sukupuoli	mies	40	16	5	37	1927
	nainen	53	14	2	31	242
Koulutus	ei	41	11	3	44	599
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	39	16	6	38	563
	maatalousalan perustutkinto	44	17	6	32	728
	agrologi/agronomi	42	22	5	30	279
Työterveys- huolto	ei	41	13	4	41	727
	kyllä	42	17	6	34	1442
Työn- tekijät	ei	42	16	5	37	1617
	kyllä	42	17	6	35	552
Eläimet, lkm	0	46	15	5	33	865
	1-19	37	16	6	41	452
	20-34	40	16	5	38	361
	35-59	35	17	4	44	276
	60-	33	17	5	43	215
Peltopinta-ala, ha	0-19	47	14	3	35	337
	20-34	40	14	6	39	426
	35-49	41	17	5	36	374
	50-99	39	18	5	37	686
	100-	42	15	6	36	346

Taulukko 4.9.2b. Kuntoliikunnan harrastaminen. Sivutoimiset maatalousyrittäjät, %, n=948

Kuinka usein harrastat kuntoilu vapaa-ajalla?		%				N
		vähintään kahtena päivänä viikossa	kerran viikossa	1–3 kertaa kuukaudessa	muutaman kerran vuodessa tai harvemmin	
	YHTEENSÄ	54	15	4	26	948
Tuotanto-suunta	kotieläintalous	45	12	3	40	121
	viljanviljely	52	16	4	27	527
	muu kasvinviljely	60	15	4	21	231
	metsätalous	57	16	2	25	69
Ikä	alle 35	54	16	3	27	71
	35–44	54	28	5	22	220
	45–54	56	15	3	26	335
	55–64	51	14	4	29	287
	yli 64	52	12	0	34	35
Suku-puoli	mies	53	16	4	26	832
	nainen	61	11	0,9	27	116
Koulutus	ei	54	14	4	27	518
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	53	21	5	20	173
	maatalousalan perustutkinto	51	12	3	33	164
	agrologi/agronomi	58	18	1	22	93
Työterveys-huolto	ei	46	14	3	36	234
	kyllä	56	16	4	23	714
Työn-tekijät	ei	54	15	4	26	871
	kyllä	50	14	2	34	77
Eläimet	ei ole eläimiä	54	16	4	26	809
	on eläimiä	54	10	3	31	139
Peltopinta-ala, ha	0–19	53	15	4	28	535
	20–34	54	15	3	28	212
	35–	56	17	5	21	201

Taulukko 4.9.3a. Kehon painoindeksi (BMI) luokiteltuna: alipaino (BMI<18,5), normaalipaino (18,5≤BMI<25), liikapaino (25≤BMI<30) ja lihava (BMI≥30). Päätoimiset maatalousyrittäjät %, n=2169.

Kuinka pitkä olet? Paljonko painat nykyisin?		alipaino	normaali- paino	liikapaino	lihava	N
	YHTEENSÄ	0	35	48	16	2169
Tuotanto- suunta	lypsykarjatalous	0	39	45	16	800
	muu nautakarjatalous	0	33	46	21	271
	sikatalous	0	23	60	17	88
	muu kotieläintalous	2	47	38	14	130
	viljanviljely	0	32	51	16	558
	muu kasvinviljely	0	35	49	16	254
	metsätalous	0	35	49	16	68
Ikä	alle 35	0	43	40	17	198
	35–44	0	34	47	19	416
	45–54	0	36	48	16	788
	55–64	0	31	52	16	674
	yli 64	0	40	48	12	93
Sukupuoli	mies	0	33	50	17	1927
	nainen	1	52	32	15	242
Koulutus	ei	1	33	49	18	599
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	0	37	46	17	563
	maatalousalan perustutkinto	0	32	52	16	728
	agrologi/agronomi	0	41	44	14	279
Työterveys- huolto	ei	1	37	47	16	727
	kyllä	0	34	50	17	1442
Työntekijät	ei	0	33	50	17	1617
	kyllä	0	40	44	15	552
Eläimet, lkm	0	0	34	50	16	865
	1–19	1	39	44	16	452
	20–34	0	36	50	14	361
	35–59	0	36	45	20	276
	60–	1	31	50	18	215
Peltopinta- ala, ha	0–19	0	42	43	15	337
	20–34	0	35	50	14	426
	35–49	0	34	50	16	374
	50–99	0	33	49	18	686
	100–	0	32	49	19	346

Taulukko 2.9.3b. Kehon painoindeksi (BMI) luokiteltuna: alipaino (BMI<18,5), normaalipaino (18,5≤BMI<25), liikapaino (25≤BMI<30) ja lihava (BMI≥30). Sivutoimiset maatalousyrittäjät, %, n=948.

Kuinka pitkä olet? Paljonko painat nykyisin?		%			N
		normaali- paino	liikapaino	lihava	
	YHTEENSÄ	34	48	19	948
Tuotanto- suunta	kotieläintalous	35	45	20	121
	viljanviljely	32	48	20	527
	muu kasvinviljely	41	46	14	231
	metsätalous	22	57	21	69
Ikä	alle 35	43	46	11	71
	35–44	36	46	18	220
	45–54	31	49	20	335
	55–64	34	47	20	287
	yli 64	25	58	17	35
Sukupuoli	mies	32	49	19	832
	nainen	43	42	15	116
Koulutus	ei	35	44	21	518
	kurssimutoista/maamies- tai emäntäkoulu	31	51	18	173
	maatalousalan perustutkinto	35	50	15	164
	agrologi/agronomi	29	58	12	93
Työterveys- huolto	ei	33	46	21	234
	kyllä	34	48	18	714
Työntekijät	ei	33	48	19	871
	kyllä	36	48	16	77
Eläimet	ei ole eläimiä	34	47	19	809
	on eläimiä	33	53	14	139
Peltopinta- ala, ha	0–19	33	47	20	535
	20–34	39	42	18	212
	35–	30	55	16	201

Taulukko 4.9.4a. Tupakointi. Päätoimiset maatalousyrittäjät %, n=2169.

Tupakoitko...?		%					N
		tupakoi päivittäin	tupakoi, mutta ei päivittäin	ei ole koskaan tupakoinut	on lopettanut 0-6 kk sitten	on lopettanut yli 6 kk sitten	
	YHTEENSÄ	11	2	65	1	21	2169
Tuotanto-suunta	lypsykarjatalous	11	3	66	1	19	800
	muu nautakarjatalous	14	3	59	1	24	271
	sikatalous	8	2	62	1	27	88
	muu kotieläintalous	7	4	65	0	24	130
	viljanviljely	11	2	64	1	22	558
	muu kasvinviljely	11	2	66	1	20	254
	metsätalous	10	2	75	0	13	68
Ikä	alle 35	16	7	61	0	16	198
	35-44	14	2	63	1	20	416
	45-54	11	2	69	1	17	788
	55-64	10	2	62	1	26	674
	yli 64	1	1	69	2	26	93
Sukupuoli	mies	12	2	63	1	22	1927
	nainen	6	1	78	1	14	242
Koulutus	ei	14	2	57	2	25	599
	kurssimuotoista/maamies-tai emäntäkoulu	12	1	65	1	21	563
	maatalousalan perustutkinto	10	4	66	0	20	728
	agrologi/agronomi	4	2	79	1	14	279
Työterveys-huolto	ei	13	1	65	1	20	727
	kyllä	10	3	65	1	22	1442
Työntekijät	ei	12	2	65	1	20	1617
	kyllä	10	3	64	0	24	552
Eläimet, lkm	0	11	2	66	1	21	865
	1-19	11	2	63	1	23	452
	20-34	12	5	64	1	19	361
	35-59	12	3	63	1	21	276
	60-	10	3	66	0	20	215
Peltopinta-ala, ha	0-19	9	2	69	1	20	337
	20-34	12	1	66	1	19	426
	35-49	15	3	59	1	22	374
	50-99	10	4	64	1	21	686
	100-	9	1	66	0	23	346

Taulukko 4.9.4b. Tupakointi. Sivutoimiset maatalousyrittäjät, %, n=948

Tupakoitko...?		%					N
		tupakoi päivittäin	tupakoi, mutta ei päivittäin	ei ole koskaan tupakoinut	on lopettanut 0-6 kk sitten	on lopettanut yli 6 kk sitten	
	YHTEENSÄ	13	3	60	0,8	23	948
Tuotantosuu- ta	kotieläintalous	20	0,9	60	0,6	19	121
	viljanviljely	12	4	60	1	24	527
	muu kasvinviljely	11	4	60	0	25	231
	metsätalous	17	1	62	0	20	69
Ikä	alle 35	25	6	59	1	8	71
	35-44	17	3	57	1	22	220
	45-54	10	4	61	0,5	25	335
	55-64	10	3	59	0,7	27	287
	yli 64	6	0	74	0	21	35
Sukupuoli	mies	13	4	58	0,9	24	832
	nainen	11	1	73	0	15	116
Koulutus	ei	13	3	60	0,3	24	518
	kurssimuotoista/ maamies- tai emäntäkoulu	14	2	57	0,6	27	173
	maatalousalan perustutkinto	14	5	59	2	21	164
	agrologi/agronomi	8	4	70	2	16	93
Työterveys- huolto	ei	15	3	60	0,9	21	234
	kyllä	12	3	60	0,7	24	714
Työntekijät	ei	13	3	60	0,8	23	871
	kyllä	14	7	59	0	20	77
Eläimet	ei ole eläimiä	12	3	60	0,7	24	809
	on eläimiä	17	5	59	1	17	139
Peltopinta-ala, ha	0-19	15	2	58	0,3	24	535
	20-34	10	4	60	1	25	212
	35-	9	5	66	1	18	201

Taulukko 4.9.5a. Alkoholin käyttö, AUDIT-C pisteet. Päätoimiset maatalousyrittäjät %, n=2169.

Kuinka usein käytät alkoholia? Kun käytät alkoholia, montako annosta tavallisimmin otat päivässä? Kuinka usein juot kerrallaan vähintään 6 annosta?		%			N
		0-4	5	6-12	
	YHTEENSÄ	75	9	16	2169
Tuotanto-suunta	lypsykarjatalous	78	9	13	800
	muu nautakarjatalous	74	7	18	271
	sikatalous	71	14	15	88
	muu kotieläintalous	74	10	16	130
	viljanviljely	73	9	18	558
	muu kasvinviljely	76	7	17	254
	metsätalous	69	14	16	68
Ikä	alle 35	62	12	26	198
	35-44	65	14	21	416
	45-54	76	8	17	788
	55-64	81	6	13	674
	yli 64	85	10	5	93
Sukupuoli	mies	73	10	18	1927
	nainen	93	2	5	242
Koulutus	ei	75	7	18	599
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	75	10	15	563
	maatalousalan perustutkinto	74	9	17	728
	agrologi/agronomi	76	11	13	279
Työterveys-huolto	ei	73	8	19	727
	kyllä	76	9	15	1442
Työntekijät	ei	76	9	16	1617
	kyllä	72	9	19	552
Eläimet, lkm	0	74	9	17	865
	1-19	80	6	14	452
	20-34	76	11	13	361
	35-59	78	6	17	276
	60-	67	12	22	215
Peltopinta-ala, ha	0-19	81	6	13	337
	20-34	79	7	14	426
	35-49	72	9	18	374
	50-99	72	12	16	686
	100-	70	8	23	346

Taulukko 4.9.5b. Alkoholin käyttö, AUDIT-C pisteet. Sivutoimiset maatalousyrittäjät, %, n=948

Kuinka usein käytät alkoholia? Kun käytät alkoholia, montako annosta tavallisimmin otat päivässä? Kuinka usein juot kerrallaan vähintään 6 annosta?		%			N
		0-4	5	6-12	
YHTEENSÄ		70	9	21	948
Tuotanto-suunta	kotieläintalous	71	5	24	121
	viljanviljely	71	9	20	527
	muu kasvinviljely	71	10	19	231
	metsätalous	61	10	29	69
Ikä	alle 35	62	3	35	71
	35-44	62	9	29	220
	45-54	70	10	21	335
	55-64	78	10	12	287
	yli 64	84	7	10	35
Sukupuoli	mies	67	10	23	832
	nainen	91	3	5	116
Koulutus	ei	68	10	22	518
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	76	7	18	173
	maatalousalan perustutkinto	70	10	20	164
	agrobiologi/agronomi	76	7	17	93
Työterveys-huolto	ei	70	9	21	234
	kyllä	70	9	21	714
Työntekijät	ei	70	9	20	871
	kyllä	70	5	24	77
Eläimet	ei ole eläimiä	70	9	20	809
	on eläimiä	69	7	24	139
Peltopinta-ala, ha	0-19	68	9	23	535
	20-34	73	9	18	212
	35-	73	10	17	201

Taulukko 4.9.6a. Nukkuminen. Päätoimiset maatalousyrittäjät %, n=2169.

Kuinka monta tuntia nuket keskimäärin vuorokaudessa niinä viikonpäivinä, jotka ovat työpäiviäsi?		%			N
		-6 tuntia	6,5-8,5 tuntia	9 tuntia-	
YHTEENSÄ		18	79	3	2169
Tuotanto-suunta	lypsykarjatalous	27	71	2	800
	muu nautakarjatalous	18	79	3	271
	sikatalous	13	86	1	88
	muu kotieläintalous	17	79	5	130
	viljanviljely	14	83	3	558
	muu kasvinviljely	19	79	2	254
	metsätalous	13	78	9	68
Ikä	alle 35	21	76	2	198
	35-44	19	77	4	416
	45-54	20	79	2	788
	55-64	16	81	3	674
	yli 64	18	75	7	93
Sukupuoli	mies	18	79	3	1927
	nainen	20	75	5	242
Koulutus	ei	16	79	4	599
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	21	76	3	563
	maatalousalan perustutkinto	19	78	3	728
	agrologi/agronomi	15	84	2	279
Työterveys-huolto	ei	17	80	3	727
	kyllä	19	78	3	1442
Työntekijät	ei	17	79	3	1617
	kyllä	22	76	2	552
Eläimet, lkm	0	15	82	3	865
	1-19	18	78	4	452
	20-34	25	73	3	361
	35-59	23	76	1	276
	60-	25	72	2	215
Peltopinta-ala, ha	0-19	14	82	4	337
	20-34	18	77	5	426
	35-49	22	76	2	374
	50-99	19	79	2	686
	100-	20	78	2	346

Taulukko 4.9.6b. Nukkuminen. Sivutoimiset maatalousyrittäjät, %, n=948

Kuinka monta tuntia nuket keskimäärin vuorokaudessa niinä päivinä, jotka ovat työpäiviäsi?		%			N
		-6 tuntia	6,5-8,5 tuntia	9 tuntia-	
Yhteensä		20	77	3	948
Tuotanto-suunta	kotieläintalous	22	71	7	121
	viljanviljely	21	77	3	527
	muu kasvinviljely	18	78	3	231
	metsätalous	16	82	2	69
Ikä	alle 35	22	74	4	71
	35-44	25	73	2	220
	45-54	17	80	3	335
	55-64	18	78	4	287
	yli 64	22	74	4	35
Sukupuoli	mies	20	78	3	832
	nainen	20	72	8	116
Koulutus	ei	18	78	4	518
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	19	80	0,4	173
	maatalousalan perustutkinto	26	70	4	164
	agrologi/agronomi	18	77	6	93
Työterveys-huolto	ei	18	79	3	234
	kyllä	20	76	3	714
Työntekijät t	ei	20	77	3	871
	kyllä	21	77	2	77
Eläimet	ei ole eläimiä	20	78	3	809
	on eläimiä	22	72	6	139
Peltopinta-ala, ha	0-19	18	79	4	535
	20-34	24	74	2	212
	35-	22	75	3	201

4.10 Työterveyshuolto

Birgitta Kinnunen

4.10.1 Työterveyspalvelujen järjestäminen

Työterveyshuolto-osion vastauksissa ovat mukana maatalousyrittäjän eläkelain (MYEL) mukaan vakuutetut (n=2823), joista päätoimisia maatalousyrittäjiä aineistossa on 2122 ja sivutoimisia 701. MYEL-vakuutetuista, päätoimisista maatalousyrittäjistä on työterveyshuollon kattavuus 64 %.

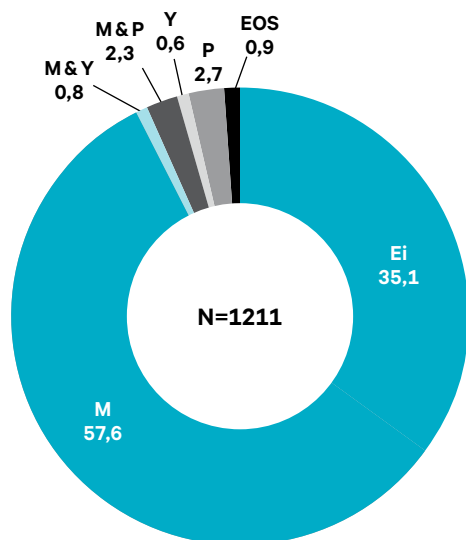
Päätoimisista lypsykarjatilallisista kolme neljäsosaa ja metsätilallisista hieman yli puolet oli työterveyshuollon asiakkaina. Mitä enemmän vastaajan tilalla oli eläimiä tai mitä suurempi tilan peltopinta-ala oli, sitä useammin yrittäjä oli työterveyshuollon piirissä. (Taulukko 4.10.1).

Taulukko 4.10.1. Oletko työterveyshuollon asiakas? Päätoimiset, MYEL-vakuutetut vastaajat, %, n=2122.

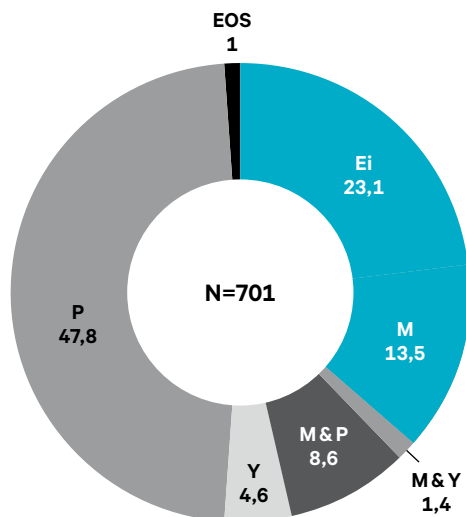
Oletko työterveyshuollon asiakas?		%		N
		ei	kyllä	
	Yhteensä	36	64	2122
Tuotanto- tosuunta	lypsykarjatalous	24	76	796
	muu nautakarjatalous	32	68	269
	sikatalous	26	74	87
	muu kotieläintalous	38	62	118
	viljanviljely	44	56	543
	muu kasvinviljely	40	60	248
	metsätalous	45	55	61
Ikä	alle 35	36	64	194
	35–44	34	66	412
	45–54	28	72	778
	55–64	42	58	666
	yli 64	73	27	72
Sukupuoli	mies	35	65	1893
	nainen	42	58	229
Koulutus	ei	49	51	577
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	35	65	547
	maatalousalan perustutkinto	29	71	719
	agrologi/agronomi	26	74	279
Työntekijät	ei	40	60	1584
	kyllä	22	78	538
Eläinten määrä	0	44	56	833
	1–19	40	60	431
	20–34	23	77	365
	35–59	20	80	281
	60–	17	83	212
Peltopinta- ala	0–19	54	46	312
	20–34	44	56	419
	35–49	31	69	369
	50–99	30	70	680
	100–	23	77	342

Maatalousyrittäjien työterveyshuollon kattavuus päätoimisista maatalousyrittäjistä oli 60,7 %. Päätoimisista maatalousyrittäjistä 0,6 % oli ostanut itselleen vain (YEL-vakuutettuna) yrittäjänä työterveyspalvelut ja 2,7 % oli vain työnantajan järjestämän työterveyshuollon piirissä. Yhteensä päätoimisten MYEL-vakuutettujen työterveyshuollon kattavuus oli 64 % (kuva 4.10.1).

Työterveys ja maatalous Suomessa 2004 -tutkimuksen mukaan maatalousyrittäjien työterveyshuollon kattavuus oli 54 % tutkimukseen vastanneista päätoimisista maatalousyrittäjistä. Sikataloutta harjoittavista 73 % ja lypsykarjatalousyrittäjistä 66 % oli maatalousyrittäjien työterveyshuollon asiakkaina.

Kuva 4.10.1. Maatalousyrittäjien työterveyshuollon kattavuus (%): päätoimiset, MYEL-vakuutetut (n=2122). M=maatalousyrittäjien työterveyshuolto; Y=yrittäjien työterveyshuolto; P= työnantajan järjestämä työterveyshuolto palkansaajille; EOS=ei osaa sanoa

Kuva 4.10.2. Maatalousyrittäjien työterveyshuollon kattavuus (%): sivutoimiset, MYEL-vakuutetut (n=701). M=maatalousyrittäjien työterveyshuolto; Y=yrittäjien työterveyshuolto; P= työnantajan järjestämä työterveyshuolto palkansaajille; EOS=ei osaa sanoa

Sivutoimisista MYEL-vakuutetuista (n=701) 23,5 % oli ostanut itselleen maatalousyrittäjänä työterveyspalvelut. Yrittäjänä (YEL-vakuutettu) työterveyshuollon oli ostanut 4,6 %. Palkansaajana työnantajan työterveyshuollossa oli 47,8 %. Kaikkiaan työterveyshuollon kattavuus sivutoimisten maatalousyrittäjien osalta oli 75,9 % (kuva 4.10.2).

Kaikista, sekä pää- että sivutoimisista, MYEL-vakuutetuista (n=2823) maatalousyrittäjien työterveyspalvelut oli itselleen ostanut 48,7 %. Maatalousyrittäjistä 1,9 % oli ostanut YEL-vakuutettuina yrittäjien työterveyspalvelut ja palkansaajina työnantajan työterveyshuollon piiriin kuului 17,2 %.

Maatalousyrittäjien työterveyspalveluita koskevat tulokset on raportoitu MYEL-vakuutetuista maatalousyrittäjien työterveyspalvelut itselleen ostaneista vastaajista (n=1371).

Kysymykseen, mistä hankit työterveyspalvelut vastasi 1371 päätoimisista MYEL-vakuutettua. Kaksi kolmasosaa (78 %) MYEL-vakuutetuista osti työterveyspalvelunsa julkiselta palveluntuottajalta (terveyskeskus, kuntayhtymän työterveyshuolto tai kunnallinen liikelaitos) (taulukko 4.10.2). MYEL-vakuutetut olivat olleet keskimäärin 14 vuotta työterveyshuollon asiakkaina (n=1282).

Maatalousyrittäjien työterveyspalvelut itselleen ostaneita MYEL-vakuutettuja, joilla oli myös työnantajan järjestämä työterveyshuolto, oli tutkimuksessa 38 henkilöä. Hieman yli puolelle (54 %) oli työnantaja järjestänyt työterveyspalvelut terveyskeskuksessa, kuntayhtymän tai kunnallisen liikelaitoksen työterveyshuollossa ja 37 %:lle yksityisessä työterveyshuollossa. Vastaajista 9 % ei tiennyt tai ei osannut sanoa kumpaan ryhmään työnantajan järjestämä työterveyshuolto kuului.

Sivutoimisista MYEL-vakuutetuista maatalousyrittäjien työterveyspalvelut itselleen ostaneista maatalousyrittäjistä (n=116) 73 % osti palvelunsa julkiselta palveluntuottajalta ja 19 % yksityiseltä. Työnantajan järjestämän työterveyshuollon piiriin kuului 65 sivutoimista maatalousyrittäjää. Heidän työnantajansa oli järjestänyt 66 %:lle työterveyspalvelut yksityisessä työterveyshuollossa ja 29 %:lle julkisessa työterveyshuollossa (terveyskeskus, kuntayhtymän työterveyshuolto tai kunnallinen liikelaitos).

Taulukko 4.10.2. Mistä päätoiminen MYEL-vakuutettu ostaa maatalousyrittäjän työterveyspalvelut, %, n=1371.

Mistä hankit työterveyspalvelut		terveyskeskus, kuntayhtymä, kunnallinen liikelaitos	yksityinen työterveys- huolto	ei osaa sanoa	N
	Yhteensä	78	17	4	1371
Tuotanto- suunta	lypsykarjatalous	78	19	3	600
	muu nautakarjatalous	77	17	5	180
	sikatalous	72	23	5	64
	muu kotieläintalous	78	11	12	72
	viljanviljely	79	17	4	275
	muu kasvinviljely	78	18	4	146
	metsätalous	91	7	2	34
Ikä	alle 35	78	18	4	119
	35–44	75	22	3	272
	45–54	80	16	4	560
	55–64	79	17	4	397
	yli 64	92	3	5	23
Sukupuoli	mies	78	18	4	1232
	nainen	80	13	6	139
Koulutus	ei	82	13	5	297
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	77	18	5	354
	maatalousalan perustutkinto	75	21	4	510
	agrologi/agronomi	85	14	2	210
Työntekijät	ei	79	16	5	951
	kyllä	78	20	3	420
Eläinten määrä	0	79	17	4	441
	1–19	77	16	7	250
	20–34	78	19	3	279
	35–59	80	17	3	226
	60–	77	19	4	175
Peltopinta- ala	0–19	81	12	8	140
	20–34	78	17	4	234
	35–49	80	18	3	258
	50–99	79	18	4	477
	100–	76	21	4	262

Niiltä vastaajilta (MYEL- tai YEL-vakuutetuilta), jota eivät olleet järjestäneet itselleen työterveyspalveluja kysyttiin, mikä saisi sinut hankkimaan yrittäjänä työterveyspalvelut? Vastaukset saatiin 738 henkilöltä. Vastaajista 29 % ei osannut sanoa, mikä syy saisi heidät ostamaan työterveyspalvelut yrittäjänä ja 33 % vastasi, että ei mikään. Avoimen vastauksen (38 %, n=288) perusteella yrittäjät ostaisivat työterveyspalvelut itselleen, jos (on voinut vastata useita vaihtoehtoja)

- terveys heikkenee, sairastuu tai sattuu tapaturma 28 %
- kun tulee tarve, viihsii, hyötty palvelusta tai saa enemmän tietoa 27 %
- taloudelliset syyt eli palvelut edullisempia tai ilmaisia tai alennukset vakuutusmaksusta suurempia 18 %
- työterveyshuolto paremmin saatavilla, henkilökuntaa enemmän, palvelun laatu parempaa tai työterveyshuollon yhteydenotto 18 %.

Lisäksi vastaajat kertoivat, että ostaisivat työterveyspalvelut itselleen, jos eivät saisi palveluja työnantajan järjestämästä työterveyshuollosta tai olisi pakko ostaa palvelut yrittäjänä tai tilalla olisi palkattua työvoimaa.

Päätoimisista vastaajista (n=1371) 60 %:n mielestä työterveyspalvelujen järjestäminen yrittäjälle itselleen pitäisi olla vapaaehtoista; 37 %:n mielestä pakollista ja 3 % ei ilmaissut mielipidettään kysymykseen (taulukko 4.10.3).

Sivutoimisista maatalousyrittäjistä 51 % oli työterveyspalvelujen ostamisen vapaaehtoisuuden kannalla ja 44 %:n mielestä ostamisen tulisi olla pakollista. Neljä prosenttia vastaajista ei osannut sanoa kantaansa.

Taulukko 4.10.3. Työterveyspalvelujen vapaaehtoisuus. Päätoimiset maatalousyrittäjät, %, n=1371.

Pitäisikö työterveyspalvelujen olla mielestäsi aktiiviviljelijälle...		vapaaehtoista	pakollista	ei osaa sanoa	N
	Yhteensä	60	37	3	1371
Tuotanto- tосуunta	lypsykarjatalous	57	41	2	600
	muu nautakarjatalous	62	35	3	180
	sikatalous	62	33	4	64
	muu kotieläintalous	52	41	7	72
	viljanviljely	64	34	2	275
	muu kasvinviljely	64	35	2	146
	metsätalous	49	49	2	34
Ikä	alle 35	60	37	3	119
	35–44	62	36	2	272
	45–54	59	38	3	560
	55–64	61	37	2	397
	yli 64	65	35	0	23
Sukupuoli	mies	61	36	2	1232
	nainen	48	49	3	139
Koulutus	ei	63	33	4	297
	kurssimuotoista/maamies- tai emäntäkoulu	57	39	3	354
	maatalousalan perustutkinto	60	38	2	510
	agrologi/agronomi	60	38	2	210
Työntekijät	ei	60	37	3	951
	kyllä	60	38	3	420
Eläinten määrä	0	63	34	2	441
	1–19	59	37	4	250
	20–34	58	40	1	279
	35–59	59	38	3	226
	60–	52	45	2	175
Peltopinta- ala	0–19	66	32	2	140
	20–34	60	36	4	234
	35–49	59	40	2	258
	50–99	59	39	2	477
	100–	60	36	4	262

4.10.2 Työterveyspalvelujen hyödyt

Työterveyspalvelut itselleen ostaneilta maatalousyrittäjiltä (n=1371) kysyttiin, mitä hyötyä palveluista on ollut? Vastaukset jakautuivat seuraavasti:

- terveydellinen hyöty 63 %
- työolojen kehittäminen 20 %
- ei mitään hyötyä 18 %
- MATA-maksualennus 5 %
- nopea hoitoon pääsy 4 %

Kuusi prosenttia vastaajista ei osannut nimetä mitään hyötyä. Terveydellistä hyötyä työterveyspalveluista olivat saaneet eniten ne, joilla oli kotieläimiä 20–34 yksikköä (69 %), olivat iältään 55–64-vuotiaita (68 %) tai tuotantosuuntana oli muu nautakarjatalous (68 %). Työolojen kehittämistä työterveyspalvelujen hyötynä olivat kokeneet eniten yli 64-vuotiaat (25 %) ja ne, joilla oli yli 60 kotieläinyksikköä tilallaan (25 %). Eniten vastauksia ryhmään ”ei mitään hyötyä” tuli henkilöiltä, joiden tilan tuotantosuuntana oli muu kotieläintalous (30 %), ja jotka olivat iältään alle 35-vuotiaita (27 %). MATA-maksun alennuksen hyötynä kokivat eniten alle 35-vuotiaat (13 %) sekä yli 64-vuotiaat (13 %) vastaajat. Nopean hoitoon pääsystä kokivat hyödyksi sikatilalliset (9 %) ja maatalousyrittäjät, joiden tilan tuotantosuunta oli muu kotieläintalous (8 %).

Työterveys ja maatalous Suomessa 2004 -tutkimuksen mukaan työterveyspalvelujen hyödyt jakautuivat seuraavasti: terveydellinen hyöty 64 % ja työolojen kehittäminen 9 %. Muiden koettujen hyötyjen osuudet olivat pysyneet samankaltaisina.

Sivutoimisten maatalousyrittäjien vastaukset olivat lähes samoja kuin päätoimisten maatalousyrittäjien. Sivutoimisten maatalousyrittäjien (n=166) vastaukset jakautuivat seuraavasti:

- terveydellinen hyöty 63 %
- ei mitään hyötyä 22 %
- työolojen kehittäminen 14 %
- MATA-maksualennus ja taloudellinen hyöty, molemmat 4 %
- nopea hoitoon pääsy 3 %

4.10.3 Tilakäynti

Vastaajilta kysyttiin, minä vuonna tilallesi on tehty tilakäynti viimeksi? Päätoimisista maatalousyrittäjistä (n=1371) 78 % kertoi, että tilakäynti oli tehty 2010-luvulla. Eniten oli viimeisen viiden vuoden aikana tehty tilakäyntejä lypsykarjatilaille (87 %) ja vähiten metsätiloille (56 %). Vastaajista 5 % kertoi, ettei tilakäyntiä ole tehty lainkaan. Tästä joukosta suurimmat ryhmät olivat yli 64-vuotiaat (13 %), pinta-alaltaan alle 19 hehtaarin tilat (12 %) sekä viljanviljelytilat (11 %). Kaikista vastaajista 8 % ei osannut sanoa, onko tilalle tehty tilakäynti. Metsätalalliset (19 %) ja alle 35-vuotiaat maatalousyrittäjät (18 %) eivät osanneet sanoa, onko tilalle tehty tilakäyntiä.

Työterveys ja maatalous Suomessa 2004 -tutkimuksen mukaan työterveyshuollon tilakäynti oli tehty 69 % vastaajista viimeisen neljän vuoden aikana. Lypsykarja- ja metsätalous tiloille oli tehty tilakäyntejä muita useammin. Vähiten tilakäyntejä oli tehty muuta kotieläintaloutta tai muuta naudatkarjataloutta harjoittaville tiloille.

Vastaajilta kysyttiin, keitä viimeisimmälle tilakäynnille oli osallistunut. Päätoimiset maatalousyrittäjät, joille oli tehty tilakäynti (n= 1215) kertoivat kaikki työterveyshuollon tilakäynnille osallistuneet henkilöt. Työterveyshoitaja oli lähes joka käynnillä ja maatalouden asiantuntija reilusti yli puolella tilakäynneistä mukana. Tilakäynnin tekijät jakautuivat seuraavasti (%- osuus vastaajista).

- työterveyshoitaja 89 %
- maatalouden asiantuntija 63 %
- fysioterapeutti 20 %
- lääkäri 8 %
- johtava lomasihiteeri, lomittaja 1 %

Tilakäynnin tekijänä lääkärin mainitsi 15 % vastaajista, joiden tilalla oli yli 60 kotieläinyksikköä, ja 13 %, kun tuotantosuohtana oli sikatalous tai muu kotieläintalous. Maatalouden asiantuntija oli harvemmin tilakäynnillä mukana, kun yrittäjä oli alle 35-vuotias (49 %) tai sikatilallinen (52 %). Alle 35-vuotiaista maatalousyrittäjistä noin neljännes oli koulutukseltaan agrolougeja tai agronomeja ja tämä voi olla syy siihen, että maatalouden asiantuntija ei ole ollut mukana tilakäynnillä. Maatalouden asiantuntija oli ollut mukana 78 %:lla yli 64 -vuotiaiden tiloille tehdyistä tilakäynneistä. Fysioterapeutti oli ollut useimmin sikatilallisten tilakäynnillä mukana (30 %).

Sivutoimisten maatalousyrittäjien (n=166) tiloille tilakäynti oli tehty 60 %:lle viimeisen viiden vuoden aikana. Vastaaajista 12 % kertoi, ettei tilakäyntiä ole tehty koskaan ja 18 %, ettei tiedä. Työterveyshoitaja oli osallistunut 88 %:lle, lääkäri 10 %:lle, maatalouden asiantuntija 49 %:lle ja työfysioterapeutti 19 %:lle sivutoimisten tiloille tehdyistä tilakäynneistä.

4.10.4 Terveystarkastus

Terveystarkastuksesta kysyttiin, milloin viimeisin terveystarkastus on tehty? Viimeisimmässä terveystarkastuksessa (n=1371) oli käynyt 83 % päätoimisista maatalousyrittäjistä 2010-luvulla ja 7 % vuosien 2000–2009 välillä. Alle 35-vuotiaista oli 9 % sellaisia, joille ei ollut tehty terveystarkastusta lainkaan. Yli 64-vuotiaista oli 14 % sellaisia henkilöitä, joiden viimeisin terveystarkastus oli tehty vuosina 2000–2009. Työterveys ja maatalous Suomessa 2004 -tutkimuksen tulosten mukaan 60 % vastanneista oli ollut terveystarkastuksessa viimeisen kahden vuoden aikana.

Terveystarkastus oli tehty 81 %:lle sivutoimista maatalousyrittäjistä (n=166) 2010-luvulla.

4.10.5 Ohjaus ja neuvonta työterveyshuollossa

Kaikilta työterveyshuoltoon kuuluvilta kysyttiin: Mistä aiheista olet saanut ohjausta ja neuvontaa työterveyshuollosta? Päätoimisista maatalousyrittäjistä (n=1371) 10 % ei ollut saanut ohjausta ja neuvontaa mistään ja 9 % ei osannut sanoa. Loput 81 % vastauksista jakautuivat seuraavasti (vastausmahdollisuus useampaan kohtaan):

- työtavat, työasennot, nostaminen ja kantaminen 34 %
- suojautuminen ja henkilönsuojaimet 34 %
- elintavat: alkoholi, tupakointi, ravitsemus, painonhallinta, liikunta 31 %
- työympäristön parantaminen 16 %
- sairauksien hoito ja ennaltaehkäisy 12 %
- kuntoutus ja kuntoremonttikurssit 7 %
- työmenetelmät, koneet ja laitteet 6 %
- työtä keventävät työvälineet 4 %
- henkinen hyvinvointi 4 %

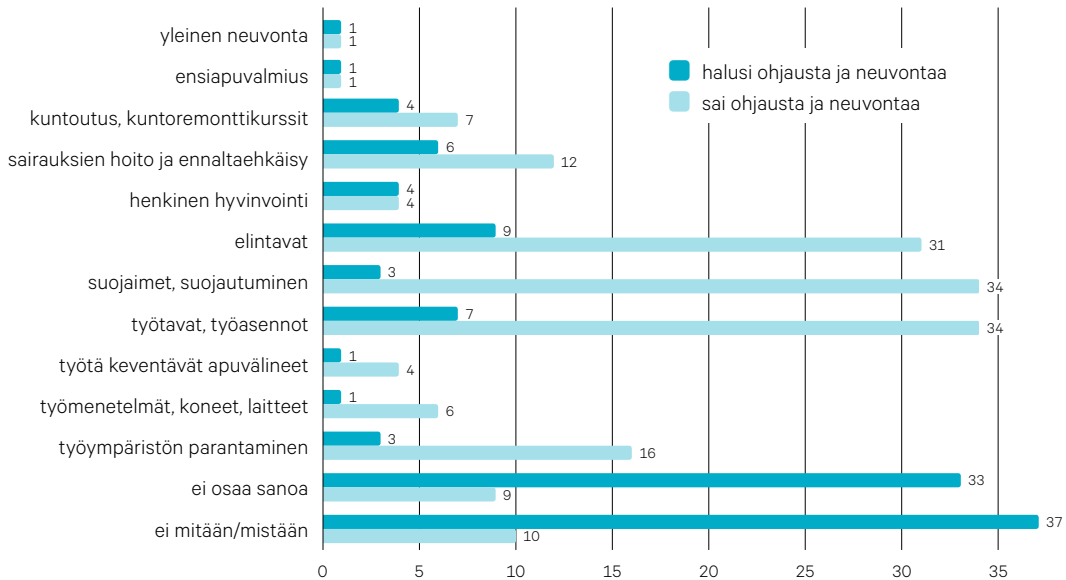
- ensiapuvalmius ja yleinen neuvonta, esimerkiksi työvoiman palkkaaminen, työajan hallinta ja työterveyshuollon korvaukset, molemmat 1 %

Alle 35-vuotiaista 17 % ei ollut saanut mistään aiheesta ohjausta ja neuvontaa ja lisäksi 11 % heistä ei osannut sanoa, olivatko saaneet neuvontaa ja ohjausta mistään aiheesta. Metsätalousyrittäjistä 49 % oli saanut ohjausta ja neuvontaa työtavoista sekä 56 % suojaamista ja suojautumisesta. Elintavoista ohjausta ja neuvontaa olivat saaneet eniten metsätaloutta harjoittavat maatalousyrittäjät (46 %). Miehistä 32 % ja naisista 22 % oli saanut ohjausta ja neuvontaa elintavoista.

Maatalousyrittäjiltä (n=1371) kysyttiin, mistä aiheista he haluaisivat saada ohjausta ja neuvontaa työterveyshuollosta. Vastaajista 37 % ei halunnut ohjausta ja neuvontaa mistään ja 33 % ei osannut sanoa. Loput 30 % vastauksista jakautuivat seuraavasti (vastausmahdollisuus useampaan kohtaan):

- elintavat 9 %
- työtavat ja työasennot 7 %
- sairauksien hoito ja ennaltaehkäisy 6 %
- henkinen hyvinvointi ja kuntoutus, molemmat 4 %
- työympäristön parantaminen ja suojaimet sekä suojautuminen, molemmat 3 %
- työmenetelmät, koneet ja laitteet 1 %
- ensiapuvalmius ja muu yleinen neuvonta, molemmat 1 %

Yli 65-vuotiaat halusivat muita enemmän ohjausta ja neuvontaa kuntoutuksesta (13 %), työtavoista (12 %) sekä työympäristön parantamisesta (5 %). Henkisestä hyvinvoinnista naiset (8 %) halusivat miehiä (4 %) enemmän ohjausta ja neuvontaa työterveyshuollosta (kuva 4.10.3).

Kuva 4.10.3. Vastausten jakautuminen (%) kysymyksiin, mistä aiheista olet saanut, ja mistä aiheista haluaisit ohjausta ja neuvontaa (päätoimiset maatalousyrittäjät, n=1371)

4.10.6 Työkyvyn tukeminen

Maatalousyrittäjien työkyvyn tukemisesta kysyttiin: Oletko saanut työterveyshuollon kautta tukea työkykysi ylläpitämiseen mielestäsi riittävästi, liian vähän, et lainkaan, et ole tarvinnut tai et osaa sanoa. Päätoimista maatalousyrittäjistä (n=1371) työkyvyn tukea riittävästi oli saanut 61 %. Työkyvyn tukea ei tarvinnut 24 %. Liian vähän tukea oli saanut 10 %, ei lainkaan 4 % ja 1 % vastaajista ei osannut sanoa. Vähiten tukea (44 % riittävästi) työkyvyllään olivat saaneet maatalousyrittäjät, joilla oli tuotantosuuntana muu kotieläintalous, mutta heidän joukossaan oli myös eniten heitä, jotka eivät tarvinneet tukea (35 %). Liian vähän tukea työkyvyllään olivat saaneet kotieläin määrältään (15 % liian vähän) tai peltopinta-alaltaan (12 % liian vähän) suurten tilojen yrittäjät. Mitä vanhempi vastaaja oli, sitä enemmän hän oli saanut tukea työkyvyllään riittävästi. Alle 35-vuotiaista 41 % oli saanut riittävästi tukea ja tässä ikäryhmässä oli eniten heitä, jotka eivät tarvinneet (45 %) tukea työkyvyllään. Yli 64-vuotiaista 69 % oli saanut riittävästi tukea työkyvyllään.

4.10.7 Maatalousyrittäjien työterveyshuollon yhteistyöryhmän toiminta

Maatalousyrittäjien työterveyshuollon yhteistyöryhmän tiesi olevan toiminnassa 17 % vastaajista (päätoimiset, n=1371) ja 2 % tiesi, ettei ryhmä toimi. Suurin osa (79 %) ei tiennyt yhteistyöryhmän toiminnasta ja 2 % ei osannut vastata.

Työterveys ja maatalous Suomessa 2004-tutkimuksen tulosten mukaan 10 % vastaajista (n=643) tiesi, että maatalousyrittäjien työterveyshuollon yhteistyöryhmä toimii ja 5 % tiesi, että ryhmä ei toimi. Vastaajista 85 % ei osannut sanoa tai ei tiennyt yhteistyöryhmän toiminnasta.

4.10.8 Tyytyväisyys työterveyshuoltoon

Päätoimisista maatalousyrittäjistä, joille oli tehty tilakäynti (n=1215) 20 % oli tilakäyntiin erittäin tyytyväisiä ja 71 % melko tyytyväisiä. Melko tyytymättömien osuus oli 6 % ja tyytymättömien 2 %. Yli 64 -vuotiaista 95 % oli erittäin tai melko tyytyväisiä heidän tilalleen tehtyyn tilakäyntiin. Metsätalolliset, viljanviljelijät ja muuta nautakarjataloutta harjoittavat yrittäjät olivat hieman tyytyväisempiä kuin muiden tuotantosuuntien vastaajat.

Työterveys ja maatalous Suomessa 2004 -tutkimuksen vastaajista (n=442) 24 % oli tilakäyntiin erittäin tyytyväisiä ja 69 % melko tyytyväisiä. Melko tyytymättömiä tilakäyntiin oli 4 % ja tyytymättömiä 1 %. Tyytyväisimpiä olivat nuoret (18–34-vuotiaat) ja muuta nautakarjataloutta harjoittavat maatalousyrittäjät.

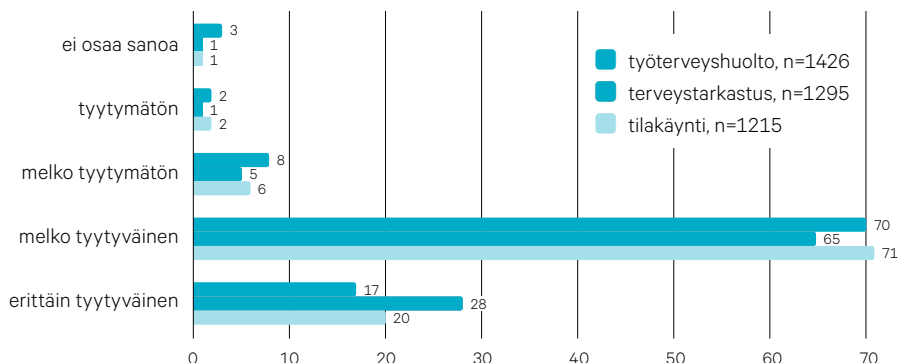
Kaikista vastaajista, joille oli tehty terveystarkastus (n=1295) viimeispään terveystarkastukseen oli erittäin tyytyväisiä 28 %, melko tyytyväisiä 65 %, melko tyytymättömiä 5 % ja tyytymättömiä 1 %. Alle 35-vuotiaista 99 % oli erittäin tai melko tyytyväisiä viimeksi tehtyyn terveystarkastukseen. Viljanviljelijät (96 %) ja sikataloutta (95 %) harjoittavat maatalousyrittäjät olivat tyytyväisempiä kuin muiden tuotantosuuntien yrittäjät.

Lisäksi kysyttiin: Oletko työterveyshuoltoon erittäin tyytyväinen, melko tyytyväinen, melko tyytymätön, tyytymätön tai et osaa sanoa. Vastaajista (päätoimiset, n=1371) 70 % oli melko tyytyväisiä ja 17 % erittäin tyytyväisiä samaansa työterveyspalveluun. Melko tyytymättömien osuus oli 8 %, tyytymättömien osuus 2 % ja 3 % ei osannut sanoa mielipidettään (kuva 4.10.4). Tyytyväisimpiä olivat metsätaloutta, viljanviljelyä ja muuta kasvinviljelyä harjoittavat maatalousyrittäjät. Pienemmiltä tiloilta olevat yrittäjät olivat

tyytyväisempiä kuin isommilta tiloilta olevat yrittäjät. Yli 64-vuotiaista vastaajista 90 % ja alle 35-vuotiaista 92 % oli erittäin tai melko tyytyväisiä työterveyshuoltoonsa.

Työterveys ja maatalous Suomessa 2004 -tutkimuksen vastaajista (n=643) 64 % oli melko tyytyväisiä ja 17 % erittäin tyytyväisiä työterveyshuoltoonsa. Melko tyytymättömiä oli 9 %, tyytymättömiä 6 % ja 5 % vastaajista ei osannut sanoa.

Sivutoimisista maatalousyrittäjistä (n=166) 24 % oli tilakäyntiin erittäin tyytyväisiä ja 68 % melko tyytyväisiä. Melko tyytymättömien osuus oli 7 %. Viimeisimpään terveystarkastukseen oli erittäin tyytyväisiä 40 %, melko tyytyväisiä 57 % ja melko tyytymättömiä 2 %. Työterveyshuoltoon yleensä sivutoimista maatalousyrittäjistä erittäin tyytyväisiä oli 19 %, melko tyytyväisiä 71 %, melko tyytymättömiä ja tyytymättömiä 2 %.

Kuva 4.10.4. Maatalousyrittäjien tyytyväisyys työterveyshuoltoonsa yleensä, terveystarkastukseen ja tilakäyntiin (päätoimiset maatalousyrittäjät), %.

5

Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

5.1 Tilojen työmuodot

Päätoimisista maatalousyrittäjistä harjoittelijaa oli käyttänyt edellisen vuoden aikana keskimäärin joka kymmenes ja palkattua työntekijää joka neljäs yrittäjä. Yrittäjät saavat suurimman osan tuloistaan maa- ja metsätaloudesta. Elintarvikkeiden jalostuksen, matkailun tai hoivapalvelujen sekä muun urakoinnin osuudet olivat pieniä.

Päätoimisten maatalousyrittäjien palkatun työvoiman tai harjoittelijan käytössä ei ole tapahtunut kokonaisuudessaan suuria muutoksia. Tuotantosuuntien välillä muutoksia on kuitenkin tapahtunut. Sikatilalliset, luokan muu kasvinviljely harjoittajat ja metsätilalliset käyttävät nykyisin harvemmin ulkopuolista työvoimaa kuin aiemmin. Lypsykarjatiloilta ja luokassa muu kotieläintalous ulkopuolisen työvoiman käyttäjien osuus on lisääntynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana.

Pääasiallinen tulo muodostuu eläinten hoitotoista ja kasvinviljely- sekä metsätöistä. Lisäksi tilat saavat tuloja lumenaurauksesta ja tiestön kunnossapidosta. Elintarvikkeiden jalostuksen, matkailun tai hoivapalvelujen sekä muun urakoinnin osuudet olivat pieniä.

Sivutöitä tehtiin neljäsosalla tiloista. Urakointipalvelujen osto on lisääntynyt, tuotantosuunnittain tarkasteltuna eniten lisäystä oli muussa kotieläintaloudessa, lypsykarjatililla ja sikatiloilla.

Yhteistyötä teki noin puolet vastaajista ja yhteistyö kohdistui maanmuokkaustöihin, viljan puintiin ja käsittelyyn sekä heinän, säilörehun ja oljen korjuuseen ja käsittelyyn. Tutkimustulokset ovat saman-kaltaiset kuin PTT:n tutkimuksessa (Kämäräinen ym. 2014), jossa yhteistyön todettiin olevan suomalaisilla maatiloilla yleistä eli maatalousyrittäjistä 72 % teki yhteistyötä toisten tilojen kanssa. Kämäräisen ym. mukaan yleisintä yhteistyö oli kevyissä, vähän resursseja sitovissa yhteistyömuodoissa, kuten koneyhteistyössä, rehun sopimusviljelyssä ja tuotantopanosten hankinnassa. Kotieläin- ja kasvinviljelytilojen välillä yleisin yhteistyömuoto on karjanlannan luovutus/vastaanotto ja rehun tuotanto toiselle tilalle.

Sivutöiden tekeminen saattaa olla taloudellisesti välttämätöntä, mutta myös tuotannon pyörittämiseen tarvittava työmäärä määrittää sivutyöosuuden. Kuitenkin siihen on varattava aikaa ja se voi olla pois muusta tilan töistä. Tilan kannattaa keskittyä ydinsaamiseen ja ulkoistaa muut työt tai tehdä yhteistyötä mahdollisuuksien mukaan.

5.2 Työympäristö, työmenetelmät ja suojautuminen

Työmenetelmissä ja tuotantoteknologiassa on tapahtunut muutoksia vuosikymmenessä. Rehunsäilönnässä happopohjaisten kemikaalien käyttö on vähentynyt, painovoimainen ilmanvaihtojärjestelmä on yleistynyt ja turpeen käyttö kuivikkeena on lisääntynyt. Lehmiä harjataan edelleen sukaharjalla. Lypsykarja- ja muissa nautakarjatilallisissa yli tuhat tuntia traktoreilla ajavien osuus on kasvanut merkittävästi kymmenessä vuodessa. Samoin polttomootorikäyttöisten koneiden käyttö sisätiloissa on yleistynyt huomattavasti vuosikymmenessä. Henkilönsuojainten käyttö on niin ikään lisääntynyt selvästi vuoteen 2004 verrattuna.

Kasvinsuojeluaineiden käyttäjien määrä on kasvussa, käyttökertojen lukumäärä on lisääntynyt ja levitystyötä tekevistä yhä useampi on nainen. Suojautumisessa on yhä puutteita, mutta siitä huolimatta käytön kasvu ja lisääntyminen eivät näy koetuissa oireiluissa. On mahdollista että tehoaineet ja valmisteet ovat kehittyneet vähemmän ärsytystä yms. akuutteja oireita aiheuttaviksi. Myös levityslaitteet ovat kehittyneet turvallisemmiksi, mukaan lukien traktorien ohjaamot.

Ilmanvaihtojärjestelmien osalta on tapahtunut muutos siten, että painovoimaisten järjestelmien osuus on kasvanut ja koneellisten alipainejärjestelmien osuus vähentynyt. Yli neljännes nimesi itsensä ilmanvaihdon suunnittelijaksi, ProAgrian asiantuntemusta suunnittelussa oli käyttänyt viidennes ja kolmannes oli hyödyntänyt laitetoimittajan, yksityisen suunnittelijan tai teurastamon palveluja suunnittelussa. Yksityisten suunnittelijoiden ja laitetoimittajien osuus oli lisääntynyt erityisesti lypsykarjatililla.

Säilöntäkemikaalien käytössä on tapahtunut selkeä muutos vuosikymmenessä. Vuoden 2004 kyselyn mukaan lypsykarjatilallisista 80 % käytti happopohjaista valmistetta, nyt enää 52 % ja noin 10 % käytti biologista tuotetta vuonna 2004, nyt 34 %.

Kuivikkeista eniten käytettiin sahan- tai kutterin purua, joskin tuotantosuuntien väliset erot olivat suuria. Monella tilalla käytettiin useaa kuiviketta. Turpeen käyttö on keskimäärin lisääntynyt kymmenessä vuodessa noin 10 prosenttiyksikköä. Lypsykarjatililla ja muuta nautakarjataloutta harjoittavilla tiloilla oljen käyttö on vähentynyt noin 10 prosenttiyksikköä. Kotieläintilallisista 14 % käytti hengityksensuojaimia kuivitustyössä, eniten sikatalouden harjoittajat (47 %) ja vähiten lypsykarjatilalliset (10 %). Kuivikkeiden mahdollisesti sisältämien mikrobien vuoksi hengityksensuojaimien käyttöä tulisi lisätä selkeästi.

Lehmien harjaus altistaa karjanhoitajaa karva- ja hilsepölylle. Noin 15 % ei puhdistanut lypsylehmiä lainkaan, 56 % käytti karvaharjaa, ja vain 4 % karvaharjaa, jossa oli pölynpoisto, 5 % pesi lehmiä ja 15 %:lla oli käytössä automaattiharja. Karjakooltaan suuremmilla tiloilla oli selvästi enemmän automaattiharjoja ja näiden tilojen yrittäjistä noin viidennes ei harjannut lainkaan. Altistumisen vähentämiseksi harjausta tulisi välttää tai jos sitä tehdään, harjaajan tulee suojata hengityselimet ja iho.

Traktoriyön määrä on lisääntynyt merkittävästi etenkin lypsykarja- ja muilla nautakarjatililla. Lypsykarjatilallisista joka neljäs ilmoitti ajavansa

yli 1000 tuntia vuodessa tilan traktoreilla, osuus on kaksinkertaistunut vuosikymmenessä. Traktorityöt myös koettiin usein kuormittavana työvaiheena. Traktorissa istumisen aiheuttaman erityisesti selkään kohdistuvan kuormittumisen vähentämiseksi on syytä kiinnittää huomiota ohjaamon ergonomiaan, istuimen säätöihin, peilien käyttöön, ohjaamon ilman suodatuksen sekä riittävän usein tapahtuvaan työn tauotukseen.

Polttomoottorikäyttöisen koneen kuten pienkuormaimen, rehunjakovau-
nun tai traktorin käyttö sisätiloissa on lisääntynyt merkittävästi vuodesta 2004. Erityisesti nautakarjatiloi-
lla käyttö on yleistä, lähes 60 % ilmoitti käyttävänsä konetta päivittäin tai viikoittain. Koneita käytetään maataloilla keventämään ja nopeuttamaan pääosin ruokinta- ja kuivitustöitä. Koneiden tuottamalta melulta suojaudutaan melko hyvin, mutta hengityksen suojaaminen pakokaasuilta on lähes olematonta etenkin nautakarjatiloi-
lla, missä koneiden käyttö on hyvin säännöllistä. Altistumisen vähentämiseksi tulisi käyttää hiukkasilta suojaavaa hengityksensuojainta tai koneen pakoputkeen liitettävää pakokaasusuodatinta. Mahdollisuuksien mukaan em. koneen käyttö kannattaa ajoittaa työjakson loppuun, jotta altistumisaika jäisi mahdollisimman lyhyeksi.

Henkilönsuojainten käyttö oli lisääntynyt selvästi vuodesta 2004 kaik-
kien suojainryhmien osalta. Hengityksensuojaimia käytettiin suojaimista vähiten ja niiden käytössä oli suurta vaihtelua tuotantosuunnittain. Lyp-
sykarjatilalliset käyttivät vähiten ja sikatalouden harjoittajat eniten hengi-
tyksensuojaimia kuivitustyössä. Toisaalta työympäristön koetuista haittate-
kijöistä pölyt koettiin selvästi vähemmän haittaavina lypsykarjataloudessa kuin sikataloudessa, mikä selittää osaltaan suuren eron hengityksensuo-
jaimen käytössä.

*Maatilojen koneellistaminen lisääntyy kaiken aikaa tuoden mukanaan tur-
vallisuuteen liittyviä haasteita. Traktoria käytetään tuntimääräisesti erittäin
paljon erityisesti nautakarjatiloi-
lla. Työn fyysinen kuormitus onkin muuttanut osittain luonnettaan. Dynaamista lihaskuormitusta aiheuttava käsityö on etenkin suuremmilla tiloilla korvautumassa staattista kuormitusta lisäävä-
lä istumatyöllä. Sisätiloissa käytettävien ajettavien työkonoiden turvalliseen
käyttöön tulee opastaa jo maatalouden peruskoulutuksessa. Tiloilla käytetään
yhä työmenetelmiä, jotka altistavat yrittäjiä. Muun muassa lehmien harjaus
sekä kuivikkeiden ja säilöntäaineiden käyttö voi olla hyvinkin altistavaa työtä.*

Biomonitorointimenetelmien puuttuessa työterveyshuollolle on haasteellista seurata kasvinsuojelutyötä tekevien altistumista. Kaikki oireet eivät välttämättä ole akuutteja ja etenkin naisten määrän lisääntyminen ruiskutustyötä tekevissä tulisi ottaa työterveyshuollossa huomioon. Lisääntymisikäisten naisten opastaminen hyvään suojautumiseen ja muuhun riskinhallintaan on tärkeää.

Henkilönsuojainten käyttö on keskimäärin lisääntynyt, mutta ei ole vielä riittävällä tasolla etenkin hengityksensuojainten osalta. Tiedotusta maataloustyön altisteista ja niiltä suojautumisesta tarvitaan edelleen. Tietoa tuotetaan työterveyshuolloille, oppilaitoksille ja maataloudessa toimiville organisaatioille (mm. ProAgria, Mela, Luke, Työtehoseura), jotka hyödyntävät sitä omassa neuvonnassaan.

5.3 Johtaminen ja työn organisointi

Maatalousyrittäjät kokevat johtamiseen liittyvät tehtävät melko mielekkäiksi ja tilan menestyksen kannalta tärkeäksi, mutta jonkin verran kuormittavaksi työksi. Keskeisimmäksi johtamisen edellyttämäksi osaamiseksi yrittäjät nimesivät talousjohtamisen.

Sivu- ja päätoimiset maatalousyrittäjät käyttävät johtamiseen liittyviin tehtäviin (esim. toiminnan suunnittelu, ohjaaminen ja valvonta, talouden hallinta) keskimäärin hieman alle viidenneksen työajastaan. Niillä tiloilla, joilla on palkattua työvoimaa, käytetään johtamiseen hieman enemmän aikaa.

Päätoimisista yrittäjistä joka neljättä johtaminen kuormittaa usein, kun taas sivutoimisista näin kokee vain yksi kymmenestä. Johtaminen koetaan kuitenkin pääsääntöisesti mielekkääksi työksi. Lisäksi reilusti yli puolet päätoimisista maatalousyrittäjistä kokee johtamisen tilan menestymisen kannalta hyvin tärkeäksi. Erityisesti kouluttautuneet yrittäjät sekä suurten tilojen yrittäjät näkevät johtamisen hyvin tärkeänä. Sivutoimisista maatalousyrittäjistä vastaavasti vain hieman alle puolet pitää tilan johtamista menestyksen kannalta hyvin tärkeänä.

Maatalousyrityksen johtaminen on ammattimaista toimintaa ja varsin tärkeää tilan menestymisen kannalta. Tämän tutkimuksen perusteella erityisesti talousjohtamisen osaamisen kehittämiseen on hyvä kiinnittää huomiota niin peruskoulutuksessa kuin täydentävää koulutusta suunniteltaessa. Unohtaa ei kuitenkaan sovi johtamisen monia muita työvälineitä. Esimerkiksi riskien-

hallinnan osaaminen on maatalousyrittäjille jatkossakin merkityksellistä sujuvan, turvallisen ja terveellisen toiminnan varmistamiseksi. Maatalousyrittäjät tarvitsevat nyt ja tulevaisuudessa käytännöllisiä työvälineitä paitsi tilalla tehtävän ydintoiminnan hallintaan myös tilan johtamisen tueksi, huomioiden johtamisen monet näkökulmat.

5.4 Henkinen hyvinvointi ja jaksaminen

Kaksi kolmasosaa päätoimisista yrittäjistä oli melko tai erittäin tyytyväisiä työhönsä. Jatkuva kiire ja kireä aikataulu sekä tilan taloudellinen epävarmuus kuitenkin huolestuttivat yrittäjiä. Henkistä kuormitusta aiheuttaa erityisesti tilan toimintaan liittyvä byrokratia ja hallinnollinen työ. Suurilla tiloilla työ koetaan henkisesti rasittavammaksi ja stressaavammaksi kuin pienemmillä tiloilla.

Kaksi kolmasosaa päätoimisista vastaajista koki stressiä vain vähän tai ei lainkaan. Tilanne on sama kuin vuonna 2004, jolloin stressiä (jonkin verran, melko paljon tai erittäin paljon) koki 34 % vastaajista. Maatalousyrittäjät kokevat stressiä samalla tavalla kuin kaikki suomalaiset työssä olevat ja uskovat pystyvänsä hallitsemaan stressiä työssään.

Työnsä henkisesti melko tai hyvin rasittavaksi koki 40 % päätoimisista vastaajista. Tämä on huomattavasti enemmän kuin mitä kaikki suomalaiset työssä olevat kokevat (28 %). Tilakoon kasvaessa myös kokemus työn henkisestä kuormittavuudesta lisääntyy. Henkisesti kuormittavimmaksi työvaiheeksi koetaan maatalousyrittäjien toimintaan liittyvä byrokratia ja hallinnollinen työ. Puoliso, ystävät ja tuttavat sekä perhe tarjoavat yrittäjille tukea henkiseen jaksamiseen.

Useampi kuin yhdeksän kymmenestä päätoimisesta maatalousyrittäjästä kuitenkin koki palautuvansa hyvin tai kohtalaisesti työpäivän jälkeen. Sivutoimiset yrittäjät palautuivat vielä tätäkin paremmin. Hyvin palautuvia on kuitenkin hieman vähemmän kuin kaikkien suomalaisten työssä olevien joukossa. Päätoimisista maatalousyrittäjistä kuusi kymmenestä koki työn imua työssään vähintään useita kertoja viikossa. Kaksi kolmasosaa oli tyytyväisiä työhönsä maatalousyrittäjinä.

Naisista 63 % keskusteli paljon tilan asioista puolison kanssa ja vastaava luku miehistä oli 45 %. Isommilla tiloilla keskusteltiin enemmän puolison kanssa tilan asioista kuin pienemmillä. Tämä saattaa selittyä sillä,

että isoilla tiloilla molemmat puoliset ovat päätoimisia maatalousyrittäjiä ja pienemmillä tiloilla toinen puolisoista on usein töissä tilan ulkopuolella. Lähes puolet (49 %) maatalousyrittäjistä kertoi saaneensa puolisolta paljon henkistä tukea ja apua.

Molempien tilalla työskentelevien puolisoiden tuki toisilleen on tärkeä. Maatalousyrittäjien on hyvä pitää yllä sosiaalisia suhteitaan tilan ulkopuolelle, koska ystävät ja tuttavat osoittautuivat tutkimuksessa toiseksi tärkeimmäksi henkisen hyvinvoinnin tukijaksi.

5.5 Fyysinen kuormittavuus

Maataloustyö on edelleen fyysisesti raskasta työtä eikä työn koettu ruumiillisen kuormittavuus ole juurikaan vähentynyt vuoteen 2004 verrattuna. Työterveyshuoltoon kuuluvat kokevat työnsä kevyemmäksi ja käyttävät yleisemmin taakan siirron ja lypsyn apuvälineitä.

Lähes joka toinen päätoiminen maatalousyrittäjä kokee työnsä ruumiillisesti melko tai hyvin rasittavaksi, yleisimmin lypsykarjatilalliset, sikatilalliset ja muut kotieläintilalliset. Kaikista suomalaisista työssä käyvistä näin kokee joka neljäs. Hankalat työasennot sekä raskaat nostot ja kantaminen haittaavat edelleen joka viidennen päätoimisen maatalousyrittäjän työtä melko tai hyvin paljon.

Lähes kaikki päätoimiset maatalousyrittäjät nostivat yli 25 kg:n taakkoja, heistä joka kuudennella ei ollut käytössä noston apuvälineitä. Tämä osuus oli selvästi vähentynyt vuoteen 2004 verrattuna, jolloin joka kolmannelta puuttuivat apuvälineet. Nostaminen ja kantaminen sekä metsätyöt koettiin useimmiten rasittavimmiksi töiksi tai työvaiheiksi.

Työterveyshuoltoon kuuluvat kokivat työnsä ruumiillisesti kevyemmäksi ja he kokivat harvemmin hankalien työasentojen ja raskaiden nostojen haittaavan työssä. He käyttivät useammin noston ja siirron apuvälineitä ja heillä oli useammin käytössä lypsykisko ja lypsijien automaatti-irrottaja kuin työterveyshuoltoon kuulumattomilla.

Kaikki mahdolliset ergonomian ja erityisesti raskaiden taakkojen käsittelyyn liittyvät keinot maataloustyön fyysisen kuormittavuuden vähentämiseksi ovat tarpeen. Keinoja ovat muun muassa työympäristön ja työmenetelmien kehittäminen, apuvälineiden käyttö, asianmukaiset työvälineet ja työtapojen

suunnittelu. Työterveyshuollon asiantuntija-apu erityisesti tilakäyntien yhteydessä on tässä suureksi avuksi.

5.6 Tapaturmat

Maataloustyössä sattuu edelleen paljon työtapaturmia. Päätoimisten maatalousyrittäjien tapaturmataajuus on laskenut vain hieman kymmenessä vuodessa. Maatalousyrittäjät ilmoittivat lääkärissä käyntiin johtaneita työtapaturmia sattuneen kolmanneksen enemmän kuin tapaturmavakuutusyhtiön tilastojen mukaan heille oli korvattu.

Päätoimisille maatalousyrittäjille lääkärissä käyntiin johtanut työtapaturma sattui 13 %, kun vuonna 2004 vastaava osuus oli 16 %. Kotieläintilallisille sattui tapaturmia selvästi kasvinviljelijöitä tai metsätalousyrittäjiä enemmän. Tapaturma sattui yleisimmin karjanhoitotyössä, metsätyössä tai koneiden huolto- ja korjaustyössä. Työtapaturmaan johti useimmiten esineisiin satuttaminen, kaatuminen tai eläimen aiheuttama kontakti.

Kaikista maatalousyrittäjistä 10 % ilmoitti tapaturman vaatineen lääkärissä käyntiä. Vastaavaa tietoa ei ole saatavissa vuoden 2004 tutkimuksesta. Melan työvahinkotilaston mukaan noin kuudelle prosentille MYEL-vakuutetuista maatalousyrittäjistä sattui korvattava työtapaturma vuonna 2014.

Vapaa-ajan tapaturmia sattui saman verran kuin vuonna 2004. Sivutoimisille sattui suhteellisesti päätoimisia enemmän vapaa-ajan tapaturmia, mutta vähemmän työtapaturmia.

5.7 Koettu työkyky ja työssä jatkaminen

Maatalousyrittäjät kokevat työkykynsä heikommaksi, mutta uskovat kuitenkin pystyvänsä terveytensä puolesta työskentelemään maataloustyössä eläkeikään saakka yleisemmin kuin suomalaiset työssä käyvät keskimäärin.

Päätoimiset maatalousyrittäjät antoivat sekä vuonna 2004 että 2014 työkyvylleen keskimäärin arvon 7,8 asteikolla 0–10. Maatalousyrittäjät kokevat työkykynsä heikommaksi kuin työssä käyvät henkilöt yleensä (keskiarvo 8,3). Kuitenkin heidän osuutensa, jotka arvioivat pystyvänsä terveytensä puolesta työskentelemään maataloustyössä eläkeikään saakka oli kasvanut. Useimmin mainitut edellytykset työssä jatkamiselle 63-ikävuoden jälkeen

olivat taloudelliset tekijät, oma terveys sekä mielekäs, mielenkiintoinen ja haastava työ. Lähes joka neljäs vähintään 45-vuotias maatalousyrittäjä koki, ettei mikään saisi jatkamaan työelämässä mukana oloa 63 ikävuoden jälkeen. Osuus on samaa luokkaa kuin kaikilla suomalaisilla työssä olevilla, samoin olivat työssä jatkamisen edellytykset.

Koettu työkyky on selkeästi yhteydessä työssä jatkamiseen. On tärkeää selvittää, mitkä tekijät ovat yhteydessä maatalousyrittäjien alentuneeseen työkykyyn. Erityisesti näihin tekijöihin puuttumalla voidaan vaikuttaa maatalousyrittäjien työssä jatkamiseen.

5.8 Koettu terveys ja oireet

Joka neljännellä päätoimisella ja joka kuudennella sivutoimisella maatalousyrittäjällä oli työtä haittaava pitkäaikaissairaus, yleisimmin tuki- ja liikuntaelinsairaus. Myös oireista yleisimpiä olivat tuki- ja liikuntaelinoireet. Näin oli myös vuonna 2004.

Kaksi kolmesta päätoimisesta maatalousyrittäjästä koki terveydentilansa ikäisiinsä verrattuna hyväksi. Tämä on jonkin verran enemmän kuin maatalousyrittäjät vuonna 2004 kokivat ja vähemmän kuin kaikki suomalaiset työssä olevat kokevat. Noin joka neljännellä oli työtä haittaava pitkäaikaissairaus. Työssä haittaavista sairauksista yleisimpiä olivat tuki- ja liikuntaelinsairaudet, kuten myös vuonna 2004. Tämä on selvästi yleisempää kuin kaikilla työssä käyvillä.

Joka kolmannella oli ollut viimeisen puolen vuoden aikana pitkään tai toistuvasti sellaisia henkisiä tai ruumiillisia vaivoja, jotka aiheutuivat maataloustyöstä tai joita maataloustyö pahensi, myös näistä oireista tuki- ja liikuntaelinoireet olivat yleisimpi. Heistä, joilla oli jokin työhön liittyvä oire, joka viides oli tehnyt työoloihinsa muutoksia oireen vuoksi, joka seitsemännellä muutokset olivat suunnitteilla ja kaksi kolmasosaa ei ollut tehnyt, eikä ollut suunnitellut muutoksia työoloihinsa maataloustyöstä aiheutuvan tai työssä pahenevan oireen vuoksi.

Jokin pitkäaikainen tai toistuvasti esiintynyt tuki- ja liikuntaelinoire oli ollut edeltäneen kuukauden aikana seitsemällä kymmenestä päätoimisesta maatalousyrittäjästä. Tuki- ja liikuntaelinoireista yleisimpiä olivat niska-hartiavaivat, olkavarsien särky ja lanne-ristiselän kipu. Nämä olivat yleisimpiä

oireita maatalousyrittäjillä myös vuonna 2004 ja oireet ovat yleisimpiä myös kaikilla suomalaisilla työssä olevilla.

Raskaat nostot ja kantaminen sekä hankalat työasennot altistavat tuki- ja liikuntaelinvaivoille. Työterveyshuoltoon kuuluvat maatalousyrittäjät käyttivät muita yleisemmin työtä keventäviä apuvälineitä. Työterveyshuollon tulee edelleen aktiivisesti antaa neuvoa ja ohjausta työmenetelmiin ja työtapoihin liittyvissä asioissa. Työfysioterapeuttien asiantuntemuksen käyttöä tulisi lisätä.

5.9 Terveysteen liittyvät elintavat

Maatalousyrittäjät tupakoivat, käyttävät alkoholia ja harrastavat kuntoliikuntaa vähemmän, mutta ovat useammin ylipainoisia kuin työssä käyvät yleensä.

Päätoimisista maatalousyrittäjistä 42 % harrasti kuntoliikuntaa vähintään kaksi kertaa viikossa, osuus oli selvästi lisääntynyt vuoteen 2004 verrattuna (33 %). Tämä on kuitenkin selvästi vähemmän kuin suomalaiset työssä käyvät keskimäärin (60 %). Sivutoimista maatalousyrittäjistä 53 % harrasti kuntoliikuntaa vähintään kaksi kertaa viikossa.

Maatalousyrittäjistä joka kolmas on normaalipainoinen. Osuus on selvästi pienempi kuin suomalaisilla työssä käyvillä yhteensä. Maatalousyrittäjät tekevät raskasta fyysistä työtä ja osa ylipainosta voi johtua keskimääräistä suuremmasta lihasmassasta. Maatalousyrittäjät tupakoivat ja käyttävät alkoholia selvästi vähemmän kuin kaikki suomalaiset työssä olevat. Lähes neljä viidesosaa päätoimisista ja sivutoimista maatalousyrittäjistä nukkuu sopivasti (6,5–8,5 tuntia). Suositukseen nähden liian vähän (alle 6,5 tuntia) nukkui joka viides. Osuudet ovat lähes samat kuin kaikilla suomalaisilla työssä olevilla.

Maatalousyrittäjiä tulee edelleen tukea hyvien elintapojen ylläpitämiseen.

5.10 Työterveyshuolto

Kaikista MYEL-vakuutetuista päätoimista maatalousyrittäjistä kaksi kolmasosaa oli työterveyshuollon asiakkaina, yleisimmin lypsykarjatilalliset ja sikatilalliset. Mitä enemmän vastaajan tilalla oli eläimiä tai mitä suurempi tilan peltopinta-ala oli, sitä useammin yrittäjä oli työterveyshuollon piirissä. Maatalousyrittäjät olivat tyytyväisiä saamiinsa työterveyspalveluihin.

Päätoimisista maatalousyrittäjistä 61 % oli ostanut itselleen maatalousyrittäjien työterveyspalvelut. Luku on lähes kymmenen prosenttiyksikköä suurempi kuin vuonna 2004. Työterveyspalvelujen järjestäminen itselleen oli muita yleisempää niiden maatalousyrittäjien keskuudessa, jotka olivat isoilta tiloilta ja lypsykarja- tai sikatiloilta. Pääosa maatalousyrittäjistä osti työterveyspalvelunsa julkiselta palvelun tuottajalta. Maatalousyrittäjät halusivat säilyttää työterveyspalvelujen järjestämisen itselleen vapaaehtoisena. Hieman yli kolmannes halusi työterveyspalvelujen ostamisen pakolliseksi.

Päätoimiset maatalousyrittäjät kokivat työterveyshuollon suurimmaksi hyödyksi terveydellisen hyödyn. Toiseksi eniten he kokivat hyötyä työterveyshuollon tuesta työolojensa kehittämässä. Tämän tuen kokemisen osuus on lisääntynyt vuoteen 2004 verrattuna. Työolojen kehittämisen työterveyspalvelujen hyötynä olivat kokeneet eniten yli 64-vuotiaat ja ne, joilla oli yli 60 kotieläinyksikköä tilallaan.

Maatalousyrittäjistä kuusi kymmenestä oli saanut riittävästi tukea työkyvyilleen. Työkyvyn tukea ei tarvinnut 24 % ja liian vähän tukea oli saanut 10 % vastaajista. Iäkkäämmät maatalousyrittäjät vastasivat eniten, että olivat saaneet riittävästi tukea työkyvyilleen. Viimeisimpään terveystarkastukseen erittäin tai melko tyytyväisten osuus oli 93 %. Yleensä työterveyshuoltoon erittäin tai melko tyytyväisiä vastaajista oli 87 %. Yhteistyöryhmän tunnettavuus on heikko, koska suurin osa vastaajista ei tiennyt yhteistyöryhmän toiminnasta.

Maatalousyrittäjät, jotka olivat järjestäneet itselleen työterveyspalvelut:

- käyttivät tilan ulkopuolisia urakointi- ja muita palveluita, tekivät yhteistyötä (talkoo- tai vaihtotaloustyötä) muiden maatalousyrittäjien kanssa ja palkkasivat vähintään satunnaisesti työntekijöitä tilalle hieman enemmän,
- järjestivät työterveyshuollon ainakin osalle työntekijöistään useammin,

- palkkasivat työntekijän helpottamaan kiirettä, sairauden ajaksi, oman vapaa-ajan viettämisen mahdollistamiseksi ja työmäärän tasaamiseen useammin ja käyttivät enemmän lomituspalveluita,
- pitivät tilan johtamistehtäviä tärkeämpinä ja hankkivat enemmän johtamisosaamista,
- kehittivät tilansa toimintoja enemmän ja tekivät riskien arviointia useammin,
- kokivat enemmän työn imua ja saivat puolisoilta ja lapsiltaan enemmän henkistä tukea (olivat useimmiten perheellisiä),
- olivat yleisemmin hankkineet parsinavettaan lypsykiskot ja lypsimiin automaatti-irrottajat,
- käyttivät yleisemmin henkilönsuojaimia työssään,
- harjasivat harvemmin lehmiään käsin ja
- olivat aktiivisempia kuntoliikunnan harrastajia kuin ne maatalousyrittäjät, jotka eivät olleet ostaneet itselleen työterveyspalveluja.

Työkyvyn tukea on syytä suunnata erityisesti maatalousyrittäjille, jotka harjoittavat muuta kotieläintaloutta ja suurten tilojen yrittäjille, koska he kokivat työkyvyn tukensa riittämättömäksi. Maatalousyrittäjien työterveyshuollon yhteistyöryhmän toimintaa tulee työterveyshuoltojen tehostaa sekä yrittäjien itsensä lisätä osallistumisaktiivisuuttaan.

6

Suosituksset

Työterveys ja maatalous Suomessa 2014 tutkimuksen perusteella maatalousyrittäjien työhyvinvoinnin kehittämiseksi on syytä kiinnittää huomiota erityisesti yrittäjäosaamiseen, riskinhallintaan, työympäristön ja työmenetelmien kehittämiseen, henkilönsuojaimiin, työn henkisen ja fyysisen kuormittavuuden hallintaan sekä sivutoimisten maatalousyrittäjien aktivoimiseen maatalousyrittäjien työterveyshuollon asiakkaiksi.

6.1 Yrittäjäosaaminen

Maatalousyrityksen johtaminen on ammattimaista toimintaa ja koetaan varsin tärkeäksi tilan menestymisen kannalta. Erityisesti talousjohtamisen merkitys nousee tutkimuksessa esiin. Talousjohtamisen osaamisen kehittämiseen on hyvä kiinnittää huomiota niin peruskoulutuksessa kuin täydentävää koulutusta suunniteltaessa. Maatalousyrittäjät tarvitsevat nyt ja tulevaisuudessa työvälineitä paitsi tilan perustyön hallintaan myös tilan johtamisen tueksi. Työkaluja tarvitaan niin yrityksen talouden johtamiseen (skenaariotyöskentely, kokonaisuuksien hallinta, budjetointi, jne.), ihmisten johtamiseen (motivointi ja kannustaminen, tavoitteenasettelu, vuoro-

vaikutus) kuin myös itsensä johtamiseen (oma työhyvinvointi, ajankäytön hallinta, kuormituksen hallinta).

Muussa yritystoiminnassa on kenties pidemmät perinteet johtamisen työvälineiden hyödyntämiseen, joten maatalousyrittäjän johtamisen työkalupakkiakaan ei kannata lähteä kehittämään tyhjältä pöydältä ja käytössä onkin jo työkalukokoelmia (esim. ProAgrian verkkosivuilta löytyvät). Näiden entistä tehokkaampi hyödyntäminen ja maatalousyrittäjien käyttöön vieminen ovatkin keskeisiä askeleita maatalousyrittäjien yrittäjäosaamisen kehittämisessä. Osaamisen ja työvälineiden kehittämiseen tulee jatkossakin panostaa voimakkaasti, ja huolehtia siitä että kehitetyt välineet myös löytävät käyttäjät. Hyvä johtamis- ja yrittäjäosaaminen on maatalousyrittäjän ydinosaa, ja hyvä asioiden hallinta tukee yrittäjän henkistä hyvinvointia ja mahdollistaa kannattavan tilan hoitamisen.

6.2 Riskinhallinta

Työn, työympäristön ja työolojen riskien arviointi kuuluu työturvallisuuslain mukaan työnantajan velvollisuuksiin kaikilla työpaikoilla, joissa on palkattua työvoimaa. Velvoite koskee myös kausityötä ja lomituspalvelujen käyttöä. Riskien arvioinnin tavoitteena on löytää tehokkaita toimenpiteitä työn turvallisuuden parantamiseksi, vahinkojen ennaltaehkäisemiseksi ja vahinkokustannusten minimoimiseksi. Riskinarviointia tehtiin säännöllisesti ja jatkuvasti hieman alle puolella niistä tiloista, joilla on palkattua työvoimaa. Riskinarvioinnista on hyötyä myös yrittäjälle. Kuitenkin vain runsas kolmasosa tiloista, joilla ei ollut palkattua työvoimaa, arvioi työn riskejä säännöllisesti ja jatkuvasti.

Maatilojen työturvallisuusriskien arvioinnissa, kuten muidenkin pienyritysten kohdalla, suositellaan yhteistyötä työterveyshuollon kanssa, eli työpaikkaselvitys ja riskinarviointi on tehokkainta toteuttaa yhtä aikaa. Työterveyslaitoksella on kehitetty tähän Pienyritysten työturvallisuus ja työterveysriskien hallintakonsepti (PIRA™) (Savinainen ym. 2014), jota voidaan hyödyntää myös maatalousyrittäjille. Vaarojen tunnistamisen apuvälineitä on aiemmin kehitetty mm. Maaturva-hankkeessa (Leppälä ym. 2008).

6.3 Työympäristö ja työmenetelmät

Oppilaitostilaisuuksissa, lehtikirjoituksissa, maatalousyrittäjille suunnatuissa hyvinvointitilaisuuksissa ja messuilla on mahdollisuus levittää maatalousyrittäjille tietoa merkittävistä työympäristön altisteista ja niiden terveysvaaroista sekä niiltä suojautumisesta.

Esimerkkinä tutkimuksessa esille nousi erityisesti kotieläintiloilla sisätiloissa käytettävät polttomoottorikäyttöiset työkoneet ja niiden aiheuttamat pakokaasupäästöt. Myös lehmien käsin harjaaminen ja siten voimakkaalle allergeenille eli lehmän epiteelille altistuminen oli edelleen melko yleistä pienillä lypsykarjatiloilta. Tämän työvaiheen mielekkyyttä on syytä pohtia ja mikäli altistavasta työtavasta ei haluta luopua, on hengitys ja vähintään käsien iho suojattava kunnolla.

Naisten osuus kasvinsuojeluruiskutuksia tekevistä on kasvussa. Työterveyshuolloissa tulee osata kysyä myös naispuolisilta maatalousyrittäjiltä heidän ruiskutustöistään, sekä opastaa työkäytännöissä ja suojautumisessa. Erityisen tärkeää tämä on lisääntymisikäisten naisten osalta.

Paljon, jopa yli 30 päivänä kasvukaudessa ruiskuttavien määrä on kasvussa. Todennäköisesti tähän määrään sisältyy myös optimaalisista sääolosuhteista poikkeavia päiviä. Kasvinsuojeluaineiden ja valmisteiden hyväksymisprosessissa yleensä luotetaan siihen, että hengitystiealtistumisen aiheuttamat riskit ovat hallinnassa normaalissa ylipaineisessa ohjaamossa, joka on varustettu hiukkassuodattimin. Olisi syytä tutkia, pysyvätkö kasvinsuojeluainepitoisuudet traktorien ohjaamoiden sisäilmassa kaikissa tilanteissa ja kaiken mallisilla traktori-levityslaitte-yhdistelmillä ajettaessa riittävän alhaisina vai tulisiko joissain tilanteissa suositella tehokkaamman, aktiivihiihtä sisältävän ilmansuodattimen käyttöä traktorissa ruiskutustöiden aikana. Tutkimustulosten perusteella voisi lisäksi pohtia, olisiko ohjaamon sisäilman laatu yksi asia, jota pakollisen levityslaitteiden määräaikaistauksen yhteydessä tulisi tarkastella.

Traktorien ohjaamossa vietetty aika on useilla kotieläinyrittäjillä erittäin pitkä, ja yli 1000 tuntia vuodessa ajavien osuus on ollut voimakkaassa kasvussa. Traktorin ohjaamon olosuhteet tulee varmistaa terveydelle haitallisten pienhiukkasten ja mikrobiologisten altisteiden osalta, jotta voidaan antaa tarkempia suosituksia hiukkassuodattimen valintaan, huoltoon ja vaihtoväliin. Tutkimustietoa tarvitaan myös traktorin kuljettajan altistumisesta tärinälle (ja melulle) erilaisissa peltotoissa sekä siirtoajon aikana.

6.4 Henkilönsuojaimet

Henkilönsuojainten käyttö on ilahduttavasti lisääntynyt kymmenen vuoden takaiseen verrattuna, mutta se ei ole vielä kaikilta osin riittävällä tasolla. Erityisesti hengityksen suojaaminen on vielä puutteellista. Ymmärrettävästi hengityksensuojainten käyttö on hankalampaa kuin useimpien muiden suojainten, siksi näiden suojainten valintaan ja oikeaan käyttöön liittyviin tekijöihin tulee kiinnittää huomiota maatalousyrittäjien neuvonnassa ja koulutuksessa. Myös kasvinsuojelutöissä käytettävistä suojaimista, erityisesti erillisen suojavaatetuksen merkityksestä, tulee kertoa kasvinsuojeluaineiden käyttäjille.

Suojainneuvonta on syytä aloittaa jo ammattiin opiskeluvaiheessa. Maatalousoppilaitoksiin voidaan järjestää suojaintietoiskuja luentojen ja suojaimiin tutustumisen merkeissä. Opiskelijoiden lisäksi nämä teemapäivät voivat olla avoimia lähialueen maatalousyrittäjille. Paikalliset työterveyshuollot sekä Melan työturvallisuusasiamiehet voidaan kutsua mukaan näihin tilaisuuksiin keskustelemaan, oppimaan suojautumisesta sekä markkinoimaan omia palvelujaan. On ilmeistä, että työterveyshuollon henkilöstön suojainosaamista on lisättävä. Tietoa suojautumisesta jaetaan mm. Työterveyslaitoksen järjestämissä maatalouskoulutuksissa.

6.5 Työn kuormittavuus

Tilakoon kasvaessa työmäärät ovat lisääntyneet. Koneellistuminen ja uuden teknologian käyttö lisääntyy myös samalla. Yrittäjät tekevät sivutoitaa, urakoivat muille ja antavat naapuriapua. Lypsykarjataloutta harjoittavat ostivat eniten urakointipalveluja, joka on työmäärän hallinnan ja kuormittumisen kannalta suositeltavaa. Myös toimivat lomituspalvelut auttavat työmäärän hallinnassa.

Taloudelliset seikat vaikuttavat mahdollisuuteen ostaa palveluja ja sen vuoksi yrittäjäosaamisen kehittäminen mm. taloushallinnon näkökulmasta on tärkeää. Työvoiman palkkaaminen on sekä taloudellisesti että hallinnollisesti vaativaa. Yrittäjän tulee olla tietoinen työnantajavelvoitteista mm. palkkaukseen ja työympäristöriskien arviointiin liittyen. Noin neljäsosalla yrittäjistä oli palkattu työntekijä, eläinmäärältään suurilla tiloilla selkeästi enemmän kuin pienillä. Yrittäjän kannattaa selvittää neuvontajärjestön asiantuntijoiden kanssa mahdollisuudet keskittyä ydinosaamiseen ja pyrkiä

järjestämään muut työt mahdollisuuksien mukaan urakoitsijoille ja yhteistyökumppaneille.

Maatalousyrittäjän työssä henkistä kuormitusta tuottaa erityisesti maatalousyrittäjien toimintaan liittyvä byrokratia ja erilaiset hallinnolliset tehtävät. Erityisen usein näistä esimerkkinä mainittiin tukihakemuksiin liittyvät tehtävät sekä tukivalvontaan liittyvät asiat. Hallinnolliset työt kuuluvat toki maatalousyrittäjyyteen siinä missä muuhunkin yrittäjyyteen, mutta tukihakemukset ovat maatalousyrittäjille tunnusomainen piirre. Yritystoiminnassa ydintehtävään keskittymistä pidetään tavoiteltavana ja muita tehtäviä pyritään mahdollisuuksien mukaan ulkoistamaan. Erityisesti tukihakemuksiin liittyvälle palvelulle saattaa olla tarvetta ja markkinoita. Tarjoamalla maatalousyrittäjille kustannustehokkaasti toteutettua tukihakemuspalvelua voitaisiin henkistä kuormitusta pystyä vähentämään.

Henkisen kuormituksen hallinnassa ja jaksamisen tukemisessa sosiaalisen tuen tarjoaminen maatalousyrittäjille on tärkeää. Henkisen kuormituksen pienentämiseksi ja jaksamisen tueksi tilan ulkopuolisia sosiaalisen tuen (esim. maaseudun tukihenkilöverkko, erilaiset projektit, kuntoremontti-kurssit) muotoja tulee edelleen ylläpitää ja vahvistaa.

Lähes joka toinen päätoiminen maatalousyrittäjä kokee työnsä ruumiillisesti vähintään melko rasittavaksi ja hankalat työasennot sekä raskaat nostot ja kantaminen haittaavat edelleen joka viidennen päätoimisen maatalousyrittäjän työtä vähintään melko paljon. Työterveyshuoltoon kuuluvat kokivat työnsä ruumiillisesti kevyemmäksi ja he kokivat harvemmin hankalien työasentojen ja raskaiden nostojen haittaavan työssään. He käyttivät useammin noston ja siirron apuvälineitä ja heillä oli useammin käytössä lypsykisko ja lypsimien automaatti-irrottaja kuin työterveyshuoltoon kuulumattomilla.

Kaikki mahdolliset ergonomian ja erityisesti raskaiden taakkojen käsittelyyn liittyvät keinot maataloustyön fyysisen kuormittavuuden vähentämiseksi ovat tarpeen. Keinoja ovat muun muassa työympäristön ja työmenetelmien kehittäminen, apuvälineiden käyttö, asianmukaiset työvälineet ja työtapojen suunnittelu. Erityisen tärkeää on minimoida nostotyön osuus. Ergonomian parantamisessa työterveyshuollon ja erityisesti työfysioterapeuttien ja myös maatalouden asiantuntijoiden asiantuntemusta tulisi hyödyntää entistä enemmän. Hyviä ratkaisuja ergonomian kehittämiseen löytyy mm. Työterveyslaitoksen ergonomiaratkaisujen tietopankista: www.ttl.fi/ergonomiaratkaisut ja maatalouden toimialasivulta www.ttl.fi/maatalous.

Joka neljäs päätoiminen maatalousyrittäjä kokee työnsä sekä henkisesti että fyysisesti vähintään melko rasittavaksi. Erityisesti näin kokivat päätoimiset lypsykarja- ja sikatilalliset. Näiden yrittäjien työssä jatkamisen tukeminen työterveys- ja neuvontapalveluiden keinoin on erityisen tärkeää.

6.6 Työterveyshuolto

Sivutoimisten maatalousyrittäjien saaminen työterveyshuollon asiakkaiksi on haastavaa. Sivutoimiset maatalousyrittäjät järjestäisivät todennäköisesti itselleen työterveyspalvelut, jos eivät saisi niitä palkkatyön kautta, mutta sairastuminen, tieto palveluista, palvelujen parempi saatavuus tai työterveyshuollon yhteydenotto ei heitä innostanut ostamaan työterveyshuoltoa itselleen.

Sivutoimisia maatalousyrittäjiä tulee motivoida järjestämään maatalousyrittäjien työterveyshuolto itselleen kertomalla työterveyshuollon sisällöstä ja sen mahdollisuudesta työnantajan järjestämän työterveyshuollon täydentäjänä. Maatalousyrittäjien työterveyshuolto tuntee maatalousalan altisteet sekä riskit ja siellä on erityisesti asiantuntemusta maatalousalan työolojen kehittämiseen.

7

Lähteet

- Ahlström L, Grimby-Ekman A, Hagberg M, Dellve L. The work ability index and single-item question: associations with sick leave, symptoms, and health – a prospective study of women on long-term sick leave. *Scandinavian Journal of Work and Environmental Health*. 2010; 36, 404–12.
- Berkowitz A, Perkins H. Correlates of psychosomatic stress-symptoms among farm women, *Journal of Human Stress* 1985, 11 (2): 76–81.
- Bush K, Kivlahan DR, McDonell MB, Fihn SD, Bradley KA. The AUDIT alcohol consumption questions (AUDIT_C): An effective brief screening test for problem drinking (1998). *Arch Intern Med*, 158 (16): 1789–1795
- Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2009/128/EY yhteisön politiikan puitteista torjunta-aineiden kestävän käytön aikaansaamiseksi.
- Gould R, Polvinen A. Työkyky työuran loppupuolella. Kirjassa R Gould ym. (toim.) Työkyvyn ulottuvuudet. Terveys 2000 tutkimuksen tuloksia. Eläketurvakeskus, Kansaneläkelaitos, Kansanterveyslaitos, Työterveyslaitos, Helsinki 2006, s. 255–290.
- Hakanen J. Työuupumuksesta työn imuun – positiivisen työhyvinvointikäsitteen ja -menetelmän suomalaisen version validointi opetusalan organisaatioissa. *Työ ja ihminen* 2002; 16:42–58.
- Hopsu L, Leppänen A, Ranta R, Louhevaara V. Perceived work ability and individual characteristics as predictors of early exit from working life in professional cleaners. *Int Congr Ser* 2005; 1280:84–88.

- Huhtanen P, Tuomi K. Työ ja työkyky vakavien eläkeajatusten ennustajina: seurantatutkimus kunta-alalla 1981–1982 sekä eläkeajatusten toteutuminen 1997. Työ ja ihminen 2006; 20(1): 22–41.
- Ilmarinen J, Tuomi K. Past, present and future of work ability. Finnish institute of Occupational Health. People and work research reports 2004; 65: 1–25.
- Kallioniemi M, Simola A, Kaseva J ja Kymäläinen H-R. Jaksamisen ylläpitäminen maidontuotannossa. Teoksessa: Kymäläinen H-R (toim.) Maitotilan hyvä vointi. tutkimushankkeen loppuraportti. Maataloustieteen laitos, julkaisuja 9. Helsingin yliopisto, Helsinki 2011.
- Kallioniemi M, Simola A, Kinnunen B ja Kymäläinen H-R. Stress in farm entrepreneurs. Teoksessa: Lang-Fox J and Cooper C (toim.) Handbook of Stress in the Occupations. Edward Elgar, Northampton USA, 2011.
- Kallioniemi M. Well-being at work on farms in Finland. Stress, safety in animal handling and working conditions of women on dairy farms. Doctoral Dissertation. MTT Agrifood Research Finland, 2013.
- Karisalmi S, Tuominen E, Kaliva K. Eläkeaikomuksen ja eläkkeelle siirtyminen. Seurantatutkimus Joustava eläkeikä-tutkimuksen aineistosta. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 2008:2, Helsinki 2008.
- Karpansalo M, Manninen P, Lakka TA, Kauhanen J, Rauramaa R, Salonen JT. Physical workload and risk of early retirement: prospective population-base study among middle-aged men. JOEM; 2002, 44(10)930–9.
- Karttunen J, Suutarinen J, Leppälä J, Louhelainen K, Tuure V-M. Suhteellisesti vaarallimmat maataloustyöt – töiden organisoinnilla turvallisuutta ja tehokkuutta maito-tiloille. Työtehoseuran julkaisuja 397, Helsinki 2006.
- Karttunen JP. Clustering of occupational injuries, diseases, and disability in Finnish farmers – An opportunity for targeted prevention. Doctoral Thesis in Agrotechnology. University of Helsinki. Department of Agricultural Sciences. Publications 23: 1–65, Helsinki 2014.
- Kinnunen B, Manninen P, Taattola K. Factors associated with farmers joining occupational health services. Occup. Med., June 2009; 59:273–276.
- Klen T, Kulmala A. Rakennemuutos ja stressi metsäalan ammattiryhmissä. Kuopion alue-työterveyslaitos, raportti 10. Kuopio 1993.
- Koponen M. Kemikaalien aiheuttamat myrkytykset ja myrkytysepäilyt – vaikuttavuusindikaattori (kasvinsuojeluaineet ja biosidit). Työterveyslaitos, rahoittajaraportti TUKES:lle 2015.
- Kulmala A, Leskinen J, Taattola K, Klen T. Stressi, kriisit ja niiden hallintaodotukset lypsykarjatiljoilla. Rahoittajaraportti, Kuopion aluetöterveyslaitos, Kuopio 1998.
- Kämäräinen S, Rinta-Kiikka S. ja Yrjölä, T. Maatilojen välinen yhteistyö Suomessa. PTT työpapereita 162. 53 s, Helsinki 2014.
- Laitinen J, Perkiö-Mäkelä M, Virtanen S. Elintavat. Kirjassa T Kauppinen, P Mattila-Holappa, M Perkiö-Mäkelä ym. (toim.) Työ ja terveys Suomessa 2012. Työterveyslaitos, Helsinki 2013. s. 123–128.

- Laki kasvinsuojeluaineista (1563/2011).
- Lehtinen V, Väisänen E. Psykiatrinen sairastavuus ja hoidon tarve Suomessa. Kansaneläkelaitoksen julkaisuja AL: 12, Turku 1979.
- Leppälä J, Murtonen M, Suokannas A, Lehto M, Sinisalo A, Suutarinen J. Maatilan turvallisuuden johtaminen – maatilan riskien tunnistamisen ja arvioinnin kehittäminen. MTT raportti Maa- ja elintarviketalous 126, 2008.
- Leppälä J, Lätti M, Smeds P, Väre M (toim.) Työvoiman ja työmäärän hallinta maatalousyrittäjän jaksamisen ja hyvinvoinnin turvaajina. MTT Raportti 117, 2013.
- Leskinen J. Saloseudulta EU-isännäksi – lypsykarjayrittäjät muutosmurroksessa. Seurantatutkimus 1997-2001. Työ ja ihminen tutkimusraportti 24. Työterveyslaitos, Helsinki 2004.
- Länsimies-Antikainen H, Kontio P ja Mäittä J. HAASTE- hanke. Maatalousyrittäjien työterveyshuollon sisällön ja kattavuuden kehittäminen 2009–2011. Työympäristötutkimuksen raporttisarja 66. Työterveyslaitos, Helsinki 2011.
- Maatalousyrittäjien eläkelaitos 2011. Maatalousyrittäjien työhyvinvointiohjelman tiivistelmä. Saatavilla <http://www.mela.fi/sites/default/files/tiedostot/tyohyvinvointi/tyohyvinvointiohjelma2011.pdf> (viitattu 18.1.2016)
- Maatilaräkisteri – maatilojen rakenne 2012. Saatavilla http://stat.luke.fi/maatilaräkisteri-maatilojen-rakenne-2012_fi (viitattu 20.1.2016)
- Mäkinen M, Lampinen T, Tammelin M, Kyrkkö K, Hoppu K ja Seuri M. Epäillyt torjunta-ainemyrkytykset Suomessa. Yhteydenotot Myrkytystietokeskukseen kesällä 2002. Suomen lääkärilehti 27–29/2004 vsk 59: 2689–95.
- Ovaska U, Leppälä J, Mattila T, Sinisalo A. Ulkomainen kausityövoima maataloilla. Maa-seudun uusi aika 2 / 2011. Saatavissa http://www.mua.fi/SIRA_Files/downloads/Arkisto/MUA_lehti/2011/MUA_2011_2_pu_Ovaska.pdf (viitattu 19.9.2015)
- Perkiö-Mäkelä M, Hirvonen M. Työn fyysiset kuormitustekijät ja työssä jatkamisajatukset. Kirjassa M Perkiö-Mäkelä ja T Kauppinen (toim.). Työ, terveys ja työssä jatkamisajatukset. Työ ja ihminen tutkimusraportti 41. Työterveyslaitos, Helsinki 2012, s. 55–66.
- Perkiö-Mäkelä M, Leino-Arjas P. Elintavat ja työssä jatkamisajatukset. Kirjassa M Perkiö-Mäkelä ja T Kauppinen (toim.). Työ, terveys ja työssä jatkamisajatukset. Työ ja ihminen tutkimusraportti 41. Työterveyslaitos, Helsinki 2012, s. 121–132
- Perkiö-Mäkelä M, Hakanen J. Työkyky, työn imu ja työssä jatkamisajatukset. Kirjassa M Perkiö-Mäkelä ja T Kauppinen (toim.). Työ, terveys ja työssä jatkamisajatukset. Työ ja ihminen tutkimusraportti 41. Työterveyslaitos, Helsinki 2012, s. 101–120.
- Perkiö-Mäkelä M, Hirvonen M. Työ ja terveys -haastattelututkimus 2012. Helsinki 2013. Työterveyslaitos [verkkodokumentti]. Saatavissa <http://www.ttl.fi/tyojaterveys>.
- Purola T, Kalimo E. Sairastavuuden ammattialoitainen vaihtelu työvoima- ja eläkepoliittisena ongelmana. Kansaneläkelaitoksen julkaisuja M: 14, Helsinki 1970.
- Rissanen P (toim.). Työterveys ja maatalous Suomessa 2004. Maatalousympäristön terveydelliset riskit ja niihin vaikuttaminen. Työterveyslaitos, Kuopio 2006.
- Roivainen S. Rehunsäilönnän kaasumaiset terveysvaarat ja niiden torjunta. Pro Gradu -tutkielma. Ympäristötiede, Itä-Suomen yliopisto, Ympäristötieteen laitos, 2012

- Saarni SI, Saarni ES, Saarni H. Quality of live, work ability, and self employment: a population survey of entrepreneurs, farmers, and salary earners. *Occupational and Environmental Medicine* 2008, 65 (2): 98–103.
- Savinainen M, Mattila S, Merivirta M-L, Nyberg M, Oksa P, Puro V, Toivio P, Vorne J. Riskinarviointi ja työpaikkaselvitys – pienen yrityksen ja työterveyshuollon yhteistyön tuloksena. Työterveyslaitos, Helsinki 2014. http://www.ttl.fi/fi/verkkokirjat/Sivut/Riskinarviointi_ja_tyopaikkaselvitys.aspx
- Schaufel W, Salanova M, González-Roma V, Bakker AB. The measurement of engagement and burnout: A two sample confirmatory factor analytic approach. *The Journal of Happiness Studies* 2002; 3:71–92.
- Sell L, Burtmann U, Rugulies R, Villadsen E, Faber A, Sogaard K. Predicting long-term sickness absence and early retirement pension from self-reported work ability. *Int Arch Occupa Environ Health*. 2009 May 5.
- Simola A, Notkola V ja Raitasalo R. Mielenterveyden ongelmat. Teoksessa Susitaival P. (toim.) Työterveys ja maatalous. Tutkimus maatalousyrittäjien työterveyshuollosta, terveydentilasta ja työssä viihtymisestä. Kansaneläkelaitoksen julkaisuja ML: 133, 141–161, Helsinki 1994.
- Strömberg-Nygård, M. Johtaminen ja suunnittelu maataloilla. Maaseudun tulevaisuus 26.8.2013.
- Susitaival P. (toim.) Työterveys ja maatalous. Tutkimus maatalousyrittäjien työterveyshuollosta, terveydentilasta ja työssä viihtymisestä. Kansaneläkelaitoksen julkaisuja ML: 133, Helsinki 1994.
- Tilastokeskus (2013): Työtaturmat 2011. Haettu 26.1.2016. http://www.stat.fi/til/ttap/2011/ttap_2011_2013-06-20_fi.pdf
- Tuomainen A, Mäkinen M, Jokela P. Torjunta-aineille altistuvien terveystarkastukset. Kuopion aluetyöterveyslaitos, Kuopio 2003.
- Tuomi K, Ilmarinen J, Jahkola L, Tulkki A. Työkykyindeksi, Työterveyshuolto 19, 2. korjattu painos. Työterveyslaitos, Helsinki 1997.
- Tuomi K, Seitsamo J, Ilmarinen J. Työkyvyn moninaisuus ja työkykyindeksi. Kirjassa R Gould, Ilmarinen J, Jarvisalo J, Koskinen S. (toim.) Työkyvyn ulottuvuudet. Terveys 2000-tutkimuksen tuloksia. Eläketurvakeskus, Kansaneläkelaitos, Kansanterveyslaitos, Työterveyslaitos, Helsinki 2006, s. 197–222.
- Van den Berg, TI, Elders LA, Burdorf A. Influence of Health and Work on Early Retirement. *JOEM* 2010; 52(6): 576–583
- Vohlonen I, Husman K, Kalimo E, Nuutinen J, Tupi K. & Virolainen R. Viljelijöiden työterveyshuolto: kokeiluun perustuva tutkimus 1979–83. Kansaneläkelaitoksen julkaisuja A:21. Kansaneläkelaitoksen sosiaaliturvan tutkimuslaitos, Helsinki 1985.
- Von Bonsdorff M, Huuhtanen P, Tuomi K, Seitsamo J. Predictors of employees' early retirement intentions: An 11-year longitudinal study. *Occupational Medicine* 2010; 60:94–100.

Työterveys ja maatalous Suomessa 2014 -tutkimuksessa kerättiin seurantatietoa maatalousyrittäjien työhyvinvoinnista: työstä, työoloista ja terveydestä. Tutkimus edustaa hyvin suomalaisia maatalousyrittäjiä, heitä haastateltiin yhteensä 3117.

Pääosa aineistosta kerättiin puhelinhaastattelun avulla. Haastattelun teema-alueita olivat maatalousyrittäjäyys, työolot ja työmenetelmät, henkinen hyvinvointi, johtaminen, tapaturmat, työn fyysinen kuormittavuus, koettu työkyky, terveys, elintavat ja työssä jatkaminen sekä työterveyshuolto.

Työterveys ja maatalous Suomessa 2014 -tutkimuksen perusteella maatalousyrittäjien työhyvinvoinnin kehittämiseksi on syytä kiinnittää huomiota erityisesti yrittäjäosaamiseen, riskinhallintaan, työympäristön ja työmenetelmien kehittämiseen, henkilönsuojaimiin sekä työn henkisen ja fyysisen kuormittavuuden hallintaan.

TYÖTERVEYSLAITOS
www.ttl.fi/verkkokauppa

ISBN 978-952-261-618-0

9 789522 616180